

TR32 Düzey 2 Bölgesi

AYDIN - DENİZLİ - MUĞLA

2010 - 2013 Bölge Planı

TR32 Düzey 2 Bölgesi (Aydın - Denizli - Muğla) 2010 - 2013 Bölge Planı

TR32 Düzey 2 Bölgesi (Aydın - Denizli - Muğla)

2010 - 2013 Bölge Planı

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı

TR32 Düzey 2 Bölgesi

(Aydın - Denizli - Muğla)

2010 - 2013 Bölge Planı

Baskı Tarihi: Haziran 2011

© 2011, GEKA

Tüm hakları saklıdır.

Kaynak gösterilmek kaydıyla alıntı yapılabilir.

Güney Ege Kalkınma Ajansı

EGS Park Kongre ve Kültür Merkezi

20085 DENİZLİ

T: (0258) 371 88 44 F: (0258) 371 88 47

www.geka.org.tr info@geka.ogr.tr

Grafik Tasarım:

Bia Halkla İlişkiler ve Reklamcılık

Baskı Yeri:

Arkadaş Matbaası

*Dünyada herşey için, medeniyet için, hayat için,
en hakiki müzhit bilimdir, fendir.*

H. Özalp

SUNUŞ

GEKA Yönetim Kurulu Başkanı

Küresel ölçekte yaşanan gelişmeler ışığında yeni yönetim modellerinin ortaya çıktığı günümüzde, ülkemizin kamu yönetimi de bu değişimlerden payını almaktadır. Yerel kaynakların etkin ve yerinde kullanılmasını sağlamak, yerel dinamiklerden ve potansiyellerden en üst düzeyde faydalanmak amacıyla kurulan kalkınma ajansları, önemli bir hizmet halkasını oluşturmaktadır. Kalkınma ajanslarının başarısı ise Yönetim Kurulu, Kalkınma Kurulu ve bölgede yer alan tüm paydaşların katılımı ve iş birliğiyle mümkün hale gelmektedir.

Üstlendiği bu önemli rolün sorumluluğu altında, Aydın-Denizli-Muğla illerini kapsayan ve merkezi Denizli olarak belirlenen Güney Ege Kalkınma Ajansımız (GEKA), TR32 Düzey 2 Bölge Planı'nın hazırlanması çalışmalarını tamamlamış olup söz konusu planda belirlenen amaç, hedef ve stratejilere uygun olarak faaliyetlerine başlamıştır.

“Doğal, tarihî ve kültürel varlığını girişimci bir ruh ve yenilikçilikle bütünleştirmiş; özgün tarımsal üretimi, katma değeri yüksek sanayi ürünleri ve dört mevsime yayılan turizmi ile dünyada marka olmuş bir bölge” vizyonuna ulaşılması sürecinin ilk adımı olan bölge planının hazırlanmasına yönelik yapılan çalışmalar, 16-17-18 Ağustos 2010 tarihlerinde sırasıyla Muğla, Aydın ve Denizli'deki sivil toplum kuruluşları, özel sektör ile kamu kurumlarının temsilcileri ve akademisyenlerin katılımlarıyla gerçekleştirilen atölye çalışmaları ile desteklenerek tamamlanmıştır.

Aynı zamanda TR32 Düzey 2 Bölgesi'nin ekonomik kalkınma ve sosyal gelişmesinin sağlanarak ülkemizin genel büyümesini ve istikrarını artırmasını sağlayacak olan bölge planı çalışmalarında katkılarını esirgemeyen Yönetim Kurulu ve Kalkınma Kurulu üyelerine, bölgemizde yer alan ve katılımcılıklarıyla bölge planının hazırlanma sürecine destek veren kamu kurumları ile özel sektör temsilcilerine, sivil toplum kuruluşlarına ve üniversitelerimizin değerli akademisyenlerine, bölge planı çalışmalarında yoğun çaba harcayan Güney Ege Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri'ne ve uzmanlarına çalışmalarını ve katkıları için teşekkür ediyorum.

Planın bölgemiz ve ülkemiz için faydalı olmasını dileyerek, en içten saygılarımı sunuyorum.

Fatih ŞAHİN
Muğla Valisi

ÖNSÖZ

GEKA Genel Sekreteri

TR32 Düzey 2 Bölge Planı 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 8. Maddesi uyarınca Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın yetkilendirmesiyle ajansımız koordinasyonunda hazırlanmıştır. Bu plan Aydın, Denizli ve Muğla illerini kapsayan TR32 Düzey 2 Bölgesi'nin sahip olduğu doğal, tarihsel, kültürel ve ekonomik değerler ile diğer potansiyelleri, ihtiyaçları, sorunları ve gelecek beklentilerini ortaya koyarken, ulusal ve bölgesel öncelikleri uyumlaştırmaktadır. TR32 Düzey 2 Bölge Planı ilgili tüm aktörlerin katılımıyla ulusal plan, program ve hedeflerle uyumlu şekilde bölgede hazırlanmış ilk bütüncül planlama çalışması olma özelliğine haizdir.

TR32 Düzey 2 Bölge Planı uzun vadeli hedeflere ulaşmak için atılacak adımları tasarlarken, bir yönüyle de alt ölçekli planlar için planlama, programlama ve uygulama açısından hazırlık mahiyeti taşımaktadır. Önemli bir bölgesel gelişme aracı olan söz konusu plan ile bölgenin güçlü ve zayıf yanları ile karşı karşıya bulunduğu ulusal ve uluslararası gelişmelerin tetiklediği fırsat ve tehditler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Fırsatların ve güçlü yanların bölge için nasıl değerlendirileceği, tehditlerin ve zayıf yanların ise nasıl bertaraf edilebileceği veya fırsata ve güçlü yana dönüştürülebileceği bölgesel aktörlerle birlikte ortak bir akılla irdelenmiştir.

Ajans olarak amacımız; TR32 Düzey 2 Bölgesi'ndeki kaynakların etkin kullanımı, yerel potansiyelin harekete geçirilmesi, ulusal ve uluslararası alanda bölgenin rekabet düzeyinin en üst seviyeye çıkarılması, istihdam olanaklarının ve yeni sektörlerin desteklenmesi amacıyla şeffaflık, katılımçılık ve eşitlik ilkeleri çerçevesinde tüm paydaşlarımızla birlikte sürekli ve dengeli kalkınmanın gerçekleştirilmesi, kentsel ve çevresel sorunların üstesinden gelerek bölge halkının yaşam standardının yükseltilmesini sağlamaktır.

Bu itibarla hazırlanan plan metninin, söz konusu amaca ulaşmada tüm aktörler için bir yol gösterici olması öngörülmektedir. Bölgemizin diğer bölgelere kıyasla üstün olan yönlerinin yanı sıra geliştirilmesi, acil çözümler sunulması veya desteklenmesi gereken yönlerinin de olduğu görülmektedir. Plan başarı ile uygulandığı takdirde TR32 Düzey 2 Bölgesi ile birlikte ülkemizin de rekabet edebilirliğine, tanınırlığına ve ekonomik yapısına önemli katkılar sağlaması beklenmektedir.

Kısa sürede hazırlanan bu çalışmada olduğu gibi bundan sonra ajansımız tarafından yürütülecek diğer çalışmalarda, sektörlerle yapılacak ortak akıl toplantılarında katılımçılığın, bölgesel aktörlerle iş birliğinin ve bölgemizin kalkınması sürecinde tüm paydaşların görüş ve önerilerinin aynı oranda değerli olacağını kamuoyu ile paylaşmak isteriz. Söz konusu planın hazırlanması sürecinde katkılarını, desteklerini, öneri ve görüşlerini bizden esirgemeyen, tam anlamıyla bir katılımçılık örneği gösteren Yönetim Kurulumuz, Danışma Kurulumuz ve Plan Danışma Kurulumuz ile bölgenin kamu, özel ve sivil toplum kesimlerinin değerli temsilcilerine teşekkürü bir borç bilir, çalışmanın bölgemize ve ülkemize hayırlı olmasını dileriz.

Mehmet AYDINER

İÇİNDEKİLER

Sunuş	I
Önsöz	III
İçindekiler	V
Tablo Listesi	VII
Şekil ve Harita Listesi	IX
Kısaltmalar	XI
1. YÖNETİCİ ÖZETİ	XIII
2. PLAN HAZIRLAMA SÜRECİ VE KATILIMCILIK	XIX
3. MEVCUT DURUM ANALİZİ	2
3.1 BÖLGENİN TÜRKİYE'DE VE DÜNYADAKİ YERİ	3
3.1.1 Bölgenin Dünyadaki Yeri	4
3.1.2 Bölgenin Ülke ve Ege Bölgesi İçerisindeki Konumu	7
3.1.3 İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması	9
3.1.4 Bölgenin Rekabet Gücü	10
3.1.5 Bölgesel Zenginlikler	13
3.1.6 İdari Örgütlenme ve Coğrafi Sınırlar	14
3.2 EKONOMİK YAPI	17
3.2.1 Temel Ekonomik Göstergeler	18
3.2.1.1 GSYİH Düzeyi	18
3.2.1.2 İstihdam	19
3.2.1.3 Vergiler ve Kamu Yatırımları	20
3.2.1.4 Yabancı Yatırımlar	21
3.2.1.5 Dış Ticaret	22
3.2.1.6 Finans	23
3.2.1.7 Açılan Kapanan Şirket Sayısı	24
3.2.1.8 Teknoloji ve Yenilikçilik	25
3.2.1.9 Bölgede Öne Çıkan Sektörler	25
3.2.1.10 Potansiyel Yatırım Alanları (Moment Analizi)	32
3.2.2 Tarım	34
3.2.2.1 Bitkisel Üretim	37
3.2.2.2 Hayvansal Üretim	42
3.2.2.3 Su Ürünleri	43
3.2.2.4 Ormancılık	44
3.2.2.5 Organik Tarım	45
3.2.3 Sanayi	46
3.2.3.1 İmalat Sanayi	48
3.2.3.2 Organize Sanayi Bölgeleri	50
3.2.3.3 Küçük Sanayi Siteleri	52
3.2.3.4 Serbest Bölge	53
3.2.4 Hizmetler	53
3.2.4.1 Lojistik	54
3.2.4.2 Turizm	54
3.2.5 Enerji ve Madencilik	58
3.2.5.1 Enerji Sektörü	58
3.2.5.2 Yenilenebilir Enerji	59
3.2.5.3 Madencilik	63
3.3 SOSYAL VE KURUMSAL YAPI	69
3.3.1 Sosyal Yapı	70
3.3.1.1 Nüfus	70
3.3.1.2 Göç	78
3.3.1.3 İş Gücü ve İstihdam	79
3.3.1.4 Eğitim	81
3.3.1.5 Sağlık	85

3.3.1.6 Kültür	86
3.3.1.7 Sosyal Uyum ve İçerme Politikaları	88
3.3.2 KURUMSAL YAPI	89
3.3.2.1 Sivil Toplum Kuruluşları	89
3.3.2.2 Yerel Yönetimler ve Kamu Kurumları	90
3.4 ÇEVRE	93
3.4.1 Katı Atık Yönetimi	94
3.4.2 Su ve Atık Su Yönetimi	97
3.4.3 Hava Kalitesi ve Kirliliği	100
3.4.4 Toprak Kalitesi ve Kirliliği	101
3.4.5 Endüstriyel Kirlilik Kontrolü	102
3.4.6 Havza Alanları	103
3.4.7 Biyolojik Çeşitlilik ve Koruma Alanları	105
3.5 ALTYAPI VE ULAŞIM	115
3.5.1 Kara Yolu Ulaşımı	116
3.5.2 Hava Yolu Ulaşımı	118
3.5.3 Demir Yolu Ulaşımı	119
3.5.4 Deniz Yolu Ulaşımı	122
3.5.5 Kent İçi Ulaşımı	122
3.5.6 Deprem ve Afet Yönetimi	123
3.5.7 İnternet Erişimi	124
3.6 YERLEŞİM YAPISI VE YERLEŞMELER ARASI İLİŞKİLER	127
3.7 GZFT ANALİZİ	133
BÖLGE PLANI	
4. VİZYON	145
5. GELİŞME EKSENLERİ, AMAÇ, HEDEF VE STRATEJİLER	149
5.1 MARKAŞMA VE YENİLİKÇİLİK	151
5.2 SEKTÖRLERİN REKABET GÜCÜ	159
5.3 SOSYAL KALKINMA VE KÜLTÜREL GELİŞME	169
5.4 SAĞLIKLI VE YAŞANABİLİR ÇEVRE	179
5.5 İYİLEŞTİRİLMİŞ ALTYAPI VE AFET YÖNETİMİ	191
5.6 GELİŞME EKSENLERİ, AMAÇ, HEDEF VE STRATEJİLERİN ÜST ÖLÇEKLİ PLANLARLA İLİŞKİSİ	199
5.7 GELİŞME EKSENLERİ, AMAÇ, HEDEF VE STRATEJİLERİN MDA VE GZFT İLE İLİŞKİSİ	209
6. GELİŞME ŞEMALARI	215
6.1 BÖLGESEL GELİŞİM ŞEMASI	217
6.2 MARKAŞMA VE YENİLİKÇİLİK	219
6.3 SEKTÖRLERİN REKABET GÜCÜ	221
6.4 SOSYAL KALKINMA VE KÜLTÜREL GELİŞME	223
6.5 SAĞLIKLI VE YAŞANABİLİR ÇEVRE	225
6.6 İYİLEŞTİRİLMİŞ ALTYAPI VE AFET YÖNETİMİ	227
7. PERFORMANS GÖSTERGELERİ	229
8. KOORDİNASYON, İZLEME VE DEĞERLENDİRME	233
9. 2010-2013 BÖLGE PLANI DANIŞMA KURULU ÜYELERİ VE ÇALIŞTAY KATILIMCILARI	235
10. KAYNAKÇA	245

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Konfeksiyon İhracat Liderlerinin Dünya Piyasasındaki Payları (2002)	7
Tablo 2. Ege Bölgesi Alt Bölgelerindeki Kişi Başına GSKD (2006)	9
Tablo 3. TR32 Bölgesi İllere Göre Mevduat ve Kredi Dağılımları (2009)	9
Tablo 4. İstihdamın Sektörlere Göre Dağılımı (%) (2009)	9
Tablo 5. TR32 Bölgesi İlleri Rekabet Endeksi Sıralamaları (2009)	11
Tablo 6. TR32 Bölgesi İllerin Rekabetçilik Endeksi ve Alt Endekslere Göre Sıralaması (2009)	12
Tablo 7. Aydın İlinde Nüfus ve Mülki İdari Örgütlenme (2009)	14
Tablo 8. Denizli İlinde Nüfus ve Mülki İdari Örgütlenme	15
Tablo 9. Muğla İlinde Nüfus ve Mülki İdari Örgütlenme	16
Tablo 10. Ülke Ekonomisine Sektörler Bazında Katkısına Göre İlk 10 Bölge (2006)	18
Tablo 11. TR32 Bölgesi'nde Yıllar İtibariyle İstihdamın Sektörel Yoğunlaşması	20
Tablo 12. 2005-2008 Yılları Arasında Alınan Toplam Teşvik Belgelerinin Önde Gelen Sektörlere Dağılımı	21
Tablo 13. Yabancı Sermayeli Şirket Sayılarının Bölgesel Dağılımı (2009)	21
Tablo 14. TR32 Bölgesi İhracatın İthalatı Karşılama Oranları	24
Tablo 15. Yıllara Göre Ülke ve Bölge Genelinde Şirketlerin Açılma Kapanma Oranları	25
Tablo 16. TR32 Bölgesi İllerinin Tescil Ettirdiği Marka, Patent, Faydalı Model ve Endüstriyel Tasarım Sayıları (2009)	26
Tablo 17. TR32 Bölgesi İllerinde Öne Çıkan Sektörler (2009)	27
Tablo 18. TR32 Bölgesi GSİS Verilerine Göre 2002 ve 2007 Yılı 3 Yıldız Analizi Sonuçları	29
Tablo 19. TR32 Bölgesi GSİS Verilerine Göre 2002 ve 2007 Yılı 3 Yıldız Alan Sektörlerin İstihdam ve Yerel Birim Sayısı	30
Tablo 20. TR32 Bölgesi Değişim Payı Yaklaşımı Analiz Sonuçları	31
Tablo 21. Eksi Birinci Momentlerin Ters ve Birinci Momentlerin Yıllara Göre Karşılaştırılması	32
Tablo 22. İllerdeki Tarımsal Alet ve Makine Sayıları (2008)	37
Tablo 23. TR32 Bölgesi'nde Üretilen Başlıca Tarla Ürünleri, Türkiye ve Ege Bölgesi'ndeki Payları (2009)	40
Tablo 24. İllerin Orman Varlıkları (%) (2010)	44
Tablo 25. Ormanların Korunması ve Geliştirilmesine Yönelik Destekler (2008)	44
Tablo 26. Organik Tarımsal Üretim Yapan Çiftçi Sayısı	45
Tablo 27. TR32 Bölgesi'nin Sanayi Sektörü İstihdamındaki Payı (2009)	46
Tablo 28. TR32 Bölgesi GSİS Verilerine Göre Sanayi Sektöründe Üç Yıldız Alan Sektörler (2007)	47
Tablo 29. TR32 Bölgesi GSİS Verilerine Göre İmalat Sanayi (2007)	48
Tablo 30. TR32 Bölgesi İmalat Sanayi Alt Sektörleri Katma Değer Payları (2001)	49
Tablo 31. TR32 Bölgesi GSİS Verilerine Göre İmalat Sanayinde 3 Yıldız Alan Sektörler (2002)	50
Tablo 32. TR32 Bölgesi'ndeki Organize Sanayi Bölgeleri (2010)	51
Tablo 33. TR32 Bölgesi'nde Yer Alan KSS'ler	52
Tablo 34. TR32 Bölgesi Lojistik Sektörü	54
Tablo 35. Turizm İlanlarının TR32 Bölgesi İlleri Bazında Türlerine Göre Dağılımı (2010)	55
Tablo 36. Turizm Yatırımlarına Tahsis Edilen Orman Arazileri	57
Tablo 37. TR32 Bölgesi'ndeki Bakanlık Belgeli Yatakların İllere Dağılımı (2008)	57
Tablo 38. Gelen Yabancı Ziyaretçilerin Sınır Kapılarının Bağlı Olduğu İllere ve Taşıt Araçlarına Göre Dağılımı (2008)	58
Tablo 39. TR32 Bölgesi Enerji Göstergeleri	59
Tablo 40. TR32 Bölgesi'nde Tüketilen Elektrik (2008)	59
Tablo 41. Sektörel Elektrik Tüketimi (2009)	60
Tablo 42. TR32 Bölgesi İşletmelerindeki Rüzgar Elektrik Santral Projeleri	60
Tablo 43. TR32 Bölgesi Yıllık Toplam Güneşlenme Süreleri (Saat)	61
Tablo 44. TR32 Bölgesi 2009 Yılı Toplam Nüfus	70
Tablo 45. TR32 Bölgesi İlçelerinin Nüfus Verileri (2009)	71
Tablo 46. TR32 Bölgesi Nüfus Yoğunluğu ve Yıllık Nüfus Artış Hızı (2009)	72
Tablo 47. Köy ve Kent Nüfus Artış Hızları (2000)	72
Tablo 48. TR32 Bölgesi Medyan Yaş, Yaş Bağlılık ve Cinsiyet Oranları (2009)	76
Tablo 49. TR32 Bölgesi Doğurganlık Hızı (2009) ve Ortalama Hane Halkı Büyüklüğü (2000)	76

Tablo 50. Şehirleşme Oranı (2009)	77
Tablo 51. Nüfus Hareketleri (2008-2009)	78
Tablo 52. TR32 Bölgesi'nde Çalışanların Sektöre ve Cinsiyete Göre Dağılımı (2000)	80
Tablo 53. TR32 Bölgesi'ndeki İşsizlik Oranı (2008-2009)	81
Tablo 54. TR32 Bölgesi Okuma Yazma Oranları (2009)	82
Tablo 55. TR32 Bölgesi Okullaşma Oranları (%) (2009-2010)	83
Tablo 56. TR32 Bölgesi İllere Göre Okul, Öğretmen ve Öğrenci Sayıları (2009-2010)	83
Tablo 57. TR32 Bölgesi Üniversite Öğrencisi ve Öğretim Elemanı Sayıları (2008-2009)	85
Tablo 58. TR32 Bölgesi'nin Hastane ve Yatak Sayıları (2009)	85
Tablo 59. Sağlık Göstergeleri (2007)	86
Tablo 60. 112 Acil Sağlık Hizmet Verileri (2009)	86
Tablo 61. Kültür Göstergeleri (2008)	87
Tablo 62. İllerdeki Cinsiyetlere Göre Lisanslı ve Faal Sporcu Sayıları (2009)	87
Tablo 63. İllerdeki Kulüp Türlerinin Dağılımı (2009)	87
Tablo 64. İllerdeki Yerel Basın Sayısı (2009)	88
Tablo 65. TR32 Bölgesi Sosyal Hizmetler Kurumu Kuruluşları (2010)	88
Tablo 66. TR32 Bölgesi Sivil Toplum Kuruluşları	89
Tablo 67. TR32 Düzey 2 Bölgesi Katı Atık Bertaraf Yöntemi ve Atık Miktarı (2008)	94
Tablo 68. Türkiye'deki Kompost Tesisleri	95
Tablo 69. TR32 Düzey 2 Bölgesi'nde Katı Atık Yönetiminde Hizmet Birliği Modeli Kurulan Belediyelere İlişkin Bilgiler	96
Tablo 70. TR32 Düzey 2 Bölgesi'nde Üretilen Atıkların Sınıflandırılması ve Bertarafı	97
Tablo 71. TR32 Düzey 2 Bölgesi'nde Üretilen Atıkların Sınıflandırılması ve Bertarafı	98
Tablo 72. Hava Kalitesi Ölçüm Sonuçları	100
Tablo 73. Kış Sezonu (Ekim-Mart) Hava Kalitesi Ölçüm Sonuçları	100
Tablo 74. TR32 Düzey 2 Bölgesi'nde Yer Alan İl ve İlçelerin Hava Kalitesi Derecelendirmesi	101
Tablo 75. Arazi Kullanım Durumları (%)	101
Tablo 76. Arazi Kullanım Yetenek Sınıfları	101
Tablo 77. TR32 Düzey 2 Bölgesi'nde Faaliyette Olan OSB'lerin Atık Su Arıtma Tesisi Durumu (2010)	102
Tablo 78. Belediyelere Dağıtılan Su Miktarının Sanayide Kullanım Oranı (2008)	102
Tablo 79. Sanayi İşletmelerinde Elektrik Tüketiminin Toplam Elektrik Tüketimine Oranı (2008)	103
Tablo 80. TR32 Düzey 2 Bölgesi Milli Parkları	106
Tablo 81. TR32 Düzey 2 Bölgesi Tabiat Parkları	107
Tablo 82. TR32 Düzey 2 Bölgesi'nin Tabiatı Koruma Alanları	108
Tablo 83. Bölgenin Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanları (2009)	109
Tablo 84. TR32 Düzey 2 Bölgesi Orman Varlığı	110
Tablo 85. TR32 Düzey 2 Bölgesi Faunası	110
Tablo 86. 2002 Yılı Üretim Miktarlarına Göre Su Ürünleri Yetiştiriciliğinde İlk 10 İlin Üretim Miktarları (Ton/Yıl) ve Ulusal Üretimdeki Oranları (%)	111
Tablo 87. TR32 Düzey 2 Bölgesi Özel Çevre Koruma Alanları (ÖÇK)	112
Tablo 88. Kara Yolu Ulaşım Ağı	116
Tablo 89. Yol Ağı Satış Cinsi	116
Tablo 90. 2013 Yılı İtibariyle Bölünmüş Yol Haline Getirilmesi Gereken Yollar	116
Tablo 91. İzmir-Aydın Otoyolu Aydın İl Sınırları Yıllık Ortalama Günlük Trafik Değerleri (2009)	117
Tablo 92. TR32 Düzey 2 Bölgesi Yıllık Ortalama Günlük Trafik Değerleri (2009)	117
Tablo 93. TR32 Düzey 2 Bölgesi İllerinin Önemli İl Merkezlerine Olan Uzaklıkları (km)	118
Tablo 94. Havalimanları ve Alanlarının Durumu	119
Tablo 95. Bölgede Hava Yolu Taşımacılığı İstatistik Değerleri (2008)	119
Tablo 96. TR32 Düzey 2 Bölgesi İlçelerin Demir Yolu Uzunlukları ve Durumu (2010)	120
Tablo 97. TR32 Düzey 2 Bölgesi Yük Taşıma Miktarları (Ton) ve Gelir Miktarı (TL) (2000-2010)	121
Tablo 98. Bölge İçinde ve Komşularıyla Farklı İlişki Türlerinin Yoğunluğu ve Alt Gruplar	128

ŞEKİL ve HARİTA LİSTESİ

Şekil 1. Avrupa Ülkelerinde Kişi Başına Düşen GSYİH Miktarı (Avro) (2007)	4
Şekil 2. Avrupa Ülkelerindeki Tüm Düzey 2 Bölgelerinde Kişi Başına Düşen GSYİH Miktarı (Bin Avro) (2006)	5
Şekil 3. Bölgenin En Çok İhracat Yaptığı Ülkelerin İhracat Miktarları (Milyon ABD \$) (2009)	5
Şekil 4. Bölgede İhracatta En Fazla Paya Sahip İlk Altı Sektörün İhracat Dağılımı (Milyon ABD \$) (2009)	6
Şekil 5. Bölge İllerine Göre İhracat Hacmi En Fazla Olan Ürünlerin İhraç Edildiği Ülkelere Göre Dağılımı (Milyon ABD \$) (2009)	6
Şekil 6. Bölgelere Göre Kişi Başı GSKD (TL) (2006)	18
Şekil 7. TR32 Bölgesi GSKD'sinin Sektörel Dağılımı (%) (2006)	19
Şekil 8. Ege Bölgesi Alt Bölgeleri ve TR32 Bölgesi İllerinin Yıllara Göre GSYİH Dağılımı (Milyon TL) (2001)	19
Şekil 9. TR32 Bölgesi İstihdamının Sektörel Dağılımı (2009)	20
Şekil 10. TR32 Bölgesi Vergi Tahakkuk ve Tahsilat Rakamları (Milyon TL) (2009)	20
Şekil 11. Yıllar İtibariyle Ege Bölgesi Alt Bölgelerine Ait Kamu Yatırımları (Bin TL)	22
Şekil 12. Yıllar İtibariyle TR32 Bölgesi İhracat Rakamları (Milyon TL)	22
Şekil 13. Yıllar İtibariyle TR32 Bölgesi İthalat Rakamları (Milyon TL)	22
Şekil 14. Ege Bölgesi ve TR32 Bölgesi'ne Ait Kredi/Mevduat Oranı (%)	23
Şekil 15. TR32 Bölgesi İllerine Ait Protestolu Senetlerin Yıllara Göre Dağılımı (Milyon TL)	23
Şekil 16. Yıllar Bazında Açılan-Kapanan Şirket Sayısı	24
Şekil 17. Eksi Birinci Momentin Tersi Grafiği	33
Şekil 18. Birinci Moment Grafiği	33
Şekil 19. İllerdeki Arazilerin Kullanım Şekline Göre Dağılımı (%) (2010)	34
Şekil 20. TR32 Bölgesi'ndeki Tarım Alanlarının Kullanım Şekline Göre Dağılımı (2009)	34
Şekil 21. Tarım Alanlarının Kullanım Şekline Göre Dağılımı (%) (2009)	35
Şekil 22. TR32 Bölgesi'ndeki Tarımsal Üretim Değeri (Sol Eksen), Ege Bölgesi ve Türkiye Tarımsal Üretimine Katkısı (Sağ Eksen)	35
Şekil 23. Kişi Başına Tarımsal Üretim Değeri (TL) (2008)	36
Şekil 24. TR32 Bölgesi'ndeki Tarım İşletmeleri Sayısı	36
Şekil 25. TR32 Bölgesi'nin İşletmelerin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı (2001)	36
Şekil 26. TR32 Bölgesi'ndeki Bitkisel Üretim Değeri (Sol Eksen), Ege Bölgesi ve Türkiye Bitkisel Üretimine Katkısı (Sağ Eksen)	38
Şekil 27. TR32 Bölgesi'nde Üretilen Meyveler (2009)	38
Şekil 28. TR32 Bölgesi'nde Üretilen Başlıca Meyvelerin Üretim Miktarları (Sol Eksen), Türkiye ve Ege Bölgesi Üretimindeki Payları (Sağ Eksen) (2009)	38
Şekil 29. TR32 Bölgesi'nde Üretilen Sebzeler (2009)	39
Şekil 30. TR32 Bölgesi'nde Üretilen Başlıca Sebzelerin Üretim Miktarları (Sol Eksen), Türkiye ve Ege Bölgesi Üretimindeki Payları (Sağ Eksen) (2009)	39
Şekil 31. TR32 Bölgesi'nde Üretilen Tarla Ürünleri (2009)	40
Şekil 32. Niteliklerine Göre Örtü Altı Üretim Alanları (da)	41
Şekil 33. TR32 Bölgesi Toplam Örtü Altı Sebze ve Meyve Üretimi (Sol Eksen), Türkiye ve Ege Bölgesi Üretimindeki Payı (Sağ Eksen) (2009)	41
Şekil 34. İllerin Hayvansal Üretim Değerleri (Milyon TL) (2008)	42
Şekil 35. TR32 Bölgesi Organik Tarım Üretimi (Sol Eksen), Türkiye ve Ege Bölgesi Üretimindeki Payı (Sağ Eksen)	45
Şekil 36. Ege Bölgesi Düzey 2 Bölgeleri ve Türkiye'de Sanayinin Yıllar İtibariyle Gayri Safi Katma Değere Etkisi (%)	46
Şekil 37. TR32 Bölgesi, Ege Bölgesi ve Türkiye'de Sanayi Sektörü İstihdamının Yıllara Göre Artış Hızı (%)	47
Şekil 38. TR32 Bölgesi Yıllara Göre İmalat Sanayi İhracat Değerleri (Milyon ABD \$)	49
Şekil 39. TR32 Bölgesi OSB'lerde İmalat Sanayi Sektörel Dağılımı	52
Şekil 40. TR32 Bölgesi'nin Hizmetler Sektörünün Alt Sektörler İşletme Sayıları (2009)	53
Şekil 41. TR32 Bölgesi İlleri Yıllara Göre Elektrik Tüketimi (MW)	60
Şekil 42. TR32 Bölgesi Nüfusun Yıllara Göre Değişimi (1970-2009)	70
Şekil 43. TR32 Bölgesi Nüfusunun Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı (2009)	74
Şekil 44. TR32 Bölgesi Nüfus Piramidi (2009)	74
Şekil 45. TR32 Bölgesi 2009-2023 Yılı Nüfusun Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımındaki Değişim	75
Şekil 46. 2023 Yılı Tahmini Nüfus Piramidi	75
Şekil 47. Düzey 2 Bölgeleri'nin 2000 ve 2009 Yıllarında Aldıkları Göçler (On Bin)	78

Şekil 47. Düzey 2 Bölgeleri'nin 2000 ve 2009 Yıllarında Aldıkları Göçler (On Bin)	78
Şekil 48. TR32 Bölgesi'nden Göç Alan Bölgeler (2009)	79
Şekil 49. TR32 Bölgesi'ne Göç Veren Bölgeler (2009)	79
Şekil 50. TR32 Bölgesi Erkek ve Kadın Nüfusun İş Gücüne Katılım ve İstihdam Oranları (%) (2009)	80
Şekil 51. TR32 Bölgesi'nde İstihdamın Yıllara Göre Sektörel Dağılımı (%) (2004-2009)	80
Şekil 52. TR32 Bölgesi'nde Yıllar İtibariyle Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları	81
Şekil 53. TR32 Bölgesi Mezuniyet Durumuna Göre Nüfus (2009)	84
Şekil 54. İçme ve Kullanma Suyu Arıtma Hizmeti Verilen Nüfusun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı (%) (2008)	99
Şekil 55. Atık Su Arıtma Tesisi ile Hizmet Verilen Belediye Nüfusunun Toplam Belediye Nüfusu İçindeki Payı (%) (2008)	99
Şekil 56. Kanalizasyon Hizmeti Verilen Belediye Nüfusunun Toplam Belediye Nüfusu İçindeki Payı (%) (2008)	100
Şekil 57. Muğla İli Özel Çevre Koruma Bölgelerinin Tüm ÖÇK Bölgelerindeki Alan Dağılımı	111
Şekil 58. Devlet Yolları Yıllık Taşıt-Km, Yolcu-Km, Ton-Km Değerleri (Bin)	117
Şekil 59. Bin Kişi Başına Düşen Özel Otomobil Sayısı	118
Şekil 60. İllere Göre Motosiklet Sayısı (Bin)	118

Harita 1. TR32 Bölgesi'nin Dünya Üzerindeki Konumu	3
Harita 2. TR32 Bölgesi'nin Çevre İller ile Birlikte Gelişmişlik Endeksine Göre Kademeli Gruplar Haritası	8
Harita 3. İlçeler Arası Gelişmişlik Düzeyi	10
Harita 4. İller Arası Rekabetçilik Sıralaması	11
Harita 5. İller Arası Rekabetçilik Endeksi Çalışması	12
Harita 6. Ege Bölgesi Coğrafi Sınırları	13
Harita 7. Türkiye Orman Varlığı Haritası (2010)	43
Harita 8. Turizm İlanlı Alanların Türlerine Göre İlçelere Dağılımı (2010)	56
Harita 9. Rüzgâr Enerjisi Potansiyel Atlası	61
Harita 10. TR32 Bölgesi Güneşlenme Haritası	62
Harita 11. Jeotermal Enerji Potansiyel ve Kullanım Alanları	63
Harita 12. TR32 Bölgesi Jeotermal Enerji Haritası	64
Harita 13. Ege Bölgesi Endüstriyel Hammaddeler Haritası	65
Harita 14. Ege Bölgesi Metalik Madenler Haritası	66
Harita 15. TR32 Bölgesi İlçelerin Nüfus Yoğunluğu (2000)	72
Harita 16. TR32 Bölgesi İlçelerin Nüfus Yoğunluğu (2007)	73
Harita 17. TR32 Bölgesi Şehir ve Köy Nüfus Payları (2007)	77
Harita 18. TR32 Bölgesi İlçeleri Okuma Yazma Oranları (2009)	82
Harita 19. TR32 Bölgesi İlçeleri Yükseköğretim Mezunları Oranı (2009)	84
Harita 20. Türkiye'nin 25 Havzası	103
Harita 21. Bölgenin Başlıca Korunan Alanları	105
Harita 22. Türkiye Deprem Haritası	124
Harita 23. ADSL Bağlantısı Penetrasyon Seviyeleri	124
Harita 24. Bölgenin Demir Yolu ve Kara Yolu Durumu	125
Harita 25. Bölge İçinde ve Komşularıyla İlişkiler Ağında Merkezî Yerleşimler	128
Harita 26. İş İlişkileri Ağında Merkezî Yerleşimler	129
Harita 27. Kültürel Faaliyet Ağında Merkezî Yerleşimler	130
Harita 28. Sağlık Hizmetleri Ağlarında Merkezî Yerleşimler	131
Harita 29. Eğitim Hizmetleri Ağlarında Merkezî Yerleşimler	132

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AR-GE	Araştırma Geliştirme
BLD	Belediye
BSYK	Beşeri Sermaye ve Yaşam Kalitesi
ÇOB	Çevre ve Orman Bakanlığı
da	Dekar
DETKİB	Denizli Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı
DSİ	Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
EDAM	Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi
EGEV	Ege Ekonomiyi Geliştirme Vakfı
EİE	Elektrik İşleri Etüt İdaresi Genel Müdürlüğü
EUROSTAT	Avrupa Birliği İstatistik Ofisi
FAO	Gıda ve Tarım Örgütü
GEPA	Güneş Enerjisi Potansiyel Atlası
GSİS	Genel Sanayi İşyerleri Sayımı
GSKD	Gayri Safi Katma Değer
GSMH	Gayri Safi Milli Hâsıla
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
GTS	Genel Tarım Sayımı
GZFT	Güçlü, Zayıf, Fırsat ve Tehditler Analizi
GWh	Gigavatsaat
IPARD	Kırsal Kalkınma Hibe Programı
İÇOM	İl Çevre ve Orman Müdürlüğü
İMEAK DTO	İstanbul ve Marmara, Ege, Akdeniz, Karadeniz Bölgeleri Deniz Ticaret Odası
KGM	Karayolları Genel Müdürlüğü
km	Kilometre
KSS	Küçük Sanayi Sitesi
KTB	Kültür ve Turizm Bakanlığı

KUŞATAK	Kuşadası, Davutlar, Güzelçamlı, Söke Çevre Koruma Altyapı Tesislerini Yapma ve İşletme Birliği
KWh	Kilovatsaat
m³	Metreküp
MBY	Markalaşma Becerisi ve Yenilikçilik
MTA	Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü
MW	Megavat
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OGM	Orman Genel Müdürlüğü
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
ÖÇK	Özel Çevre Koruma
ÖÇKB	Özel Çevre Koruma Bölgesi
ÖÇKKB	Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı
PAÜ	Pamukkale Üniversitesi
RES	Rüzgâr Enerjisi Santrali
STGM	Sivil Toplum Geliştirme Merkezi
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TB	Ticaret Becerisi
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TCDD	Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
TEDAŞ	Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi
TEİAŞ	Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi
TİM	Türkiye İhracatçıları Meclisi
TKB	Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı
TPE	Türk Patent Enstitüsü
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UB	Ulaştırma Bakanlığı
UBSEP	Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı
UÇEP	Ulusal Çevre Eylem Planı
UÇES	Avrupa Birliği Entegre Çevre Uyum Stratejisi
URAK	Uluslararası Rekabet Kurumu
WTO	Dünya Ticaret Örgütü

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı
TR32 Düzey 2 Bölgesi
(Aydın - Denizli - Muğla)
2010 - 2013 Bölge Planı

1. BÖLÜM

YÖNETİCİ ÖZETİ

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı
TR32 Düzey 2 Bölgesi
(Aydın - Denizli - Muğla)
2010 - 2013 Bölge Planı

1. YÖNETİCİ ÖZETİ

Küreselleşmenin her alanda etkili olduğu, bireyler, kurumlar ve uluslar için fırsatların ve risklerin arttığı bir dönemde ülkelerin uluslararası arenada rekabetçi konumlarını sürdürebilmelerinin yolunun bölgesel kalkınmadan geçtiği düşüncesiyle Türkiye'de 26 tane kalkınma ajansı kurulmuştur. İstatistiki bölge birimleri sınıflandırmasına göre ajansımızın bulunduğu TR32 Düzey 2 Bölgesi Aydın (TR321), Denizli (TR322) ve Muğla (TR323) illerinden oluşmaktadır. Bölge 32.657 km²'lik yüz ölçümü ile Türkiye yüz ölçümünün % 4'ünü, 2,7 milyon kişilik nüfusu ile Türkiye toplamının yaklaşık % 3,7'sini oluşturmaktadır. Bölge 84 kişi olan nüfus yoğunluğuyla ülke ortalamasının (94 kişi/km²) altında kalmaktadır.

Demografik göstergeler bakımından bölge illeri arasında farklılıklar görülmektedir. Bölgedeki üç il de şehirleşme oranı açısından Türkiye ortalamasının (% 75,5) altında kalırken, Denizli ve Aydın % 68 ve % 58'lik şehirleşme oranlarıyla bölge ortalaması olan % 57'nin üzerindedir. Bölge, 2008-2009 yılları arasındaki % 1,23'lük nüfus artış hızıyla Türkiye ortalamasının (% 1,45) altındayken Düzey 2 Bölgeleri arasında 11. sırada yer almaktadır.

2008-2009 yılları arasında bölge illerinin aldığı göç dikkat çekici bir şekilde düşerken, 2009 yılı itibarıyla Denizli % 1,71 oranında göç vermiştir. Bölgenin en çok göç verdiği ve aldığı bölgeler incelendiğinde birinci sırada TR31 Düzey 2 Bölgesi (İzmir), ikinci sırada TR33 Düzey 2 Bölgesi (Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa, Uşak) ve üçüncü sırada TR61 (Antalya, Isparta, Burdur) Düzey 2 Bölgesi yer almaktadır.

Eğitim düzeyinin temel göstergesi olan okuryazar nüfus oranına bakıldığında bölge % 93,68'lik okuma yazma ortalaması ile Türkiye ortalaması olan % 92,47'nin üzerindedir. Eğitim düzeyinin diğer bir göstergesi olan okullaşma oranı incelendiğinde ise okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim okullaşma oranlarının Türkiye ortalamasından oldukça yüksek olduğu gözlenmektedir. Buna rağmen okul öncesi okul ve öğretmen sayılarında eksiklikler dikkat çekmektedir. Derslik başına düşen öğrenci sayılarında tüm kademelerde Türkiye ortalamasının üzerinde olan bölgedeki her ilde bir üniversite bulunmaktadır.

Mevcut istatistikler incelendiğinde Düzey 2 Bölgeleri arasında bölgedeki sağlık sektörü gelişmişlik sırası bakımından 5. sırada yer almaktadır. Ayrıca on bin kişi başına düşen hekim, diş hekimi, sağlık memuru ve hemşire sayısı bakımından özellikle Aydın'ın sağlık memuru ve hekim sayısı açısından Türkiye'nin gerisinde kaldığı görülmektedir.

Bölgenin 2009 yılı işsizlik oranı % 14,2 ile Türkiye geneline yakın bir tablo sergilemektedir. 2008 yılında Türkiye ortalamasına göre yüksek işsizlik oranına sahip Aydın, 2009 yılına gelindiğinde ekonomik krizle birlikte % 16,4'e yükselen işsizlik oranıyla dikkat çekmektedir. Sanayi, tarım ve turizm açısından güçlü kaynaklar barındıran bölgede, 2009 yılı itibarıyla işsizlik oranının arttığı ve bölgenin Türkiye ortalamasından daha yüksek işsizlik oranına sahip olduğu gözlemlenmektedir.

Tarihin en eski dönemlerinden beri birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan bölge, tarihî ve kültürel değerlerin izlerini taşıyan bir coğrafyada yer almaktadır. Kültür ve turizm değerleri açısından dünyanın birçok yerine göre oldukça şanslı olan bölge, deniz, kum, güneş olan klasik turizm anlayışının yanı sıra kültür ve doğa turizmi, agro-turizm, termal turizm gibi turizm çeşitleriyle yılın her mevsiminde turizme hizmet verebilecek bir cazibe merkezidir. Ayrıca Bodrum, Kuşadası, Pamukkale, Afrodisiyas ve daha nice güzellikleri ile dünyada öne çıkmaktadır.

Bölge kişi başına düşen 2.427 dolar GSYİH ile ülke genelinde 7. sırada yer almaktadır. Ülkedeki tarımsal üretimin % 7,1'ini, sanayinin % 3,3'ünü ve hizmetler sektörünün ise % 3,5'ini sağlayan TR32 Düzey 2 Bölgesi, söz konusu bölgeler arasında 8. sırada bulunmaktadır. 2006 yılı verilerine göre bölgenin GSKD'ye katkısı % 58 oranında hizmetler sektöründen, % 24 oranında sanayi sektöründen ve % 18 oranında tarım sektöründen sağlanırken, tarımsal üretimin ekonomiyeye getirdiği ülke ortalamasının yaklaşık iki katına karşılık gelmektedir.

Devlet Planlama Teşkilatı'nın 2009 yılında yayımladığı illerde Öne Çıkan Sektörler başlıklı çalışmasında, Aydın'da gıda ürünleri ve içecek imalatı, tekstil ürünleri imalatı, madencilik ve taş ocakçılığı ile metalik olmayan diğer mineral ürünlerinin imalatı sektörlerine vurgu yapılmaktadır. Denizli'de tekstil ürünleri imalatı, gıda ürünleri ve içecek imalatı, giyim eşyası imalatı ile kürkün işlenmesi ve boyanması sektörleri, Muğla'da ise diğer ulaşım araçları imalatı, madencilik ve taş ocakçılığı, ağaç ve ağaç mantarı ürünleri imalatı (mobilya hariç); saz, saman ve benzeri malzemelerden örülerek yapılan eşyaların imalatı ile hayvancılık sektörlerinin ön planda olduğu görülmektedir.

Türkiye'nin toplam tarımsal GSKD'sinin % 7,1'i bu bölgede üretilmektedir. Bölge Türkiye GSKD'sinde sahip olduğu bu payla TR62 Düzey 2 Bölgesi'nin (Adana, Mersin) ardından 2. sırada yer almaktadır.

Tarıma elverişli toprakları, zengin su kaynakları ve bölgede hâkim olan Akdeniz iklimi her türlü bitkisel ürünün yetiştirilmesine olanak sağlamaktadır. Bölge mısır, buğday, pamuk, arpa, ayçiçeği, haşhaş, bakla ve anason gibi tarla bitkilerinde; domates, karpuz, kavun ve patlıcan gibi sebze üretiminde ve üzüm, zeytin, elma, portakal, incir ve kestane gibi meyvelerin üretiminde Türkiye ölçeğinde söz sahibidir. Bölgedeki **istihdamın** sektörler dağılımının birbirine yakın olduğu ve bu dağılım içerisinde atıl çalışan kapasitesi fazla olan tarım sektörünün diğer sektörlerden daha büyük bir paya (% 28) sahip olduğu göze çarpmaktadır.

Bölgeye özgü ürünlerin tanınırlığının ve bölgenin rekabet edebilirliğinin artırılması amacıyla **coğrafi işaret** alınması yoluna gidilmiştir. Mevcut durumda bölgenin Aydın inciri, Güney Ege zeytinyağları, İsbey çekirdeksiz üzümü ve Denizli leblebisi coğrafi işarete sahip ürünleri arasındadır. Ayrıca Kale biberi, Aydın zeytinyağları, Buldan bezi, Yatağan palası ve Muğla çam balı da coğrafi işaret için başvurusu yapılan ürünler arasındadır.

Bölgede hizmetlerden sonra GSKD'ye en fazla katkısı olan sektör 6,2 milyon TL ile **sanayi** sektörüdür. İllerin GSYİH'leri incelendiğinde Aydın, Denizli ve Muğla'nın sanayi sektörüne katkıları yaklaşık 1,2 milyon TL'dir. Bu miktara en fazla katkısı olan il üç adet termik santrali barındıran Muğla'dır. Yapılan analizler sonucunda su yolu taşımacılığı, otel ve lokantalar ve tekstil ürünleri imalatı sektörlerinin bölgede yoğunlaşması en yüksek olan sektörler olduğu sonucuna varılmıştır.

Bölge genelinde yoğunlaşan imalat sanayi faaliyetlerine paralel olarak faaliyette ya da kuruluş sürecinde olan 14 **organize sanayi bölgesinin** 7'si Aydın'da, 6'sı Denizli'de ve 1'i ise Muğla'da yer almaktadır. Aktif olan OSB'lerde tekstil ürünleri imalat sanayi, gıda ürünleri ve içecek imalat sanayi, başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli makine ve cihazları imalatı ve kâğıt hamuru, kâğıt ve kâğıt ürünleri imalat sanayi öne çıkan sektörlerdir. Ayrıca deri, mermer ve tarım sektörlerine yönelik 3 adet ihtisas OSB Denizli'de konumlanmıştır. Dağınık şekilde yerleşmiş küçük sanayicilerin çalışma koşullarını iyileştirip, ana sanayiyen sanayi ilişkilerini geliştirmek için bölgede küçük sanayi siteleri kurulmuştur. Bunlardan faaliyette olan 38 tanesinden 19'u Aydın, 15'i Denizli ve 4'ü Muğla'dadır. İnşaatı devam eden 15 tane KSS'nin ise 2'si Aydın, 6'sı Denizli ve 7'si Muğla'dadır. Bunlara ilave olarak ticaret ve sanayide daha geniş muafiyet ve teş-

vikler sağlamak, ülkenin dış ticaretini artırmak, yabancı yatırımları çoğaltmak, döviz girişini artırıp ekonomik standartları yükseltmek amacıyla kurulan serbest bölgelerden Denizli ili sınırları içerisinde 1 adet mevcuttur. Ayrıca Ar-Ge ve teknolojiyi geliştirerek, KOBİ'leri iyileştirerek, istihdam yaratarak, yabancı sermayeyi özendirerek bölgenin rekabet edebilirliğini artırmak, yurt ekonomisine ve GSMH'ye katkısını artırmak amacıyla Pamukkale Üniversitesi **Teknoloji Geliştirme Bölgesi** kurulmuştur.

Kişi başı **elektrik tüketimi** Türkiye ortalamasıyla hemen hemen aynı olan bölgede termik santraller, hidroelektrik santraller, jeotermal santraller ve rüzgâr elektrik santralleri bölgenin enerji üretim kaynaklarıdır. Sektörlere göre elektrik tüketimi incelendiğinde bölgede enerji üretim kaynaklarıdır. Sektörlere göre elektrik tüketimi incelendiğinde bölgede meskenlerde tüketilen elektrik miktarının payının yüksek olduğu görülmektedir. Bu tüketimi sırasıyla sanayi ve ticarethanelerde kullanılan elektrik takip etmektedir.

Maden varlığı açısından Aydın'da mermer, kuvars/kuvarsit, kaolen, kalker ve kil kaynakları ile linyit, Denizli'de mermer, traverten, kuvars/kuvarsit, kireçtaşı, kil-marn, alçı taşı, krom, manganez, linyit ve Muğla'da ise sodyum feldspat, krom ve linyit yoğun olarak bulunmaktadır. Öne çıkan bu madenler ve kaynakların yanında; bakır, kurşun, çinko, boksit, demir, altın, dolomit, kükürt ve zımpara gibi maden yatakları ve zuhurlar da bölgede mevcuttur. Bölgenin mevcutta tespit edilmiş maden varlığının çoğu rezerv miktarı ve cevher kalitesi bakımından işlenmeye uygundur.

Ülke genelinde olduğu gibi bölgede de **yük ve yolcu taşımacılığının** büyük bölümü kara yolu ile gerçekleştirilmektedir. Bölgedeki en uzun kara yolu ulaşım ağının Muğla iline ait olduğu gözlenmektedir. Bölgede üç havaalanı bulunmaktadır. Uluslararası tarifeli ve tarifersiz seferler ile iç hat seferlerine açık ve günün 24 saati faaliyet gösteren 12 havalimanından ikisi Muğla'da bulunmaktadır. Bölgedeki diğer havaalanı ise Denizli Çardak Havaalanı'dır, fakat şehir merkezine uzaklığı nedeniyle çok fazla rağbet görmemektedir. Aydın ili sınırları içerisinde toplam 147 km uzunluğunda 2 ayrı demir yolu, Denizli ili genelinde 136 km uzunluğunda demir yolu bulunurken, Muğla ilinde demir yolu ağı bulunmamaktadır. Ayrıca bölge Kuşadası, Didim, Güllük, Göcek, Bodrum, Datça, Marmaris ve Fethiye limanları ile güçlü bir deniz yolu ulaşımına sahiptir.

Genel olarak yukarıda ifade edilen mevcut durum yapısı, bölgede paydaşlarla yapılan atölyeler ve uygulanan anketler sonucunda Bölge Planı Stratejisi 5 temel eksen ve 13 amaç üzerine oluşturulmuştur.

Bölgenin ilk gelişme eksen **Markalaşma ve Yenilikçilik**dir. Hızlı ve köklü değişimlerin yaşandığı günümüz rekabetçi piyasa ortamında avantajlı bir konuma ulaşmak adına bu eksen kapsamında 2 amaç, 4 hedef, 17 strateji belirlenmiştir. Diğer bir gelişme eksen ise **Sektörlerin Rekabet Gücüdür**. Düzey 2 İstatistik Bölge Birimleri arasında yapılan bölgesel rekabet edebilirlik analizi sonuçlarına göre 8. sırada yer alan bölgenin rekabet gücünün artırılması amacıyla 2 amaç, 6 hedef ve 42 strateji belirlenmiştir. Üçüncü gelişme eksen

Sosyal Kalkınma ve Kültürel Gelişmedir. Bu eksen çerçevesinde sosyal gelişmişliğin ve istihdamın artırılması amacıyla ekonomik ve sosyal kalkınmanın desteklenmesi için 3 amaç, 8 hedef ve 26 strateji belirlenmiştir. Bölgenin dördüncü gelişme eksen **Sağlıklı ve Yaşanabilir Çevredir**. Sürekli ve dengeli kalkınmanın gerçekleştirilmesi; ekonomik faaliyetler, çevrenin korunması ve sosyal gelişme arasında etkin bir denge kurulması amacıyla bu eksen altında 4 amaç, 8 hedef ve 27 strateji belirlenmiştir. Son gelişme eksen ise **İyileştirilmiş Altyapı ve Afet Yönetimidir**. Bu gelişme eksenine bölgenin daha rekabetçi bir yapıya kavuşturulması ve ulusal ekonomiye yaptığı katkının artırılabilmesi için altyapısının geliştirilmesi hedefiyle 2 amaç, 5 hedef ve 17 strateji belirlenmiştir.

PLAN HAZIRLAMA SÜRECİ VE KATILIMCILIK

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı
TR32 Düzey 2 Bölgesi
(Aydın - Denizli - Muğla)
2010 - 2013 Bölge Planı

2.
BÖLÜM

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı
TR32 Düzey 2 Bölgesi
(Aydın - Denizli - Muğla)
2010 - 2013 Bölge Planı

2. PLAN HAZIRLAMA SÜRECİ VE KATILIMCILIK

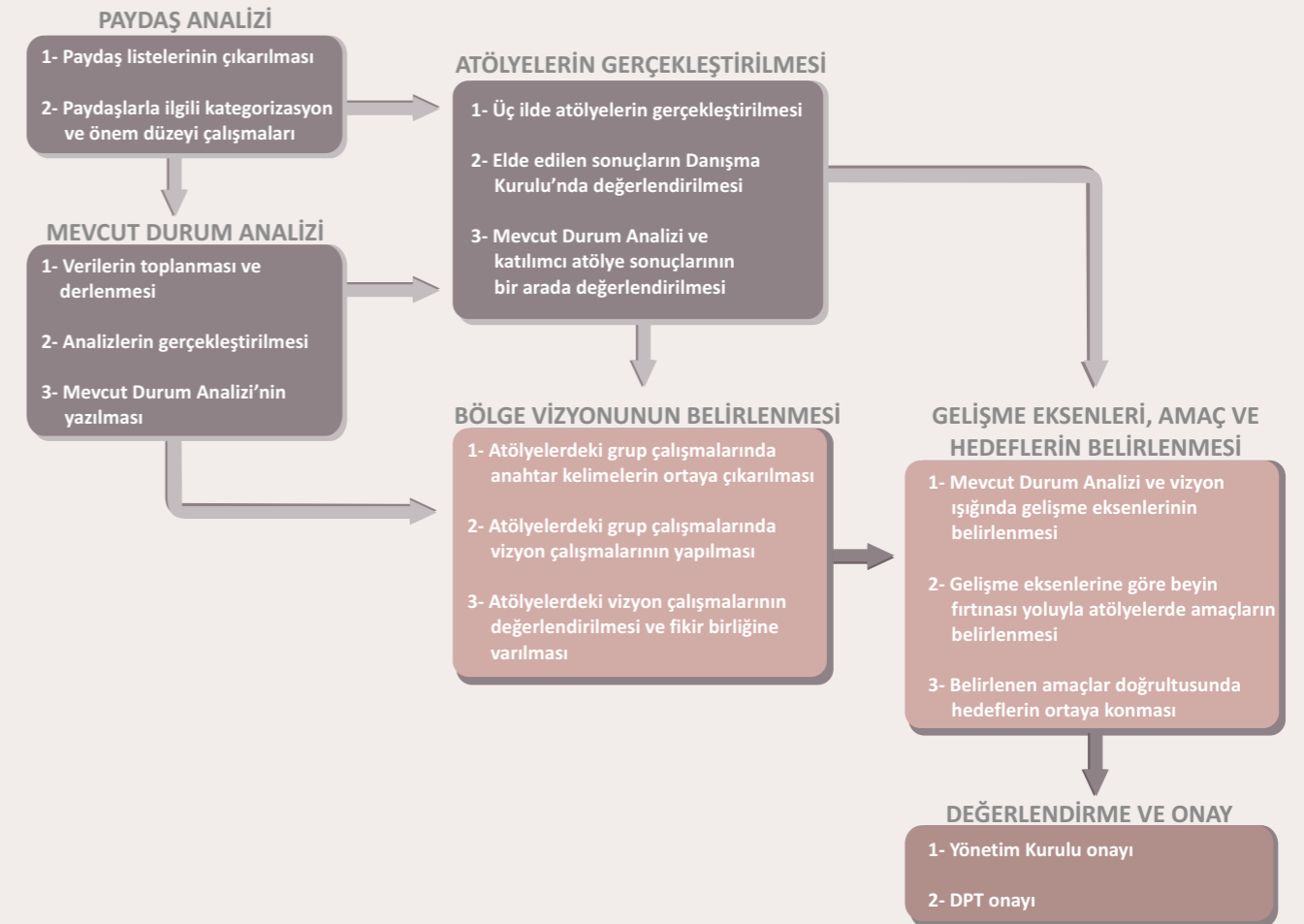
25.07.2009 tarih 27299 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 14.07.2009 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulan, Genel Sekreter atamasının ardından, uzman ve destek personel alım sürecini tamamlamış olan Güney Ege Kalkınma Ajansı; bölgesel kalkınmanın bel kemiğini oluşturacak olan planlama çalışmalarına büyük bir hızla başlamıştır.

Plan hazırlık süreci, çalışma ekibinin ve planlama sürecine rehberlik edecek danışma kurulunun belirlenmesi ile başlatılmıştır. Danışma Kurulu, bölge üniversitelerinin ilgili bölümlerinde görev alan akademisyenler ve bölgedeki kurum ve kuruluşların temsilcilerinin oluşturduğu 39 kişilik bir kuruldur.

TR32 Bölgesi Bölge Planı stratejik planlama anlayışı ile hazırlanmıştır. Buna göre planlama çalışmaları 5 temel aşamada gerçekleştirilmiştir.

Bu aşamalar;

1. Mevcut durum analizi
2. Paydaş analizi
3. Atölyelerin gerçekleştirilmesi
4. Bölge vizyonunun belirlenmesi
5. Gelişme eksenleri, amaç ve hedeflerin belirlenmesi
6. Değerlendirme ve onay süreci

Mevcut Durum Analizi

Mevcut Durum Analizi çalışmalarına incelenecek başlıkların kararlaştırılması ile başlanmıştır. Planlama ekibi ilk aşamada analiz için ihtiyaç duyulan verilere karar vermiş ve ulaşılamayan veriler ilgili kurum ve kuruluşlardan talep edilmiştir. Bölgede mevcut kurum ve kuruluşlarının verileri dışında iki farklı anket gerçekleştirilerek veriler çeşitlendirilmiştir.

Mevcut Durum Analizi kapsamında derlenen veriler ve yapılan analizler ışığında bölgenin sosyo-ekonomik durumu ortaya konmuştur. Yapılan anketlerden ilki organize sanayi bölgelerinin mevcut durumlarının ortaya konmasına; ikinci anket ise bölge ilçeleri ve bölgeye komşu olan ilçeler ve il merkezlerine uygulanmış ve yerleşmeler arası ilişkilerin deşifre edilmesine yönelik yapılan çalışmalardır. Mevcut Durum Analizi'nde ayrıca bölgede kümelenme potansiyeli olan sektörlerin belirlenmesine yönelik 3 Yıldız Analizi; bölgede kurulması muhtemel bir sanayi kuruluşunun, pazara ulaşım kolaylığını maksimum ve ulaşım masraflarını ise minimum yaparak bölge içinde nerelerde konumlanabileceğini araştırılmasını amaçlayan Moment Analizi; bölgedeki sektörlerin eğilimlerinin ve büyüme bileşenlerinin araştırıldığı Değişim Payı Analizi (Shift Share) yer almaktadır.

Paydaş Analizi

Planın hazırlık aşamasında benimsenen temel ilkelerden biri katılımçılık olmuştur. İlgili tarafların tespitine yönelik olarak yapılan paydaş analizinin ilk aşamasında, bölge planının hazırlık ve uygulama sürecinde rol alacak bütün paydaşların tanımlanması yapılmıştır. Bu doğrultuda katılımın en etkin biçimde sağlanması için bölgedeki kurum ve kuruluşlara yönelik bir paydaş analizi gerçekleştirilmiştir. Böylelikle bölgede yer alan üç ildeki 456 kurum ve kuruluşun yasal yapılarını ve plana katkılarını ortaya koyan paydaş analizi çalışması yürütülmüştür.

Atölyelerin Gerçekleştirilmesi

Katılımçılık, planın hazırlanmasında önemli bir unsur olmuştur. Paydaş Analizi doğrultusunda bölgedeki kamu kurumları, özel sektör, teknik uzmanlar, akademik çevre, sivil toplum kuruluşları, demokratik kitle örgütleri, sosyal girişimciler ve diğer ilgili kişiler belirlenerek, bölge planı atölyelerine katılım göstermeleri için temsilci talep edilmiştir. Bunun dışında; bölge üniversitele-

rinin belirlenen bölümlerinden rektörlük tarafından seçilmek üzere akademik personeller seçilmiş ve seçilen akademik personelden oluşan bir Danışma Kurulu oluşturulmuştur.

Kurum ve kuruluşların temsilcilerinin, Kalkınma Kurulu üyelerinin ve Danışma Kurulu üyelerinin dâhil olduğu atölyeler 16-17-18 Ağustos 2010 tarihlerinde sırasıyla Muğla, Denizli ve Aydın illerinde uzman bir moderatör eşliğinde tüm gün sürecek şekilde gerçekleştirilmiştir. Toplantılara 232 temsilci katılmıştır. Bölge planı toplantıları sonucunda GZFT (Güçlü-Zayıf-Fırsatlar-Tehditler) Analizi gerçekleştirilmiş, vizyon önerileri ve bütüleştirilmiş vizyon kavramları ortaya konmuştur. Gelişme eksenleri, temel hedef ve stratejiler üzerine çalışmalar yürütülmüştür. Bölge planı toplantılarından elde edilen sonuçlar ve Mevcut Durum Analizi sonuçları Danışma Kurulu ile birlikte değerlendirilmiştir.

Bölge Vizyonunun Belirlenmesi

2010-2013 TR32 Bölgesi Bölge Planı çalışmalarında vizyon belirleme süreci önemli bir yer kapsamıştır. Bu süreçte her üç ilde gerçekleştirilen kurum ve kuruluşların temsilcilerinin, Kalkınma Kurulu üyelerinin ve Danışma Kurulu üyelerinin dahil olduğu, toplam 232 kişinin bulunduğu atölye çalışmaları sonucu ortaya çıkan binlerce özgün fikir vizyon çalışmalarının temelini oluşturmuştur.

Toplantılarda vizyon tartışmaları üç aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada katılımcılar tarafından gruplar halinde bölge hakkında ilk aklı gelen anahtar kelimeler hazırlanmış; ikinci aşamada yine gruplar halinde bölgenin gelecekte nerede ve nasıl olacağı konusunda başlıklar tartışılmış; daha sonra ise vizyon oluşturma çalışmaları yapılmıştır. Gerçekleşen fikir paylaşımları ve beyin fırtınası sonucu çıkan yüzlerce özgün fikir değerlendirilmiş, tartışılmış ve üzerinde uzlaşılarak bölge vizyonu ortaya çıkarılmıştır.

Gelişme Eksenleri, Amaç, Hedefleri Belirlenmesi

Bölge vizyonu belirlendikten sonra bölgenin mevcut durumundan vizyonuna ulaşabilmesi adına gerekli yöntemlerin ortaya konması için çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar öncelikle bölgenin vizyonu ve kalkınması için gerekli temel başlıkları içeren gelişme eksenlerinin belirlenmesi ile başlamıştır. Gelişme eksenlerinin başlığına göre bölgede gerçekleştirilmek istenen değişimi

özetleyen amaçlar, amaçların altında ise bu amaçlara ulaşılması yönünde bir yol çizen hedefler yer almıştır. Hedefler aynı zamanda performans göstergelerinin çerçevesini oluşturmaktadır.

Gelişme eksenleri, amaç ve hedefler de yine atölyeler sonucu öne çıkan fikirlerin tartışılması ve üzerinde fikir birliğine ulaşılması sonucu ortaya çıkmıştır. Katılımcılar bölgenin hangi eksenler doğrultusunda üç yıllık bir gelişim göstermesi gerektiği konusunda tartışmışlar, daha sonra katılımcılar profesyonel çalışan alanlarına göre eksen bazında gruplara ayrılarak amaçları tartışmışlardır. En son bu amaçlar doğrultusunda bölgenin üç yıl içinde ulaşması gereken hedefler belir-

lenmiştir. Tüm bu çalışmalar ajans uzmanları tarafından ele alınarak değerlendirilmiş ve son haline getirilmiştir.

Değerlendirme ve Onay Süreci

TR32 Bölgesi Bölge Planı; Mevcut Durum Analizi, GZFT, bölge vizyonu, gelişme eksenleri ve eksenlerin altındaki amaç ve hedefler ile stratejilerin yazımı tamamlanarak Kalkınma Kurulu ve Yönetim Kurulu'nun görüşüne sunulmuştur. Gelen görüşler sonucunda plan revize edilerek Yönetim Kurulu onayı sonrasında, onaylanmak üzere Devlet Planlama Teşkilatı'na gönderilmiştir.

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı
TR32 Düzey 2 Bölgesi
(Aydın - Denizli - Muğla)
2010 - 2013 Bölge Planı

MEVCUT DURUM ANALİZİ

3.1 BÖLGENİN TÜRKİYE'DE ve DÜNYADAKİ YERİ

3.2 EKONOMİK YAPI

3.3 SOSYAL ve KURUMSAL YAPI

3.4 ÇEVRE

3.5 ALTYAPI ve ULAŞIM

3. BÖLÜM

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı
TR32 Düzey 2 Bölgesi
(Aydın - Denizli - Muğla)
2010 - 2013 Bölge Planı

3

Mevcut Durum Analizi

3.1 BÖLGENİN TÜRKİYE'DE VE DÜNYADAKİ YERİ

Harita 1.
TR32 Bölgesi'nin
dünya üzerindeki
konumu

3.1.1 Bölgenin Dünyadaki Yeri

TR32 Düzey 2 Bölgesi olarak tanımlanan Güney Ege Bölgesi, Türkiye'nin güneybatı ucunda bulunan, birbirine komşu Aydın, Denizli ve Muğla illerinden oluşmaktadır. Bölgenin tarihi M.Ö. 2000'li yıllara dayanmakla beraber, üzerinde bulunduğu topraklar birçok kültürel, tarihî ve ekonomik gelişmelere sahne olmuştur. Bölge, Antik Karya'dan Sparta'ya, İyonya'dan Osmanlı'ya birçok medeniyete ev sahipliği yaparak tüm bu medeniyetlerin kültürel miraslarını günümüze taşımaktadır.

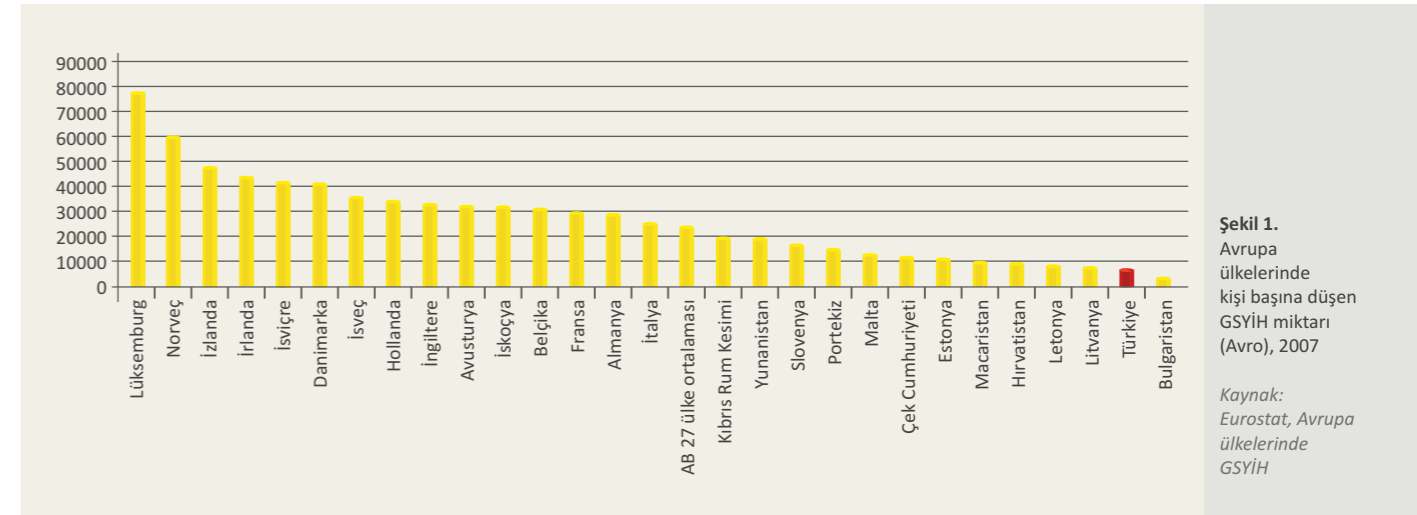
Coğrafi konumu nedeniyle ilk çağlardan beri önemli bir yerleşim merkezi olan bölgenin kuzeyinde İzmir, Manisa, Uşak; doğusunda Afyon, Burdur ve Antalya illeri bulunmaktadır. Batı sınırını Ege Denizi kıyıları çizirken, güney sınırını ise Ege Denizi ve Akdeniz çizmektedir. Bölgenin Ege ve Akdeniz kıyılarını oluşturan Muğla ve Aydın illerinin kıyı şeridi toplamda 1.250 km'yi geçmektedir. Bu uzunluk birçok ülkenin toplam kıyı uzunluklarından daha fazladır, bu da bölgenin turizm merkezi olmasının yanında bölgeye küçük ve büyük ölçekte yedi tane liman kazandırmıştır. Bölge Türkiye'nin güneyinden dünyaya açılan bir pencere konumunda olduğu gibi Akdeniz Bölgesi'nden Ege Bölgesi'ne de bir köprü görevi görmektedir (Harita 1).

Bölge; bu stratejik konumunun sağladığı avantajlar, verimli tarım arazileri, yeraltı kaynakları, biyolojik çeşitliliği, tarihî değerleri, eşsiz doğal güzellikleri, geçmişte Türkiye ekonomisinin lokomotifini olmuş sanayisi ile birçok alanda gelişme göstermiş ve daha fazlası için halen çalışmaktadır. Bölgenin çalışkan, kendini geliştirmeye açık ve girişimci ruha sahip halkı;

bölgenin kalkınması ve gelişmesi için önemli bir avantajdır. Bölge sahip olduğu değerleri ve kaynakları kullanarak Türkiye ve dünyada hak ettiği noktaya gelebilecek potansiyele sahiptir.

Bölgenin Türkiye ve dünya üzerindeki konumunu tartışırken en önemli göstergelerden birisi gayri safi yurt içi hâsıladır (GSYİH). Eurostat'ın verilerine dayanarak yapılan grafiklerde bölgenin dünya ve Türkiye üzerindeki yeri analiz edilmeye çalışılmıştır. Bölgenin dünya üzerindeki ekonomik durumu incelenmeden önce Türkiye'nin diğer ülkeler arasındaki yerine bakmakta fayda bulunmaktadır. Bu verilere göre önemli bir gelişmişlik göstergesi olan kişi başına düşen GSYİH miktarı bakımından Türkiye'nin 27 Avrupa ülkesi arasında 26. sırada yer aldığı görülmektedir. Bu 27 ülkenin ortalaması ise 16. sırada yer almıştır. Türkiye ancak Bulgaristan'ın önünde yer alabilmiştir (Şekil 1).

Türkiye'nin diğer Avrupa ülkeleri arasındaki yeri incelendikten sonra; tüm Avrupa ülkelerinde bulunan Düzey 2 Bölgelerinin ve ülkelerinin kişi başına düşen avro cinsinden GSYİH miktarları grafikleştirilmiştir. Bu grafikte kişi başına düşen GSYİH miktarı en yüksek ilk 4 Düzey 2 Bölgesi ve en düşük olan Düzey 2 Bölgeleri ile TR32 Bölgesi'nin düştüğü aralıktaki 6 bölge ele alınmıştır. Bölgenin kişi başına düşen GSYİH miktarına göre bölge, Avrupa ülkeleri Düzey 2 Bölgeleri arasında oldukça geride kalmaktadır. Polonya'nın Malopolski, Kujawsko – Pomorski bölgeleri, Romanya'nın Macaregiunea trei bölgesi ve Macaristan'ın Del – Dunantul, Del- Alföld bölgeleri, bölge ile aynı grupta yer almaktadır. Güney Ege Bölgesi ile aynı aralığa düşen bu bölgelerin, Türkiye ekonomisine yakın özellikler

Şekil 1.
Avrupa
ülkelerinde
kişi başına düşen
GSYİH miktarı
(Avro), 2007

Kaynak:
Eurostat, Avrupa
ülkelerinde
GSYİH

gösteren ülkelerde yer aldığı ve genellikle tarım yoğun bölgeler olduğu görülmektedir (Şekil 2).

Bu verilerden yola çıkarak bölgenin rekabet gücünün dünya piyasasında öne çıkamadığını söyleyebiliriz. Dünya rekabet piyasası incelendiğinde küreselleşmenin etkisiyle dünya ticaret hacminde büyük bir artış gözlenmiştir. Bu artışta ucuz iş gücü ile ihracata dayalı bir büyüme stratejisi benimseyen Çin'in etkisi yadsınmaz. Bu gelişmelerle beraber Türkiye'nin ticaret alanındaki rekabet gücünün yetersiz olduğu bir dönemde, bölge halen dünya ticaret piyasasına entegre olmaya çalışmaktadır. Yakın geçmişte Türkiye sanayisinin lokomotiflerinden olan ve "Anadolu Kaplanları"ndan birisi olarak anılan Denizli ilinde dahi küresel krizin etkilerinin özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerde halen hissedildiği görülmektedir. Buna rağmen bölge sanayisinde son yıllarda çeşitlenme başlamıştır ve tekstil, mermercilik, traverten, bakır (kablo), tarımsal sanayi gibi alanlarda bölge, dünya

ticaret piyasasında kendine yer edinmeye çalışmaktadır. Bölgenin nitelikli iş yapması ve Avrupa'ya yakın olması rekabet gücünü artırıcı bir potansiyel oluştursa da fiyat rekabeti yapan Çin ve benzeri ülkeler bölgenin dış ticaret şartlarını zorlamaktadır.

Bu noktadan hareketle; bölgenin ihracat verileri incelendiğinde dünyanın dört bir yanına çeşitli sektörlerde ihracat yapıldığı görülmektedir. Türkiye İhracatçılar Meclisi'nin 2009 verileri, bölgedeki ürün çeşitliliğinin ve dünyanın çeşitli yerlerinde pazarlarının bulunduğu göstermektedir. Bölge en fazla İngiltere, Amerika ve İtalya'ya ihracat yapmaktadır. Bu ülkeleri Hollanda, Almanya, Suudi Arabistan, Fransa izlemektedir (Şekil 3).

Bölgenin ihracat yaptığı sektörler incelendiğinde ise başta hazır giyim ve konfeksiyon olduğu, madencilik ürünleri ile makine ve aksamlarının onu izlediği görülmektedir. Buna göre Denizli'nin tekstil ve konfeksiyon alanındaki etkisinin halen devam ettiği ve bölge ekonomisine büyük bir katkısı olduğu söylenebilir (Şekil 4).

Buna göre iller bazında en çok ihracat hacmine sahip sektörler incelendiğinde Denizli'nin konfeksiyon alanındaki ihracat hacminin bölge ihracatının lokomotifi olduğu göze çarpmaktadır. İllerin en fazla ihracat yaptığı ülkeler sektör bazında incelenirken ilk altı sırayı Denizli ilinin sırasıyla Almanya, İngiltere, ABD, Fransa, İtalya, Hollanda'ya konfeksiyon ihracatının aldığı gözlenmektedir. Bu bağlamda, bölgede konfeksiyon ihracatının önemli bir yer aldığı görülmektedir. Bölgede konfeksiyon ihracatı dışında su ürünleri ve hayvansal mamüller ihracatı da bölgeye büyük bir katkı sağlamaktadır. Muğla'nın Hollanda'ya

yaptığı su ürünleri ve hayvansal mamüller ihracatı beşinci sırada yer almaktadır. Konfeksiyon ile su ürünleri ve hayvansal ürünler dışında, bölge en yüksek ihracatını demir, demir dışı metaller, demir çelik ürünleri ve madencilik ürünleri ile yapmaktadır (Şekil 5).

TR32 Bölgesi, Türkiye İhracatçılar Meclisi 2009 verilerine göre bölgedeki ihracat hacminin büyük bir kısmını oluşturan konfeksiyon sektörüyle Türkiye'nin bu sektördeki ihracatının % 5'ini oluşturmaktadır. Türkiye konfeksiyon ihracatının dünya piyasasındaki payı ise Dünya Ticaret Örgütü 2002 verilerine göre % 4'tür. Bu noktada Çin'in piyasadaki üstünlüğü göze çarpmaktadır. 1990 yılı verilerine göre ise Türkiye ihracat payını sadece % 0,9 artırırken Çin'in % 11,6 artırdığı görülmektedir. Bölgenin konfeksiyon ürünlerini en fazla ihraç ettiği ülkelere ABD'nin ise % 3'lük bir pay aldığı gözlenmiştir (Tablo 1).

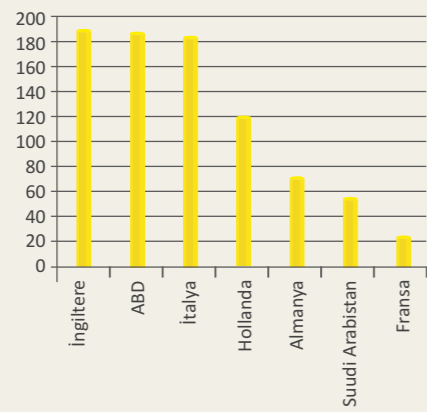
Bölge, birçok sektörde birçok dünya ülkesine ihracat yapıyor olsa da ürün çeşitliliği ve üretim potansiyeli göz önüne alındığında istenilen ihracat hacmine ulaşamadığı görülmektedir.

Bölgenin ihracat verileri incelenerek hem dünya piyasasındaki yeri hem de bölgede öne çıkan sektörler hakkında bir fikir sahibi

olunabilir. Tekstil, madencilik, sanayi, tarım bölgenin önde gelen sektörleridir. Bu sektörler dışında bölgenin sahip olduğu tarihi ve doğal güzellikler, Türkiye için önemli bir değer ve bölge halkı için önemli bir geçim kaynağı olduğu gibi Türkiye'nin tanıtımında da önemli bir rol oynamaktadır.

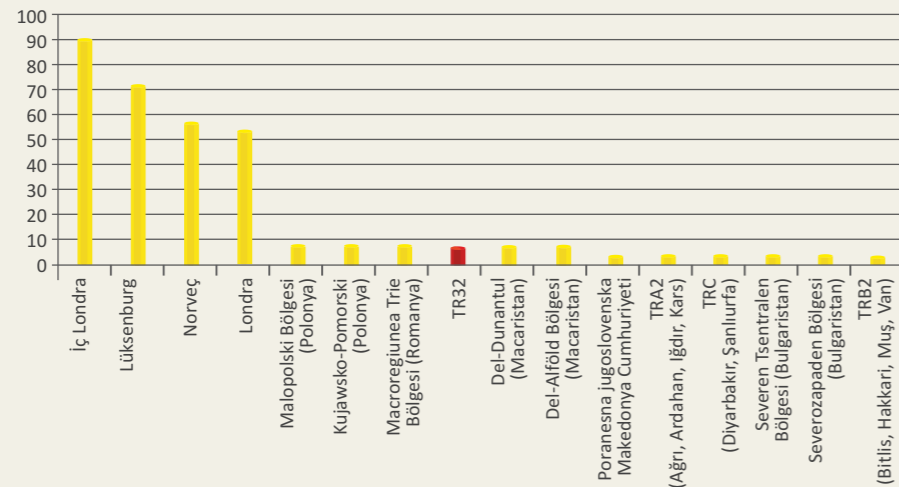
Bölgeyi ileri taşıyabilecek özelliklerden bir diğerinin ise yenilenebilir enerji olduğu gözlenmiştir. Türkiye'de ve dünyada yaşanan ekonomik büyüme ve nüfus artışı paralelinde son yıllarda meydana gelen enerji tüketimindeki artış için yenilenebilir enerji kaynaklarının etkin kullanımı önem kazanmıştır. Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda da öncelikli alanlardan birisi olarak belirlenen yenilenebilir enerji açısından bölge oldukça

Şekil 3.
Bölgenin en çok ihracat yaptığı ülkelerin ihracat miktarları (Milyon USD), 2009.

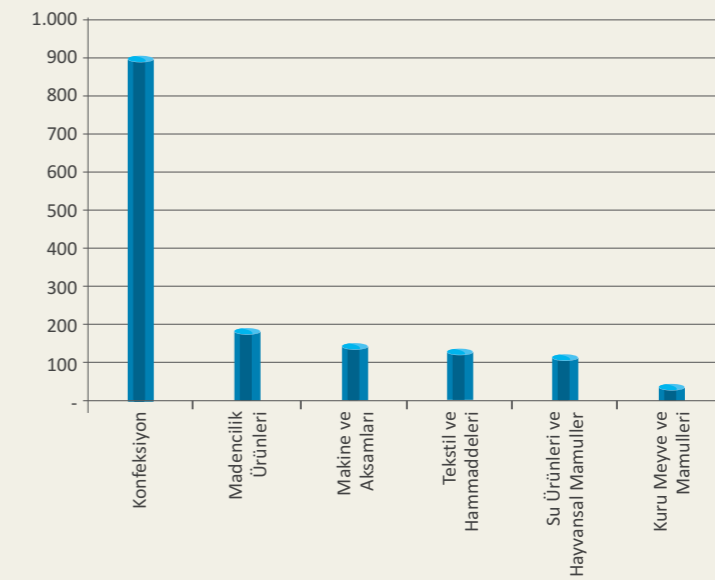

Kaynak:
TİM, İller Bazında Ülkelere Göre İhracat Miktarları

Şekil 2.
Avrupa ülkelerindeki tüm Düzey 2 Bölgelerinde kişi başına düşen GSYİH miktarı (Bin Avro), 2006

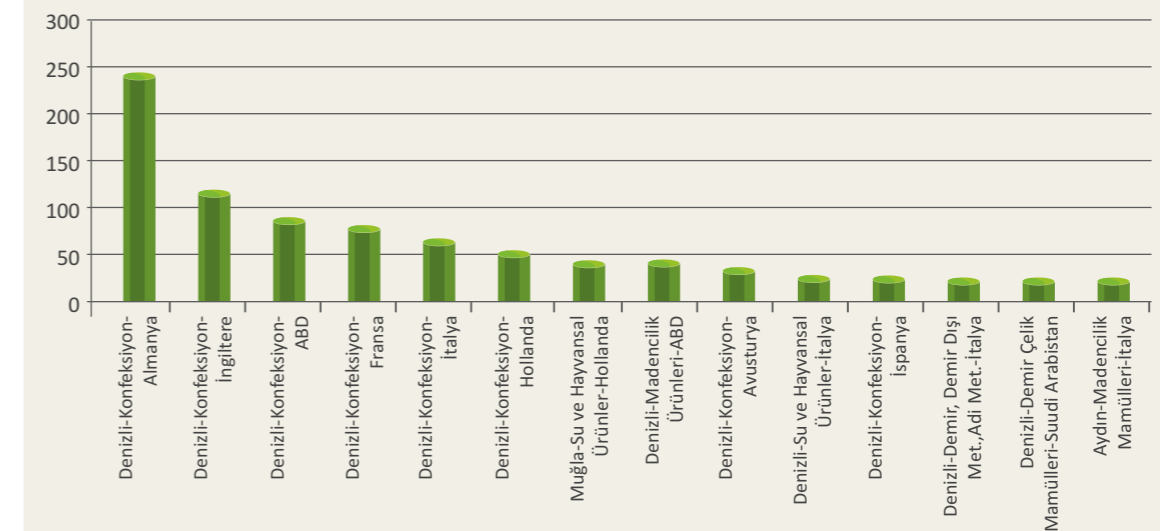

Kaynak:
Eurostat, Düzey 2 Bölgelerinde GSYİH

Şekil 4.
Bölgede ihracatta en fazla paya sahip ilk altı sektörün ihracat dağılımı (Milyon USD), 2009

Kaynak:
TİM, İller Bazında Sektörlere Göre İhracat Miktarları

Şekil 5.
Bölge illerine göre ihracat hacmi en fazla olan ürünlerin ihraç edildiği ülkelere göre dağılımı (Milyon USD), 2009

Kaynak:
TİM, İller ve Sektörler Bazında Ülkelere Göre İhracat Miktarları

elverişlidir. Bölge jeotermal, rüzgâr ve güneş enerjisi açısından elverişli olması sebebiyle bu kaynaklarını tarım, sanayi, turizm, sağlık ve günlük yaşamda kullanarak rekabet gücünü artırmaktadır.

Bölgenin dünya genelinde öne çıkan özellikleri ve dünya rekabet piyasasındaki durumu hakkında genel bir fikir oluşturduktan sonra Türkiye ve Ege Bölgesi içindeki konumu değerlendirilecektir.

3.1.2 Bölgenin Ülke ve Ege Bölgesi İçerisindeki Konumu

Bölgeyi tanıyabilmek için Türkiye'nin diğer illeri ve Ege Bölgesi illeri arasındaki konumunu bilmek ve anlamak gerekmektedir. Bu bağlamda Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) birçok refah göstergeleri kullanarak yaptığı en son çalışma "İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması" 2003 yılında yayımlanmıştır. Bu araştırma sonucunda Ege

Bölgesi, Türkiye'de en gelişmiş 2. coğrafi bölge olarak belirlenmiştir. Ege Bölgesi'nin en gelişmiş ili olan İzmir, Türkiye genelinde 3. sıradadır. Aynı araştırmaya göre, ülke genelinde 12. sırada yer alan Denizli, 13. sıradaki Muğla ve 22. sıradaki Aydın, Ege Bölgesi'nin İzmir'den sonra en gelişmiş illeridir. Aynı zamanda bu iller, "Gelişmişlik Endeksine Göre Kademeli İl Grupları" arasında 2. derece gelişmiş iller arasında yer almaktadır.

2003 yılındaki bu araştırma 1996 yılında yapılan aynı kapsamlı araştırma ile karşılaştırıldığında Denizli aradan geçen yedi yılda bir sıra yükselirken, Muğla'nın bir sıra, Aydın'ın ise dokuz sıra gerilediği gözlenmektedir (DPT, 2003).

Bu çalışma ışığında bölgeyi çevre iller ile ele aldığımızda İzmir'in birinci derecede gelişmiş iller arasında olduğu, bölge illerinin Manisa ve Antalya ile birlikte ikinci dereceden gelişmiş iller arasında, diğer çevre iller olan Uşak, Afyon, Isparta ve Burdur'un ise üçüncü dereceden gelişmiş iller arasında olduğu görülmektedir (Harita 2).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 2006 yılında açıklanan kişi başına düşen gayri safi katma değer (GSKD) miktarlarına göre İstanbul 1. sırada yer alırken; diğer Düzey 2 Bölgelerinden Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova illerini içeren TR42 2. sırada, Bursa, Eskişehir, Bilecik illerini içeren TR41 3. sırada yer almaktadır. Bölge ise 9. sırada yer almakta ve kişi başına düşen GSKD'in sanayinin geliştiği bölgelerde daha yüksek olduğu gözlenmektedir.

Bölgenin Ege Bölgesi içindeki durumu incelendiğinde İzmir'in ardından 2. sırada olduğu ve 2004-2006 yılları arasında kişi başına düşen GSKD artmakla birlikte, Düzey 2 Bölgeleri arasında bir sıra gerilediği görülmektedir. TR33 Bölgesi ise son yıllarda gelişim göstermiştir. Bu gelişimin nedeninin ise 2005 yılında Manisa'da faaliyete geçen dayanıklı tüketim malları imalat sanayinden kaynaklı olduğu söylenebilir. Bölgede ise sanayi

sektöründe yaşanan durgunluktan dolayı GSKD miktarlarında büyük bir gelişme gözlenmemiştir (Tablo 2).

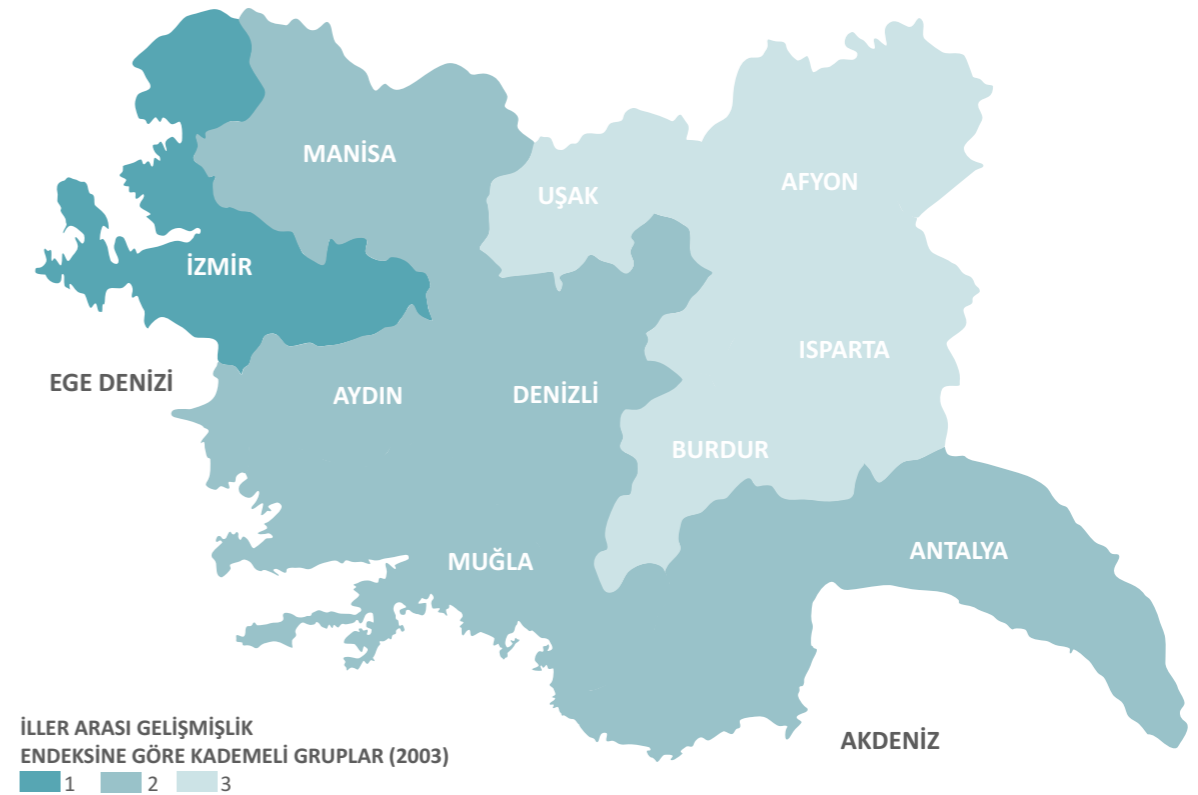
Türkiye Bankalar Birliği'nin 2009 yılında yaptığı araştırmadan yola çıkarak bölge illerinin mevduat dağılımları incelendiğinde 81 il içinde ilk 15'te yer aldığı ve benzer şekilde ülke genelindeki kredi dağılımında ilk 19 il arasında bulunduğu görülmektedir. Söz konusu göstergeler bölgenin yatırım hacmine işaret etmektedir (Tablo 3).

2009 verilerine göre bölgede istihdamın sektörel dağılımı incelendiğinde tarım sektörünün % 28, sanayi sektörünün % 22,6, ticaret sektörünün % 22,6, hizmet sektörünün ise % 26,8 pay aldığı görülmektedir. Bölge, tarım ve ticaret sektörlerinin istihdam payları açısından Türkiye ve Ege Bölgesi ortalamalarının üstündedir. Sanayi sektörü ve hizmet sektörü ise bölgede Türkiye ve Ege Bölgesi geneline göre daha az bir orana sahiptir.

İhracatçılar	2002 yılındaki payı (%)	1990 ve 2002 yılları arasında dünya ticaret payındaki değişim yüzdesi
AB ülkeleri	25.1	-12.6
AB dışındaki ülkeler	8.3	-2.2
Çin	20.6	11.6
Hong Kong, Çin	4.1	-4.4
Türkiye	4.0	0.9
Meksika	3.9	3.3
ABD	3.0	0.6
Hindistan	2.8	0.5
Bangladeş	2.1	1.5
Endonezya	2.0	0.4
Kore	1.8	-5.4
Tayland	1.7	-0.9
Romanya	1.6	1.3
Dominik Cumhuriyeti	1.4	0.7
Tunus	1.3	0.3
Filipinler	1.3	-0.3

Tablo 1.
Konfeksiyon ihracat liderlerinin dünya piyasasındaki payları, 2002

Kaynak:
WTO,
A New World in Textiles and Clothing: Adjusting to change, Leading Exporters of Textiles and Clothing Table, 1990-2002

Harita 2. TR32 Bölgesi'nin çevre iller ile birlikte gelişmişlik endeksine göre kademeli gruplar haritası

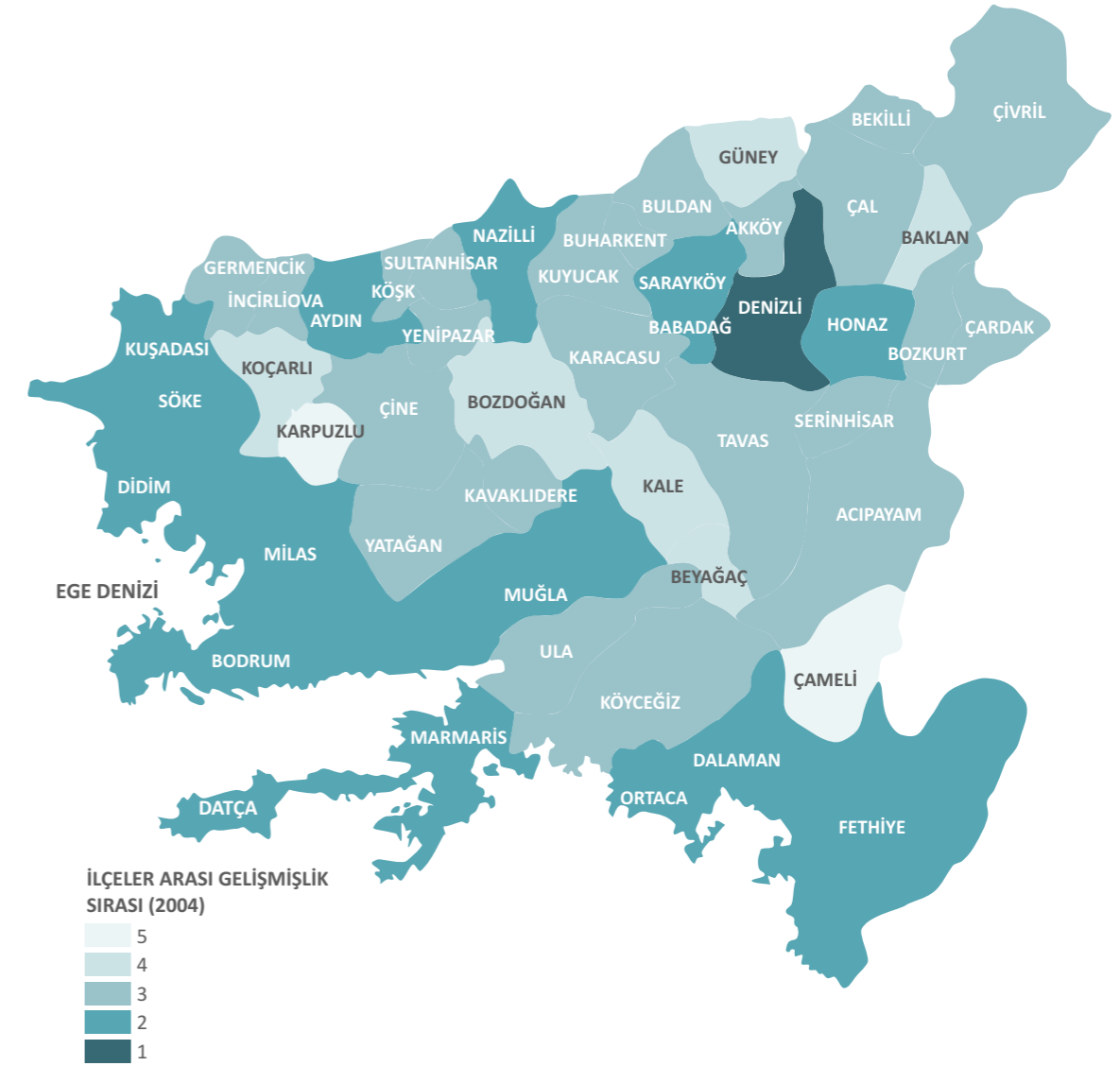
Bölgede tarım sektörünün sektörel dağılımın en büyük payına (% 28) sahip olması, bölge coğrafyasının gelişmeye uygun olmasının yanı sıra arazilerinin verimliliği ve ürün çeşitliliğinin doğal sonucudur. Bölgede ülke ve bölge ekonomisine katkıda bulunan sayısız ürün yetiştirilmekte ve ihraç edilmektedir. Özellikle doğal ve organik beslenmenin öneminin arttığı bir dönemde bölge incir, üzüm, kestane, zeytin ve zeytinyağı gibi hormonsuz ve katkısız ürünleri ile uzun ve sağlıklı yaşamın merkezi olarak Türkiye ve dünyada ismini duyurmaya adaydır (Tablo 4).

Bölgenin ekonomik özelliklerine en büyük katkıyı sağlayabilecek etkenlerden birisi bölge üniversiteleridir. Aydın, Denizli ve Muğla illerinde bölge ihtiyaçlarının farkında ve bölgeyle işbirliğine hazır, kendini ve çevresini hızla yenileyen ve geliştiren üniversiteler mevcuttur. Aydın'da Adnan Menderes Üniversitesi, Denizli'de Pamukkale Üniversitesi, Muğla'da Muğla Üniversitesi yer almaktadır. Bölge üniversiteleri tarafından başlatılan ve bir ortaklık projesi olan "ADIM" Projesi - bölge illeri arasında kolektif çalışmayı destekleyecek ve ortak sorunlara çözümler bulmayı sağlayacaktır. Ayrıca Pamukkale Üniversitesi ve Muğla Üniversitesi'nde baş-

latılan, başarı ve istikrarla devam ettirilen Ar-Ge çalışmaları ve Pamukkale Üniversitesi'nde açılan Teknokent, bölge ve ülke için önemli çalışmalara imza atarak bölgenin bir adım daha öne çıkmasına yardımcı olacaktır.

3.1.3 İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması

Türkiye'deki toplam 875 ilçenin sosyo-ekonomik gelişmişliği 2004 yılında DPT tarafından yapılan "İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması" ile belirlenmiştir. Bu çalışmada bölgenin en gelişmiş ilçesi olan Denizli-Merkez 1. derecede gelişmiş ilçeler arasında giren tek ilçe olup 9. sırada yer almıştır. Bölgenin en gelişmiş ikinci ilçesi olan Aydın-Kuşadası (17. sırada) 2. derecede gelişmiş ilçeler arasındadır. Sıralama Muğla-Marmaris (22. sırada), Muğla-Bodrum (27. sırada), Aydın-Didim (49. sırada), Aydın-Merkez (53. sırada), Muğla-Merkez (68. sırada) ile devam etmektedir. Kıyı ilçelerinin bölge içindeki sıralamada üst sıralarda ve 2. derecede gelişmiş ilçeler arasında olduğu dikkat çekmektedir (Harita 3).

Harita 3. İlçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi

Bölgenin sıralamada 4. derecede gelişmiş ilçeleri ise Aydın-Koçarlı (497. sırada), Denizli-Beyağaç (516. sırada), Denizli-Kale (522. sırada), Aydın-Bozdoğan (545. sırada); 5. derecede gelişmiş ilçeleri ise Denizli-Çameli (709. sırada), Aydın-Karpuzlu (664. sırada) olmuştur.

Bölgenin 16 ilçesi 2. derecede, 23 ilçesi 3. derecede, 6 ilçesi 4. derecede, 2 ilçesi de 5. derecede gelişmiş ilçeler arasında yer almaktadır. Sıralamada nispeten geri kalmış ilçelerde ulaşım olanaklarının, sektörel çeşitliliğin, örgütlenmenin, kurumsallaşma kapasitesinin ve nitelikli iş gücünün yetersiz olduğu göze çarpmaktadır.

3.1.4 Bölgenin Rekabet Gücü

Rekabetçilik teriminin her alanda anlam bulduğu günümüzde Türkiye'deki illerin rekabetçiliğini ölçmek için de önemli araştırmalar yapılmıştır. Bunlardan birisi Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi'nin (EDAM) 2009 yılında yayımladığı "Türkiye İçin Bir Rekabet Endeksi" çalışmasıdır. Bu çalışmada ekonomik canlılık ve etkinlik, emek piyasası, yaratıcılık, insan sermayesi, fiziki altyapı ve sosyal sermaye olmak üzere toplam altı endeks kullanılmıştır. Bu endekslere göre

Tablo 2.

Ege Bölgesi alt bölgelerindeki kişi başına GSKD, 2006

Kaynak: TÜİK, Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler - Kişi Başına Düşen GSKD Miktarı

Düzyer 2 Bölgesi	2004	SIRA	2005	SIRA	2006	SIRA
TR31 İzmir	9.385	5	10.541	6	12.099	6
TR32 Aydın, Denizli, Muğla	7.600	8	8.453	9	9.868	9
TR33 Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	5.722	13	6.787	11	8.048	11

Tablo 3.

TR32 Bölgesi illere göre mevduat ve kredi dağılımları, 2009

Kaynak: TBB, Banka, Şube, Mevduat ve Kredilerin İl, İlçe ve Nüfus Bazında Dağılımı

İller	Mevduat dağılımı (%)	Türkiye'de mevduat dağılımındaki sırası	Kredi dağılımı (%)	Türkiye'de kredi dağılımındaki sırası
Aydın	0,89	15	1,01	15
Denizli	0,93	14	1,04	19
Muğla	1,21	9	1,11	13

Tablo 4.

İstihdamın sektörler göre dağılımı (%), 2009

Kaynak: TÜİK, Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı Verileri

	Tarım	Sanayi	Ticaret	Hizmetler
Türkiye	27,7	25,3	21,3	28,7
Ege Bölgesi	23,7	25,7	21,8	28,8
TR32 Bölgesi	28,0	22,6	22,6	26,8

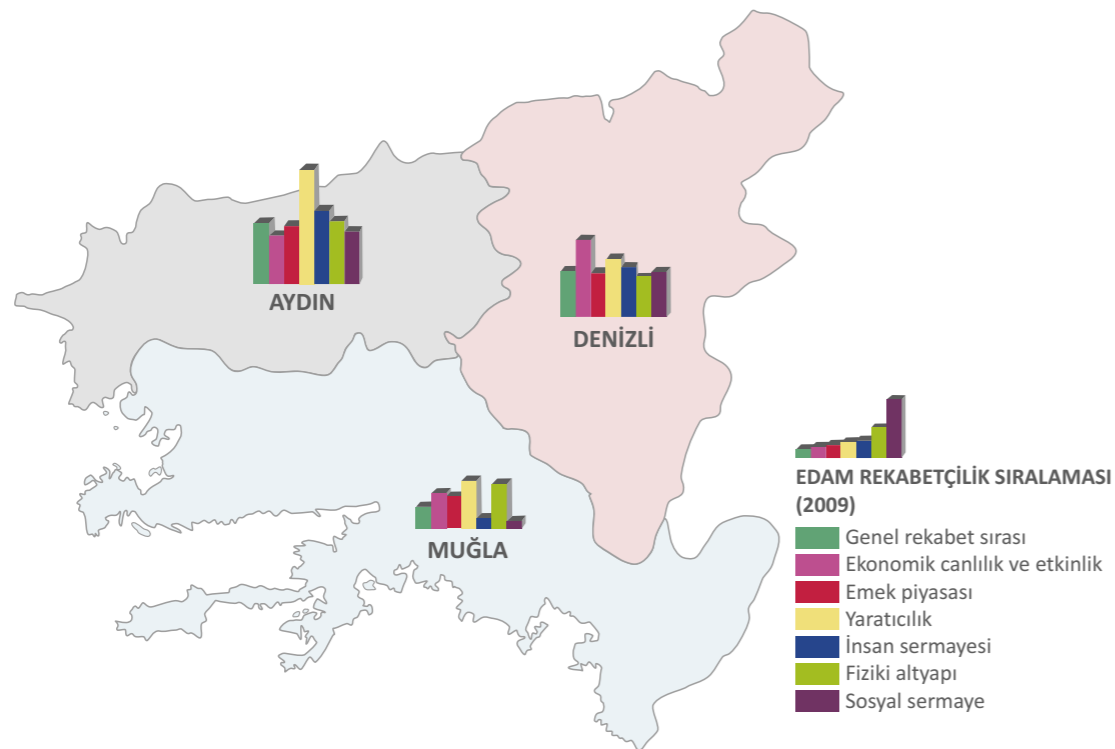
	Aydın	Denizli	Muğla
Genel rekabet sırası	23	17	8
Ekonomik canlılık ve etkinlik	18	29	13
Emek piyasası	22	16	12
Yaratıcılık	44	22	18
İnsan sermayesi	28	19	4
Fiziki altyapı	24	15	17
Sosyal sermaye	20	17	3

Tablo 5.
TR32 Bölgesi illeri rekabet endeksi sıralamaları (2009)

Kaynak:
EDAM, Türkiye İçin
Bir Rekabet
Endeksi Çalışması

Türkiye illeri arasında Muğla 74,1 endeks değeri ile 8. sırada, Denizli 64,4 endeks değeri ile 17. sırada, Aydın 60,3 endeks değeri ile 23. sırada yer almıştır (Tablo 5). Sıralamalardan yola çıkılırsa Aydın'ın yaratıcılık konusunda zayıf kaldığı ve diğer endekslerdeki değerlendirmelerde yakın seviyelerde olduğu, Denizli'nin

Aydın'dan daha rekabetçi olmasına rağmen ekonomik canlılık konusunda kendi diğer alt endekslerinden geride kaldığı, Muğla'nın ise sosyal sermaye ve insan sermayesi konusunda güçlü olduğu, kendi alt endeksleri arasında ise yaratıcılık ve fiziki altyapı konusunda zayıf kaldığı görülmektedir (Tablo 5, Harita 4).

Harita 4. İller arası rekabetçilik sıralaması

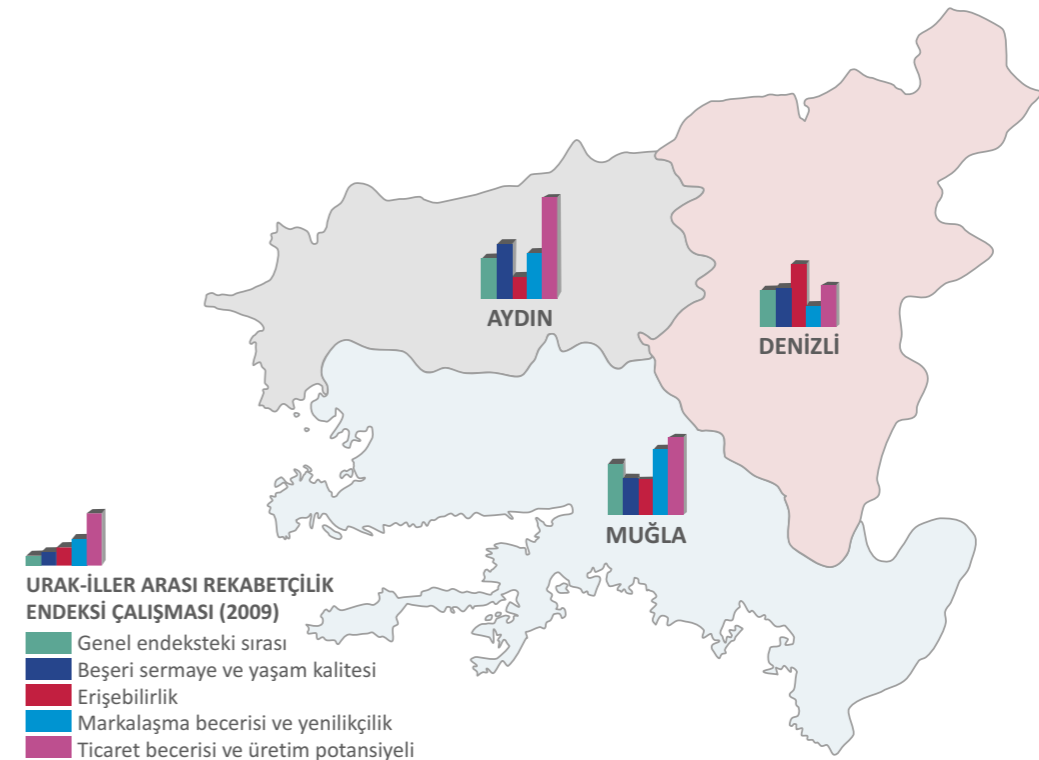
	Aydın	Denizli	Muğla
Genel endeksteği sırası	17	15	21
Beşeri sermaye ve yaşam kalitesi	23	16	15
Erişebilirlik	9	26	14
Markalaşma becerisi ve yenilikçilik	19	8	27
Ticaret becerisi ve üretim potansiyeli	43	17	32

Tablo 6.
TR32 Bölgesi illerin rekabetçilik endeksi ve alt endekslere göre sıralaması (2009)

Kaynak:
URAK,
İller Arası
Rekabetçilik
Endeksi Çalışması

Uluslararası Rekabet Kurumu'nun (URAK) yaptığı bir başka çalışma olan "İller Arası Rekabetçilik Endeksi" beşeri sermaye ve yaşam kalitesi (BSYK), markalaşma becerisi ve yenilikçilik (MBY), ticaret becerisi ve üretim potansiyeli (TB) ve erişebilirlik (E) alt endekslerinden oluşmaktadır. URAK'ın "İller Arası Rekabetçilik Endeksi", EDAM raporundan farklı bir sonuca ulaşmış, değerlendirme kriterlerine göre diğer raporda ön

sırada yer alan Muğla bu çalışmada bölgenin diğer illerinden geride kalmıştır. URAK raporuna göre bölge illeri rekabetçilik güçleri bakımından birbirine oldukça yakın seviyelerde seyretmektedir. Alt endeks oranları baz alındığında illerin gelişme gösterdikleri sektörlerle ilgili olarak rekabetçilik güçlerinin farklı alanlarda daha ön veya geri planda olduğu gözlenmektedir (URAK, 2009) (Tablo 6, Harita 5).

Harita 5. İller arası rekabetçilik endeksi çalışması

3.1.5 Bölgesel Zenginlikler

Tarihî geçmişi, coğrafi konumu, toprak ve iklim şartları bölgeyi, bünyesinde barındırdığı pek çok farklı ürünle daha da özel kılmıştır. Bölgenin Türkiye ve dünyada tanınmasını sağlayabilecek hem kültürel hem de doğal zenginlikleri mevcuttur.

Dokuma sektörünün antik dönemlere dayandığı bölge, günümüzde hala bu kültürü yaşatmakta, el sanatlarında kendine özgü ürünler üretmektedir. Bunlardan Buldan Bezi, Denizli Havlusu, Muğla yöresinde ince dokuma örneği olan dastar, yöresel motifli kilim, kolan, Milas Halısı ve Kaya (Makri) Halısı başlıca örneklerdir. Bölgeye gelen Türkmen boylarıyla gelişen dericilik önemini korumuş; gelişen ve değişen ürünlerle faaliyetini sürdürmüştür. Bunların yanında bakırcılık, testi imalatı, ahşap işlemeciliği eskisi kadar yaygın olmasa da faaliyet gösteren diğer el sanatlarıdır. Serin-hisar'a özgü Yatağan palası coğrafi işaretlemesi yapılmış bölgeye has ürünlerdendir. Diğer önemli bir değer ise III. Selim döneminden kalan yöreye özgü cam işleme sanatı Çeşm-i Bülbül'dür.

Yine coğrafi konumu itibarıyla deniz kıyısında yer alması; bölgeye deniz ürünlerinin çeşitliliğini sağlamış, bölgeyi deniz ekosistemiyle de zenginleştirmiştir. Mesela koylarında dünyaca ünlü *Caretta caretta*'ları misafir etmesi, bölgeyi dünya literatürüne taşımıştır. Ayrıca biyolojik çeşitlilik yanında ekonomik anlamda da kıyı avantajını yakalayan bölge yat imalatçılığında da kendini geliştirmiştir. Bodrum Guleti ve Bodrum Tir-handili gibi kendine has ürettiği teknelerin coğrafi işaret alması için Türk Patent Enstitüsü'ne başvuruda bulunulmuştur. Bunların yanında Muğla'nın elverişli ortamı sayesinde yöreye özgü sığla ağacı, yaban orkidesi ve çam balı; Denizli'nin Serin-hisar ilçesine ait Serin-hisar leblebisi bulunmaktadır.

Yine coğrafi konumu itibarıyla deniz kıyısında yer alması; bölgeye deniz ürünlerinin çeşitliliğini sağlamış, bölgeyi deniz ekosistemiyle de zenginleştirmiştir. Mesela koylarında dünyaca ünlü *Caretta caretta*'ları misafir etmesi, bölgeyi dünya literatürüne taşımıştır. Ayrıca biyolojik çeşitlilik yanında ekonomik anlamda da kıyı avantajını yakalayan bölge yat imalatçılığında da kendini geliştirmiştir. Bodrum Guleti ve Bodrum Tir-handili gibi kendine has ürettiği teknelerin coğrafi işaret alması için Türk Patent Enstitüsü'ne başvuruda bulunulmuştur. Bunların yanında Muğla'nın elverişli ortamı sayesinde yöreye özgü sığla ağacı, yaban orkidesi ve çam balı; Denizli'nin Serin-hisar ilçesine ait Serin-hisar leblebisi bulunmaktadır.

Harita 6. Ege Bölgesi coğrafi sınırları (2009)
Kaynak: Doğmuş

Bölgenin verimli toprakları ve ılıman iklim özelliği bölgeyi tarımsal ürünler bazında da zenginleştirmiştir. Coğrafi işaret alan İsbey üzümü ve Aydın incirinin yanı sıra kestanesi, çileği, zeytinyağı, Ortaca limonu, Kale biberi artık isimleriyle markalaşmaya aday ürünlerdir. Ayrıca bölgenin geniş bağlarından beslenen butik şarapçılık potansiyel sektörler arasındadır.

Çardak ve Serin-hisar ilçesinin bir bölümü dışında söz-konusu illerin büyük kısmı yine coğrafi bölge sınırları içerisinde yer almaktadır. (Harita 6) (Doğmuş, 2003).

TR32 Bölgesi'nin toplam yüz ölçümü 32.394 km² olup ülke genelinde % 4,2'lik bir paya sahiptir. Mülki idari yapılanmaya göre üç il ve bunlara bağlı toplam 48 ilçe ve 79 bucak bulunmaktadır.

3.1.6 İdari Örgütlenme ve Coğrafi Sınırlar

TR32 Bölgesi'ni oluşturan Aydın, Denizli ve Muğla illeri Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinden biri olan Ege Bölgesi sınırları içerisinde yer almaktadır. İl ve ilçe idari birimler ölçütüne göre Aydın ili tamamen Ege Bölgesi sınırları içerisinde kalırken, Muğla ilinin Köyceğiz, Dalaman, Ortaca ve Fethiye; Denizli ilinin Acıpayam, Çameli

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından gerçekleştirilen "İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması"na (2003) göre nispeten homojen bir dağılım gösteren bölge illerinden Aydın ve Denizli'de il ve ilçe merkezlerinde yaşayan nüfusun oranı yüksekken, istisnai olarak Muğla ilinde belde ve köylerin payının daha fazla olduğu (% 57,7) göze çarpmaktadır. İl bütününde turizm sektörünün gelişimine paralel olarak çok sayıda küçük ölçekli beldenin

	TOPLAM NÜFUS (A)	İL/İLÇE MERKEZLERİ NÜFUSU (B)	(%) B/A	BELDE VE KÖYLER NÜFUSU (C)	(%) C/A	BAĞLI BELEDİYE SAYISI	BAĞLI KÖY SAYISI	YÜZ ÖLÇÜMÜ (KM ²)
AYDIN	979.155	573.884	58,61	405.271	41,39	53	489	7.851
MERKEZ	243.037	179.425	73,83	63.612	26,17	6	57	627
NAZİLLİ	146.235	109.800	75,08	36.435	24,92	3	58	663
SÖKE	115.758	67.234	58,08	48.524	41,92	8	35	961
KUŞADASI	81.295	61.648	75,83	19.647	24,17	3	6	225
ÇİNE	53.032	20.416	38,50	32.616	61,50	2	66	905
DİDİM	52.813	41.246	78,10	11.567	21,90	3	5	330
GERMENCİK	43.622	12.588	28,86	31.034	71,14	4	26	407
İNCİRLİOVA	43.274	19.438	44,92	23.836	55,08	2	21	214
BOZDOĞAN	35.854	9.713	27,09	26.141	72,91	2	44	844
KUYUCAK	29.363	7.701	26,23	21.662	73,77	6	22	497
KÖŞK	27.362	9.854	36,01	17.508	63,99	1	26	146
KOÇARLI	26.751	6.822	25,50	19.929	74,50	3	49	467
SULTANHİSAR	21.358	6.229	29,16	15.129	70,84	3	11	236
KARACASU	20.764	6.154	29,64	14.610	70,36	4	31	782
YENİPAZAR	13.585	6.609	48,65	6.976	51,35	1	15	193
BUHARKENT	12.652	6.891	54,47	5.761	45,53	1	8	102
KARPUZLU	12.400	2.116	17,06	10.284	82,94	1	19	252

Tablo 7. Aydın ilinde nüfus ve mülki idari örgütlenme (2009)

Kaynak: TÜİK

bulunması bu sonucu doğurmaktadır. Özellikle Bodrum'daki 118.237 kişilik nüfusun % 59'u ilçe genelindeki toplam on beldeye dağılmış durumdadır.

Bölge illerinden Aydın 1923 yılında vilayet statüsüne kavuşmuş olup hâlihazırda 17 ilçe, 36 belde ve 489 köy yerleşmesine sahiptir.

Merkez ilçenin yanı sıra Nazilli, Söke, Kuşadası ve Didim ilçeleri nüfusu yüksek yerleşmelerdir. Mendere Nehri'nin suladığı verimli topraklara sahip Aydın ilinde tarımsal üretim yapısına paralel olarak köy yerleşmesi sayısının 489 olduğu görülmektedir (Tablo 7).

Denizli ili Osmanlılar döneminde İzmir iline bağlı bir sancak iken, Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte bugünkü

idari yapısına kavuşmuştur. Bölgedeki diğer illerden farklı olarak Denizli'de nüfus % 52,8 oranında Merkez ilçede toplanmıştır. Merkez ilçenin özellikle tekstil sanayi ve mermer imalatı alanında gerçekleştirdiği atılımlar merkeze yönelen nüfus hareketlerini açıklamaktadır. Denizli il bütününde 19 ilçe, 69 belde ve 359 köy yerleşmesi mevcut iken il ve ilçe merkezlerinde yaşayan nüfus toplamda % 68,1'lik paya sahiptir (Tablo 8).

Cumhuriyetin ilanından sonra 1923 yılında il statüsüne kavuşan Muğla'da ilçe sayısı 12, belde sayısı 49 ve köy sayısı 395'dir. Muğla'da Fethiye ilçesinin merkez nüfusunu, Merkez ilçenin üzerinde olduğu göze çarpmaktadır. Öte yandan Fethiye, Milas ve Bodrum'un toplam nüfusları da Merkez ilçeden fazladır (Tablo 9).

	TOPLAM NÜFUS (A)	İL/İLÇE MERKEZLERİ NÜFUSU (B)	(%) B/A	BELDE VE KÖYLER NÜFUSU (C)	(%) C/A	BAĞLI BELEDİYE SAYISI	BAĞLI KÖY SAYISI	YÜZ ÖLÇÜMÜ (KM ²)
DENİZLİ	926.362	630.997	68,12	295.365	31,88	87	359	11.692
MERKEZ	517.911	488.768	94,37	29.143	5,63	9	19	799
ÇİVRİL	61.491	17.653	28,71	43.838	71,29	10	34	1.472
ACIPAYAM	58.355	12.588	21,57	45.767	78,43	14	38	1.628
TAVAS	51.644	12.789	24,76	38.855	75,24	11	31	1.585
HONAZ	30.931	9.788	31,64	21.143	68,36	5	13	497
SARAYKÖY	30.031	18.526	61,69	11.505	38,31	5	21	417
BULDAN	27.430	15.197	55,40	12.233	44,60	2	28	501
ÇAL	22.649	3.887	17,16	18.762	82,84	10	25	862
KALE	22.044	8.150	36,97	13.894	63,03	3	24	663
ÇAMELİ	20.498	2.837	13,84	17.661	86,16	1	28	708
SERİNHİSAR	15.438	10.765	69,73	4.673	30,27	2	3	226
GÜNEY	11.717	5.908	50,42	5.809	49,58	2	16	519
BOZKURT	11.548	4.360	37,76	7.188	62,24	2	13	359
ÇARDAK	9.520	4.634	48,68	4.886	51,32	3	5	285
BEKİLLİ	8.330	3.481	41,79	4.849	58,21	2	11	247
BABADAĞ	7.707	4.185	54,30	3.522	45,70	1	9	180
BEYAĞAÇ	7.241	2.664	36,79	4.577	63,21	1	8	184
BAKLAN	6.359	2.062	32,43	4.297	67,57	3	7	374
AKKÖY	5.518	2.755	49,93	2.763	50,07	2	5	186

Tablo 8. Denizli ilinde nüfus ve mülki idari örgütlenme

Kaynak: TÜİK, 2009

	TOPLAM NÜFUS (A)	İL/İLÇE MERKEZLERİ NÜFUSU (B)	(%) B/A	BELDE VE KÖYLER NÜFUSU (C)	(%) C/A	BAĞLI BELEDİYE SAYISI	BAĞLI KÖY SAYISI	YÜZ ÖLÇÜMÜ (KM ²)
MUĞLA	802.381	339.757	42,34	462.624	57,66	61	388	12.851
FETHİYE	183.184	72.003	39,31	111.181	60,69	13	65	2.952
MİLAS	123.984	50.975	41,11	73.009	58,89	6	115	2.068
BODRUM	118.237	31.590	26,72	86.647	73,28	11	18	656
MERKEZ	96.820	61.550	63,57	35.270	36,43	5	48	1.658
MARMARİS	75.350	30.101	39,95	45.249	60,05	6	13	878
YATAĞAN	45.888	17.707	38,59	28.181	61,41	6	39	896
ORTACA	41.704	25.816	61,90	15.888	38,10	2	14	296
DALAMAN	33.451	22.956	68,63	10.495	31,37	1	16	622
KÖYCEĞİZ	32.753	8.677	26,49	24.076	73,51	3	19	1.606
ULA	23.969	5.602	23,37	18.367	76,63	3	24	425
DATÇA	15.901	9.958	62,62	5.943	37,38	1	9	476
KAVAKLIDERE	11.140	2.822	25,33	8.318	74,67	4	8	318

Tablo 9. Muğla ilinde nüfus ve mülki idari örgütlenme

Kaynak: TÜİK, 2009

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı
TR32 Düzey 2 Bölgesi
(Aydın - Denizli - Muğla)
2010 - 2013 Bölge Planı

3

Mevcut Durum Analizi

3.2 EKONOMİK YAPI

3.2.1 Temel Ekonomik Göstergeler

3.2.1.1 GSYİH Düzeyi

Sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinin en önemli göstergelerinden olan GSYİH değerleri, en son 2001 yılında TÜİK tarafından yayımlanmıştır. Milli gelir hesaplamalarında gerçekleşen son gelişmelerin, GSYİH değerlerine göre yapılan bölge sıralamalarını çok etkilemeyeceği varsayımıyla bölgenin kişi başına 2.427 dolar GSYİH ile ülke genelinde 7. sırada yer aldığı görülmektedir.

TÜİK'in 2004 yılında yapmış olduğu değişikliklerden sonra milli gelir hesaplamaları GSKD ile ölçülmektedir. Son ölçüm olan 2006 yılına ait kişi başı GSKD, bölge için 9.868 TL ve 6850 dolardır. Bölge bu verilerle 9. sıraya gerilemiş olsa da hala Türkiye ortalamasının üzerindedir (Şekil 6).

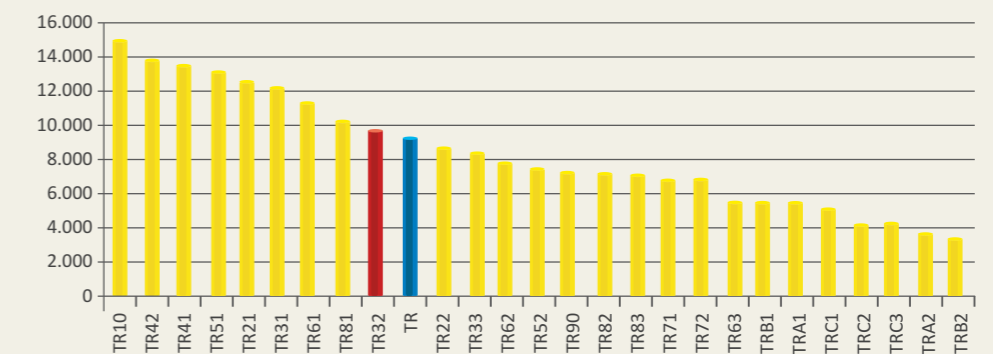
2006 TÜİK bölgesel karşılaştırma verilerine göre bölge ülke tarımının % 7,1'ini, sanayisinin % 3,3'ünü ve hizmetler sektörünün ise % 3,5'ini sağlamakta ve Düzey 2 Bölgeleri arasında 8. sırada yer almaktadır. Bölge, % 7,1'lik tarım payı ile ülke GSKD'sine katkı bakımından TR33 (Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak) Bölgesi'nden sonra yer almakta ve TR62 (Adana, Mersin) Bölgesi ile birlikte 2. sırayı paylaşmaktadır. Sanayi ve hizmetler alanında ise 8. sırada yer alan bölgenin üstünde yer alan bölgelerin daha çok hizmetler sektöründe yoğunlaştığı (TR61 Bölgesi hariç) görülmektedir (Tablo 10).

Sektörlerin bölge GSKD'sindeki payları incelendiğinde tarım sektörünün yaklaşık % 18'lik, sanayi sektörünün

	Tarım	Sanayi	Hizmetler	Gayrisafi Katma Değer	Sıra
TR Türkiye	100,0	100,0	100,0	100,0	-
TR10 İstanbul	0,9	28,4	31,1	27,5	1
TR51 Ankara	2,6	7,4	9,9	8,5	2
TR41 Bursa, Eskişehir, Bilecik	4,6	10,1	5,4	6,6	3
TR31 İzmir	3,9	6,8	7,0	6,6	4
TR42 Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	4,7	8,6	5,2	6,1	5
TR62 Adana, Mersin	7,1	3,3	3,9	4,1	6
TR61 Antalya, Isparta, Burdur	6,4	2,2	4,4	4,0	7
TR32 Aydın, Denizli, Muğla	7,1	3,3	3,5	3,8	8
TR33 Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	7,5	4,2	2,7	3,6	9
TR83 Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	5,7	2,2	2,6	2,8	10

Tablo 10.
Ülke ekonomisine sektörler bazında katkısına göre ilk 10 bölge (2006)

Kaynak:
TÜİK,
Bölgesel
Karşılaştırmalı
İstatistikler

Şekil 6.
Bölgelere göre kişi başı GSKD (TL) (2006)

Kaynak:
TÜİK,
Bölgesel
Karşılaştırmalı
İstatistikler

% 24'lük ve hizmetler sektörünün ise yaklaşık % 58'lik bir katkısının olduğu görülmektedir. Bölge ekonomisinde % 17,6 olan tarım sektörünün payı, % 9,4 olan Türkiye ortalamasının yaklaşık iki katıdır. Hizmetler ve sanayi alanında ise bölge, ülke ortalamasının gerisindedir (Şekil 7).

Sektörler iller düzeyinde ele alındığında, Aydın ilinin özellikle tarım sektöründe yoğunlaştığı görülmektedir. Ancak ilde tarımsal üretim 1987 yılından bu yana çok fazla değişiklik göstermemiş, tarıma bağlı sanayi yeterince gelişmemiştir. Üretilen tarımsal ürünlerin işlenmemiş mamul olarak pazarlanması satılan ürünlerin fiyatını düşürmektedir. İlde endüstriyel tarım yapılmasına rağmen ürünün işleme sürecinin ve ihracat ürünleri işlemlerinin (tasnif, paketleme, ambalajlama, vs.) il dışında yapılıyor olması da Aydın'ın düşük katma değere sahip olmasına neden olmaktadır.

Denizli ve Muğla'da ise tarımın payı 1987-2001 periyodunda bir düşüş göstermiş ve buna paralel olarak her iki ilde de sanayinin payı artmıştır. Özellikle

1980'li yılların sonlarına doğru Denizli'de sanayi sektöründe (metal ve dokuma sanayisi) verilen teşvikler ve uygun dış pazar potansiyeli ile imalat sanayi sektörü hızla yükselmiştir. Muğla ekonomisinde ise imalat sanayi pek gelişmemiş olmakla birlikte onun yerini sınırları içinde bulunan üç termik santral ile madencilik ve taş ocaklığı almıştır. Özellikle son yıllarda çok büyük gelişme kaydeden mermer ocaklarının ve mermer işleme fabrikalarının sayısında oldukça büyük bir artış görülmektedir. Aslında sadece turizm kenti olarak bilinen Muğla "sanayi şehri" olarak geçen Denizli'nin sanayisine yakın bir katma değer sağlamaktadır.

TÜİK 2001 Yılı GSYİH verilerine göre TR33 Bölgesi ile TR32 Bölgesi'nin yaklaşık değerlere sahip olduğu ve TR31 Bölgesi olan İzmir'in diğer alt bölgelerle karşılaştırıldığında açık ara önde olduğu görülmektedir. İller bazında GSYİH düzeyleri incelendiğinde ise illerin gelirlerinin yaklaşık bir eğilim izlediği, 1987 yılında diğer bölge illerinden daha önde olan Aydın ilinin 1999 yılına kadar üstünlüğünü devam ettirdiği ancak daha sonra bir düşüş yaşadığı ve diğer bölge illerinin gerisinde kaldığı görülmektedir. Aydın ilinin daha çok tarım yoğun bir üretime sahip olması bu gerilemede en önemli etkidir. Sanayi ve turizm sektörlerinin yoğun olduğu iller olan Denizli ve Muğla bu anlamda Aydın'a göre avantaj yakalamışlardır. 1987-2001 aralığında TR32 Bölgesi illeri 1999 ve 2001 kriz yılları haricinde büyüme eğilimlerini sürdürmüştür. Kriz yıllarında ise en az etkilenen il, ihracata dayalı sanayi üretiminin yoğun olduğu Denizli olmuştur (Şekil 8).

3.2.1.2 İstihdam

Bölgedeki istihdamın sektörlere dağılımı Şekil 9'daki gibidir. Genel itibarıyla sektör dağılımlarının birbirine yakın olduğu ve bu dağılım içerisinde atıl çalışan kapasitesi fazla olan tarım sektörünün diğer sektörlerden daha büyük bir paya sahip olduğu göze

çarpmaktadır. Bu durum istihdam yoğunlaşma oranları incelendiğinde de görülmektedir. Ancak bölge tarım sektöründe yoğunlaşmakla birlikte yıllara göre bu yoğunluk giderek azalırken hizmetler sektörünün belirgin bir artış gösterdiği sektör yoğunlaşma oranları tablosunda görülmektedir (Tablo 11).

Bölgedeki iller bazında istihdam verileri incelendiğinde Aydın ilinde tarım istihdamının % 50'lere ulaştığı ve tarım yoğun nüfusun daha çok kırsalda toplandığı görülmektedir. Sanayi sektöründe çalışanlar daha çok Merkez, Nazilli, Söke ilçelerinde, hizmet sektöründe çalışanlar ise Merkez, Nazilli ve turistik merkez olan Kuşadası ilçelerinde yoğunlaşmıştır (Çevre Düzeni Eylem Planı).

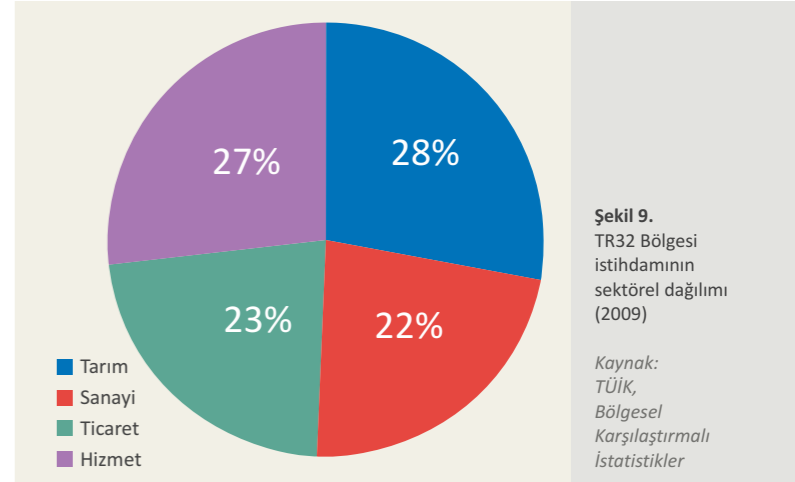
Muğla ilinde ise durum Aydın ilinden biraz farklıdır. Aydın'da sanayi daha çok ilçe bazında dağılırken Muğla'da ilçelerin belirgin bir üstünlüğü yoktur. Milas, Yatağan ve Merkez ilçelerde bir yoğunlaşma görülse de asıl yoğunluk belde ve köylerde dir. Hizmetler sektöründe ise turizm hizmeti veren otel, lokanta gibi turistik tesislerin yoğun olarak bulunduğu Bodrum, Marmaris, Fethiye ve Merkez en yüksek çalışan oranına sahip ilçelerdir (Çevre Düzeni Eylem Planı).

Denizli ilçelerindeki istihdam yapısı Merkez ve ilçeleri olarak belirgin bir şekilde ayrılmaktadır. Denizli ilinin sanayi çalışanları, diğer bölge illerinin sanayi istihdamının yaklaşık iki katıdır. Ancak bu sanayi sadece Merkez ilçede toplanmıştır. Aynı durum hizmetler sektörü için de geçerlidir. Bu bağlamda, Denizli ekonomisinin büyük oranda Merkez ilçe odaklı olduğu görülmektedir (Çevre Düzeni Eylem Planı).

3.2.1.3 Vergiler ve Kamu Yatırımları

Vergiler

Bölgede 2009 yılı için vergi tahsilatı yaklaşık 2,7 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. İller bazında ele alınırsa Aydın vergi tahsilatı açısından ülke genelinde 24., Denizli 19. ve Muğla 17. sırada yer almıştır. Tahsil edilen vergilerin tahakkuka oranları ise sırasıyla % 71,3, % 78 ve % 74,3'tür. Vergi rakamlarından yola çıkarak Ege Bölgesi illeri arasında bölge illerinin İzmir ve Manisa'dan sonra ekonomik aktivite açısından en yoğun iller olduğu sonucuna varılabilir (Şekil 10).

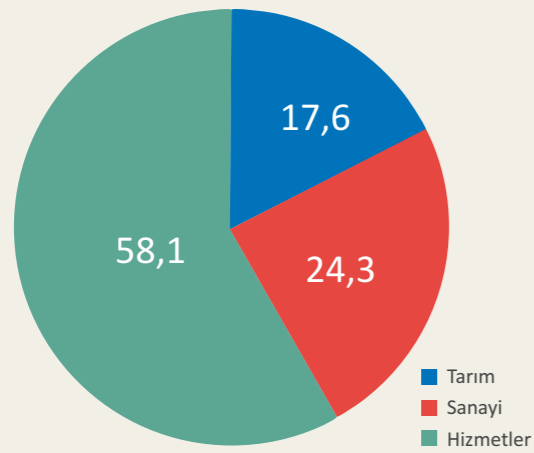

Şekil 9. TR32 Bölgesi istihdamının sektörel dağılımı (2009)

Kaynak: TÜİK, Bölgesel Karşılaştırmalı İstatistikler

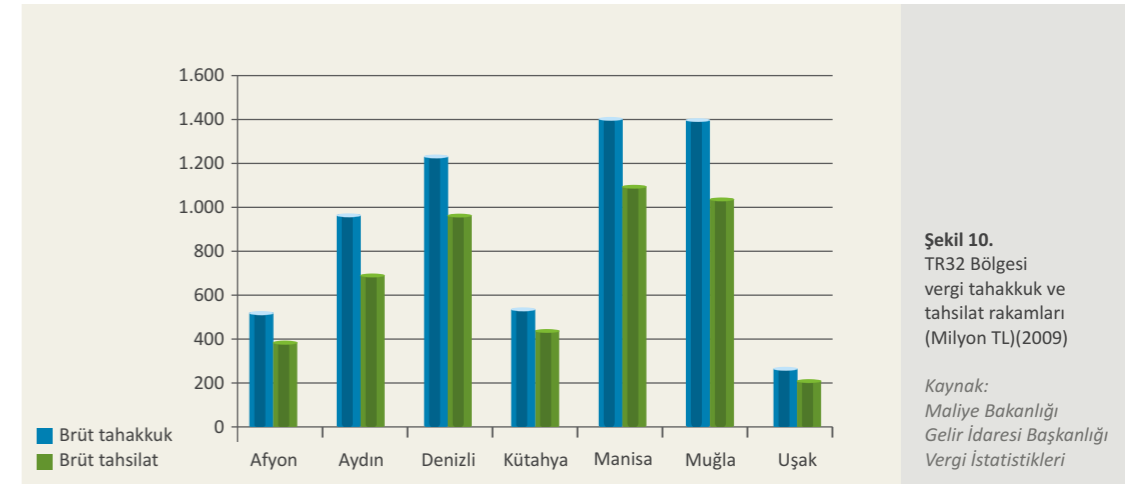
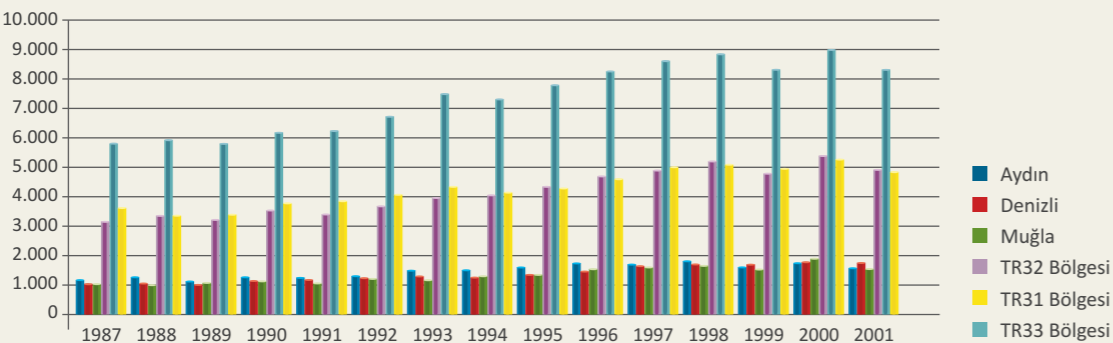
Şekil 7. TR32 Bölgesi GSKD'sinin sektörel dağılımı (%) (2006)

Kaynak: TÜİK, Bölgesel Karşılaştırmalı İstatistikler

Şekil 8. Ege Bölgesi alt bölgeleri ve TR32 Bölgesi illerinin yıllara göre GSYİH dağılımı (Milyon TL)(2001)

Kaynak: TÜİK, Ulusal Hesaplar

Şekil 10. TR32 Bölgesi vergi tahakkuk ve tahsilat rakamları (Milyon TL)(2009)

Kaynak: Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı Vergi İstatistikleri

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Tarım	1,37	1,38	1,35	1,22	1,15	1,13
Sanayi	0,88	0,84	0,86	0,77	0,77	0,89
Hizmetler	0,78	0,80	0,82	0,91	0,96	0,93

Tablo 11. TR32 Bölgesi'nde yıllar itibarıyla istihdamın sektörel yoğunlaşması

Kaynak: TÜİK, Bölgesel Karşılaştırmalı İstatistikler

Doğrudan Kamu Yatırımları

Ege Bölgesi'ne ait kamu yatırımlarına bakıldığında 1999'dan 2008'e kadar olan süreçte İzmir ilini kapsayan TR31 Bölgesi'nin yatırımları son yıllarda düşerken, TR33 ve TR32 Bölgeleri'nin yatırımları artmıştır. Bölgedeki kamu yatırımları 1999 yılında TR33 Bölgesi ile aynı seviyede iken, bölgede artan yatırımlarla fark oluşmuştur. Bölge TR31 Bölgesi'nde gerileyen kamu yatırımları ile birlikte 2007 yılında İzmir'e ulaşmış, 2008 yılı itibarıyla ise İzmir'in yatırım seviyesini aşmıştır (Şekil 11). Öte yandan 2008 yılı verilerine göre Türkiye geneli için 310 TL olan kişi başı kamu harcamasının Aydın'da 160 TL, Denizli'de 100 TL ve Muğla'da 200 TL olduğu görülmektedir.

Sektör itibarıyla kamu yatırımları değerlendirildiğinde Aydın'da toplam ödeneğin % 64'ünü alan tarım-enerji sektörü ilk sırada bulunmaktadır. Bu sektörü % 10'luk payla inşaat-iskân ve % 6'lık paylarla ulaştırma ve

eğitim sektörleri izlemektedir. Denizli'de ise ödeneklerin % 30,9'u diğer kamu hizmetleri, % 17,5'i tarım, % 13,5'i eğitim, % 12,1'i sağlık, % 8,7'si ulaştırma, % 5,2'si enerji, % 4,5'i kırsal altyapı sektörlerine aittir. Muğla'da yapılan harcamaların % 39'luk kısmı enerji sektöründe yapılmıştır. Geri kalan harcamaların ise % 26'sını ulaştırma, % 24'ünü diğer kamu hizmetleri, % 6'sını eğitim sektörü oluşturmaktadır (Aydın, Denizli, Muğla İl Planlama Müdürlükleri, 2010).

Teşvikler

2005-2008 yılları arasında Hazine Müsteşarlığı tarafından bölgeye toplam 576 yatırım teşvik belgesi verilmiş olup bu faaliyetlerle toplam 27.745 kişiye istihdam sağlanmıştır. Teşviklerin belli başlı sektörlere göre dağılımının incelendiği Tablo 12'de en fazla desteğin turizm, dokuma ve giyim, altyapı, gıda ve içki sektörlerine verildiği görülmektedir.

3.2.1.4 Yabancı Yatırımlar

Hazine Müsteşarlığı tarafından yayımlanan Uluslararası Doğrudan Yatırım verilerine göre 2009 yılı itibarıyla ülke genelindeki yabancı sermayeli şirket sayısı Tablo 13'deki gibidir. Bölge bu sıralamada 3. sırada yer almaktadır. 4. sırada yer alan Ankara göz ardı edilirse yabancı sermayeli şirketlerin daha çok kıyı kesimde yer aldığı görülmektedir. Bölgede ise firmalar çoğunlukla Muğla ilinde gayrimenkul faaliyetleri, turizm hizmetleri gibi alt sektörlerde yoğunlaşmıştır. Aydın ve Denizli'deki firmalar ise yine turizm destekli faaliyetlerin yanında imalat sanayinde de yer almaktadırlar.

Sektörler	Belge Sayısı	Yüzdesi
Turizm	94	0,16
Dokuma ve Giyim	74	0,13
Altyapı	66	0,11
Gıda ve İçki	57	0,10
İstihraç	27	0,05
Enerji	25	0,04
Su Ürünleri	18	0,03

Tablo 12. 2005-2008 yılları arasında alınan toplam teşvik belgelerinin önde gelen sektörlerde dağılımı
Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Yatırım teşvikleri istatistikleri

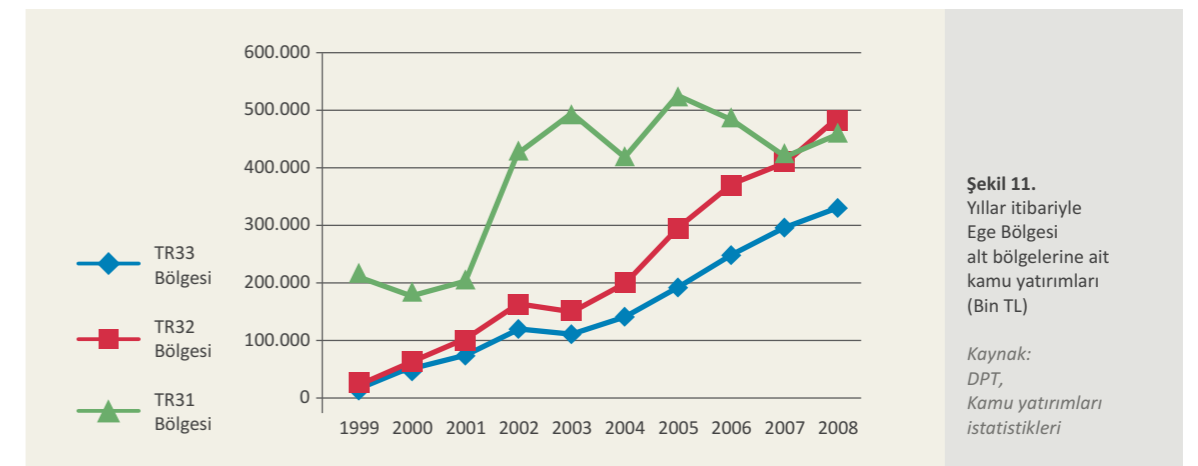
Sıra	Bölge Kodu	Bölge Kapsamı	Yabancı Sermayeli Şirket Sayısı	Ülke Geneline Oranı
	TR	Türkiye	23.375	
1	TR10	İstanbul	12.915	0,55
2	TR61	Antalya, Isparta, Burdur	2.953	0,13
3	TR32	Aydın, Denizli, Muğla	1.821	0,08
4	TR51	Ankara	1.559	0,067
5	TR31	İzmir	1.373	0,06
...
25	TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	8	0,00035
26	TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	7	0,0003

Tablo 13. Yabancı sermayeli şirket sayılarının bölgesel dağılımı (2009)
Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Uluslararası doğrudan yatırım istatistikleri

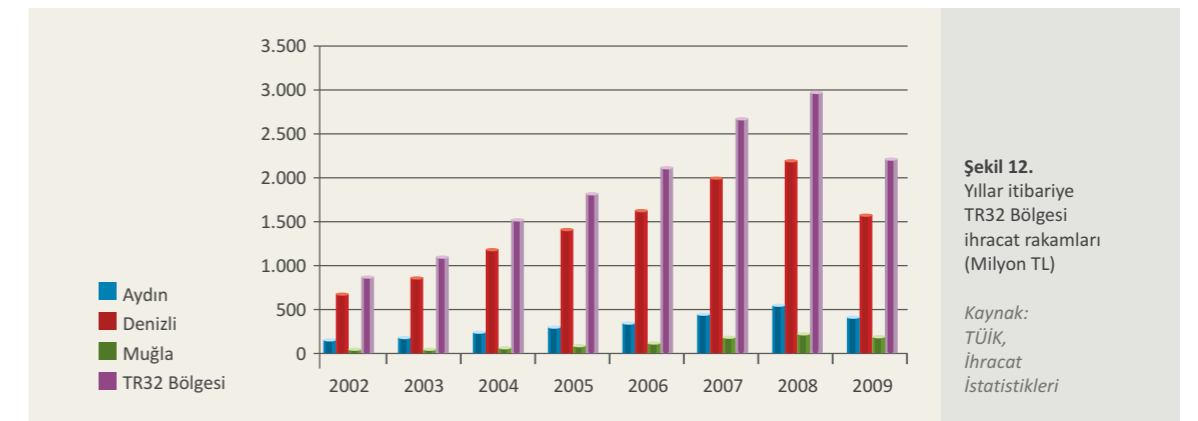
3.2.1.5 Dış Ticaret

Bölge Türkiye ihracatının yaklaşık % 2,3'ünü karşılamaktadır. Özellikle Denizli ilinin imalat sanayi bu miktarı belirleyen en temel sektördür. Yıllar esas alındığında 2009 kriz yılına kadar bölge ihracatı yükselen bir trend yakalamıştır (Şekil 12). Bölge bu ihracatı başta Almanya, İngiltere, A.B.D olmak üzere

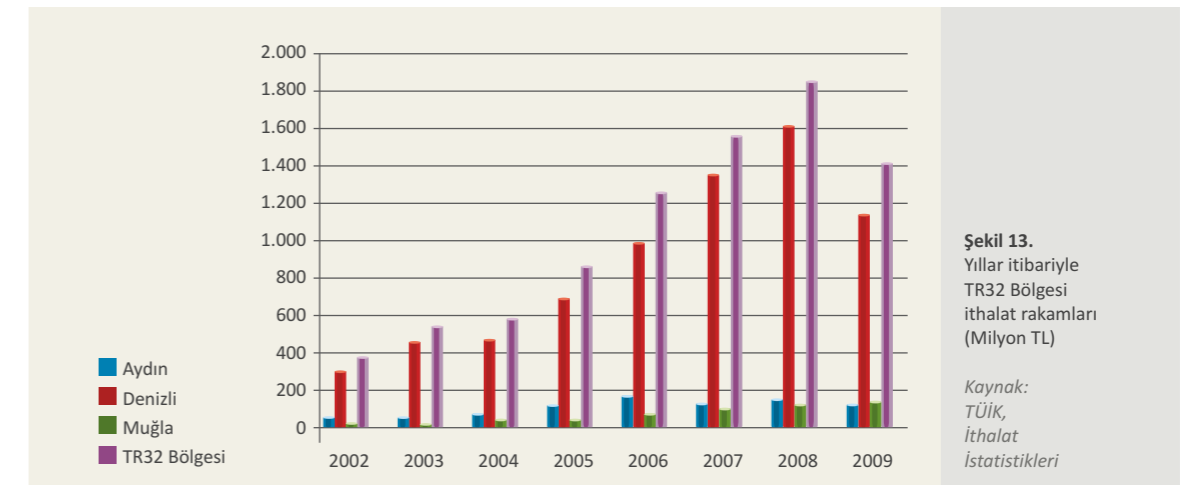
hemen hemen dünyanın her ülkesiyle gerçekleştirmektedir. Aydın'da otel işletmeciliği, örme giyim eşyası imalatı, motorlu kara taşıtları yedek parça imalatı; Denizli'nin pamuklu dokuma, mefruşat, özellikle 2007 yılı sonrasında metalden kablo ve örme halat, inşaat demir çeliği imalatı, haddecilik ve basma havlu çarşaf üretimi; Muğla'da balık ve yenebilen kabuklu deniz ürünleri, deniz suyunda gerçekleştirilen

Şekil 11. Yıllar itibarıyla Ege Bölgesi alt bölgelerine ait kamu yatırımları (Bin TL)
Kaynak: DPT, Kamu yatırımları istatistikleri

Şekil 12. Yıllar itibarıyla TR32 Bölgesi ihracat rakamları (Milyon TL)
Kaynak: TÜİK, İhracat İstatistikleri

Şekil 13. Yıllar itibarıyla TR32 Bölgesi ithalat rakamları (Milyon TL)
Kaynak: TÜİK, İthalat İstatistikleri

balıkçılık, mermer işleciliği, seyahat acenteliği ihracat rakamlarında başı çeken sektörlerdir (Maliye Bakanlığı, 2010).

Bölge ihracatının temel kalemlerinden olan imalat sanayinin hammadde açısından dışa bağımlı olması itibarıyla ithalat, ihracatla aynı seyri izlemiştir. Buna bağlı olarak 2009 kriz yılına kadar olan süreçte ithalat düzenli bir şekilde artmıştır (Şekil 13). İhracatta olduğu gibi ithalatta da Aydın ve Muğla illerinin payları çok düşüktür. Bu durum Aydın ilinin daha çok tarımsal üretimde, Muğla ilinin ise daha çok balıkçılık ve madencilik sektöründe ihracat yapmasıyla açıklanmaktadır. Yıllar itibarıyla Aydın'ın ihracat/ithalat oranı giderek artmış, Muğla ve Denizli'nin ise azalmıştır. Ancak Denizli'nin değişimi 2008 yılında kırılıma yaşayan Muğla'nın değişiminden farklıdır. Denizli'de ihracatın ithalatı karşılama oranlarında sürekli bir azalma gözlenmektedir. Dolayısıyla bu durum ilin dış piyasalardaki rekabet gücünün azaldığına işaret etmektedir (Tablo 14).

3.2.1.6 Finans

Bölgenin finans durumunu incelemek adına kredi rakamlarına bakılacak olursa, bölgenin toplam kredi miktarının 2009 yılında 1.298.412 TL'si ihtisas, 8.697.654 TL'si ihtisas dışı kredi olmak üzere toplam 9.996.000 TL olduğu görülmektedir. Yıllar bazında ele alınırsa toplam kredi miktarı 2009 yılına kadar düzenli bir şekilde artmış, 2009 yılında ise krizin etkisiyle negatif bir büyüme yaşamıştır. Türkiye ve Ege Bölgesi dâhilinde kredi/mevduat oranlarında ise Denizli'nin 2002'den bu yana hem Türkiye hem de Ege Bölgesi oranlarının üstünde seyrettiği, Aydın'ın 2007 yılından itibaren Türkiye ortalamasını geçtiği ve Muğla'nın ise bu zaman zarfında hem bölge hem de ülke ortalamalarının altında kaldığı görülmektedir (Şekil 14). Kullanılan kredi bakımından ülke genelinde 19. sırada olan Muğla'nın aynı zamanda mevduat birikimi açısından da yüksek bir potansiyele sahip olması nedeniyle oran düşük kalmaktadır. Sonuç olarak toplanan mevduatların krediye dönüştürülmesi oranı Aydın ve Denizli'de yüksek iken Muğla bu anlamda daha pasif kalmaktadır.

Ekonomideki ödeme durumunu incelemek adına bölgeye ait protestolu senetlerin oranlarına bakılacak olursa bu senetlerin miktarının 2000-2009 yılları arasında yoğun bir artış gösterdiği, 2001 kriz yılında Denizli'nin diğer illere oranla ödeme zorluğu yaşadığı ancak sonraki yıllarda Aydın'la yakın bir oran seyretmeye başladığı, Muğla'nın 2000 yılındaki 5.431.525 TL olan protestolu senet miktarının 2009 yılında hızla 177.228.371 TL miktarına ulaştığı izlenmektedir (Şekil 15). Bu durum her ne kadar turizm sektörünün düzensiz

ödeme prensibi altında çalışmasına bağlansa da protestolu senet miktarının artan bir ivmeyle yükselmesi Muğla için tehlikeli bir sürecin sinyallerini vermektedir.

İhracat/İthalat	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Aydın	2,96	3,04	3,36	2,37	1,93	3,58	3,62	3,3
Denizli	2,13	1,82	2,44	1,96	1,61	1,46	1,34	1,38
Muğla	2,07	2,76	2,18	2,5	1,67	2,04	1,98	1,36
TR32 Bölgesi	2,24	1,99	2,54	2,05	1,66	1,67	1,56	1,55

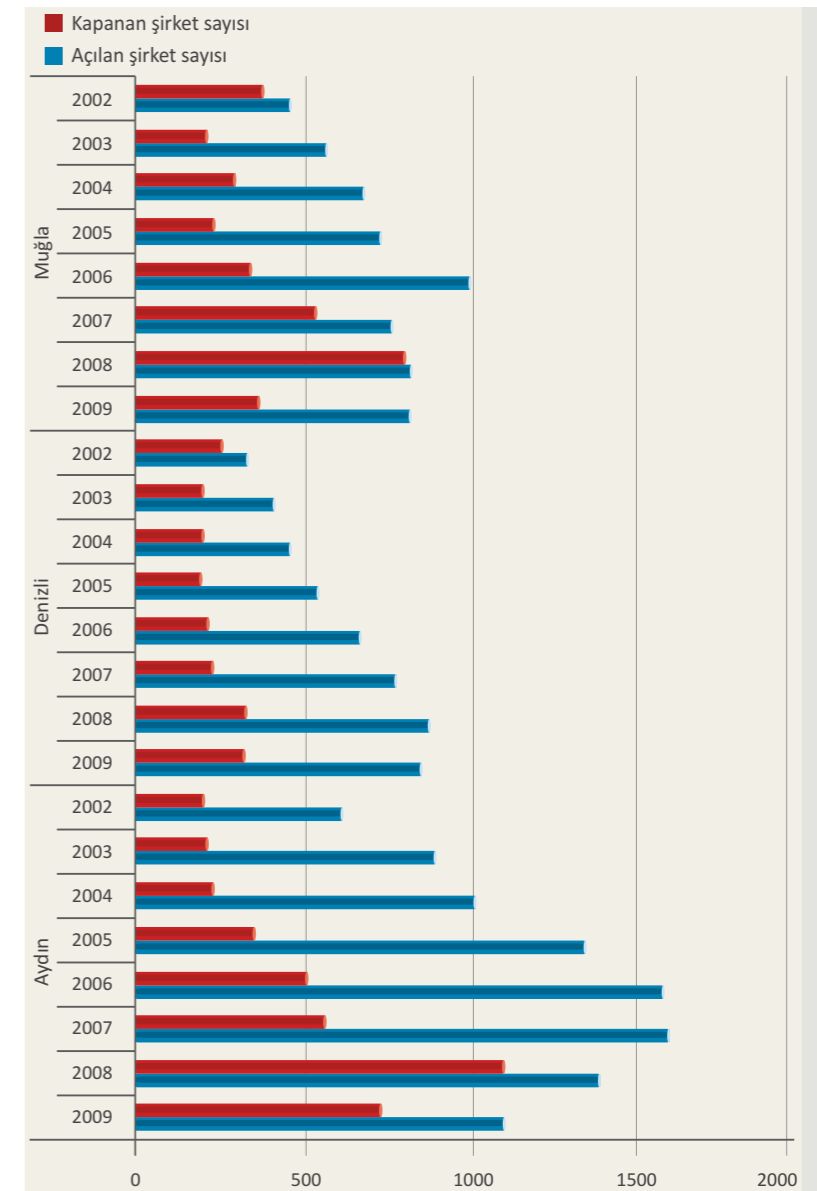
Tablo 14.
TR32 Bölgesi
ihracatın ithalatı
karşılama oranları

Kaynak:
TÜİK, İhracat
ve İthalat
İstatistikleri

3.2.1.7 Açılan Kapanan Şirket Sayısı

TÜİK verilerine göre bölgeye ait açılan-kapanan şirket ve kooperatif sayıları Şekil 16'daki gibidir. 2002 yılından itibaren Aydın ilinin açılan şirket ve kooperatif sayısında artan bir ivme yakaladığı ve diğer illere oranla önde olduğu görülmektedir. Bu durum da Aydın'da ki işletmelerin çoğunluğunun küçük ölçekli ve aile şirketi olmasıyla açıklanabilir. Kapanan şirket sayısı ekonominin istikrarı şeklinde yorumlanacak olursa 2008 yılında Aydın ve Muğla'nın ekonomik dalgalanmadan olumsuz etkilendiği, açılan ve kapanan şirket sayılarının bu yılda birbirine yakın sayılara ulaştığı, diğer yandan 2006 yılında ise Aydın ve Muğla'nın açılan şirket sayısında patlama yaşadığı görülmektedir. Denizli'de ise 2009 yılına kadar açılma sayısında bir artış görülse de yıllar itibarıyla kapanma sayısının durağan seyrettiği izlenmektedir.

2002-2008 yılları arasında bölgenin açılan şirket sayısının kapanan şirket sayısına oranları ülke oranlarıyla karşılaştırılırsa; ülke oranının il bazındaki oranlara bariz üstünlüğü bulunmaktadır. Yıllar itibarıyla Türkiye genelinde açılan şirket sayısının doğrusal bir şekilde arttığı ve 2008 yılı itibarıyla 49.003'e ulaştığı görülmektedir.

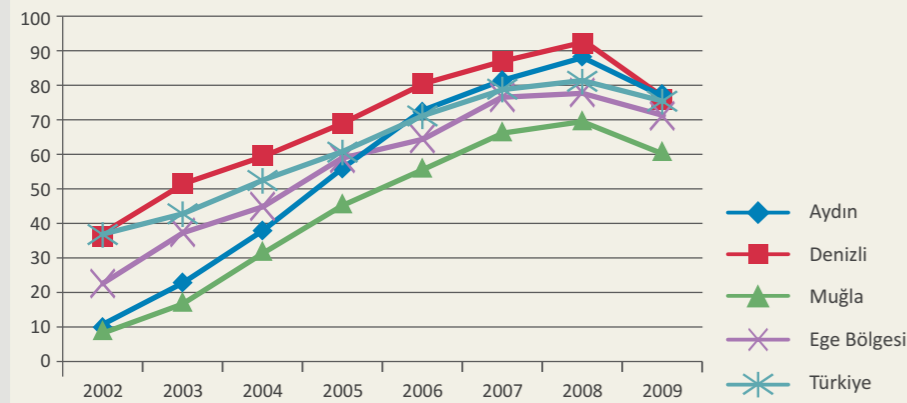

Şekil 16.
Yıllar bazında
açılan-kapanan
şirket sayısı

Kaynak:
TÜİK

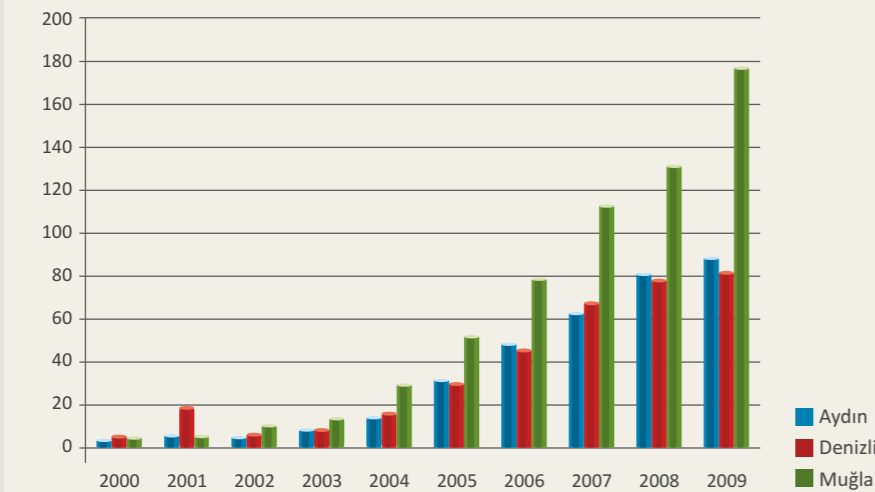
Şekil 14.
Ege Bölgesi ve
TR32 Bölgesi'ne ait
kredi/mevduat
oranı (%)

Kaynak:
TBB,
Bankacılık
verileri

Şekil 15.
TR32 Bölgesi
illerine ait
protestolu
senetlerin
yıllara göre
dağılımı
(MilyonTL)

Kaynak:
TCMB,
Protestolu
senet
İstatistikleri

Tablo 15.
Yıllara göre ülke ve bölge genelinde şirketlerin açılma kapanma oranları

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Aydın	2,97	4,12	4,23	3,71	3,08	2,80	1,25
Denizli	1,29	2,02	2,29	2,72	2,96	3,30	2,63
Muğla	1,22	2,62	2,30	3,14	2,89	1,41	1,02
Türkiye	8,41	5,93	5,34	5,33	5,56	5,56	5,12

Kaynak:
TÜİK, İş İstatistikleri

Yine aynı şekilde kapanan şirket sayısı 2002 yılından sonra aynı artışı göstermiş ve oran durağan bir hal almıştır. Bölgenin ülke geneline oranla daha az bir istikrara sahip olduğu, kapanma oranının açılma oranına göre görece olarak daha yüksek olduğu gözlemlenmektedir (Tablo 15).

3.2.1.8 Teknoloji ve Yenilikçilik

Teknoparklar

Bölgenin her ilinde üniversite bulunmasına rağmen üniversitenin araştırmacı özelliğini reel sektöre aktaracak, sürekli bir Ar-Ge çalışması yapacak ve sanayi ile ileri teknoloji bağı kuracak olan teknopark sadece Pamukkale Üniversitesi'nde yeni kurulmuştur. Denizli Ticaret Odası, Denizli Sanayi Odası, Denizli Ticaret Borsası ve Denizli Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği (DETKİB) ile Pamukkale Üniversitesi (PAÜ) ortaklığında kurulan, Denizli Belediyesi ve Denizli Valiliği tarafından desteklenen Pamukkale Üniversitesi Teknoloji Geliştirme Merkezi'nin temeli Aralık 2008'de atılmıştır.

Danışmanlık hizmetleri, teknik hizmetler ve sosyal hizmetler sunan, teknolojik bilginin üretilmesi, üretilen bilgilerin ticarileştirilmesi, üründe ve üretim yöntemlerinde kalite ve standardın yükseltilmesi, verimliliği artıracak ve üretim maliyetini düşürecek yeniliklerin geliştirilmesi, araştırmacılara iş imkânının sağlanması ve sanayinin rekabet gücünün artırılmasını amaçlayan Teknopark bölge için önemlidir. Şimdilik sadece 22 firmanın yer aldığı Teknopark'ın yakın gelecekte reel ekonomiye teknoloji transferi yapacak bir merkez olması beklenmektedir. Ayrıca üniversitelerin bünyelerinde bulunan toplam 44 araştırma merkezi de bölgeye dair çalışmalar yapıldığı, bölge için önemli veri oluşturan merkezler olmaya adaydır.

Ar-Ge ve Yenilikçilik

Bölgede yenilikçilik anlayışı 2002-2008 yılları süresince giderek gelişmiştir. Türk Patent Enstitüsü'nün verilerine

göre 2002-2008 arasında bölge illerinin marka başvuruları yaklaşık üç kat, patent başvuruları yaklaşık dört kat artmıştır. İller marka ve endüstriyel tasarım konusunda daha fazla başvuru yapmış olsa da daha çok Ar-Ge gerektiren patent ve faydalı model alanında yetersiz kalmıştır. Bölgede Ar-Ge ve fizibilite çalışmalarının eksikliği hissedilmektedir.

Muğla'da artan marka başvuruları dikkat çekici olmakla birlikte bölge genelinde faydalı model ve endüstriyel tasarım başvurularında 2008 yılı haricinde artış gözlenmektedir (Tablo 16).

3.2.1.9 Bölgede Öne Çıkan Sektörler

DPT'nin 2009 yılında yayımlanmış olduğu "İllerde Öne Çıkan Sektörler" adlı çalışmasına göre Aydın'da "gıda ürünleri ve içecek imalatı", "tekstil ürünleri imalatı", "madencilik ve taş ocaklığı" ile "metalik olmayan diğer mineral ürünlerinin imalatı" sektörleri öne çıkmaktadır. Ayrıca bu sektörler, TÜİK 2002 Genel Sanayi İşyerleri Sayımı (GSİS) il içi yüzde ve yoğunlaşma göstergelerinde, İl Sanayi ve Ticaret Odaları'nın tercihlerinde, yabancı sermaye ve gerçekleşen teşviklerde de öne çıkmıştır. "Gıda ürünleri ve içecek imalatı", "madencilik ve taş ocaklığı" sektörlerinin il içindeki paylarının ülke içindeki paylarından daha büyük olduğu görülmektedir. Ayrıca sektörel çeşitliliği olan Aydın'da bitkisel üretim de önemli sektörlerdendir. Genel olarak il sanayisi tarım ve yer altı zenginliklerine dayalı olarak gelişmiştir (DPT, 2009).

Denizli'de "tekstil ürünleri imalatı", "gıda ürünleri ve içecek imalatı" ile "giyim eşyası imalatı, kürkün işlenmesi ve boyanması" sektörleri öne çıkmaktadır. Bu sektörlerin GSİS, İl Sanayi ve Ticaret Odaları'nın tercihleri ve gerçekleşen teşviklerde öne çıktığı görülmektedir. Tekstil ürünleri imalatının il içindeki sektörel payı ülke içindeki payından çok daha fazladır. Böylelikle tekstil, ihracatta ve istihdamdaki büyük payı ile ilin lokomotif sektörü olmayı sürdürmektedir. Denizli, çevresindeki gelişmiş illere oranla nispeten az gelişmiş olmasına rağmen tekstil sektöründe ürün bazında uz-

manlaşarak gelişmiş, dünya pazarlarına açılabilmiştir. Ancak iş gücü verimliliğinin Türkiye ortalamasının altında olması sektörün potansiyel getirisini düşürmektedir (DPT, 2009).

Muğla'da "diğer ulaşım araçları imalatı", "madencilik ve taş ocaklığı", "ağaç ve ağaç mantarı ürünleri imalatı (mobilya hariç); saz, saman ve benzeri malzemelerden örülerek yapılan eşyaların imalatı" ile "hayvancılık" sektörleri ön plana çıkan sektörlerdir. Bu sektörler GSİS, İl Sanayi ve Ticaret Odaları'nın tercihleri ve gerçekleşen teşviklerde öne çıkmaktadır. Muğla'da sanayinin orman varlığı, maden ve turizm potansiyel-

lerinin sonucu olarak öne çıkan sektörlerle sınırlı kaldığı ve çeşitlenemediği görülmektedir (DPT, 2009) (Tablo 17).

"Tekstil ürünleri imalatı" ile "gıda ürünleri ve içecek imalatı" Aydın ve Denizli'de ortak sektörler olmakla birlikte, farklı olarak Denizli'de "dokumanın aprenmesi", Aydın'da "pamuk elyafının hazırlanması ve eğrilmesi" üzerine yoğunlaşıldığı; gıda sektöründe ise farklı olarak Aydın'da "yağ imalatı" Denizli'de ise "süthane işletmeciliği ve peynir imalatı" görülmektedir. Aynı şekilde Aydın ve Muğla'da ortak sektör olan "madencilik ve taş ocaklığı"nda Aydın "kum ve çakıl ocaklığı" faaliyetleriyle farklılık göstermektedir.

Marka	Aydın	Denizli	Muğla	Patent	Aydın	Denizli	Muğla
2002	108	348	142	2002	1	6	4
2003	137	397	165	2003	3	3	2
2004	233	844	248	2004	3	1	2
2005	340	779	321	2005	6	13	2
2006	398	844	403	2006	6	8	7
2007	371	827	485	2007	4	25	10
2008	319	749	475	2008	4	22	9

Faydalı Model	Aydın	Denizli	Muğla	Endüstriyel Tasarım	Aydın	Denizli	Muğla
2002	2	13	4	2002	106	398	22
2003	4	9	2	2003	108	472	6
2004	8	9	4	2004	36	415	14
2005	13	18	4	2005	130	722	53
2006	23	21	7	2006	141	736	37
2007	36	30	12	2007	78	560	56
2008	22	41	7	2008	129	9	21

Tablo 16.
TR32 Bölgesi illerinin tescil ettirdiği marka, patent, faydalı model ve endüstriyel tasarım sayıları (2009)

Kaynak:
TPE, Marka, patent, faydalı model ve endüstriyel tasarım istatistikleri

TR 32 BÖLGESİ İLLERİNDE ÖNE ÇIKAN SEKTÖRLER

Denizli	Aydın	Muğla
Tekstil Ürünleri İmalatı Pamuklu dokuma Giyim eşyası dışındaki hazır tekstil ürünleri imalatı Dokumanın aprenmesi	Tekstil Ürünleri İmalatı Pamuklu dokuma Giyim eşyası dışındaki hazır tekstil ürünleri imalatı Doğal ve sentetik pamuk elyafının hazırlanması ve eğrilmesi	Ağaç ve Ağaç Mantarı Ürünleri İmalatı İnşaat kerestesi ve doğrama imalatı Ağacın hızarlanması, planyalanması ve empenye edilmesi
Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı Ekmek, taze fırın ürünleri ve taze kek imalatı Sebze ve meyvelerin işlenmesi ve saklanması Öğütülmüş tahıl ürünleri imalatı Maden suyu ve alkolsüz içecek üretimi Süthane işletmeciliği ve peynir imalatı Peksimet, bisküvi imalatı, dayanıklı pastane ürünleri ve dayanıklı kek imalatı	Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı Ekmek, taze fırın ürünleri ve taze kek imalatı Sebze ve meyvelerin işlenmesi ve saklanması Öğütülmüş tahıl ürünleri imalatı Rafine sıvı ve katı yağların imalatı Peksimet, bisküvi imalatı, dayanıklı pastane ürünleri ve dayanıklı kek imalatı Ham, sıvı ve katı yağların imalatı	Deniz Ulaşım Araçlarının İmalatı Eğlence ve sportif amaçlı teknelerin yapımı ve onarımı Gemi yapımı ve onarımı
Giyim Eşyası İmalatı; Kürkün İşlenmesi ve Boyanması Diğer dış giyim eşyaları imalatı İç giyim eşyası imalatı Diğer giyim eşyası ve aksesuarların imalatı	Madencilik ve Taş ocakçılığı Linyit madenciliği ve briketlenmesi Diğer madencilik ve taş ocakçılığı işletmeleri Kum ve çakıl ocakçılığı Süsleme ve yapı taşları ocakçılığı	Madencilik ve Taş ocakçılığı Süsleme ve yapı taşları ocakçılığı Diğer madencilik ve taş ocakçılığı işletmeleri Linyit madenciliği ve briketlenmesi
	Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünlerin İmalatı Süsleme ve yapı taşının kesilmesi, şekil verilmesi ve kullanılabilir hale getirilmesi Ateşe dayanıklı seramik ürünlerinin imalatı Fırınlanmış kilden kiremit, briket, tuğla ve inşaat malzemeleri imalatı Diğer seramik ürünlerin imalatı	Hayvancılık

Tablo 17.
TR32 Bölgesi illerinde öne çıkan sektörler (2009)

Kaynak:
DPT, 2009

Sektörlere Yönelik 3 Yıldız ve Değişim Payı Analizi

Bölgedeki sektörlerin bölge içindeki ağırlıkları, kümelenme potansiyelleri ve rekabetçilik durumlarını incelemek adına birçok yöntem kullanılmaktadır. Bölge için bu incelemeleri yapabilmek adına 3 yıldız analizi ve değişim payı analizi kullanılmıştır.

Bölgedeki 2002 ve 2007 yıllarında kümelenme potansiyeli olan sektörler 3 yıldız analizi ile belirlenmeye çalışılmıştır. İstihdam verileri baz alınarak yapılan bu analizde büyüklük, başatlık ve uzmanlaşma temel göstergelerdir. Eğer bu göstergeler belli bir oranın üstündeysen her bir gösterge için bir yıldız verilir. Yapılan analizde bu oranlar büyüklük ve başatlık için 0,01, uzmanlaşma için 1 olarak alınmıştır. EFIS Rev.1.1 sınıflamasındaki 2 kodlu faaliyetler baz alınarak yapılan bu çalışmada analiz birimi Türkiye referansıyla TR32 Bölgesi'dir.

TR32 Bölgesi'nde bir sektördeki istihdam Türkiye'deki aynı sektörün istihdamının % 1'inden büyükse, o sektör büyüklük için 1 yıldız alır.

TR32 Bölgesi'nde bir sektördeki istihdam bölgedeki toplam istihdamın % 1'inden büyükse, o sektör başatlık için 1 yıldız alır.

TR32 Bölgesi'nde bir sektördeki istihdamın bölgedeki toplam istihdam oranı, Türkiye'deki aynı sektördeki istihdamın Türkiye toplam istihdamına oranı ile karşılaştırıldığında elde edilen katsayı 1'den büyükse, o sektör uzmanlaşma için 1 yıldız alır.

Yapılan analizin sonucuna göre bölgede 2002 yılında 11 sektör 3 yıldız alırken bu sayı 2007 yılında 8'e düşmüştür (Tablo 18). Ağaç ürünleri imalatı, motorlu taşıtların satışı, kara taşımacılığı ve boru hattı taşımacılığı ile destekleyici ve yardımcı ulaştırma faaliyetleri 2002 yılında 3 yıldız alırken 2007 yılında 2 yıldız alan sektörlerdir. Bu sektörlerin kümelenme potansiyellerinin düşmesi; ağaç ürünleri imalatında istihdamın bölgedeki toplam istihdam oranının azalmasından, diğer sektörlerde ise uzmanlaşma katsayısının düşmesinden kaynaklanmaktadır.

Giyim eşyası imalatı ve inşaat sektörleri ise 2002'de 2 yıldız alırken 2007'de kümelenme potansiyeli yüksek olan sektörler arasına girmiştir (Tablo 18). Bu sektörlerin uzmanlaşma oranlarının yükselmesi kümelenme potansiyellerini artırmıştır. Sonuç olarak bölgede tekstil (giyim eşyası imalatı) ve turizm sektöründe kümelenme potansiyeli ön plana çıkmaktadır.

2002 yılında 3 yıldız alan sektörlerdeki istihdam bölgedeki toplam istihdamın % 69,5'idir. Bu sektörlerdeki yerel birim sayısı, bölgedeki toplam yerel birimlerin % 77,8'ini oluşturmaktadır. 2007 yılında ise 3 yıldız alan sektörlerdeki istihdam bölgedeki toplam istihdamın % 59,7'si, yerel birim sayısı da bölgedeki toplam yerel birimlerin % 58,7'si kadardır. 2007 yılında bölgedeki yerel birim sayıları ve istihdam artmasına rağmen kümelenme potansiyeli olan sektör sayısında bir azalma gözlenmektedir (Tablo 19).

Bölgedeki sektörlerin analizine ilişkin yapılan bir diğer çalışma da değişim payı yaklaşımı analizidir. Değişim payı yaklaşımı bölgedeki sanayilerin rekabet gücünü ölçmek için kullanılmaktadır.

Bu analiz, iki ayrı dönem verilerini karşılaştırarak bölgedeki sektörlerin büyüme eğilimlerini ortaya koymaya ve bu sektörlerde gerçekleşen değişimin hangi akımlardan etkilendiğine dair bileşenlerin analizini yapmaya yöneliktir.

Analiz bölgesel büyümenin ulusal büyüme, sanayi kompozisyonu ve rekabetçilik olmak üzere 3 bileşenini inceler. Büyüme değerlendirmesi sektörel bazda ulusal ve bölgesel istihdam verileri veya gelir ve kazanç verileri kullanılarak yapılır.

Bu yaklaşımla;

- 1- Bölgede yaratılan istihdamda ulusal ekonominin büyümesinin etkisi,
- 2- Bölgede her sanayi veya sektörün yarattığı istihdam miktarı,
- 3- Bölgede yoğunlaşmış olan ve olmayan sektörlerin bölgenin istihdam artışına olan etkisi,
- 4- Bölgenin kazandığı ek istihdam miktarı ve ülkedeki diğer bölgelere göreceli olarak bölgenin bu sektördeki rekabet edebilirliği ortaya konabilmektedir.

2002 ve 2007 verileri kullanılarak yapılan bölgeye ait analiz sonucu çıkan sektörde yaşanan istihdam değişimi Tablo 20'deki gibidir. Tabloda görülen

- Gerçekleşen büyüme; bölgede yaşanan reel büyümeyi,
- Beklenen büyüme; bölge sektörlerinin ulusal büyüme etkisiyle beklenen büyümesini;
- Sektörel büyüme etkisi; bölge sektörlerinin ülke genelinde içinde bulunduğu sektörün büyüme oranında büyümesi halinde nasıl etkileneceğini;

• Bölgenin rekabetçiliği ise ulusal ve sektörel büyüme etkileri arındırıldıktan sonra bölgenin bu alanda kendi potansiyeli ile ne kadar etkili olduğunu göstermektedir.

Gerçekleşen büyümenin negatif olması sektörlerin yıllar itibarıyla bir daralma yaşadığını, sektörel büyüme etkisinin negatif olması o sektörün o dönemde genel bir daralma yaşadığını, rekabetçiliğin negatif olması da bölgenin bu alanda rekabetçiliğini kaybettiğini göstermektedir. Pozitif olması ise olumlu etkiye işaret etmektedir.

Bu bağlamda incelenecek olursa; bölgenin önemli sektörü olan tekstil sektörünün 2002-2007 yılları arasında ülke genelinde bir daralma yaşadığı görülmektedir ve bölgede yoğunlaşmış sektör olması itibarıyla daralma yoğun bir şekilde hissedilmiştir. Tekstil sektörünün yanında bölge için önemli olan ağaç ve ağaç mantarı imalatı, yardımcı ulaştırma faaliyetleri ve seyahat acenteleri faaliyetlerinde de reel bir küçülme görülmektedir. Diğer taraftan pozitif büyüme yaşayan

ve yine bölge için önemli olan gıda ürünleri ve içecek imalatı, mobilya imalatı, motorlu taşıtlar dışında kalan perakende ticaret, kişisel ev eşyaları tamiri, seyahat acenteleri faaliyetleri, kara taşımacılığı gibi sektörlerde, sektör ülke genelinde büyüse de bölge rekabetçilik gücünde azalma yaşamıştır. Kömür madenciliği, giyim eşyası imalatı ve kürkün işlenmesi, metalik olmayan mineral ürünleri imalatı sektörlerinde ülke genelinde bir daralma yaşanmasına rağmen bölge pozitif büyümesini sürdürebilmiştir. Sonuç olarak bölgenin bu alanlarda rekabetçi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bölge geçen 5 yılda inşaat sektöründe ülke eğilimine de bağlı olarak fark edilir bir büyüme yaşamıştır. Bölgenin madencilik alanında rekabet edebilir olduğu, kümelenme analizinde yoğunlaşmış sektör olan tekstilin eski gücünü yavaş yavaş kaybettiği ama giyim eşyası sektöründe hem kümelenme potansiyeli hem de rekabet gücünün yüksek olduğu, yine kümelenme potansiyeli olan otel ve lokantalar sektöründe rekabet gücünün azaldığı, turizm acenteliği alanında küçülme yaşadığı ve turizm sektörünün de bunlardan etkilenmediği ortaya çıkmaktadır.

Tablo 18.
TR32 Bölgesi
GSİS verilerine
göre 2002 ve
2007 yılı 3 yıldız
analizi sonuçları

NACE Rev.1.1. (2 Kod Bazında)	Sektörler	2002	2007
17	Tekstil ürünleri imalatı	***	***
18	Giyim eşyası imalatı; kürkün işlenmesi ve boyanması	**	***
20	Ağaç ve ağaç mantarı ürünleri imalatı (mobilya hariç); saz, saman ve benzeri malzemelerden örülerek yapılan eşyaların imalatı	***	**
26	Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı	***	***
40	Elektrik, gaz, buhar ve sıcak su üretimi ve dağıtımı	***	-
45	İnşaat	**	***
50	Motorlu taşıtlar ve motosikletlerin satışı, bakımı ve onarımı; motorlu taşıt yakıtının perakende satışı	***	**
52	Motorlu taşıtlar ve motosikletlerin dışında kalan perakende ticaret; kişisel ve ev eşyalarının tamiri	***	***
55	Oteller ve lokantalar	***	***
60	Kara taşımacılığı ve boru hattı taşımacılığı	***	**
61	Su yolu taşımacılığı	***	***
63	Destekleyici ve yardımcı ulaştırma faaliyetleri; seyahat acentalarının faaliyetleri	***	**
93	Diğer hizmet faaliyetleri	***	***

NACE Rev.1.1. (2 Kod Bazında)	Sektörler	2002		2007	
		Yerel Birim Sayısı	İstihdam	Yerel Birim Sayısı	İstihdam
17	Tekstil ürünleri imalatı	3.069	41.986	2.028	30.268
18	Giyim eşyası imalatı; kürkün işlenmesi ve boyanması			1.554	22.382
20	Ağaç ve ağaç mantarı ürünleri imalatı (mobilya hariç); saz, saman ve benzeri malzemelerden örülerek yapılan eşyaların imalatı	2.168	4.446		
26	Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı	618	7.501	833	12.866
40	Elektrik, gaz, buhar ve sıcak su üretimi ve dağıtımı	60	3.491		
45	İnşaat			6.226	32.527
50	Motorlu taşıtlar ve motosikletlerin satışı, bakımı ve onarımı; motorlu taşıt yakıtının perakende satışı	6.540	14.618		
52	Motorlu taşıtlar ve motosikletlerin dışında kalan perakende ticaret; kişisel ve ev eşyalarının tamiri	34.118	61.406	45.082	75.852
55	Oteller ve lokantalar	14.771	52.323	18.546	56.395
60	Kara taşımacılığı ve boru hattı taşımacılığı	15.845	19.926		
61	Su yolu taşımacılığı	1.030	3.429	1.601	6.483
63	Destekleyici ve yardımcı ulaştırma faaliyetleri; seyahat acentalarının faaliyetleri	1.053	5.035		
93	Diğer hizmet faaliyetleri	3.578	6.584	4.424	5.110
	Toplam	82.850	220.745	80.294	241.883
	TR32 Bölgesi'ndeki tüm sektörlerin toplamı	106.456	317.674	136.679	405.300
	TR32 Bölgesi'ndeki payı	77,8	69,5	58,7	59,7

Tablo 19.
TR32 Bölgesi GSİS
verilerine göre
2002 ve 2007 yılı
3 yıldız alan
sektörlerin istihdam
ve yerel birim sayısı

NACE Rev.1.1. (2 Kod Bazında)	Sektörler	Gerçekleşen Büyüme	Beklenen Büyüme (Ulusal Büyüme Bileşeni)	Sektörel Büyüme Etkisi (Sanayi Büyüme Bileşeni)	Bölgenin Rekabetçiliği (Rekabetçilik Bileşeni)
10	Kömür Madenciligi	1.403	848	-824	1.383
14	Diğer Madencilik ve taşocakçılığı	1.701	1.160	315	226
15	Gıda ürünleri ve içecek imalatı	918	5.128	-4.016	-194
17	Tekstil ürünleri imalatı	-11.718	21.413	-22.101	-11.030
18	Giyim eşyası imalatı ve kürkün işlenmesi	8.931	6.860	-2.583	4.654
19	Derinin tabaklanması ve işlenmesi	117	391	-359	85
20	Ağaç ve ağaç mantarı ürünleri imalatı (mobilya hariç); saz, saman ve benzeri malzemelerden örülerek yapılan eşyaların imalatı	-1.212	2.267	-2.667	-813
26	Metalik olmayan mineral ürünleri imalatı	5.365	3.826	-1.307	2.846
28	Makine teçhizat hariç, fabrikasyon metal ürünleri imalatı	800	2.351	264	-1.814
36	Mobilya imalatı	-113	1.245	-95	-1.263
41	Suyun toplanması, arıtılması ve dağıtılması	-125	440	-400	-165
45	İnşaat	25.926	3.367	11.361	11.199
50	Motorlu taşıtlar ve motosikletlerin satışı bakımı ve onarımı, motorlu taşıt yakıtının perakende satışı	494	7.455	971	-7.932
52	Motorlu taşıtlar dışında kalan perakende ticaret, kişisel ev eşyaları tamiri	14.446	31.317	-5.771	-11.100
55	Oteller ve lokantalar	4.072	26.685	-19.876	-2.737
60	Kara taşımacılığı ve boru hattı taşımacılığı	6.525	10.162	7.430	-11.067
61	Su Yolu taşımacılığı	3.054	1.749	1.433	-127
63	Destekleyici yardımcı ulaştırma faaliyetleri seyahat acentelerinin faaliyetleri	-413	2.568	1.952	-4.933
74	Diğer iş faaliyetleri	7.078	5.153	-5.153	7.078

Tablo 20.
TR32 Bölgesi
değişim payı
yaklaşımı analiz
sonuçları

3.2.1.10 Potansiyel Yatırım Alanları (Moment Analizi)

Nüfusun mekânda yeniden dağılım süreci, bölgede ilçelerin görece üstünlüklerini sürekli olarak yeniden tanımlamaktadır. Bu dağılım her noktanın görece konumunu farklılaştırmakta, dolayısıyla her noktanın iç piyasaya dönük yeni sanayi ve iş yatırımları için seçilmesi olasılıklarını değiştirmektedir. Bu olasılığı etkileyen iki faktör vardır. Bunlardan birincisi her noktanın **pazara erişebilirlik** düzeyindeki değişim; ikincisi ise bölgenin bir noktasında kurulacak olan bir sanayi kuruluşunun malını bölgenin tümüne göndermesi halinde ödeyeceği **dağıtım masraflarındaki** değişimdir.

Pazara erişebilirlik düzeyindeki değişimi gösteren birinci yüzey nüfus dağılımının eksi birinci moment yüzeyi ile; dağıtım masraflarındaki değişimi gösteren ikinci yüzey ise nüfus dağılımının birinci momenti ile betimlenebilmektedir. Bu iki faktör bir sanayi kuruluşunun yer seçiminde kısmen belirlenmektedir. Dışsal faktörler yer seçimlerini daha fazla etkilemektedir. Fakat nüfus dağılımları ile bunu ölçme imkanı bulunmamaktadır.

Bölgedeki bir noktaya yerleşen kişinin, o bölgedeki kişilerle iletişim kurma olasılığına nüfus potansiyeli denmektedir. Bu nedenle bir noktanın nüfus potansiyelinin en yüksek olması durumunda orada kurulabilecek bir sanayi tesisinin daha çok satış yapabileceği söylenebilir. Nüfus potansiyel değerinin eksi birinci moment değerinin tersine eşit olduğu saptanmıştır. İkinci faktör olan dağıtım harcamaları ise nüfusun birinci moment değerine paralel olarak değişmektedir. Böylece bölgedeki bir noktanın eksi birinci momentinin tersi ne kadar yüksekse ve birinci moment değeri ne kadar düşükse o noktada bir sanayi kuruluşunun başarılı olma olasılığı o kadar yüksek olacaktır (Tekeli, 2005).

Bu ipuçları doğrultusunda bölgenin 48 ilçesinin 10 yıllık aralıklarla (1970, 1980, 1990, 2000 ve 2009 yılları) nüfus sayımları ele alınarak eksi birinci momentlerinin tersi ve birinci momentleri hesaplanmıştır. Böylece bölgede gerçekleşen nüfus akımları ve ilçelerin yerleşimleri (birbirlerine kuş uçuşu uzaklıkları) dikkate alınarak yıllara göre gerçekleşen değişimler ve şu anda ne durumda olduğu analiz edilmeye çalışılmıştır (Tablo 21).

Nüfus dağılımlarının eksi birinci momentlerinin tersi incelendiğinde Bekilli, Bozkurt, Güney, Bozdoğan, Nazilli ilçeleri dikkate çekmektedir. Bu itibar ile bu ilçelerin nüfus potansiyelinin yüksek olduğu söylenebilir. Yani buralarda kurulacak bir tesisin pazara erişebilirliği ve satış olasılığı yüksek olacaktır. 1970 yılında Yenipazar ve İncirliova gibi ilçelerde satış olasılığı yüksek olsa da 1980 yılından sonra değişmeden devam etmiştir. Bu değişim nüfusun yer değiştirmesinden kaynaklanmaktadır.

Nüfus dağılımlarının birinci momentleri incelendiğinde ise Yenipazar, Bozdoğan, Karacasu, Çine, Kavaklıdere ilçeleri göze çarpmaktadır. Bu değer ise bu noktalarda kurulacak olası bir tesisin, tüm bölgeye dağıtım yaptığı düşünülürse, en az ulaşım maliyetine sahip olacağı noktaları işaret etmektedir. Kavaklıdere'nin 1970 yılında henüz ilçe olmamasından dolayı 1970 yılında Nazilli en düşük birinci momentler içinde yer almıştır.

Eksi birinci momentin tersi grafiği incelendiğinde ise 1970 yılında Yenipazar'da yüksek olan nüfus potansiyeli daha sonraki yıllarda Bekilli'de görülmeye başlanmıştır. İl merkezlerinde düşük seviyede seyretmektedir. 1980 yılından sonra dağıtım maliyetlerindeki gibi nüfus potansiyellerinde de belirgin bir değişiklik görülmemesi de dikkat çekmektedir (Şekil 17).

1970		1980		1990		2000		2009	
Eksi Birinci Moment Ters	Birinci Moment	Eksi Birinci Moment Ters	Birinci Moment	Eksi Birinci Moment Ters	Birinci Moment	Eksi Birinci Moment Ters	Birinci Moment	Eksi Birinci Moment Ters	Birinci Moment
Yenipazar	Yenipazar	Bekilli	Yenipazar	Bekilli	Yenipazar	Bekilli	Yenipazar	Bekilli	Yenipazar
İncirliova	Bozdoğan	Bozkurt	Bozdoğan	Güney	Bozdoğan	Bozdoğan	Bozdoğan	Babadağ	Bozdoğan
Sultanhisar	Karacasu	Güney	Karacasu	Bozkurt	Karacasu	Güney	Karacasu	Nazilli	Karacasu
Köşk	Çine	Bozdoğan	Kavaklıdere	Bozdoğan	Kavaklıdere	Bozkurt	Çine	Bozkurt	Çine
Babadağ	Nazilli	Nazilli	Çine	Nazilli	Çine	Nazilli	Kuyucak	Güney	Kuyucak

Tablo 21.
Eksi birinci momentlerin tersi ve birinci momentlerin yıllara göre karşılaştırılması

İlçe nüfus dağılımlarının birinci momentlerinin düşük olması dağıtım masraflarının o kadar az olacağını işaret etmektedir. İlçeler arasında birinci momentleri düşük olan ilçeler ve merkezler ele alınmıştır. Yenipazar'ın tüm yıllar boyunca en düşük seviyede kaldığı gözlenmektedir. Buna göre en düşük dağıtım masraflarının burada olacağı söylenebilir. Fakat il merkezlerine bakıldığında Denizli ve Aydın merkezlerinde en yüksek mas-

rafların görülebileceği söylenebilir. Muğla Merkez'de açılacak bir tesisin dağıtım masraflarının ise diğer merkezlere göre daha düşük olacağı söylenebilir. Yenipazar dışında bölgenin ilçeleri arasında dağıtım masrafları açısından farklılık yaratabilecek bir ilçe olmadığı, diğer ilçelerin birbirine yakın değerler aldığı gözlenmektedir. Ayrıca birinci momentlerin yıllar boyunca büyük değişiklikler göstermeden devam etmesi de dikkat çekicidir (Şekil 18).

3.2.2 Tarım

Tarımın Türkiye GSKD içindeki payı 2006 yılında % 9,4, bölge GSKD'sindeki payı ise % 17,6 olmuştur. Elverişli iklim şartları, zengin toprak ve su kaynakları sayesinde tarım sektörü bölgede önemli bir yere sahiptir. Bölge bu sektörde Türkiye GSKD'sinde sahip olduğu % 7,1 oranındaki payla TR62 (Adana, Mersin) Bölgesi ile birlikte TR33 (Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak) Bölgesi'nden sonra 2. sırada yer almaktadır. 2009 yılı verilerine göre bölgedeki toplam istihdamın % 28'ini tarım sektörü oluşturmaktadır.

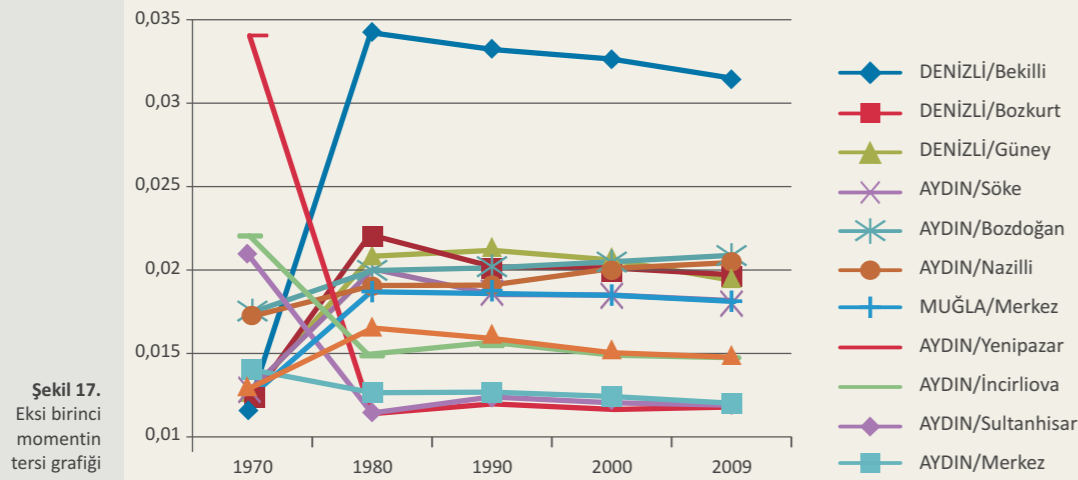
Bölgenin yüzölçümü Türkiye yüzölçümünün % 4'ünü oluşturmaktadır. Toplam alanın % 49,8'i orman ve fundalık, % 31,1'i tarım alanı, % 15,3'ü tarım dışı alan, % 3,6'sı da çayır mera alanı olarak kullanılmaktadır. Türkiye ve Ege Bölgesi oranlarına bakıldığında bölgedeki orman ve fundalık alanların yüksek olduğu görülmektedir. Bölgede en fazla orana sahip olan orman ve fundalık alanların % 50'si Muğla'da, % 32'si Denizli'de, % 18'i Aydın'da bulunmaktadır (TKB, 2006).

Bölge illerindeki arazilerin kullanım şekline göre dağılımlarına bakıldığında Aydın toplam alanının % 48'inin tarım alanı, % 38'inin orman ve fundalık, geri kalan alanın çayır mera ve tarım dışı alan olduğu görülmektedir. Denizli toplam alanının % 44'ü orman ve fundalık, % 32'si tarım alanı, geri kalanı ise çayır mera ve tarım dışı alan olarak kullanılmaktadır. Muğla'nın ise % 64'ü orman ve fundalık, % 19'u tarım alanı, geri kalanı da çayır mera ve tarım dışı alanlardan oluşmaktadır (Şekil 19).

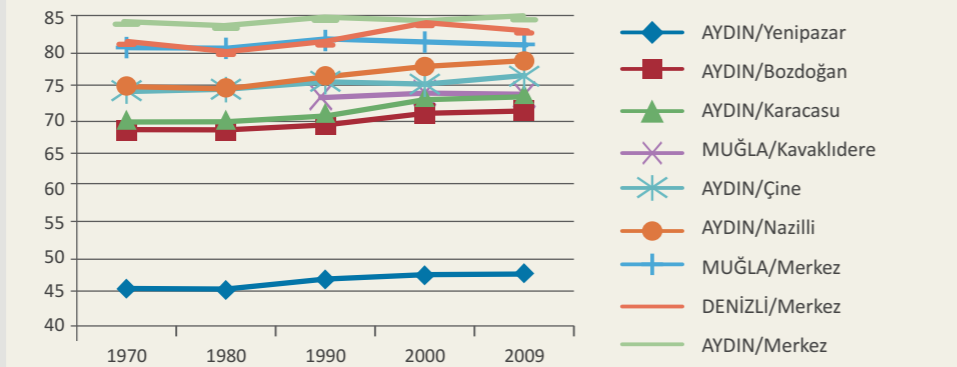
Bölge Türkiye'deki toplam tarım alanının % 4'üne sahiptir. Bu alanın illere göre dağılımı incelendiğinde % 40'ının Aydın'da, %36'sının Denizli'de ve % 24'ünün de Muğla'da bulunduğu görülmektedir.

Bölgedeki toplam tarım alanının büyük bir kısmını tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin ekilen alanı (% 52) ile meyveler, içecek ve baharat bitkilerinin alanı (% 41) oluşturmaktadır (Şekil 20). Tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin ekilen alanının % 50'si Denizli'de, % 32'si Aydın'da ve % 18'i Muğla'da, meyveler, içecek ve baharat bitkilerinin alanının ise % 52'si Aydın'da, % 28'i Muğla'da ve % 20'si Denizli'de yer almaktadır (TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri).

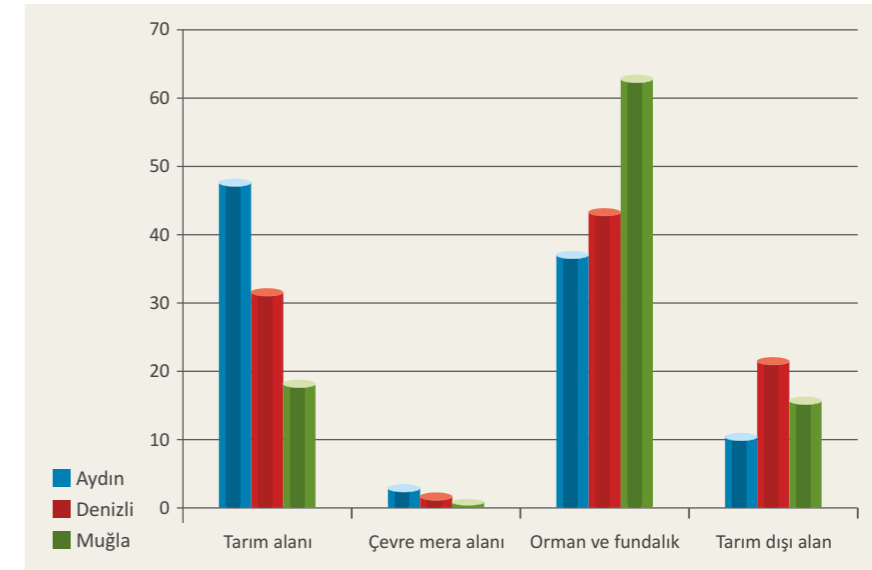
Türkiye ve Ege Bölgesi'ndeki tarım alanlarının kullanım şekline göre dağılımına bakıldığında bölgedeki meyveler, içecek ve baharat bitkilerinin alanının oransal olarak daha fazla olduğu görülmektedir. Bölgedeki sebze bahçeleri alanı da Türkiye oranının üstündedir. Tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin ekilen alanı bölgedeki tarım alanları içinde en fazla orana sahip olmasına karşın bu alanın Türkiye ve Ege Bölgesi oranlarının

Şekil 17. Eksi birinci momentin tersi grafiği

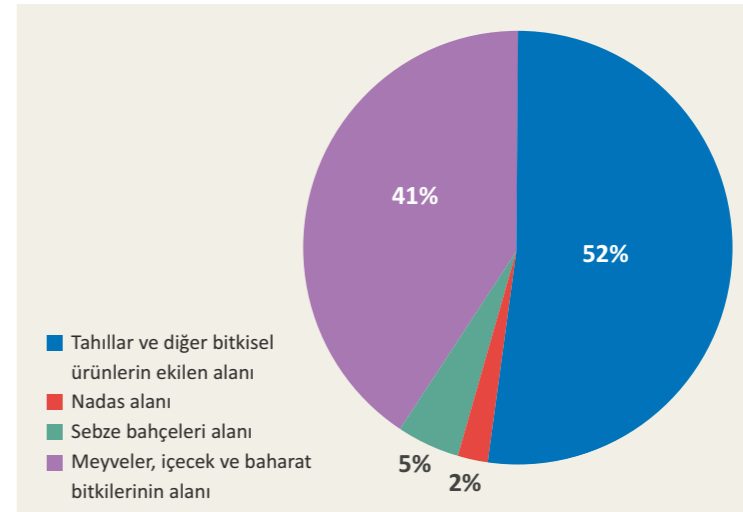

Şekil 18. Birinci moment grafiği

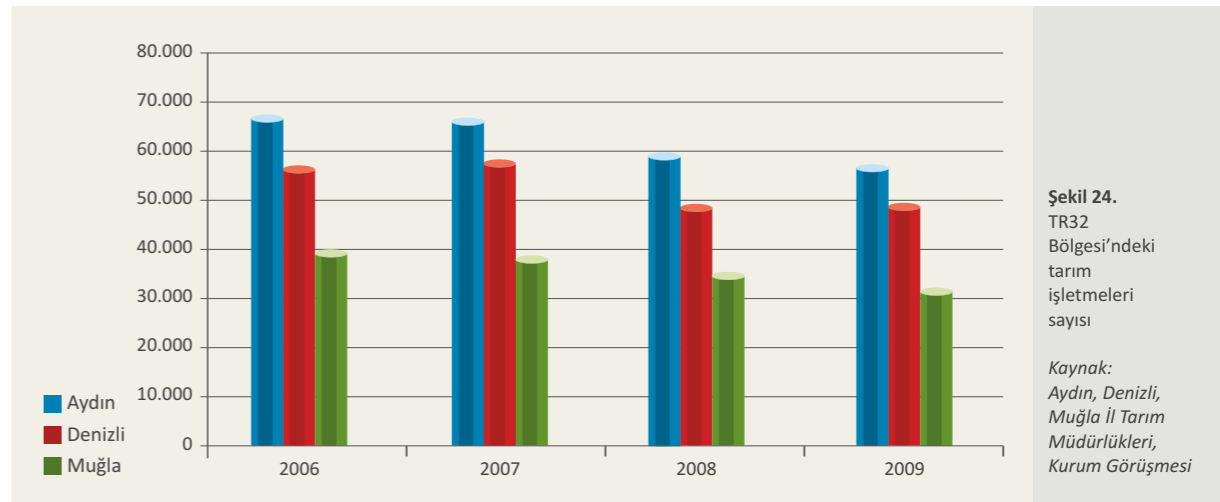
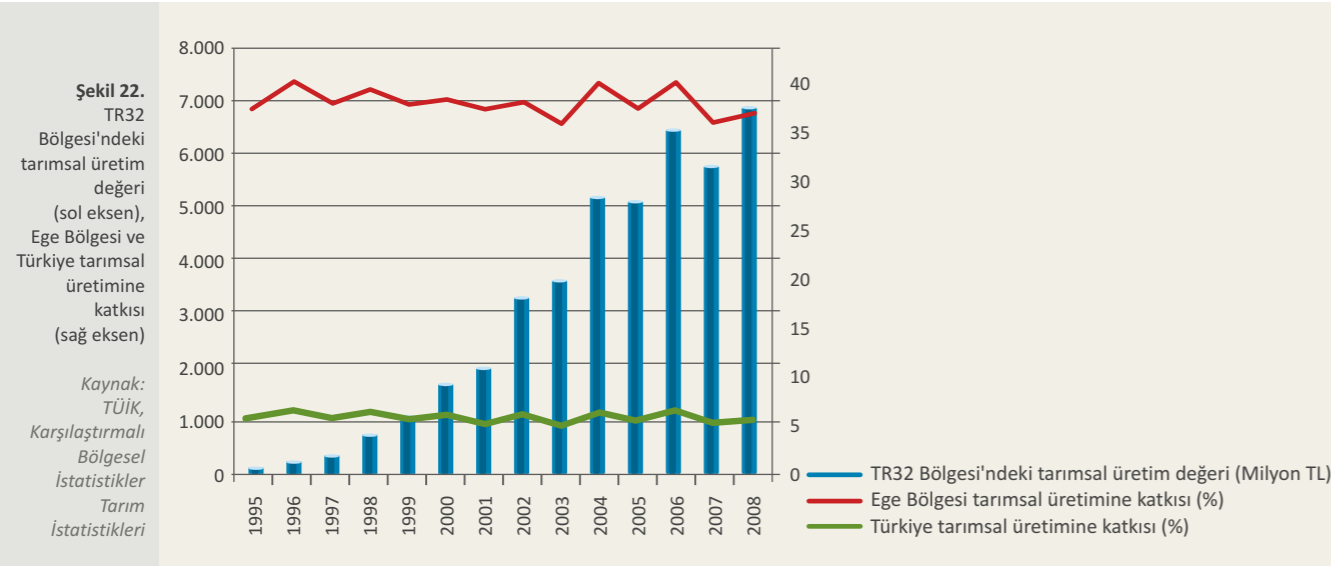
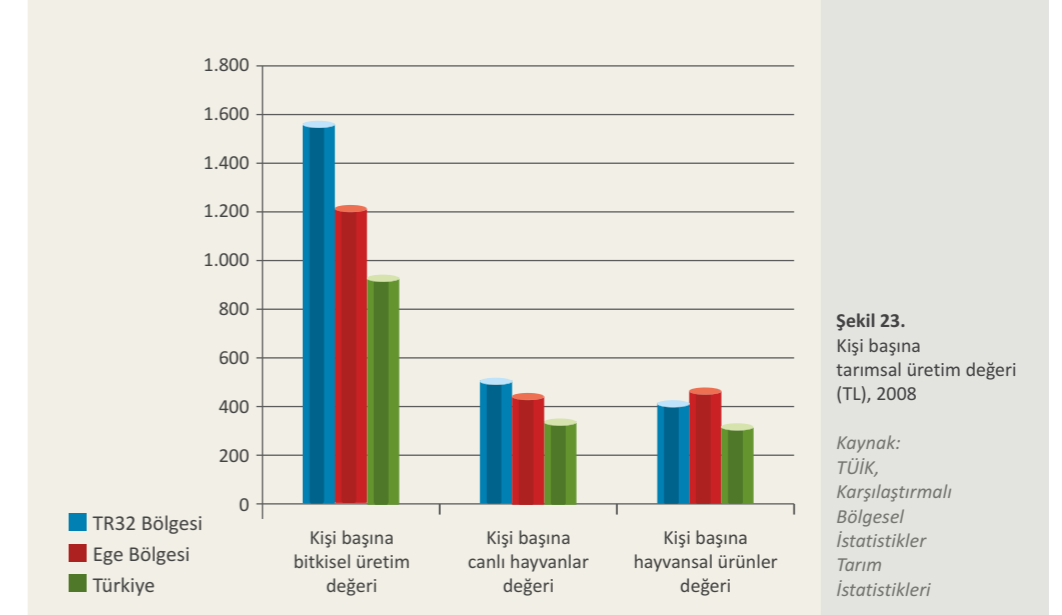
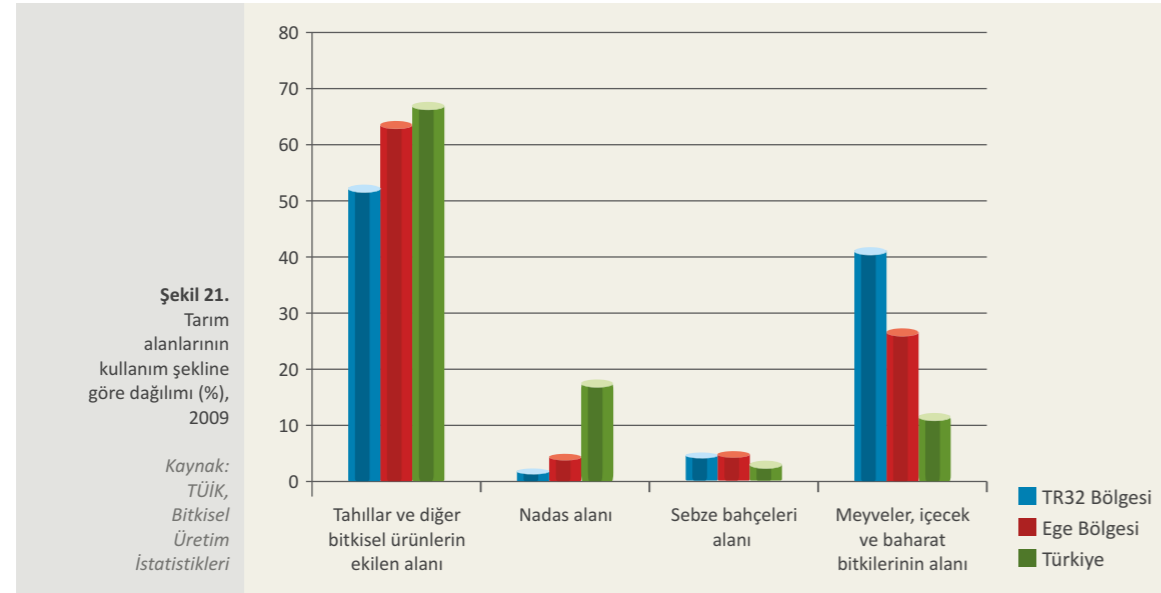
Şekil 19. İllerdeki arazilerin kullanım şekline göre dağılımı (%), 2010

Kaynak: Aydın, Denizli, Muğla İl Tarım Müdürlükleri

Şekil 20. TR32 Bölgesi'ndeki tarım alanlarının kullanım şekline göre dağılımı, 2009

Kaynak: TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri

altında kaldığı görülmektedir. Bölgedeki tarım alanlarının % 2'si nadasa bırakılırken bu oran Ege Bölgesi için % 5, Türkiye için % 18'dir (Şekil 21).

1995-2008 yılları arasında bölgede elde edilen toplam tarımsal üretim değerinin Ege Bölgesi tarımsal üretimine katkısı yıllık ortalama % 34,6, Türkiye tarımsal üretimine katkısı yıllık ortalama % 5,9 olmuştur (Şekil 22).

2008 yılında bölgede elde edilen 6.786.133 TL'lik tarımsal üretim değerinin % 61,7'si bitkisel üretimden, % 20,7'si canlı hayvanlardan, geri kalanı da hayvansal üretimden oluşmaktadır ve kişi başına düşen toplam tarımsal üretim değeri 2.537 TL ile 1.613 TL olan Türki-

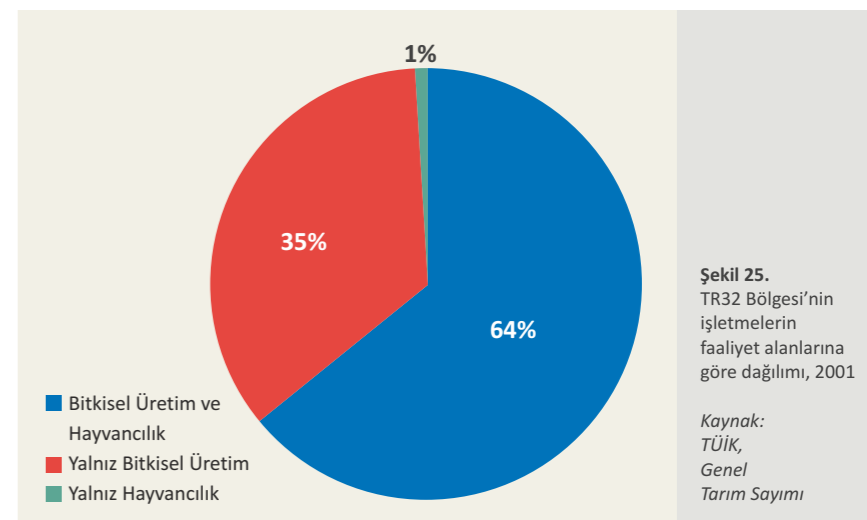
ye değerinin üstündedir (Şekil 23).

2001 yılında yapılan Genel Tarım Sayımı'na (GTS) göre bölgede toplam 160.556 tarım işletmesi mevcuttur ve Türkiye tarım işletmelerinin % 5,2'sini oluşturmaktadır. Bölgedeki tarımsal işletmeler genellikle küçük işletmelerdir. Bu işletmelerin ortalama büyüklüğü 38,5 da olup Aydın, Denizli ve Muğla illeri için bu büyüklük sırasıyla 44 da, 37 da, 34 da'dır ve 60 da olan Türkiye ortalamasının altındadır. 2009 yılında ise bölgedeki tarım işletmesi sayısı 138.120 ve işletmelerin ortalama büyüklüğü 40,9 da'dır. Aydın, Denizli, Muğla illerindeki işletmelerin ortalama büyüklükleri ise sırasıyla 41,9 da, 47 da ve 34 da'dır (Aydın, Denizli, Muğla İl Tarım Müdürlük-

leri, Kurum Görüşmesi). 2006-2009 yılları arasında bölgedeki tarım işletmeleri sayısında % 15,6 oranında bir azalma gerçekleşirken ortalama işletme büyüklüğünde % 6,7 oranında bir artış gözlenmektedir (Şekil 24).

Bölgedeki işletmelerin faaliyet alanlarına göre dağılımı incelendiğinde bitkisel üretim ve hayvancılık yapan işletmelerin ağırlıkta olduğu görülmektedir (Şekil 25). Diğer faaliyet alanlarının aksine yalnız bitkisel üretim yapan işletmelerin oranı % 30 olan Türkiye oranının üstündedir.

İşletmelerin % 60'ı sulama yapmaktadır ve sulama teknikleri incelendiğinde % 96'sının

	Aydın	Denizli	Muğla	TR32 Bölgesi	1995-2008 Arası Değişim (%)
Pulluk	39.316	35.552	27.621	102.489	2,3
Ekim makinesi	12.011	3.527	2768	18.306	30,8
Gübre dağıtma makinesi	15.257	7.690	2.762	25.709	47,7
Su pompası	19.909	11.989	17.258	49.156	9,1
Sabit süt sağım tesisi	244	31	10	285	352,4
Seyyar süt sağım makinesi	4.825	4.680	3.915	13.420	744,6
Bıçerdöver	21	101	8	130	38,3
Traktör	26.259	25.227	20.651	72.137	45,8

Tablo 22.
İllerdeki tarımsal alet ve makine sayıları, 2008

Kaynak:
TÜİK, Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler-Tarım İstatistikleri

geleneksel yöntem olan salma sulama tekniğini kullandığı, geri kalan kesimin yağmurlama ve damlama tekniklerinden yararlandığı görülmüştür. Türkiye genelinde faaliyet gösteren işletmelerin ise % 89'u salma sulama yapmaktadır. Bu istatistiklere göre daha kaliteli bir üretim için gerekli olan modern sulama tekniklerinin hem bölgede hem Türkiye genelinde kullanım oranının düşük olduğu görülmektedir. Sulama yapılan alan, işletmelerin faaliyette bulunduğu toplam alanın yaklaşık olarak % 41'ini oluşturmaktadır (TÜİK, Genel Tarım Sayımı). 2009 yılı verilerine göre bölgede sulanan 492.443 ha alanın yaklaşık % 59'unun sulamasını Devlet Su İşleri (DSİ) yapmaktadır. Bölge genelinde devlet sulamasının halk sulamasından fazla olduğu görülmektedir. Ancak Muğla ilinde 47.000 ha olan devlet sulama alanları, 55.000 ha olan halk sulama alanlarından daha azdır (Aydın, Denizli, Muğla Tarım İl Müdürlükleri, Kurum Görüşmesi).

1995-2008 yılları arasında bölgedeki tarımsal alet ve makine sayılarına bakıldığında tarımda makineleşmenin arttığı görülmektedir. Bu dönemde seyyar süt sağım makinesi ve sabit süt sağım tesisi sayısında gözlenen artışlar dikkat çekmektedir. Bu durum hayvancılıkta modern tekniklere yönelimin arttığını göstermektedir. 2008 yılında bölgedeki tarımsal alet ve makine sayıları incelendiğinde, birçok alet ve makinenin Aydın'da diğer illere göre daha fazla sayıda bulunduğu görülmektedir (Tablo 22). Bu durumun Aydın'da tarım sektörünün diğer illere göre daha yoğun olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

3.2.2.1 Bitkisel Üretim

1995-2008 yılları arasında bölgede elde edilen bitkisel üretim değerinin Ege Bölgesi bitkisel üretimine katkısı

yıllık ortalama % 39,2, Türkiye bitkisel üretimine katkısı yıllık ortalama % 7,2 olmuştur. Bölgede elde edilen bitkisel üretim değerinin 2008 yılında Türkiye genelindeki payı % 6,3, Ege Bölgesi'ndeki payı ise % 36,6'dır (Şekil 26). Bölgede bitkisel üretime ilişkin 2009 ihracat rakamları incelendiğinde, bölgenin yaş meyve ve sebze ihracatından 37.809.871 TL; hububat, bakliyat, yağlı tohumlar ve mamullerinden 5.683.741 TL; zeytin ve zeytinyağından 27.108.864 TL; kuru meyve ve mamullerinden de 45.403.053 TL kazanç sağladığı görülmektedir (TİM, İller Bazında Sektörlere Göre İhracat Miktarları).

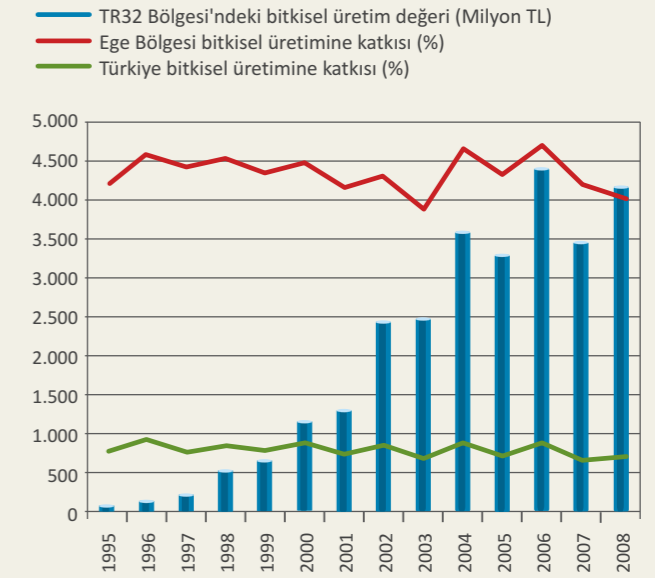
2008 yılında Aydın, Denizli ve Muğla illerinin bölgenin toplam bitkisel üretim değerindeki payları sırasıyla % 36,6, % 32 ve %31,4'tür. Bölgede kişi başına düşen bitkisel üretim değeri incelendiğinde bu değer Aydın, Denizli ve Muğla için sırasıyla 1.592 TL, 1.459 TL ve 1.665 TL olduğu ve bölgenin 1.568 TL ile 923 TL olan Türkiye ortalamasının üstünde olduğu görülmektedir (TÜİK, Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler-Tarım İstatistikleri).

Tarıma elverişli toprakları, zengin su kaynakları ve bölgede hâkim olan Akdeniz iklimi her türlü bitkisel üretimin yapılmasına olanak sağlamaktadır. Bölgede üretilen toplam meyve miktarı Ege Bölgesi'nde üretilen miktarın % 37,7'sini, ülke üretiminin ise % 8,9'unu oluşturmaktadır. Bölgedeki meyve üretiminde en büyük pay % 38 oranıyla üzüm ve üzüm sü meyvelere aittir (Şekil 27).

Bölgede üretilen başlıca meyvelerin üretim miktarları incelendiğinde üzümün ilk sırada yer aldığı görülmektedir (Şekil 28). Bölge Türkiye'de üzüm üretimi yapılan alanların % 10'una sahiptir ve 368.371 ton olan üzüm üretimiyle Türkiye toplam üzüm üretiminin % 8,6'sını, Ege Bölgesi üretiminin % 18,6'sını oluşturmaktadır.

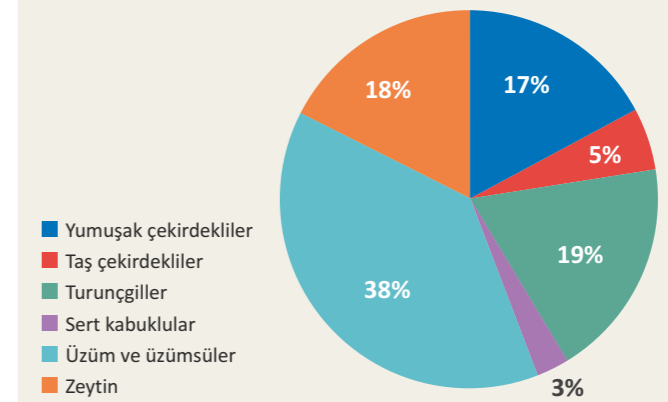
maktadır. Bölgedeki toplam üzüm üretiminin % 41,8'i sofralık çekirdeksiz üzümdür. Bölgede yetiştirilen üzümlerin yaklaşık % 92'si Denizli'de üretilmekte ve Buldan ile Çal ilçeleri sahip oldukları % 23 ve % 22 oranlarındaki paylarıyla öne çıkmaktadır. 2009 yılı verilerine göre üzümün şarap üretimine yönelik bölgede 23 işletme faaliyet göstermekte ve bu işletmelerin 21'i Denizli'de yer almaktadır (Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı, Kurum Görüşmesi).

Üzüm üretiminden sonra bölgede en çok üretilen meyve zeytindir ve üretilen toplam zeytinin % 81'i yağlı zeytindir. Türkiye genelindeki toplam zeytin alanlarının % 31,7'si bu bölgede bulunmaktadır. Bölgenin Türkiye zeytin üretimindeki payı % 21,3, Ege Bölgesi zeytin üretimindeki payı % 45,1'dir. Bölgede üretilen zeytinlerin % 61,3'ü Aydın'da yetiştirilmektedir ve il zeytin üretiminde Türkiye'de Manisa'dan sonra 2. sırada yer almaktadır. Zeytin üretiminde önde olan ilçeler % 15, % 11 ve % 10 olan paylarıyla sırasıyla Milas, Koçarlı ve Çine'dir. Bölgede, 2009 yılı verilerine göre 135'i Aydın'da, 112'si Muğla'da olmak üzere 247 adet zeytinyağı imalatı yapan işletme bulunmaktadır.

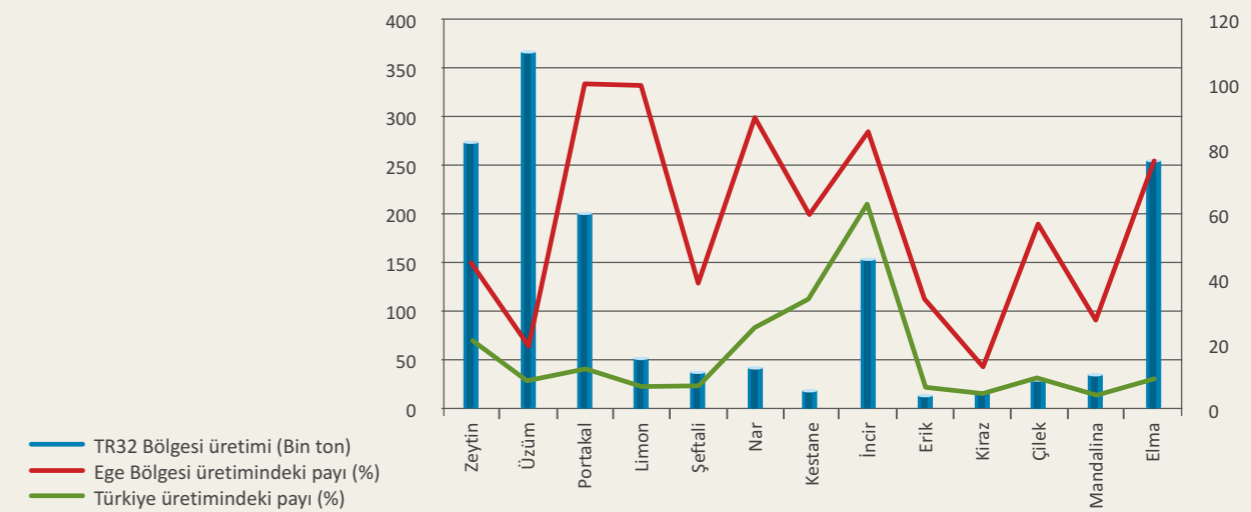
Şekil 26.
TR32 Bölgesi'ndeki bitkisel üretim değeri (sol eksen), Ege Bölgesi ve Türkiye bitkisel üretimine katkısı (sağ eksen)

Kaynak:
TÜİK, Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler-Tarım İstatistikleri

Şekil 27.
TR32 Bölgesi'nde üretilen meyveler, 2009

Kaynak:
TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri

Şekil 28.
TR32 Bölgesi'nde üretilen başlıca meyvelerin üretim miktarları (sol eksen), Türkiye ve Ege Bölgesi üretimindeki payları (sağ eksen), 2009

Kaynak:
TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri

tadır. Ayrıca bölgede 178 adet işletme, zeytinin işlenmiş veya işlenmemiş olarak toptan ticaretini yapmakta ve bu işletmelerden 172'si Aydın'da faaliyette göstermektedir (Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı, Kurum Görüşmesi).

2009 yılı üretim miktarlarına göre bölgedeki zeytin üretimini sırasıyla elma ve portakal izlemektedir. % 79,2'si Starking çeşidi olan elma üretimi Türkiye üretiminin % 8'ini, Ege Bölgesi üretiminin % 76,6'sını; % 88,2'si Washington çeşidi olan portakal üretimi ise Türkiye üretiminin % 12'sini oluşturmaktadır. Ege Bölgesi portakal ve limon üretiminin yaklaşık % 99'u bu bölgeden elde edilmektedir.

Elma ve portakal üretimini izleyen incir, Türkiye için önem taşıyan başlıca meyveler arasındadır. Dünya incir

üretiminde Türkiye çok önemli bir konuma sahiptir. Dünya incir üretiminin % 25,7'si Türkiye'de yapılmaktadır (TKB, 2006). Türkiye'de yapılan incir üretiminin % 63,4'ü bu bölgeye aittir. % 98,7 oranındaki payıyla Aydın ili ilk sırada gelmektedir. Sahip oldukları % 25,5 ve % 24,7 oranındaki paylarıyla Nazilli ve Germencik bölgedeki incir üretiminde öne çıkan ilçelerdir.

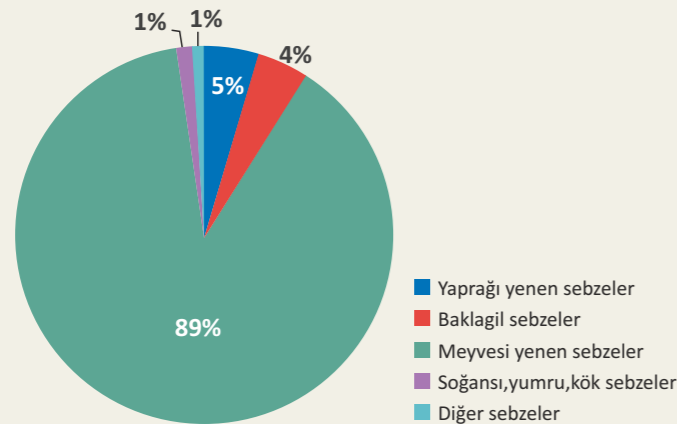
Türkiye'de üretilen toplam kestane miktarının % 33,4'ü, Ege Bölgesi'ndekinin de % 59,4'ü bu bölgeden elde edilmektedir. Aydın bölgedeki toplam kestane üretiminin % 92,3'üne sahiptir ve kestane üretiminde Türkiye'de ilk sırada yer almaktadır (Aydın Belediyesi 2010-2014 Stratejik Planı). Nazilli ve Sultanhisar % 41,4 ve % 22,3 oranındaki paylarıyla bölgedeki kestane üretiminde önde olan ilçelerdir.

Türkiye sebze üretiminde elde ettiği 22 milyon tonluk üretimle dünyada 4. sıradadır (TKB, 2006). Bölgede üretilen toplam sebze miktarı incelendiğinde bölgenin Türkiye'de üretilen sebzelerin % 6,1'ini, Ege Bölgesi'nde üretilen sebzelerin % 30,6'sını ürettiği görülmektedir ve üretilen sebzelerin % 89'unu meyvesi yenilenler oluşturmaktadır (Şekil 29).

Şekil 30'da görüldüğü üzere bölgede en çok üretilen sebze domatestir. Bölge, Türkiye'de üretilen domatesin %6,6'sına, Ege Bölgesi'nde üretilen domatesin % 28,1'ine sahiptir. Bölgeden elde edilen domatesin yaklaşık % 93'ünü sofralık,

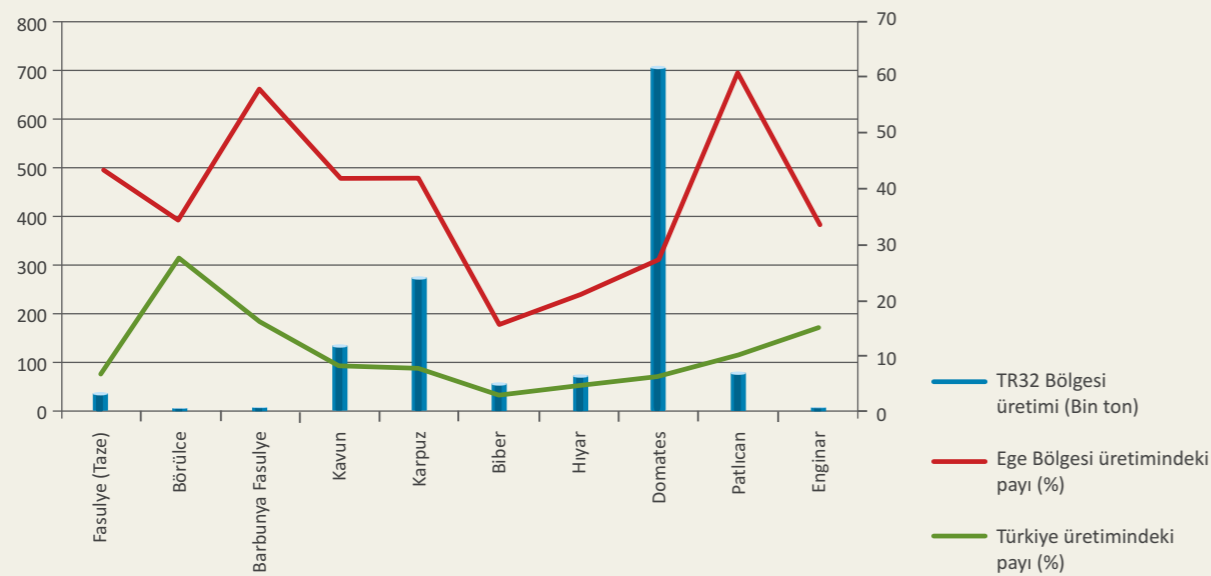
Şekil 29. TR32 Bölgesi'nde üretilen sebzeler, 2009

Kaynak: TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri

Şekil 30. TR32 Bölgesi'nde üretilen başlıca sebzelerin üretim miktarları (sol eksen), Türkiye ve Ege Bölgesi üretimindeki payları (sağ eksen), 2009

Kaynak: TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri

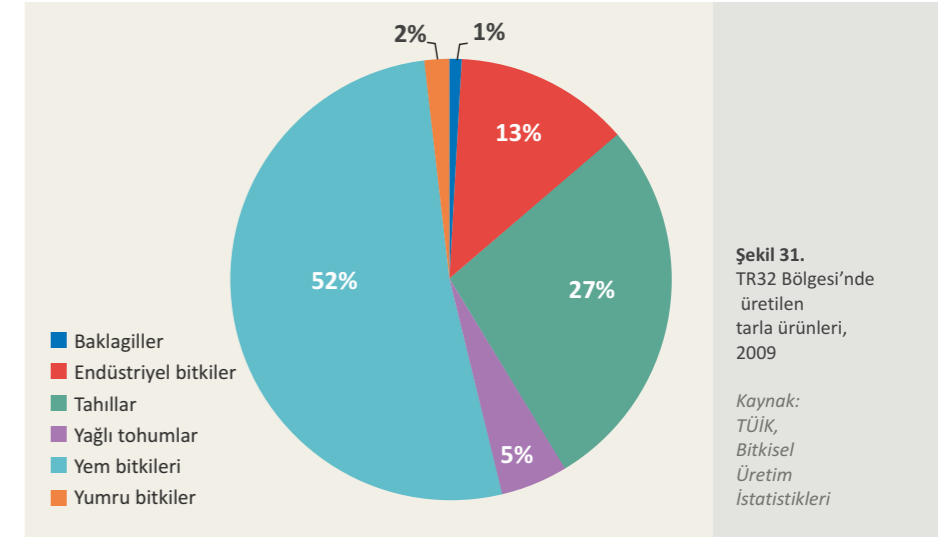

geri kalanını salçalık domates oluşturmaktadır. Muğla ili yaklaşık % 72 oranındaki payıyla bölgedeki domates üretiminde ilk sırada yer almaktadır. Bölgede üretilen toplam domatesin % 48,4'ü Fethiye ilçesinde yetiştirilmektedir. Muğla ilinde 2008 yılında üretilen sera domateslerinin ihracatından yaklaşık 115 milyon Euro kazanç sağlanmıştır (Muğla İl Tarım Müdürlüğü, Tarımsal Yapı).

Domates üretimini sırasıyla karpuz ve kavun üretimi izlemektedir. Bu ürünlerin Türkiye üretimindeki payları sırasıyla % 7,4 ve % 8,3, Ege Bölgesi üretimindeki payları ise sırasıyla % 42 ve % 41,7'dir. Bölgede karpuz üretiminde Muğla, kavun üretiminde ise Denizli önde olan illerdir. Bölgedeki kavun üretiminin % 37,7'si Acıpayam ilçesinden elde edilmektedir. Karpuz üretiminde ise % 19,8 ve % 17,4 oranlarındaki paylarıyla Acıpayam ve Milas bölgede öne çıkan ilçelerdir.

Türkiye'deki toplam tarla ürünleri üretim miktarının % 4,1'i, Ege Bölgesi üretim miktarının % 31,1'i bu bölgeye aittir. Bölgede yetiştirilen tarla ürünlerinin % 52'si yem bitkilerinden oluşmaktadır (Şekil 31). Yem bitkilerinin % 57'si hasıl silaj, % 23'ü yeşil ot ve % 20'si de kuru ottan elde edilmektedir.

Bölgede en çok üretimi yapılan tarla ürünü mısırdır ve bu ürünün Türkiye üretimindeki payı % 10,9, Ege Bölgesi üretimindeki payı % 36,9'dur (Tablo 23). Bölgede yetiştirilen mısırın % 83,5'i silajlık, % 14,5'i dane ve geri kalanı hasıl mısır olarak yetiştirilmektedir. Aydın ili yak-

Şekil 31. TR32 Bölgesi'nde üretilen tarla ürünleri, 2009

Kaynak: TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri

laşık % 54 oranındaki payıyla bölgedeki mısır üretiminde ilk sırada yer almaktadır.

Bölgede üretilen başlıca tarla ürünlerinin Türkiye ve Ege Bölgesi üretimindeki payları incelendiğinde, anason Türkiye üretimindeki % 27,2 ve Ege Bölgesi üretimindeki % 91,6 oranındaki payıyla öne çıkmaktadır. Bölgede yetiştirilen anasonun % 76,7'si Denizli'den elde edilmektedir. Acıpayam ve Çameli sahip oldukları % 25,5 ve % 24,8 oranındaki paylarıyla bölgedeki anason üretiminde öne çıkan ilçelerdir.

Endüstri bitkileri üretiminde pamuk önemli bir yere sahiptir. 2009 yılında bölgede üretilen 279.637 ton pamuk Türkiye üretiminin % 11,8'ini oluşturmaktadır. Üretilen toplam pamuğun % 73'ünü kütlü pamuk oluşturmaktadır. Aydın, pamuk üretiminde Türkiye'de

	TR32 Bölgesi Üretimi (ton)	Ege Bölgesi Üretimindeki Payı (%)	Türkiye Üretimindeki Payı (%)
Mısır	1.694.472	36,9	10,9
Buğday	473.878	29,1	2,3
Arpa	215.061	23,6	2,9
Ayçiçeği	30.900	65,0	2,9
Pamuk	279.637	66,7	11,8
Anason	2.579	91,6	27,2
Bakla	4.436	55,3	21,0
Haşhaş	9.299	26,5	14,2

Tablo 23. TR32 Bölgesi'nde üretilen başlıca tarla ürünleri, Türkiye ve Ege Bölgesi'ndeki payları, 2009

Kaynak: TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri

Şanlıurfa ve Adana'dan sonra 3. sırada gelmektedir. Söke ilçesi 168.763 ton pamuk üretimiyle bölgede ilk sırada yer almaktadır (TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri).

2009 yılında Ege Bölgesi'ndeki toplam sera alanının % 81,4'üne, Türkiye'deki sera alanının ise % 7,4'üne sahip olan bölgede seracılık yapılan toplam alanın % 72,3'ü Muğla'da, % 26,7'si Aydın'da ve geri kalanı Denizli'de bulunmaktadır. Bölgede yapılan örtü altı üretiminin % 48'i plastik serada, % 16'sı cam serada, % 23'ü yüksek tünelde ve % 13'ü de alçak tünelde yapılmaktadır. Ege Bölgesi örtü altı üretiminin ise % 55'i plastik sera, % 21'i yüksek tünel, % 13'ü cam sera ve % 11'i de alçak tünel şeklindedir. Bu oranların ülke geneli için plastik serada % 39, alçak tünelde % 33, cam serada % 15 ve yüksek tünelde % 13 olduğu görülmektedir. Şekil 32'de niteliklerine göre örtü altı üretim alanlarının 1995-2009 yılları arasındaki değişimleri görülmektedir. 1997 yılından itibaren maliyeti daha düşük olan plastik seracılık cam seracılığa göre daha çok tercih edilmiştir. Seracılıkta en önemli giderlerden biri de ısıtma gideridir. Isıtmada kullanılan kaynaklar arasında en kârlı ve temiz olanı ise jeotermal

enerji kaynaklarıdır. Aydın ve Denizli illerinin bu kaynaklar bakımından oldukça zengin olması sayesinde bölge jeotermal seracılık açısından yüksek potansiyele sahiptir.

1995-2009 yılları arasında bölgedeki toplam örtü altı sebze ve meyve üretiminin Ege Bölgesi üretimindeki payı yıllık ortalama % 69,7, Türkiye üretimindeki payı yıllık ortalama % 8,3 olmuştur (Şekil 33). Bölgedeki örtü altı sebze üretiminin % 80,7'si domates üretimidir. Türkiye'deki örtü altı domates üretiminin % 14'ü, Ege Bölgesi örtü altı domates üretiminin % 90'ı bu bölgede yapılmaktadır. Örtü altı meyve üretiminin ise tamamı çilekten oluşmaktadır. Bölgede örtü altı üretimi yapılan çileğin Türkiye üretimindeki payı % 27,2, Ege Bölgesi üretimindeki payı % 95,6'dır.

Bitkisel üretimde verimliliğin ve gıda güvenliğinin artırılması yolunda organik ürün yetiştiriciliğinin yaygınlaştırılması, doğal kaynakların etkin ve dengeli kullanılması, kaliteli ve standartlara uygun üretim yapılması, iyi tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması büyük önem arz etmektedir. Ayrıca bölgede yetiştirilen ürünle-

rin hammadde yerine işlenmiş olarak pazarlanması, ürünlerin katma değerinin artırılıp üretimden daha yüksek kazanç elde edilmesi adına önemlidir. 2009 yılı verilerine göre bölgede, tarımsal ürünlerin işlenmesine yönelik faaliyette bulunan 547'si Aydın'da, 414'ü Denizli'de ve 460'ı da Muğla'da olmak üzere 1421 gıda sanayi işletmesi mevcuttur (Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı, Kurum Görüşmesi).

Arazilerin küçük ve çok parçalı yapıda olması tarımsal yapının bir sorunudur. Bununla ilgili bölgede arazi toplulaştırma ve arazi kullanım planlama çalışmaları sürdürülmektedir. Arazi toplulaştırma çalışmaları kapsamında tarla içi yolların açılarak stabilize malzeme kaplanması, arazi tesviyesi, yüzey tahliye kanallarının açılması planlanan faaliyetler arasındadır. Aydın'ın Merkez, Yenipazar ve Koçarlı ilçelerinde toplam 11.250 ha alanda, Denizli'nin Tavas ve Kale ilçelerinde toplam 23.840 ha alanda toplulaştırma çalışmaları yapılmaktadır. Arazi kullanım planlama çalışmaları da Aydın Merkez (40,58 ha), Koçarlı (101,36 ha), Söke (78,57), Yenipazar (39,92 ha) ve Sarayköy (165 ha) ilçelerinde yapılmaktadır (Tarım Reformu Aydın Bölge Müdürlüğü, Kurum Görüşmesi).

Bölgeye özgü ürünlerin coğrafi işaret ile tescilendirilmesi bölgenin rekabet edebilirlik gücünü artırabilmek ve bölgeyi tanıtmak adına önem arz etmektedir. Aydın inciri, coğrafi sınırları içinde Aydın ve Muğla'nın da bulunduğu Güney Ege zeytinyağları, İsbey çekirdeksiz üzümü, Denizli leblebisi bölgede tescilli coğrafi işareti olan ürünlerdir (TPE, Tescilli Coğrafi İşaretler). Kale biberi, Ortaca limonu ve Muğla çam balı da bölgenin coğrafi işaret için başvurusu yapılan ürünleridir (TPE, Başvurusu Yapılan Coğrafi İşaretler).

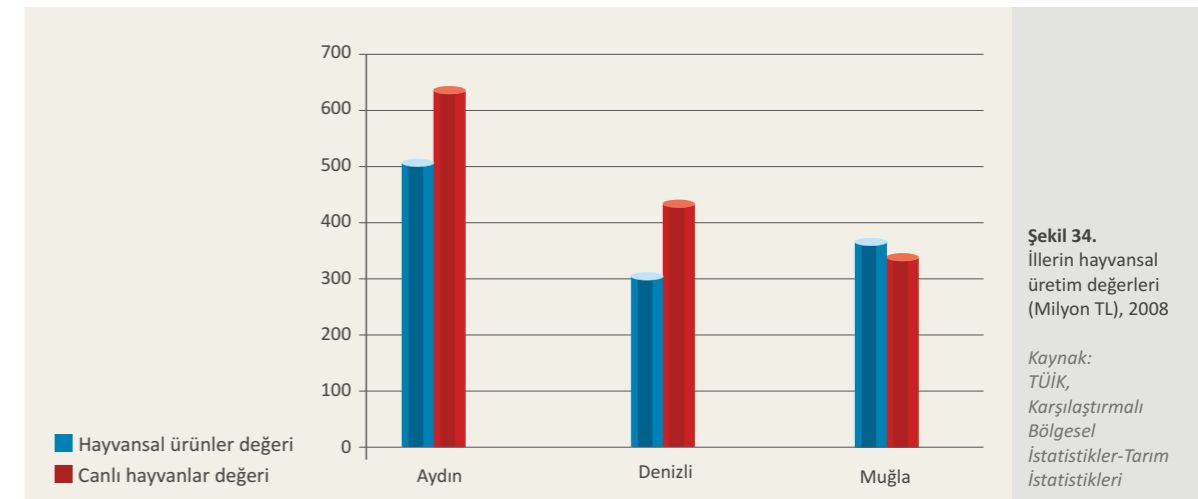
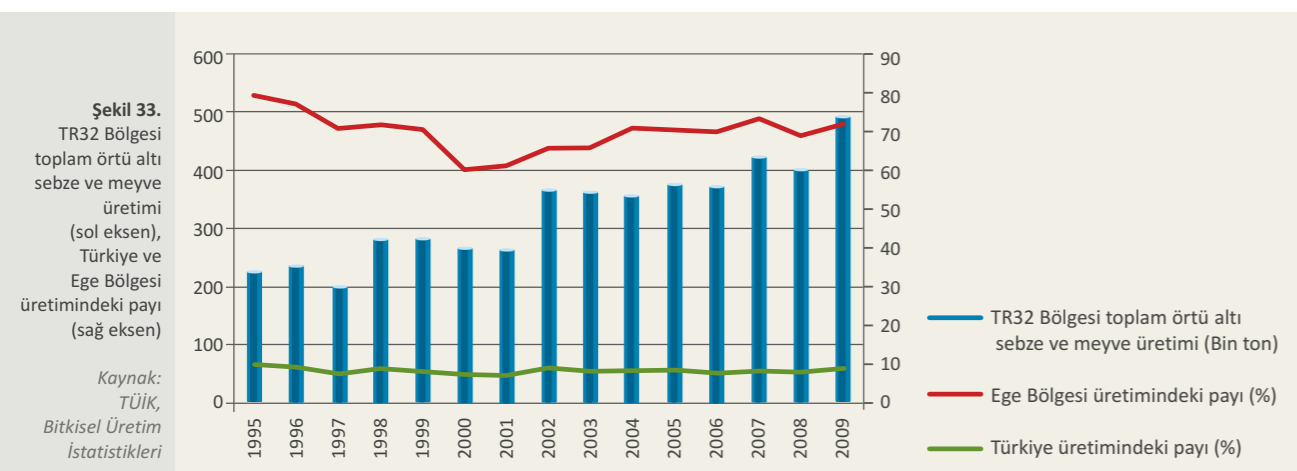
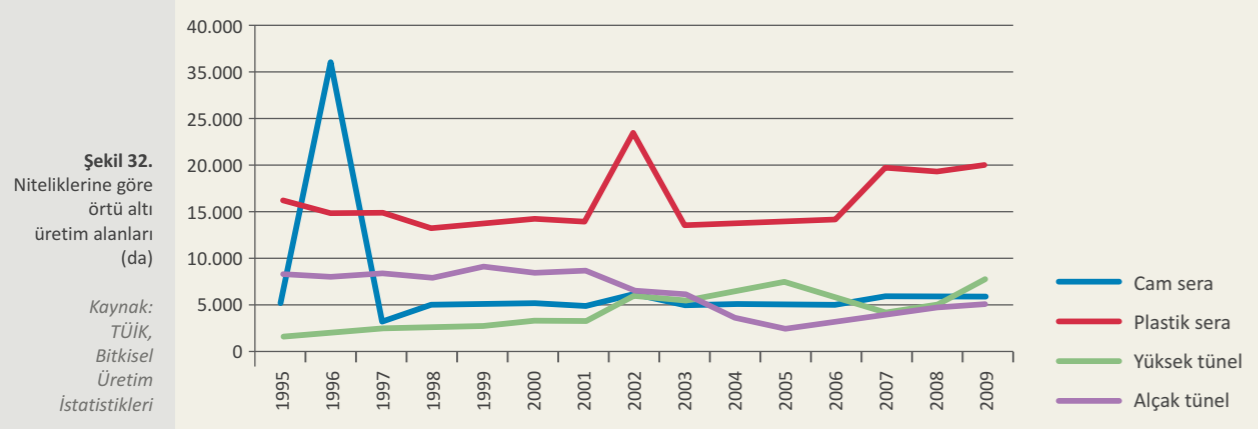
3.2.2.2 Hayvansal Üretim

1995-2008 yılları arasında bölgede elde edilen canlı hayvanlar değerinin Ege Bölgesi canlı hayvanlar değerine katkısı yıllık ortalama % 30,2, hayvansal ürünler değerinin Ege Bölgesi hayvansal ürünler değerine katkısı yıllık ortalama % 24,1 olmuştur. Bu oranlar ülke geneli için sırasıyla % 4,4 ve % 4'tür.

2008 yılı değerlerine göre bölgede elde edilen hayvansal ürünler ve canlı hayvanlar değerinin Türkiye içindeki payları sırasıyla % 4,9 ve % 5,5'tir. 2008 yılında bölge illerinin sahip olduğu hayvansal ürünler ve canlı hayvanlar değeri incelendiğinde Aydın ili hem hayvansal ürünler hem canlı hayvanlar değerinde öne çıkmaktadır (Şekil 34).

Bölgede 2008 yılındaki kişi başına düşen hayvansal ürünler değeri incelendiğinde, Aydın, Denizli ve Muğla için bu değer sırasıyla 525 TL, 335 TL, 465 TL olduğu ve 333 TL olan Türkiye ortalamasının üstünde kaldığı görülmektedir. Aynı şekilde Aydın, Denizli ve Muğla için sırasıyla 657 TL, 474 TL ve 430 TL olan kişi başına canlı hayvanlar değeri de Türkiye ortalamasının (357 TL) üstünde kalmaktadır (TÜİK, Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler-Tarım İstatistikleri).

1995-2008 döneminde bölgede üretilen kırmızı et miktarında % 23,4, tavuk yumurtasında % 32, süt üretiminde % 31,7, bal üretiminde % 27,5 oranında artış gözlemlenmiştir. 2008 yılı TÜİK verilerine göre Türkiye'de üretilen 482.458 ton kırmızı etin % 3,9'u bu bölgede üretilmiştir. Bölgede üretilen kırmızı etin % 50,1'i Aydın'dan elde edilmektedir. Üretilen 618.759 tavuk yumurtasıyla Türkiye toplamının % 4,6'sını bu bölge oluş-

turmaktadır. Denizli % 58,4'lük payıyla yumurta üretiminde bölge illeri arasında ilk sırada yer almaktadır. Türkiye süt üretiminin ise % 6,3'ü bu bölgede yapılmaktadır. Bölgede 2009 yılında faaliyet gösteren işletme sayıları incelendiğinde, sütte yapılan ürünlerin imalatına yönelik Aydın ve Muğla'da 9, Denizli'de 12 işletmenin bulunduğu görülmektedir (Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı, Kurum Görüşmesi).

2008 yılı Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) verilerine göre Türkiye 81.364 ton bal üretimiyle dünyada Çin'den sonra 2. sırada, 4.178 ton bal mumu üretimiyle de dünyada 4. sırada yer almaktadır (Arıcılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Arıcılık İstatistikleri). 2009 yılındaki 15.603 ton bal üretimiyle ülke toplam bal üretiminin % 19'unu, 1.026 ton bal mumu üretimiyle de ülke bal mumu üretiminin yaklaşık % 23'ünü sağlayan ve ülke genelindeki toplam kovan sayısının % 18,5'ine sahip olan bölgede, 11.011 ton bal ve 841 ton bal mumu üreten Muğla ili Türkiye'de ilk sırada yer almaktadır (TÜİK, Hayvancılık İstatistikleri). Bölgede 2009 yılı verilerine göre arıcılık, bal ve bal mumu üretilmesine yönelik toplam 51 işletme bulunmakta ve bu işletmelerin 30'u Muğla'da, 17'si Aydın'da, 4'ü de Denizli'de faaliyet göstermektedir (Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı, Kurum Görüşmesi).

Bölgenin 2008 yılı hayvan varlığı incelendiğinde, deve varlığının % 47 oranıyla Türkiye genelinde ve % 76 oranıyla Ege Bölgesi'nde en çok paya sahip olduğu görülmektedir.

Hayvancılık kırsal ekonomide ve kırsal kesimin gelir kaynağında önemli bir yere sahiptir. Hayvancılıkta verimin artırılması, gıda güvenliğinin sağlanması, üreticinin bilinçlendirilmesi, modern tekniklerin kullanılması ve sektöre yapılan desteklerin artırılması sektörün daha güçlü bir yapıya sahip olması açısından önemlidir.

3.2.2.3 Su Ürünleri

Türkiye'de ilk deniz balıkları üretimi 1985 yılında Ege Bölgesi'nde yapılmıştır. Muğla deniz balıkları üretiminde öne çıkan iller arasındadır (TKB, 2006). Türkiye'de bulunan 349 deniz işletmesinin yaklaşık % 68'i bu bölgede bulunmakta ve bu işletmelerin 223'ü Muğla'da, 15'i de Aydın'da faaliyet göstermektedir. Ülke genelinde faaliyet gösteren 17 deniz kuluçkahanesinin ise yaklaşık % 41'i bu bölgededir ve bu kuluçkahanelerin 4'ü Muğla'da, 3'ü de Aydın'da yer almaktadır (TKB, Su Ürünleri Yetiştiriciliği ile İlgili Dokümanlar).

2009 yılında ülke genelinde üretilen kültür balıkları içinde 360.793.500 TL ile en yüksek üretim değerine sahip olan levreğin % 66,7'si, çipuranın % 72,5'i bu bölgede üretilmektedir. Bölge ülke genelindeki iç su alabalık ve aynalı sazan üretiminde ise sırasıyla % 24,3 ve % 10,3'lük paya sahiptir. Bölgedeki kültür balıkçılığı üretiminin büyük kısmı Muğla'da yapılmaktadır (TÜİK, Su Ürünleri İstatistikleri; TKB,2004c). 2008 yılında ilde

yapılan ihracattan 82 milyon Euro elde edilmiştir. Üretilen balıkların ihraç edildiği ülkeler arasında İtalya ve Hollanda önde gelmektedir (Muğla İl Tarım Müdürlüğü, Tarımsal Yapı). Bölgede balık ve deniz ürünleri toptan ticaretini yapan 58 işletmeden 38'i Muğla'da bulunmaktadır ve bu işletmeler 2009 yılında 14.688.056 TL ihracat geliri elde etmiştir (Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı, Kurum Görüşmesi).

Yetiştirilen su ürünlerinin çeşitliliğinin artırılması, işletmelerin geliştirilmesi, modern üretim sistemlerinin kullanılması sektörün gelişip güçlenmesi açısından büyük önem arz etmektedir.

3.2.2.4 Ormanlık

Türkiye'nin % 27,2'si ormanlardan oluşmaktadır. Ormanlar 21,2 milyon ha alan kaplamaktadır ve biyolojik çeşitlilik açısından oldukça zengin kaynaklara sahiptir. Türkiye orman varlığı haritasında da gözlenebileceği gibi bölge orman varlığı açısından oldukça zengin bir bölgedir (Harita 7).

Bölge illerindeki orman varlıkları değerlendirildiğinde Türkiye'de Rize'den sonra en çok yağış alan bölge ili Muğla göze çarpmaktadır. Tablo 24'den görüleceği gibi Muğla ilinin normal orman varlığı yüzdesi oldukça yüksektir. Aydın ve Denizli illerinde ise ormansız alanın toplam alan içindeki payının yarından fazla olduğu ve normal orman ile bozuk orman alanlarının birbirine çok yakın olduğu gözlenmektedir.

Aydın ilindeki ormanları kızılçam, karaçam, fıstık çamı,

sandal, akçe kesme, laden, funda, meşe, ardıç, kavak, söğüt, ceviz ve çınar ağaçları oluşturmaktadır. Koçarlı ilçesinde fıstık çamı yetiştiriciliği önemli gelir kaynaklarından biridir. Denizli ilindeki ormanlar kızılçam, meşe ve fıstık çamı gibi çeşitlerden oluşmaktayken Muğla ilinde Akdeniz iklim kuşağının etkisiyle maki florası yoğunluktadır ancak kızılçam, karaçam ve ardıç türleri de bulunmaktadır.

Maden ocaklarının ihtiyacı olan maden direkleri ve ağaç işleri endüstrisinde kullanılan kereste bölgede öne çıkan orman ürünlerindedir. Kâğıt endüstrisinde kullanılan kâğıtlık odun da bölgedeki önemli orman ürünlerindedir (TKB, 2006; ÇOB, 2007).

Aydın'da 173.444, Denizli'de 135.490 ve Muğla'da 218.170 olmak üzere bölgede toplam 527.104 kişi orman içi ve ormana bitişik köylerde yaşamaktadır (OGM, Orman Köyleri Listesi). Orman köyleri gerek sosyal gerekse ekonomik açıdan ülkenin en az gelişmiş kesimini oluşturmaktadır. Bu kapsamda orman köyleri gibi tarımla kalkınması mümkün olmayan yörelerin yerel kaynaklara dayalı olarak alternatif faaliyetlere yönlendirilmesi kırsal kalkınmada önem arz etmektedir (TKB, İPARD). Ormanların korunması ve geliştirilmesine yönelik 1974 yılından 2008 yılına kadar Çevre ve Orman Bakanlığı Orman-Köy İlişkileri Genel Müdürlüğüne kooperatiflere verilen destekler değerlendirildiğinde, bölgede uygulanan 39 projeye toplam 20 milyon TL'ye yakın kredi sağlandığı görülmektedir (Tablo 25). Bu miktarın ülke genelindeki payı ise % 8'dir.

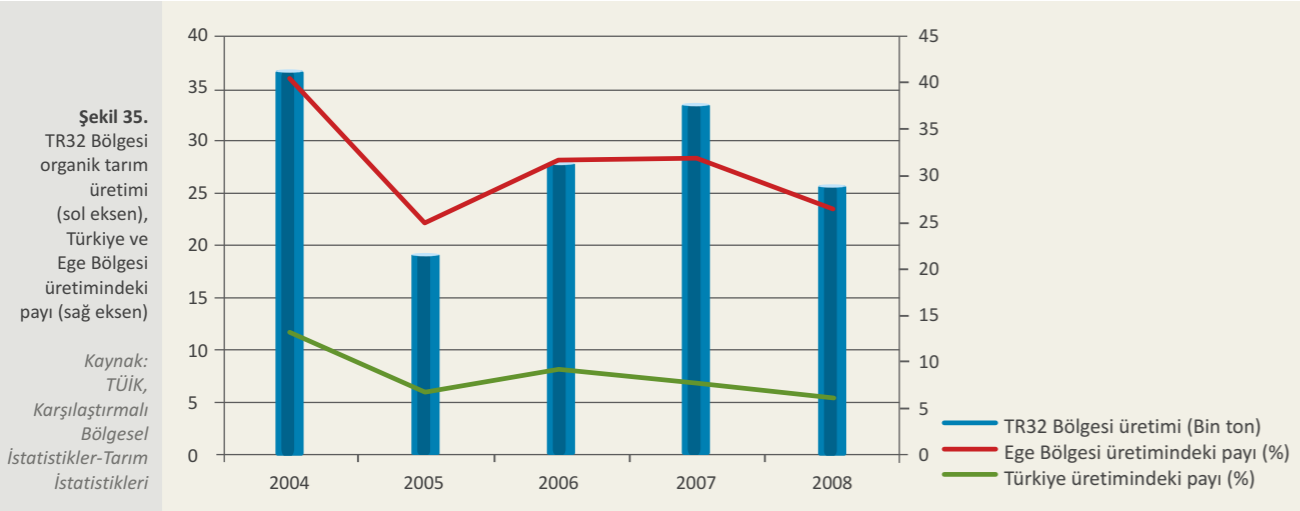
Harita 7. Türkiye orman varlığı haritası, 2010
Kaynak: OGM

	Normal Orman	Bozuk Orman	Ormansız Alan
Aydın	19	19	62
Denizli	25	20	55
Muğla	41	27	32

Tablo 24 .
İllerin orman varlıkları (%), 2010
Kaynak: OGM, Türkiye Orman Varlığı

	Kooperatif Sayısı	Uygulanan Proje Sayısı	Verilen Kredi (TL)
Aydın	12	12	7.819.666
Denizli	16	16	5.914.736
Muğla	10	11	6.223.820
TR32 Bölgesi	38	39	19.958.222
Türkiye	480	504	247.504.824

Tablo 25.
Ormanların korunması ve geliştirilmesine yönelik destekler, 2008
Kaynak: ÇOB, Ormanlık İstatistikleri

	TR32 Bölgesi	Ege Bölgesi	Türkiye
2004	1.427	3.849	9.314
2005	1.208	3.359	9.427
2006	1.095	3.500	8.654
2007	1.297	4.119	10.553
2008	1.259	3.663	9.384
2009	1.496	3.898	11.211

Tablo 26. Organik tarımsal üretim yapan çiftçi sayısı

Kaynak: TKB, Organik Tarım İstatistikleri

3.2.2.5 Organik Tarım

Türkiye'de organik tarım faaliyetleri sözleşmeli yetiştiricilik biçiminde başlamış, ilerleyen zamanda talep artışını sağlamak amacıyla bağımsız projelerle de desteklenmesi yönüne gidilmiştir. Türkiye'de organik tarım ürünlerinin üretimine 1985 yılında başlanmıştır, 2000'li yıllara gelindiğinde gerek ürün çeşitliliğinde gerekse üretim miktarında ciddi bir artış gözlenmeye başlamıştır (TKB, 2006).

Türkiye'deki organik tarım üretiminde önemli paya sahip olan Ege Bölgesi'nde, Güney Ege Bölgesi illerinin 2004-2008 yılları arasında bölge üretimine katkısı yıllık ortalama % 31,1 iken, Türkiye üretimine katkısı % 8,6 düzeyinde gerçekleşmiştir (TKB, 2006) (Şekil 35).

Ekolojik tarım için hem geniş bir alana hem de büyük bir potansiyele sahip olan Aydın, bölgede yapılan organik tarım ürünleri üretiminin yaklaşık % 90'nına sahiptir. İncir, zeytin kestane gibi Türkiye üretiminde bölgenin önemli paya sahip olduğu ürünlerin üretimi eko-

lojik tarım şartları altında yapılmakla birlikte kayıt altına alınmamış ve sertifikasyon işlemi tamamlanmamış olanlar mevcuttur (TKB, 2005).

2004-2008 yılları arasında bölgede organik tarım yapan çiftçi sayısında % 9,1 oranında azalma olurken, 2009 yılında bu sayıda bir artış olduğu görülmektedir. Bölgede organik tarımla uğraşan çiftçilerin % 88'i Aydın'da, % 9'u Denizli'de, % 3'ü de Muğla'da üretim yapmaktadır. 2009 yılında Aydın ve Denizli'de organik tarımla uğraşan çiftçi sayısında artış olurken, Muğla'da büyük bir düşüş olduğu görülmektedir (TKB, Organik Tarım İstatistikleri) (Tablo 26).

Organik ürünlerin üretimi ve ticareti özel düzenlemelerce yapılmakta, yetki verilmiş kontrol ve sertifikasyon kuruluşlarınca kontrol edilmektedir. Bu bağlamda Türkiye'de 11 adet denetim ve belgelendirme kuruluşu mevcuttur. Bu kuruluşlardan 6'sı AB'ye kayıtlı Avrupa Denetim ve Belgelendirme Kuruluşu'na bağlı ajanslardır. Diğer 5 kuruluş ise Türkiye'deki yetkili merciler tarafından görevlendirilen yerel denetim ve belgelendirme kuruluşlarıdır (TKB, IPARD).

3.2.3 Sanayi

Bölge için sanayi sektörü yıllar itibarıyla hem GSYİH hem de istihdam bakımından önemini her zaman korumuştur. DPT tarafından hazırlanan "Türkiye Sanayi Politikası" raporuna göre bölge illerinden Denizli yerel girişimciliğin gelişmesi sonucunda sanayi merkezi konumuna gelmiştir.

Bölgede 2006 yılı itibarıyla sanayi sektörünün yarattığı GSKD, TÜİK verilerine göre 6,2 milyon TL'dir. Sanayi sektörü hizmetlerin ardından GSKD'ye en fazla katkı yapan ikinci sektördür. GSKD verileri incelendiğinde bölgede sanayi sektörünün katma değere olan katkısının (% 24,3), sektörün Türkiye'deki katkı yüzdesinden daha düşük kaldığı hatta Ege Bölgesi içerisinde en düşük düzeyde olduğu görülmektedir (Şekil 36).

2001 yılı itibarıyla illerin GSYİH'leri incelendiğinde Aydın, Denizli ve Muğla illerinin sanayi sektörüne

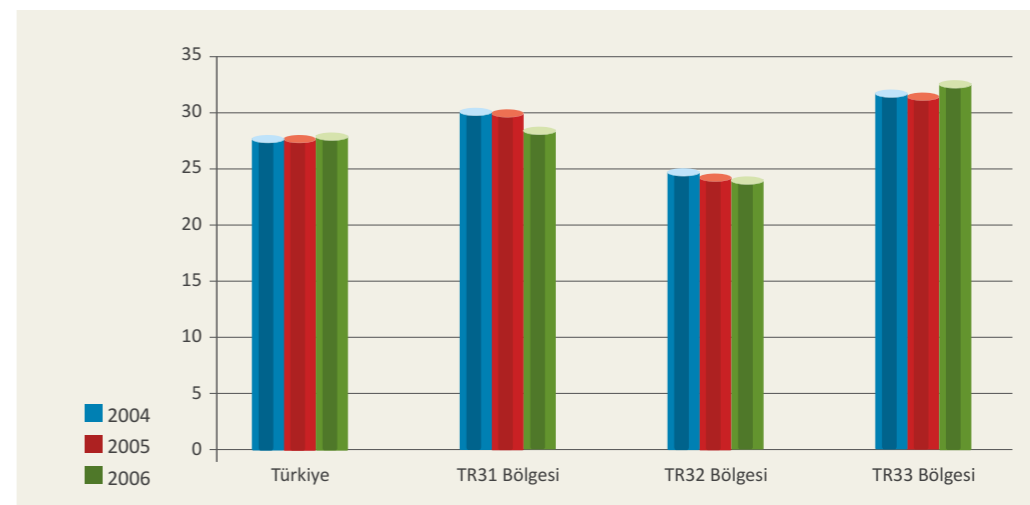
katkılarının yaklaşık 1,2 milyon TL olduğu görülmektedir. Bölge sanayisinde bu rakama en çok katkısı olan il bilinenin aksine Denizli'den ziyade 561 bin TL'lik payla Muğla'dır. Muğla ilini sırasıyla Denizli ve Aydın illeri takip etmektedir. Sanayinin alt sektörlerinin GSYİH'ye olan katkılarına baktığımızda Aydın ve Denizli'nin imalat sanayinde Muğla'nın ise elektrik, gaz ve su alt sektöründe daha fazla katkı sağladığı görülmektedir.

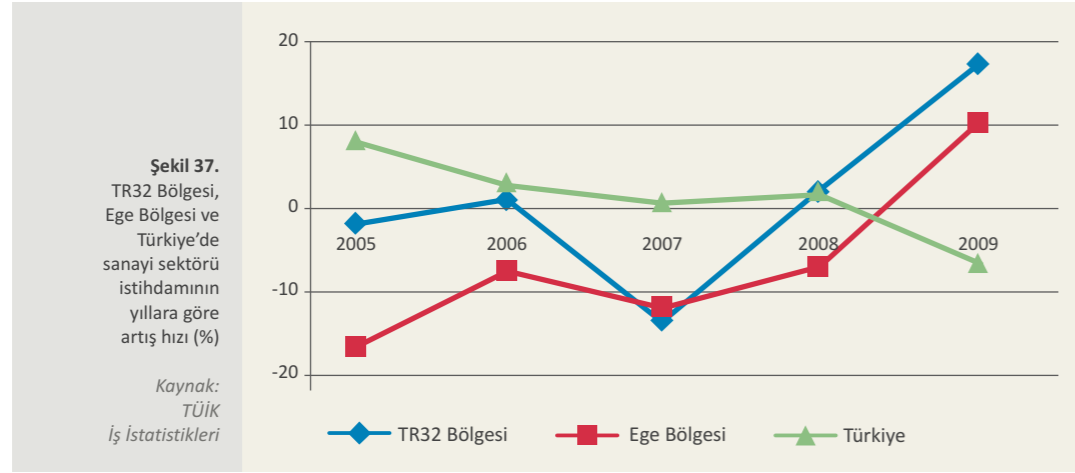
2001 TÜİK verilerine göre sanayinin alt sektörleri bölge illeri itibarıyla ayrı ayrı incelendiğinde Denizli'de % 25,8'lik bir payı olan sanayi sektöründe imalat sanayinin GSYİH'ye olan katkısının % 18,2 olduğu görülmektedir. Toplam Muğla GSYİH'sinde % 24,4 payı olan sanayi sektörünün bu katkısı % 17,4'lük bir pay ile büyük oranda elektrik, gaz ve su sektörü kaynaklıdır. Bunun sebebi olarak diğer iki ilde olmayan ve ülke ekonomisinde büyük yere sahip olan üç adet termik santralin varlığı gösterilebilir. Bölge sanayisinin GSYİH'ye olan katkısında Aydın % 13,4'lük payla en düşük yeri

Bölgeler	İstihdam (Kışi)	Toplam İstihdamdaki Payı (%)	Ege Bölgesi Sanayi İstihdamındaki Payı (%)	Türkiye Sanayi İstihdamındaki Payı (%)
TR31 Bölgesi (İzmir)	327.000	28,0	42,5	6,1
TR32 Bölgesi (Aydın, Denizli, Muğla)	216.000	22,6	28,1	4,0
TR33 Bölgesi (Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak)	227.000	26,0	29,5	4,2
Ege Bölgesi	770.000	25,7	-	-
Türkiye	5.379.000	25,3	-	-

Tablo 27. TR32 Bölgesi'nin sanayi sektörü istihdamındaki payı (2009)

Kaynak: TÜİK Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler Hane Halkı İş Gücü İstatistikleri

almaktadır ve bu payın % 7,2'lik kısmı imalat sanayi alt sektöründen gelmektedir.

İstihdam açısından bakıldığında, 2009 TÜİK verilerine göre bölgede sanayi sektörünün bölgenin toplam istihdamındaki payı % 22,6'dır. Türkiye'nin ve Ege Bölgesi'ndeki diğer Düzey 2 Bölgelerinin sanayi istihdam oranlarıyla karşılaştırıldığında bölgenin geride kaldığı görülmektedir. Ege bölgesi Düzey 2 Bölgeleri arasında TR31 Bölgesi'nin sanayi istihdamı açısından baskın olduğu, TR33 ile TR32 Bölgeleri'nin yaklaşık aynı oranda Ege Bölgesi sanayi istihdamına katkı sağladığı görülmektedir (Tablo 27).

2000 sonrasında yaşanan ekonomik dalgalanmalara paralel olarak sanayi istihdamı da farklılıklar göstermiştir. 2005-2009 yılları arasında sektördeki istihdam

artış hızını yansıtan Şekil 37'de görüldüğü gibi Türkiye toplam sanayi istihdamının 2008 yılı hariç düşüş gösterdiği hatta 2009 yılında eksi değerler aldığı görülmektedir. Öte yandan bölgede istihdamdaki dalgalanmanın nispeten daha derin olduğu görülmektedir. Nitekim 2007 yılındaki negatif büyüme ve 2008 sonrası olumlu gelişmeler bu ifadeleri destekler doğrultudadır.

Sanayi sektörleri üzerinde 2007 yılı GSİS verilerine dayalı olarak gerçekleştirilen 3 yıldız analizi kapsamında uzmanlaşma katsayısı, başatlık ve büyüklük değerleri hesaplanmıştır. 3 yıldız alan sektörler ve yoğunlaşmış sektör olarak 7 ana sanayi sektörü ortaya çıkmıştır (Tablo 28). Bu sektörlerden bölgede yoğunlaşması en yüksek olan sektörler "su yolu taşımacılığı", "otel ve lokantalar" ve "tekstil ürünleri imalatı" sektörleri olmuştur. İstihdam açısından bakıldığında en büyük istihdama

sahip sektör % 34'lük payla motorlu taşıtlar ve motosikletlerin dışında kalan perakende ticaret, kişisel ve ev eşyalarının tamiri sektörüdür.

3.2.3.1 İmalat Sanayi

Bölgedeki illerde imalat sanayinin gelişiminin 1950'li yıllardan sonra başladığı bilinmektedir. Aydın ili tarımsal üretimine paralel olarak genellikle iç pazara yönelik gıda, dokuma ve tarım araçları imalatında gelişme gösterirken, 1937 yılında faaliyete geçen Nazilli Basma Fabrikası'nın dışında yüzyılın ilk yarısında büyük ölçekli başka bir yatırım gerçekleştirilmemiştir. Öte yandan il genelinde elde edilen tarımsal ürünlerin ihracat amacıyla İzmir Limanı'na sevki ve söz konusu ilde daha önce gelişme gösteren sanayi yatırımları sonucunda Aydın daha ziyade İzmir'in üretimine hammadde sağlayan bir görev üstlenmiştir.

1950'li yıllardan itibaren ise ildeki sanayi yatırımlarının dokumacılık, inşaat malzemeleri ve metal eşya imalatı alanlarında yoğunlaştığı gözlenmektedir. 1958'de faaliyete geçen Kemer Hidroelektrik Santrali ise ildeki sanayi yatırımlarına hız kazandırmıştır. Bu tarihten itibaren tuğla, kiremit, çimento, otomotiv, tekstil ve gıda sanayi büyük gelişme göstermiştir. Ancak söz konusu yatırımlardan bazıları zamanla Mendere Nehri'nin suladığı verimli tarım arazileri için birer tehdit unsuruna dönüşmüştür.

Bölge illerinden Denizli ise 1960'lı yıllardan başlayarak geleneksel olarak sürdürülen dokumacılık, el sanatları, tabaklık, demircilik ve bakırcılık üretim kültürünü geliştirmek suretiyle sanayi alanında önemli atılımlar sağlamıştır. Tekstil, metal, kablo, inşaat malzemeleri, gıda, traverten ve mermer sanayi ile haddehaneler bugün itibarıyla Denizli'de mevcut imalat kollarını oluşturmaktadır. Tekstil sektöründe özellikle konfeksiyon, havlu, nevresim takımları, ham ve boyalı bezler alanında ihtisaslaşan Denizli bu alandaki ilk dört üretim merkezi arasında yer almaktadır. Öte yandan 2002 yılında

açılan Denizli Serbest Bölgesi özellikle dış pazar odaklı üretim yapan tekstil sektörünün kriz dönemlerinde yaşadığı sıkıntıları telafi amacıyla gıda ve ambalaj benzeri hafif sanayi üretimini desteklemektedir.

Muğla'nın ise doğal, tarihsel ve kültürel güzelliklerini turizm amaçlı olarak değerlendirdiği ve bu alanda önemli gelişmeler kaydettiği görülmektedir. Bu nedenle özel sektörün ildeki sanayi yatırımları sınırlı düzeyde kalmıştır. İldeki imalat sanayinde önemli yere sahip olan enerji yatırımları ise Yatağan ve Milas ilçelerindeki kamuya ait üç termik santralden ibarettir. Bunun dışında var olan rezervler madencilik ve taş ocağı yatırımlarının çoğalmasına neden olmaktadır. Orman ürünleri işleme ve zeytinyağı üretim tesisleri toplamda fazla yer tutmayan ancak yaygın olarak sürdürülen diğer sanayi faaliyetleri arasında sayılabilir.

2007 TÜİK GSİS verilerine göre imalat sanayi sektöründe yoğunlaşma katsayıları hesaplandığında bölgede Türkiye'ye referansla yoğunlaşmış olan sektörler su yolu taşımacılığı başta olmak üzere otel ve lokantalar, tekstil ürünleri imalatı ve metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatıdır (Tablo 29). Yoğunlaşmış sektörler firma sayısı açısından incelendiğinde otel ve lokantalar sektörü 18.546 firmayla ön plana çıkmaktadır.

Bölgede 2001 yılı imalat sanayi verilerine göre imalat sanayinin ürettiği katma değer yaklaşık olarak 823.346.102 TL'dir. Bölge imalat sanayinin yarattığı katma değer yaklaşık yarısı tekstil ürünleri imalatından sağlanmaktadır. Bu sektörün Türkiye'deki sektör katma değerindeki payı ise % 9,42'dir. Katma değer açısından ikinci büyük sektör yine tekstil ile ilişkili olan giyim eşyası imalatı, kürkün işlenmesi ve boyanması sektörüdür (Tablo 30).

2008 yılı TÜİK verilerine göre bölgedeki imalat sanayi sektörünün ihracat miktarı 2,7 milyar dolardır. Bölgenin imalat sanayindeki ihracat miktarı, sektörde Türkiye ihracatının % 2,1'ini oluşturmaktadır. Bölge içinde

Tablo 28.
TR32 Bölgesi GSİS verilerine göre sanayi sektöründe üç yıldız alan sektörler (2007)

NACE Rev.1.1. (2 Kod Bazında)	Yerel Birim Sayısı	İstihdam	Uzmanlaşma Katsayısı	Başatlık	Büyüklik
17	2.028	30.268	1,82	0,0747	0,0750
26	833	12.866	1,76	0,0317	0,0726
45	6.226	35.527	1,09	0,0803	0,0448
52	45.082	75.852	1,09	0,1872	0,0449
55	18.546	56.395	2,22	0,1391	0,0915
61	1.601	6.483	5,76	0,0160	0,02376
93	4.424	5.110	1,00	0,0126	0,0412

NACE Rev.1.1. (2 Kod Bazında)	Sektör	Firma Sayısı	İstihdam	Uzmanlaşma Katsayısı
61	Su yolu taşımacılığı	1.601	6.483	5,76
55	Otel ve lokantalar	18.546	56.395	2,22
17	Tekstil ürünleri imalatı	2.028	30.268	1,82
26	Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı	833	12.866	1,76

Tablo 29.
TR32 Bölgesi GSİS verilerine göre imalat sanayi (2007)

ise Denizli ili toplam ihracatın yaklaşık % 80,9'luk kısmını gerçekleştirmektedir.

Yıllara göre imalat sanayi ihracat miktarlarındaki de-

ğişime bakıldığında Denizli'nin bölge ihracatındaki payında düşüş yaşanırken (% 83,84'ten % 80,88'e), Muğla'da ise (% 1,98'den % 4,44'e) artış gözlenmiştir. Türkiye'de 2006-2007 ve 2007-2008 yılları arasında

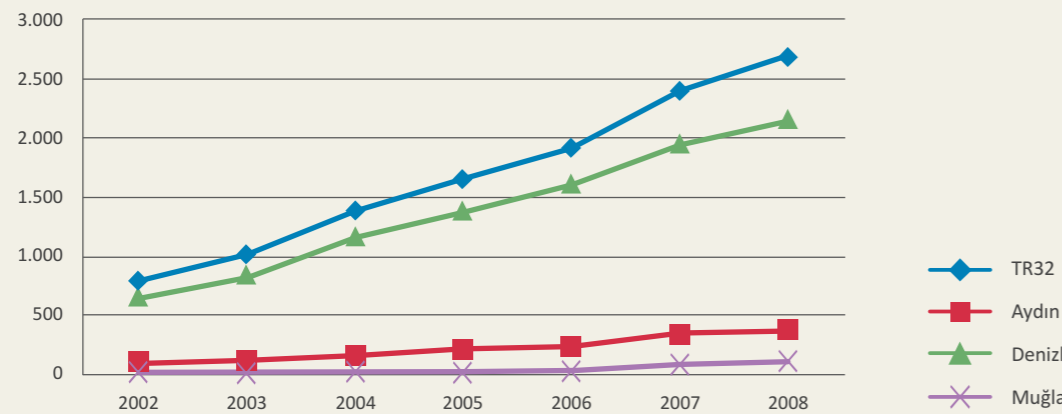
Sektörler (ISIC REV. 3)	Katma Değer (TL)	Bölgenin İmalat Sanayi Katma Değerindeki Alt Sektör Payı (%)	Sektörün Türkiye'deki Sektör Katma Değerindeki Payı (%)
15-Gıda ürünleri ve içecek imalatı	33.581.115	4,08	0,69
17-Tekstil ürünleri imalatı	446.610.667	54,24	9,42
18- Giyim eşyası imalatı, kürkün işlenmesi ve boyanması	139.035.291	16,89	6,20
21-Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı	13.348.827	1,62	2,10
24- Kimyasal madde ve ürünlerin imalatı	21.180.556	2,57	0,50
25- Plastik ve kauçuk ürünleri imalatı	7.590.291	0,92	0,60
26- Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı	97.420.175	11,83	3,96
27- Ana metal sanayi	27.076.027	3,29	1,11
28- Makine ve teçhizat hariç; metal eşya sanayi	4.056.734	0,49	0,36
29- Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat imalatı	5.712.454	0,69	0,29
31- Başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli makine ve cihazların imalatı	26.535.779	3,22	3,02
36- Mobilya imalatı; başka yerde sınıflandırılmamış diğer imalatlar	11.98.186	0,15	0,18
Toplam imalat sanayi	823.346.102	100	3,00

Tablo 30.
TR32 Bölgesi imalat sanayi alt sektörleri katma değer payları (2001)

Kaynak:
TÜİK yıllık imalat sanayi verileri

Şekil 38.
TR32 Bölgesi yıllara göre imalat sanayi ihracat değerleri (milyon ABD \$)

Kaynak:
TÜİK
Dış Ticaret İstatistikleri

ihracat rakamlarındaki artış % 25 civarında gerçekleşirken, bölgede 2006-2007 arasında Türkiye ihracat artış hızına paralel şekilde % 25,9'luk bir artış yaşanmıştır. Ancak özellikle 2007-2008 arasında Denizli ve Aydın illerinin ihracat artış hızlarının yavaşlaması sonucu bu oran % 10,9 olarak gerçekleşmiştir (Şekil 38).

2002 yılı GSİS verileriyle 4 kodlu bazda imalat sanayi sektörü için 3 yıldız analizi gerçekleştirildiğinde 8 sektörün bölgede kümelenme potansiyeli olan sektörler olarak karşımıza çıktığı görülmektedir (Tablo 31). Bu sektörlerden yoğunlaşması en fazla olan sektör pamuklu dokuma sektörüdür. Bölge, bu sektörün Türkiye'deki istihdamının yaklaşık % 21'ine sahiptir. İkinci sırada yoğunlaşmış olan sebze ve meyvelerin işlenmesi ve saklanması sektöründeki istihdam, sektörün Türkiye'deki istihdamının % 14'ünü oluşturmaktadır.

3.2.3.2 Organize Sanayi Bölgeleri

Bölge genelinde yoğunlaşan imalat sanayi faaliyetlerine paralel olarak organize sanayi bölgelerinin kuruldukları görülmektedir. Halen 14 OSB'nin faaliyette ya da kuruluş sürecinde olduğu bölge genelinde deri, mermer ve tarım sektörlerine yönelik 3 ihtisas bölgesi de Denizli'de konumlanmıştır. Yürürlükteki imar planlarına göre 950 sanayi parseli bulunurken, bunlardan 530'unun tahsis işlemleri tamamlanmış olup sadece 250'si üretimini sürdürmektedir. Aydın OSB'deki parsellerin % 100'ü tahsis edilirken, Denizli OSB'de tahsis

oranı % 98, Nazilli OSB'de % 96 ve Çardak Özdemir Sabancı OSB'deki tahsis oranı % 91'dir. Buna karşılık söz konusu OSB'lerde üretimdeki firma oranı sırasıyla, % 67, % 66, % 0 ve % 1'dir. Astim OSB'de ise bu oran % 77'dir (Tablo 32).

Denizli'de faaliyet gösteren iki adet OSB (Denizli OSB ve Çardak Özdemir Sabancı OSB) bulunmaktadır. Bunlardan Denizli OSB'de, TSE'ye kalite kontrol laboratuvarı kurması için 15.000 m²'lik arsa tahsis edilmiş ve TSE sanayicilere hizmet veren Denizli Bölge Müdürlüğü Bölge Laboratuvarını kurmuştur. Çevre ve Orman Bakanlığına tüm Türkiye'deki OSB'ler arasında "En Çevreci OSB" yarışmasında Denizli OSB 2. olmuş ve 5 Haziran 2008 Dünya Çevre Gününde "Çevre Berati" ödülünü almıştır. OSB'ye en yakın liman 250 km ile İzmir Limanı iken en yakın havalimanı 40 km ile Çardak Havalimanıdır. OSB'nin büyüklüğü 400 ha'dır. OSB'de birinci ağırlıklı sektör tekstil dokuma giyim, ikinci ağırlıklı sektör tekstil, boya, apre ve üçüncü ağırlıklı sektör demir, çelik, ferforje olmakla birlikte OSB'de 119 firma faaliyet göstermektedir. OSB'de bu yıl itibarıyla 24.000 çalışan bulunmakla birlikte tesislerin tam kapasiteyle çalışması durumunda bu sayının tahmini 35.000 kişi olması beklenmektedir.

Diğer aktif OSB olan Çardak Özdemir Sabancı, Denizli'ye 60 km mesafede Havaalanı Mevkiinde 322,50 ha alanda kurulmuştur ve uluslararası niteliğe sahip havaalanına 500 m uzaklıktadır. Denizli Sanayi

NACE Rev.1.1. (4 Kod Bazında)	Sektör	Firma Sayısı	İstihdam	Uzmanlaşma Katsayısı	Başatlık	Büyüklük
1533	Başka yerde sınıflandırılmamış sebze ve meyvelerin işlenmesi ve saklanması	224	3.674	2,89	0,01	0,14
1721	Pamuklu dokuma	1.924	23.071	4,37	0,07	0,21
1730	Dokumanın aprenmesi	42	5.568	2,33	0,02	0,11
1740	Giyim eşyası dışındaki hazır tekstil ürünleri imalatı	471	4.808	2,38	0,02	0,12
1754	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer tekstil ürünlerinin imalatı	159	3.496	2,57	0,01	0,13
1823	İç giyim eşyası imalatı	197	7.404	1,35	0,02	0,07
2030	İnşaat kerestesi ve doğrama imalatı	1.852	3.302	1,42	0,01	0,07
2670	Süsleme ve yapı taşının kesilmesi, şekil verilmesi ve kullanılabilir hale getirilmesi	355	3.818	2,76	0,01	0,13

Tablo 31.
TR32 Bölgesi GSİS verilerine göre imalat sanayinde 3 yıldız alan sektörler (2002)

Odası'nın hukuki ve mali sorumluluğu ile kurulan OSB, Denizli Serbest Bölgesi (DENSER) ile sınır komşusudur. Devletten hiçbir finansman desteği alınmaksızın kurulan bölge Türkiye'deki ilk özel Organize Sanayi Bölgesi unvanına sahiptir (Denizli Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü, 2009). OSB'de bir adet firma plastik ve kauçuk ürünleri imalatında faaliyet göstermekte ve 19 kişi çalıştırmaktadır.

Aydın'da faaliyet gösteren iki aktif OSB'den biri olan Aydın OSB'de, birinci ağırlıklı sektör gıdadır ve bu sek-

törü sırasıyla tekstil ve makine sektörleri izlemektedir. OSB'ye en yakın liman 60 km mesafeyle Kuşadası Limanı, en yakın havalimanı ise 90 km ile Adnan Menderes Havalimanı'dır. OSB'nin büyüklüğü 110 ha'dır. Üretimdeki firma sayısı 45, çalışan kişi sayısı ise 2.150'dir.

Aydın Astim OSB'de birinci ağırlıklı sektör metalden mamul makine teçhizat sanayi, ikinci ağırlıklı sektör ise gıda ve yem sanayidir. OSB'ye en yakın liman 120 km mesafeyle İzmir Limanı, en yakın havalimanı ise 80 km mesafe ile Adnan Menderes Havalimanı'dır. OSB'nin

OSB'nin adı	İhtisas OSB	Birinci Ağırlıklı Sektör	İkinci Ağırlıklı Sektör	Üçüncü Ağırlıklı Sektör	Toplam Sanayi Parsel Sayısı (a)	Tahsis Edilen Sanayi Parsel Sayısı (b)	b/a (%)	Üretimdeki Firma Sayısı (c)	c/b (%)	Çalışan Kişi Sayısı
Aydın	Hayır	Gıda	Tekstil	Makine	67	67	100	45	67	2.150
Aydın Astim	Hayır	Metalden mamul makine teçhizat sanayi	Gıda yem sanayi	Toprak ve taşa dayalı imalat sanayi	257	109	42	84	77	3.024
Aydın Ortaklar	Hayır	Gıda	Tarım ürünleri	Tekstil	44	19	43	1	5	50
Aydın Söke	Hayır	Tekstil	Hazır beton çimento	Tarım makineleri	89	0	0	0	0	2
Aydın Nazilli	Hayır	Makine imalat	Gıda	İnşaat sektörü	46	44	96	0	0	4
Aydın Buharkent					0	0	0	0	0	0
Aydın Çine	Hayır	Maden	Gıda	Demir-çelik	0	0	0	0	0	0
Denizli	Hayır	Tekstil dokuma giyim	Tekstil boya apre	Demir çelik ferforje	184	180	98	119	66	24.000
Denizli Çardak Özdemir Sabancı	Hayır	Plastik	-	-	98	89	91	1	1	19
Denizli Deri	Evet	Deri	-	-	78	22	28	0	0	4
Denizli Tavas	-	-	-	-	0	0	0	0	0	0
Denizli Mermer İhtisas	Evet	Mermer	-	-	0	0	0	0	0	0
Denizli Sarayköy Tarıma Dayalı İhtisas	Evet	Seracılık	-	-	12	0	0	0	0	2
Muğla Milas	Hayır	Gıda	Tekstil	Makine	73	0	0	0	0	0

Tablo 32.
TR32 Bölgesi'ndeki organize sanayi bölgeleri (2010)

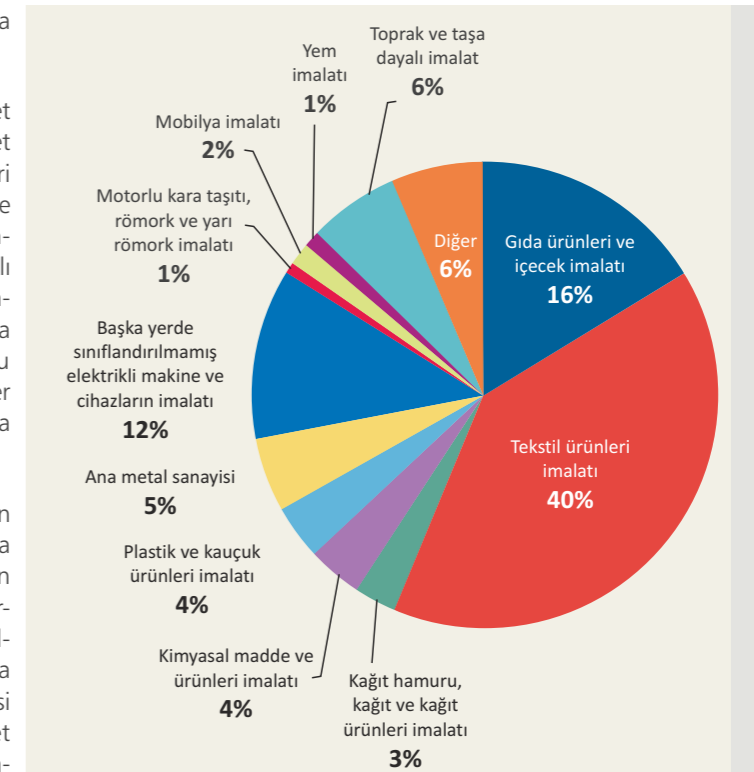
Kaynak:
Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2010

büyüklüğü 530 ha'dır. Üretimdeki firma sayısı 84 ve çalışan kişi sayısı 3.024'dür.

Bölgedeki OSB'lere yönelik yapılan anket sonuçlarına göre aktif olan dört adet OSB'de ağırlıklı olarak tekstil ürünleri imalatı yapılmaktadır. Üç ildeki OSB'lerde toplam 124 adet tekstil firması bulunmaktadır. Tekstilden sonraki ikinci ağırlıklı sektör ise gıda ürünleri ve içecek imalatıdır. Gıda ürünleri ve içecek imalatında faaliyet gösteren firmalar yoğunluklu olarak Aydın ilinde toplanmakla beraber bu alanda faaliyet gösteren 51 firma bulunmaktadır (Şekil 39).

Bölgedeki aktif OSB'lerden biri olan Denizli OSB'de son yıllarda artan hava kirliliğini önlemek ve faaliyette bulunan sanayiciler için temiz ve güvenli bir alternatif olan doğalgaz yakıt türü kullanılmaktadır. Günlük 42.000 m³ boşaltma kapasiteli merkezi atık su arıtma tesisi bulunmakla beraber OSB'de faaliyet gösteren firmalar ön arıtma kullanmaktadır. Ayrıca OSB'nin içme suyu ihtiyacı kuyu suyundan karşılanmaktadır ve kanalizasyon altyapısı tamamlanmıştır. Denizli'deki diğer aktif OSB olan Çardak Özdemir Sabancı OSB'de tek firma faaliyet göstermektedir ve bu firma yılda 8.000 adet ürün üretmektedir. Merkezi atık su arıtma tesisi olmayan OSB'nin içme suyu ihtiyacı kuyu suyundan karşılanmaktadır ve kanalizasyon altyapısı tamamlanmıştır.

Yapılan anketle Aydın OSB'de yakıt türü olarak doğalgaz, kömür, prina ve LPG kullanıldığı, günlük 2.500 m³ boşaltma kapasiteli atık su arıtma tesisinin mevcut olduğu, buna ilaveten OSB'de faaliyet gösteren iki işletmenin ön arıtma uyguladığı, ayrıca arıtılmış suyun kanalizasyona deşarj edildiği belirlenmiştir. OSB'nin içme suyunun kuyu suyundan sağlandığı ve OSB'deki işletmelerin tamamında kanalizasyon alt yapısı bulunduğu tespit edilmiştir. Aydın'daki diğer aktif OSB olan Astim OSB'de işletmelerde yakıt olarak kömür, LPG, fuel oil, motorin, prina ve LNG kullanıldığı, günlük 1.700 m³ boşaltma kapasiteli atık su arıtma tesisinin mevcut olduğu, OSB'deki üç işletmenin de ön arıtma uyguladığı, ayrıca arıtılmış suyun kurutma kanalına deşarj edildiği belirlenmiştir. OSB'nin içme suyu şebeke suyundan sağlanmaktadır. Buna ek olarak, OSB'den önce kurulmuş iki adet işletme dışında tüm işletmelerde kanalizasyon bağlantısı mevcuttur.

Şekil 39.
TR32 Bölgesi OSB'lerde imalat sanayi sektörel dağılımı

Kaynak:
GEKA, 2010a

3.2.3.3 Küçük Sanayi Siteleri

Kent içinde dağınık şekilde yerleşmiş ve elverişsiz çalışma koşulları altında çalışan yapımcı ve onarımcı küçük sanayicileri, çağdaş ve düzenli birer işyerine kavuşturmak, onların çalışma koşullarını iyileştirip aralarında dayanışma ve organizasyonu geliştirmek, ana sanayi/yan sanayi ilişkilerinin geliştirilmesini sağlamak için aynı yerde toplayan sitelere küçük sanayi siteleri denilmektedir.

Bölgede faaliyette olan toplam 38 küçük sanayi sitesi (KSS) bulunmaktadır ve inşaatı devam eden 15 KSS mevcuttur. Bölgedeki KSS'lerde faaliyet gösteren 7.744 adet işyeri bulunmaktadır ve bu işyerlerinin yarısından fazlasının Aydın'da yer aldığı görülmektedir (Tablo 33).

İl/Bölge	Faaliyette Olan KSS Sayısı	İnşaatı Devam Eden KSS'ler	İşyeri Sayısı
Aydın	19	2	5.245
Denizli	15	6	1.879
Muğla	4	7	620
TR32 Bölgesi	38	15	7.744

Tablo 33.
TR32 Bölgesi'nde yer alan KSS'ler

Kaynak:
Aydın, Denizli, Muğla Sanayi ve Ticaret İl Müdürlükleri, 2010

3.2.3.4 Serbest Bölge

Serbest bölgeler, ülkenin siyasi sınırları içinde olmakla beraber gümrük hattı dışında sayılan, ülkede geçerli ticari, mali ve iktisadi alanlara ilişkin hukuki ve idari düzenlemelerin uygulanmadığı veya kısmen uygulandığı, sınaî ve ticari faaliyetler için daha geniş teşviklerin tanındığı ve fiziki olarak ülkenin diğer kısımlarından ayrılan yerlerdir.

Bölgedeki tek serbest bölge Denizli ili sınırları içerisinde yer almaktadır. Çardak Özdemir Sabancı OSB'ye bitişik, 540 dönümlük, 85 parselden oluşan Serbest Bölge'de 41 ruhsatlı firma yer almaktadır ve bunlardan 29'u ticari, 12'si üretim ruhsatlıdır. Ayrıca aralarında 3 adet yabancı sermayeli firma bulunmaktadır. Coğrafi konumuyla üç bölge (Akdeniz, Ege, İç Anadolu) arasında geçit teşkil eden OSB'ye ulaşım kara yolu, hava yolu ve demir yolu ile sağlanmaktadır.

3.2.4 Hizmetler

2006 bölgesel GSKD hesaplamalarına göre bölge gelirinin % 58,1'ini oluşturan hizmetler sektörü aynı zamanda ticaret sektörü ayrıştırıldıktan sonra bölgenin toplam istihdamının % 26,8'lik payına sahiptir. Diğer Düzey 2 bölgelerinden düşük kalan bu oranla bölge ülke genelindeki gayri safi katma değer % 3,8'ini, ülke genelindeki istihdamın ise % 3,5'ini oluşturmaktadır ve diğer alt bölgeler arasında 8. sırada yer almaktadır. Yıllar bazında hizmetler sektöründeki istihdam yapısı gelişimine bakıldığında ise özellikle 2004 yılından itibaren belirgin bir artış görülmektedir. 2004 yılında 0,78 olan sektörel yoğunlaşma katsayısı 2009

yılında 0,93'e ulaşmıştır. Sektör giderek yoğunlaşma gösteren bir sektör olma doğrultusunda ilerlemektedir.

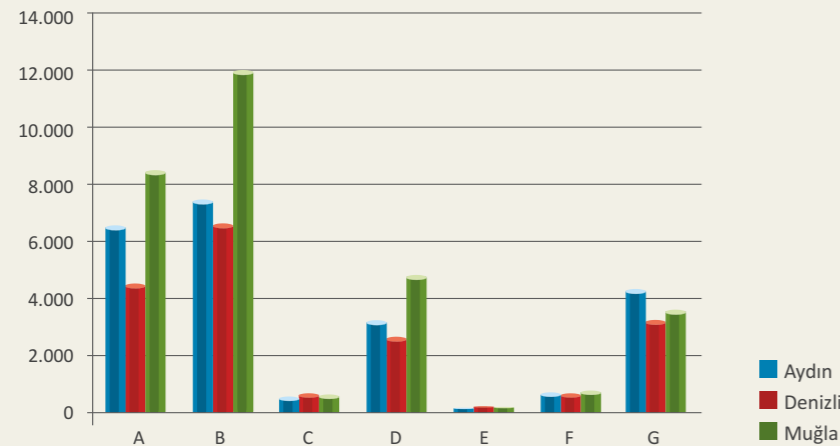
Bölgede aktif olarak otel ve lokanta işletmeciliği, bankacılık, perakende satış hizmetleri, hava yolu, su yolu taşımacılığı, makine teçhizat ev eşyalarının kiralanması hizmeti ve araştırma geliştirme hizmetleri gibi sektörler bulunmaktadır.

Hizmetler sektörünün TÜİK 2009 verilerine göre alt sektörlerdeki işletme sayısı dağılımı Şekil 40'daki gibidir. Grafikte de görüleceği üzere turizm bölgesi olmasının da etkisiyle bölge illeri daha çok turizme yönelik otel ve lokantalar, ulaştırma, depolama ve haberleşme, gayrimenkul kiralama gibi sektörlerde gelişmiştir. Söz konusu sektörlerin de ağırlıklı olarak Muğla'da yoğunlaştığı görülmektedir. Mali aracı kuruluşların faaliyetleri, eğitim ile sağlık ve sosyal hizmetlere yönelik faaliyetlerin ise 3 ilde de eşit dağılımı göze çarpmaktadır. Bu noktada hizmetler sektöründeki yoğunlaşmada turizmin lokomotif bir rol üstlendiği söylenebilir.

- A: Oteller ve lokantalar
B: Ulaştırma, depolama ve haberleşme
C: Mali aracı kuruluşların faaliyetleri
D: Gayrimenkul kiralama ve iş faaliyetleri
E: Eğitim
F: Sağlık işleri ve sosyal hizmetler
G: Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmet faaliyetleri

Şekil 40.
TR32 Bölgesi'nin
hizmetler
sektörünün
alt sektörler
işletme sayıları
(2009)

Kaynak:
TÜİK,
İş İstatistikleri

3.2.4.1 Lojistik

Lojistik, tüketicinin talebini karşılamak amacıyla ürün, servis ve bilgi akışının kaynağından son noktaya değin süreci kapsayan tedarik zincirinin en etkili ve verimli şekilde planlanması, uygulanması, taşınması, depolanması ve kontrol altında tutulmasıdır. Küreselleşme ve rekabet hızındaki artış tüm tedarik ve dağıtım zincirlerinde hız, maliyet, güvenilirlik, kalite ve esneklik kavramlarının gereğini ortaya çıkararak lojistik sektörünün önemini ortaya koymuştur.

Lojistik sektörü tüm dünyada en hızlı büyüyen sektörlerden biridir. Dünya lojistik pazarının 2006 yılında 5 trilyon dolarlık büyüklüğe ulaştığı belirtilmektedir. Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de lojistik sektörünün büyüklüğü yıldan yıla artmaktadır. Türkiye'de lojistik sektörünün GSMH'daki payı % 12-13 civarındadır ve % 20'lik büyüme oranına sahiptir (Tutar ve diğerleri, 2009). TOBB'un verilerine göre 2010 yılı Mayıs ayı itibarıyla son bir yılda istihdamı en çok artan sektörler arasında lojistik sektörü 76.000 kişi ile 5. sırada yer almaktadır. Bu durum Türkiye'de lojistik sektörünün önemini vurgulamaktadır.

Türkiye genelinde lojistik hizmeti veren 39.471 firma bulunmaktadır. Bölgede lojistik hizmeti veren firma sayısı ve istihdam durumu Tablo 34'de gösterilmektedir. Bu veriler ışığında bölgede taşımacılık konusunda kara, hava ve su yolu taşımacılığı arasında bir dengeden bahsetmek mümkün değildir. Ülke genelinde olduğu gibi bölgede de kara taşımacılığının yoğunluğu göze çarpmaktadır. Bölgede su yolu taşımacılığı potansiyeli oldukça yüksek olmasına rağmen altyapı yetersizlikleri ve ulaşım ağlarının kısıtlılığı nedeniyle bu alanda istenildiği ölçüde faaliyet gösterilememektedir. Doku-zuncu Kalkınma Planı'nda bu konuya yönelik olarak limanların kombine taşımacılık faaliyetleri yapabilecek

birer lojistik merkezi haline getirilebilmesi için kara yolu ve demir yolu bağlantılarının tamamlanması gereği ortaya konulmuştur. Bölgede de Kaklık'ta bulunan lojistik üssünün eksikliklerinin tamamlanarak aktif biçimde faaliyete geçmesi büyük önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra bölgede ürünlerin gerek emniyetini ve kalitesini korumak gerekse ticareti kolaylaştırmak amacıyla lisanslı depoculuk faaliyetlerine ihtiyaç duyulmaktadır (Arama Konferansı Bilgi Notu, 2010).

3.2.4.2 Turizm

2634 sayılı Turizmi Teşvik Yasası Türkiye turizmi açısından bir dönüm noktası olmuştur. Kamu arazisi tahsisleri ve teşviklerle desteklenen ulusal turizm sektörü bu tarihten itibaren önemli gelişmeler kaydetmiştir. Türkiye en fazla yabancı ziyaretçi ağırlayan ülkeler sıralamasında 2009 itibarıyla 25,5 milyon turistle 7. sıraya yükselirken, 21,3 milyar dolar turizm geliri ile 9. sıradaki yerini korumuştur (World Tourism Organisation, 2009). Cari işlemler hesaplamalarının görünmeyen kalemler bölümünde yer alan turizm gelirleri, Türkiye'de özellikle kriz dönemlerinde dış ticaret kaynaklı açığı ikame eden önemli bir birikim oluşturma gelmiştir.

Kıyı bölgelerde, kitle turizmine yönelik gelişme öngören ulusal turizm politikalarına paralel olarak turizm yatırımcılarının özellikle Akdeniz ve Ege kıyılarını tercih ettikleri görülmektedir. Söz konusu yasanın yürürlüğe girdiği 1982 sonrasında Antalya ile birlikte Muğla ve Aydın illeri kitle turizmine yönelik büyük ölçekli yatırımlara ev sahipliği yapmıştır. Turizmi Teşvik Yasası'nın tanımladığı turizm merkezleri, turizm alanları, turizm bölgeleri ile kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri, arazi tahsisleri ile aynı ve nakdi teşvik unsurları sayesinde turizm yatırımlarının yoğunlaştığı alanları oluşturmuştur.

NACE Rev.1.1. (2 Kod Bazında)	Sektör	Firma Sayısı	İstihdam
60	Kara taşımacılığı ve boru hattı taşımacılığı	15.845	19.926
61	Su yolu taşımacılığı	1.030	3.429
62	Hava yolu taşımacılığı	4	142
63	Destekleyici ve yardımcı ulaştırma faaliyetleri; seyahat acentelerinin faaliyetleri	1.053	5.035
64	Posta ve telekomünikasyon	331	4.103

Tablo 34.
TR32 Bölgesi lojistik
sektörü

Kaynak:
TÜİK-GSİS verileri
Referans :
Tutar E., Tutar F. ve Yetişen H.
2009. Türkiye'de Lojistik
Sektörünün Gelişmişlik düzeyinin
Seçilmiş AB Ülkeleri (Romanya
ve Macaristan) ile Karşılaştırılması
bir Analizi, KMU İİBF Dergisi,
Yıl: 11, Sayı: 17.

25.08.1982 tarihli ilk ilanının ardından hâlen yürürlükte olan 241 adet turizm bölge, alan ve merkezi ile kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgesinden 26'sı Antalya'da yer alırken, bölge sınırları dâhilinde toplam 32 ilan (Muğla'da 20, Aydın'da 8 ve Denizli'de 4) bulunmaktadır. Kitlesel turizm politikaları uyarınca ilanların genellikle kıyılara yöneldiği, son dönemdeki turizmi çeşitlendirme çalışmaları sonucunda Aydın ve Denizli illerinde termal turizme, Muğla'da ise kış sporlarına yönelik termal alanların yoğunlaştığı görülmektedir (Tablo 35 ve Harita 8).

Türkiye'de turizm yatırımlarının coğrafi dağılımında doğal, tarihsel ve kültürel çekiciliklerin yanı sıra orman ve hazine mülkiyetlerinin son derece belirleyici olduğu izlenmektedir. Nitekim kitlesel turizm yatırımlarının yoğunlaştığı Antalya ilinin ardından Muğla ve Aydın illeri turizm yatırımcılarına en fazla orman arazisi tahsis edilen illerdir. Türkiye Turizm Yatırımcıları Derneği verilerine göre (bt) tahsis edilen 223 orman arazisinden 156'sı Antalya'da bulunurken; Muğla'da 27, Aydın'da ise 2 adet tahsis gerçekleşmiştir (Tablo 36).

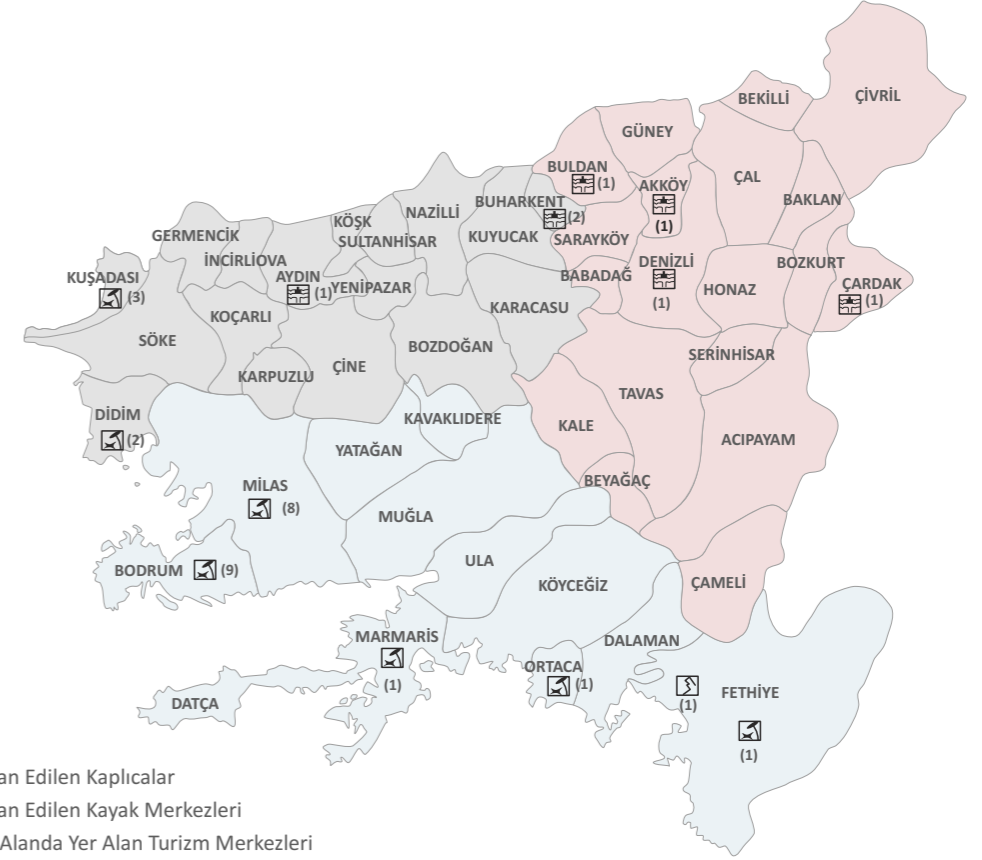
Turizme uygun coğrafi ve iklimsel koşullar özellikle kıyı şeridinde turizm yatırımlarının yoğunlaşması ile sonuçlanmıştır. Türkiye'deki belgeli yatak sayısı 1980 yılında 82.332 iken, 2008 itibarıyla on katına çıkarak 825.757'ye ulaşmıştır. Ülkedeki bakanlık belgeli yataklar % 42 oranında Antalya'da konumlanırken, bölge % 21,1'lik paya sahiptir. Muğla toplamda 134.341 belgeli yatak kapasitesi ile Antalya'dan sonra en fazla ağırlığa sahiptir (Tablo 37). Diğer taraftan ilanlı bölgelerde yoğunlaşan yatırımlar sonucu belgeli tesis ölçekleri sürekli olarak artmaktadır. Türkiye genelinde işletme belgeli tesislerdeki ortalama yatak sayısı 221 iken, yatırım belgeli tesislerdeki ortalama 335'tir. Bölgedeki tesislerde ortalama yatak sayısı ise işletme belgelilerde 220 ve yatırım belgelilerde 396'dır. Antalya genelinde söz konusu ortalamaların sırasıyla 407 ve 500 olduğu düşünüldüğünde, bölgenin son dönem yatırımlarla Antalya'nın ardından en önemli kitlesel turizm destinasyonu olduğu göze çarpmaktadır (Doğmuş, 2010).

Bakanlık belgeli konaklama tesislerinin yanı sıra yerel

Adı	Bakanlar Kurulu Kararı		Resmî Gazete	
Aydın Akbük T.M.	13.08.1991	1991/2137	20.09.1991	20997
Aydın Buharkent Denizli Sarayköy Termal T.M.	04.12.2006	2006/11354	16.12.2006	26378
Aydın Buharkent Termal T.M.	25.02.2008	2008/13317	13.03.2008	26815
Aydın Didim K.T.K.G.B.	22.10.2004	2004/8328	06.01.2005	25692
Aydın Kuşadası Çamlıman T.M.	22.10.2004	2004/8328	06.01.2005	25692
Aydın Kuşadası I No'lu T.M.	18.03.1987	1987/11608	09.04.1987	19426
Aydın Kuşadası Yat Limanı T.M. Tevsii	15.12.1994	1994/6345	17.02.1995	22205
Aydın Tralleis Termal T.M.	04.12.2006	2006/11354	16.12.2006	26378
Denizli Akköy-Gölemeli Termal T.M.	04.12.2006	2006/11354	16.12.2006	26378
Denizli Buldan-Tripolis Termal T.M.	04.12.2006	2006/11354	16.12.2006	26378
Denizli Çardak-Beylerli / Burdur Akgöl Termal T.M.	04.12.2006	2006/11354	16.12.2006	26378
Denizli Termal K.T.K.G.B.	25.02.2008	2008/13317	13.03.2008	26815
Muğla Bodrum Adalıyalı T.M.	22.10.2004	2004/8328	06.01.2005	25692
Muğla Bodrum Karaada T. M.	07.11.1985	1985/10036	07.12.1985	18951
Muğla Bodrum Marina T.M.	07.11.1985	1985/10036	07.12.1985	18951
Muğla Bodrum Türkbükü Doğusu T.M.	16.01.2006	2006/9952	31.01.2006	26066
Muğla Bodrum Yalı çiftliği T.M.	21.08.2006	2006/11033	19.10.2006	26324
Muğla Bodrum Yalıkavak Gündoğan Göltürkbükü T.M.	11.05.2009	2009/14996	28.05.2009	27241
Muğla Bodrum Yalıkavak Limanı T.M.	11.09.1987	1987/12106	25.09.1987	19585
Muğla Bodrum Yarımadası K.T.K.G.B.	30.10.2006	2006/11189	24.11.2006	26356
Muğla Fethiye Seki-Eren Dağı Kış Sporları T.M.	22.10.2004	2004/8328	06.01.2005	25692
Muğla Marmaris ve Çevresi Turizm Alanı	30.08.1989	1989/14499	13.09.1989	20281
Muğla Milas Akbük Kazıklı Koyu Kıyı Bandı T.M.	30.08.1989	1989/14499	13.09.1989	20281
Muğla Milas Akbük T.M.	07.11.1985	1985/10036	07.12.1985	18951
Muğla Milas Çam Limanı T.M.	11.09.1987	1987/12106	25.09.1987	19585
Muğla Milas Çökertme T.M.	23.09.1997	1997/9985	07.10.1997	23133
Muğla Milas Fesleğen K.T.K.G.B.	22.01.2007	2007/11712	27.02.2007	26447
Muğla Milas Güvercinlik Koyu T.M. Tevsii	06.01.1998	1998/10496	11.01.1998	23227
Muğla Milas Kazıklı Koyu T.M.	11.09.1987	1987/12106	25.09.1987	19585
Muğla Ölüdeniz Belceğiz Kıdırak T.M.	08.11.1984	1984/7834	21.11.1984	18582
Muğla Sarıgerme Turizm Alanı Tevsii	27.12.2007	2007/13063	26.01.2008	26768
Muğla-Milas-Bodrum-Tuzla Gölü Güneyi T.M.	23.09.2005	2005/9479	12.10.2005	25964

Tablo 35.
Turizm ilanlarının TR32 Bölgesi illeri bazında türlerine göre dağılımı (2010)

Kaynak:
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü

Harita 8. Turizm ilanlı alanların türlerine göre ilçelere dağılımı (2010)

GÖSTERİM

- Turizm Merkezi İlan Edilen Kaplıcalar
- Turizm Merkezi İlan Edilen Kayak Merkezleri
- Kıyıda ve Kentsel Alanda Yer Alan Turizm Merkezleri

yönetimlerce belgelendirilen tesislerdeki yatak sayısı da bölgede önemli paya sahiptir. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yayımladığı 2006 verilerine göre ülke genelindeki toplam 395.671 belediye belgeli yatağın % 22'si Antalya'da yer alırken, bölgenin payı % 21,7'dir. Özellikle Muğla ilinde Marmaris (35.935) ve Bodrum (7.110), Aydın ilinde Kuşadası (13.044) ve Didim (12.181), Denizli ilinde ise Pamukkale (5.745) söz konusu yatak kapasitesinin büyük çoğunluğunu barındıran yerleşmelerdir.

Artan yatak kapasitesine bağlı olarak Türkiye'yi tercih eden yabancıların sayısı da giderek büyümüştür. "Türkiye 1980 yılında 1,3 milyon turist ağırlarken, 2008 itibarıyla ziyaretçi sayısı yirmi kat artış göstererek 26,3 milyona ulaşmıştır" (Doğmuş, 2010). Gelen yabancıların sınır kapılarının bağlı olduğu illere dağılımı tablosuna göre Antalya % 32,5'lik payla ilk sırada yer alırken, İstanbul (% 26,8) ikinci, Muğla (% 10,9) ise üçüncü sıradadır. Bölgenin Türkiye genelindeki payı 3,5 milyon yabancı ziyaretçi ile % 13,2'ye ulaşmıştır. Öte yandan Türkiye'ye deniz yoluyla giriş yapan 2 milyon ziyaretçinin % 53,2'si Aydın ve Muğla limanlarından giriş yapmıştır (Tablo 38).

Aydın ilinde kruvaziyer turistlerini çeken Kuşadası Limanı deniz yoluyla gelen yabancıların tamamına yakınının giriş kapısı olurken, Muğla ilinde de Bodrum ve Marmaris limanları kruvaziyer turistlerinin yanı sıra yatçıları da misafir etmektedir.

Kamu arazisi tahsislerine ilave olarak turizm sektörüne verilen nakdi teşvik unsurlarının sektörün gelişimine olan etkileri önceki bölümlerde vurgulanmıştı. Bu itibarla 1980-2008 aralığında Hazine Müsteşarlığı tarafından teşvik belgesine bağlanan turizm sektörü toplam yatırımlarının % 43'ü Antalya'da gerçekleşirken, % 10,8'lik bölümünün ise Muğla'da olacağı öngörülmüştür.

Bölgede özellikle Muğla ve Aydın kıyılarında mevcut turizm yatırımlarına ek olarak, son dönemde alınan üst ölçekli plan kararları ışığında önemli gelişmeler yaşanması beklenmektedir. Söz konusu planlardan, Doku-zuncu Kalkınma Planı'nın turizm sektörüne yönelik amir hükümleri uyarınca hazırlanan Türkiye Turizm Stratejisi (2023) çalışması 02.03.2007 gün ve 26450 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlük kazanmıştır. "Sürdürülebilir turizm yaklaşımı

	Tahsis Sayısı	Oran (%)	Yüz Ölçüm	Oran (%)
Antalya	156	70,0	2.470	76,2
Muğla	27	12,1	360	11,1
Aydın	2	0,9	90	2,8
Mersin	12	5,4	280	8,6
Bolu				
Bursa				
Erzurum				
Isparta	26	11,7	40	1,2
Kars				
Kayseri				
Kütahya				
Toplam	223		3.240	

Tablo 36.
Turizm yatırımlarına tahsis edilen orman arazileri

Kaynak:
<http://www.ttyd.org.tr/tr/page.aspx?id=906, bt'den aktaran Doğmuş, 2010.>

benimsenerek istihdamın artırılmasında ve bölgesel gelişimde turizmin öncü bir sektör konumuna ulaştırılması ve Türkiye'nin 2023 yılına kadar uluslararası pazarda turist sayısı ve turizm geliri bakımından ilk beş ülke arasında önemli bir varış noktası ve uluslararası bir marka haline getirilmesi" (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007, s. 3) vizyonu ışığında hazırlanan planlama çalışmasına göre turizm sektörüne müdahil olan kamu ve özel kesimin yönetim kavramı çerçevesinde örgütlenmesi öngörülmektedir.

Türkiye Turizm Stratejisi TR32 Bölgesi kıyıları da kapsayan kıyılara yönelik aşırı yığılma, çarpık yapılaşma, altyapı yetersizliği ve çevre sorunları türünden temel sorunlara vurgu yaparken, bölge genelinde bir takım stratejik kararlar da içermektedir. Kıyı bölgelerde mevcut kapasitenin rehabilite edilerek kontrollü bir

şekilde geliştirilmesi öngörülmürken, turizmde çeşitlilik sağlayacak ve bölgenin rekabet gücünün artırılmasına hizmet edecek stratejilerin benimsendiği görülmektedir.

Bu itibarla Aphrodisias Kültür ve Termal Turizm Gelişim Bölgesi kapsamında tarihsel ve kültürel değerlerin korunması suretiyle, bölgedeki termal kaynakların sağlık turizmi yatırımlarına hizmet etmesi amaçlanmıştır. Datça Eko Turizm Kenti dâhilinde ise deniz ve doğa turizmi temel alınarak yarımada sınırlarında ekolojik turizmin geliştirilmesi planlanmıştır.

TR32 Bölgesi turist girişleri ve geceleme süreleri itibarıyla ülke genelinde önemli bir yere sahip olmakla birlikte, bölgede mevcut ören yerleri özellikle Antalya ve İzmir çıkışlı gününbirlik turlara konu olmaktadır.

	Yatırım Belgeli		İşletme Belgeli	
	Tesis Sayısı	Yatak Sayısı	Tesis Sayısı	Yatak Sayısı
Aydın	27	15.295	80	18.302
Denizli	8	1.040	21	4.990
Muğla	141	53.361	372	80.980
TR32 Bölgesi	176	69.696	473	104.272
Türkiye	772	258.287	2.566	567.470

Tablo 37.
TR32 Bölgesi'ndeki bakanlık belgeli yatakların illere dağılımı (2008)

Kaynak:
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü

	Hava	Kara	Tren	Deniz	Toplam	%
Aydın	-	-	-	594.240	594.240	2,26
Denizli	4	-	-	0	4	0,00
Muğla	2.386.392	-	-	489.809	2.876.201	10,92
TR32	2.386.396	0	0	1.084.049	3.470.445	13,18
Türkiye	18.838.735	5.388.308	72.320	2.037.314	26.336.677	
%	71,53	20,46	0,27	7,74	100	

Tablo 38.
Gelen yabancı ziyaretçilerin sınır kapılarının bağlı olduğu illere ve taşıt araçlarına göre dağılımı (2008)

Kaynak:
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü

Aphrodisias ve Pamukkale'ye gelen gününbirlik ziyaretçilerin sayısı milyonlarca ifade edilmektedir. Buna karşılık söz konusu alanlarda gerekli üst yapının sağlanamaması ve/veya söz konusu alanları ziyaretin dışında başka bir turistik aktivite olmaması ziyaretlerin en fazla bir günlük konaklamalarla sınırlanmasına neden olmaktadır. Bu iki önemli tarihsel ve doğal varlığın yanı sıra bölgenin diğer ören yerlerinden Alabanda (Çine), Priene (Söke), Milet ve Apollon (Didim), Kaunos (Fethiye) ve Milas'ta arkeolojik kazıların ve restorasyon çalışmalarının tamamlanması turizmde çeşitliliğin artırılmasına olanak sağlayacaktır.

Yukarıda anılan ören yerlerinin yakınında yeterli/kaliteli konaklama ve yeme-içme tesislerinin olmaması, çevre düzenlemeleri, ışıklandırma ve yönlendirmenin sağlanamaması öncelikle ele alınması gerekli hususlardır. Diğer taraftan bölge bilhassa Muğla kıyılarında yoğunlaşan millî parklar, özel çevre koruma ve tabiatı koruma alanları ile ekoturizm faaliyetlerinin geliştirilmesi açısından büyük potansiyel arz etmektedir. Bölgeye özgü tarımsal ürünler ve geleneksel el sanatları ürünleri turizm faaliyetlerine entegre edildiğinde ise mevcut turizm türlerini önemli oranda desteklemesi beklenmektedir.

3.2.5 Enerji ve Madencilik

3.2.5.1 Enerji Sektörü

Enerji, hayat kalitesini iyileştiren, ekonomik ve sosyal ilerlemeyi sağlayan en önemli faktörlerden biridir. Türkiye'deki hızlı nüfus artışı, sanayileşme ve kentleşme doğal kaynaklara ve enerjiye olan talebi hızla artırmaktadır. 1990-2008 döneminde ülkedeki enerji talebi artışı yıllık ortalama % 4,3 düzeyinde gerçekleşmiştir. Türkiye, OECD ülkeleri içerisinde geçtiğimiz on yıllık dönemde enerji talep artışının en hızlı gerçekleştiği ülkedir.

Bununla birlikte artan bu enerji talebine karşılık taş kömürü, petrol, hidroelektrik, jeotermal ve termik gibi enerji kaynaklarından üretilen toplam elektrik miktarı TEİAŞ 2008 yılı verilerine göre 198.418 GWh'dir. Bu miktarın 164.139,3 GWh'i termik santrallerde üretilmiştir. Aynı yıl toplam 789,4 GWh elektrik Türkiye'den, İran, Gürcistan, Azerbaycan ve Yunanistan'dan ithal edilmiş olup, en fazla elektrik ithal edilen ülke 450,0 GWh ile Türkiye'dir. 2008 yılı itibarıyla Türkiye'nin, Gürcistan, Azerbaycan, Irak, Suriye, Yunanistan'a 1.122,2 GWh elektrik ihraç ettiği ve bu ülkelerden en fazla payı 911,59 GWh ile Irak'ın aldığı görülmektedir.

Bölge sınırları içerisinde elektrik enerjisi üretimi 3 adet termik santral, 5 adet jeotermal santral ve 3 adet hidroelektrik santral tarafından sağlanmaktadır. Aydın'da Akçaova, Çatak, Kemer, Hıdırbeyli, Topçam ve Yaylakavak Barajları bulunmakla birlikte bunlardan sadece Kemer Barajı'nda sulama ve taşkın korumaya ilaveten elektrik üretimi yapılmaktadır. Denizli ve Muğla illerinde de toplam 8 adet baraj olmasına karşın sadece Denizli'deki Adıgüzel ve Cindere Barajlarında elektrik enerjisi üretilmektedir.

Tablo 39'da da görüldüğü üzere, Denizli'de toplam 8 adet hidroelektrik santral (HES) projesi bulunmaktadır. Bunların kurulu gücü 33 MW'dir ve toplam enerjileri 139 GWh'dir. Aynı şekilde Muğla'da da 1 adet hidroelektrik santral projesi mevcuttur ve bunun kurulu gücü 1 MW, toplam enerjisi ise 4 GWh'dir.

Türkiye'de üretilen elektriğin bölge illeri itibarıyla tüketimi Tablo 40'daki gibidir. Üç ilin nüfusları birbirine yakın olmakla birlikte, Denizli ilinde özellikle Merkez ilçede yoğunlaşan sanayi üretimine paralel olarak kişi başına elektrik tüketiminin yüksek olduğu görülmektedir. Keza Muğla ilinde de konaklama yatırımlarının etkisi sonucunda elektrik tüketiminin nispeten fazla olduğu izlenmektedir. Bölge genelindeki

çapında % 3,6'lık paya sahiptir (Tablo 40). TEDAŞ'tan alınan 2009 elektrik tüketim verilerine göre kayıp ve kaçak elektrik tüketimi Türkiye ortalamasının % 14,3 olduğu tespit edilmiştir. Ülke genelinde Mardin % 72,6 ile kayıp ve kaçak elektrik tüketiminde ilk sırayı alırken, Denizli % 1,3 oranı ile bu tüketimin en az yaptığı il olarak kayıtlara geçmiştir.

2003-2008 döneminde Aydın, Denizli ve Muğla illerindeki toplam elektrik tüketimleri incelendiğinde her üç ilde de toplam tüketimin artış içerisinde olduğu izlenmektedir. Öte yandan 2008 yılında reel sektörde yaşanan krize bağlı olarak Denizli ve Aydın'da toplam elektrik tüketiminin sırasıyla 2,5 milyon KWh ve 2,1 milyon KWh'ye gerilediği, Muğla'da ise kıyı bölgelerde turizm talebinin artışına bağlı olarak elektrik tüketiminin artmaya devam ettiği görülmektedir (Şekil 41).

Sektörlere göre elektrik tüketimi incelendiğinde bölgede meskenlerde tüketilen elektrik miktarının en fazla olduğu görülmektedir. Bu tüketimi sırasıyla sanayi ve ticarethanelerde kullanılan elektrik takip

etmektedir. Bölgede meskenlerde ve ticarethanelerde kullanılan elektrik miktarında, turizm potansiyeli ve turistik tesislerin yoğunluğuna bağlı olarak Muğla ilk sırada yer almaktadır. Sanayi sektöründeki elektrik tüketiminde ise ekonomisi ağırlıklı olarak bu sektöre dayalı olan Denizli ilk sıradadır. Diğer yandan Aydın'ın bölge tarımındaki önemine bağlı olarak tarımsal sulamada tüketilen elektrik miktarı en fazla bu ildir (Tablo 41).

3.2.5.2 Yenilenebilir Enerji

1970'li yıllarda baş gösteren petrol kriziyle beraber yenilenebilir enerji kaynaklarına gösterilen ilginin artması rüzgâr enerjisinin önemli bir enerji kaynağı olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır. Özellikle rüzgâr verimi yüksek bölgelerde kullanılan rüzgâr türbinleri sınırlı alan uygulamalarının ötesine geçerek şehir şebekesine katkı yapmaya başlamıştır.

Rüzgâr enerjisi potansiyelinin enerji üretimi amacıyla kullanılması kapsamında Elektrik İşleri Etüt (EİE) İdaresi

Tablo 39.
TR32 Bölgesi enerji göstergeleri

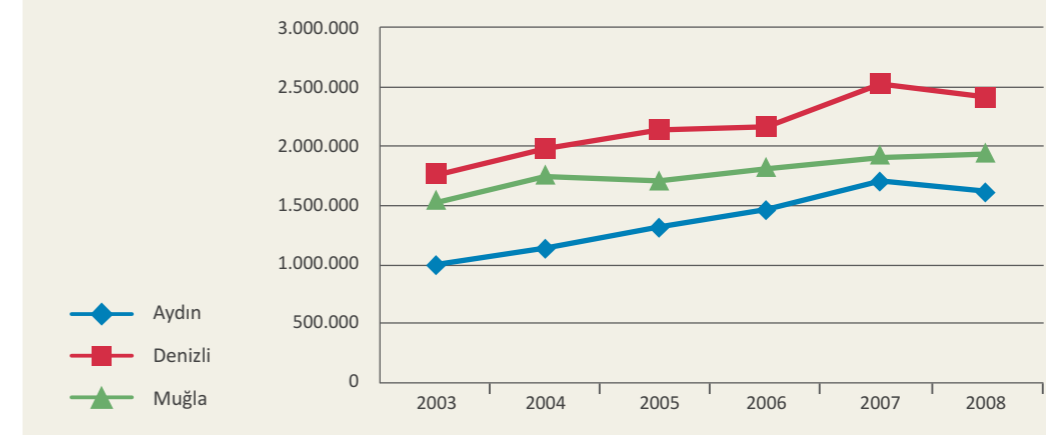
Kaynak:
EİE, EÜAŞ, DSİ

	Birim	Aydın	Denizli	Muğla	TR32 Bölgesi	Türkiye
İşletmede olan hidroelektrik santral sayısı - Kurulu gücü	Adet - MW	1 - 48	2 - 91	-	3 - 139	172 - 13.700
Proje aşamasında olan hidroelektrik santral sayısı - Kurulu gücü	Adet- MW	-	8 - 33	1 - 1	9 - 34	381 - 22.068
Kurulabilecek rüzgâr enerjisi santrali güç kapasitesi - REPA (Rüzgâr hızı ≥ 7m/s)	MW	2.523	238	5.170	7.931	48.000
Yıllık ortalama güneş enerjisi global radyasyon değerleri - GEPA	KWh/m ² - yıl	1.561	1.595	1.621	4.777	1.524
Yıllık ortalama güneşlenme süresi - GEPA	Saat	3.017	2.934	3.043	8.994	2.737
Jeotermal santral sayısı - Kurulu gücü	Adet	3 - 64,85	2 - 21,85	-	5 - 86,7	6 - 94,20
Termik santral sayısı - Kurulu gücü	Adet - MW	-	-	3 - 1.680	3 - 1.680	19 - 12.525

Tablo 40.
TR32 Bölgesi'nde tüketilen elektrik (2008)

Kaynak:
TÜİK,
Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler Enerji İstatistikleri

	Birim	Aydın	Denizli	Muğla	TR32 Bölgesi	Türkiye
Toplam elektrik tüketimi	MWh	1.614.235	2.353.864	1.925.934	5.894.033	161.947.528
Kişi başına elektrik tüketimi	KWh	1.672	2.565	2.433	2.204	2.264
Türkiye elektrik tüketimi içerisindeki payı	%	1,00	1,45	1,18	3,63	100,00

Şekil 41.
TR32 Bölgesi illeri yıllara göre elektrik tüketimi (MW)

Kaynak:
TÜİK
Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler-Enerji İstatistikleri

Genel Müdürlüğünce yapılan gözlemler sonucunda bölgedeki rüzgâr enerjisi potansiyelinin Türkiye genelinde % 17 gibi iyi bir paya sahip olduğu görülmektedir.

Ekonomik RES (Rüzgâr Enerjisi Santrali) yatırımı için 7 m/s veya üzerinde rüzgâr hızı gerekmektedir (Harita 9). Bölgede Aydın'ın Didim ve Muğla'nın Datça ilçelerinde rüzgâr enerjisi santralleri bulunmaktadır. Bu santraller toplam 61,1 MW üretim gücüne sahiptir. Ayrıca Aydın'ın Çine ve Söke ilçelerinde kurulu gücü toplam 54 MW olan ve inşaatı 2010 yılında başlaması muhtemel olan santraller mevcuttur. (Tablo 42)

Güneş enerjisi, güneşin çekirdeğinde yer alan füzyon süreciyle açığa çıkan ısıma enerjisidir. Bu enerjinin dünyaya gelen küçük bir bölümü dâhi, insanlığın mevcut enerji tüketiminden kat kat fazladır. Güneş enerjisinden yararlanma konusundaki çalışmalar özellikle 1970'lerden sonra hız kazanmış, güneş enerjisi sistemleri teknolojik olarak ilerleme ve maliyet bakımından düşme göstermiş, çevresel olarak temiz bir enerji kaynağı olarak kendini kabul ettirmiştir.

Türkiye'nin yıllık toplam güneşlenme süresi 2.741 saat, günlük ortalaması ise 7,5 saattir (Tablo 43). Bölgedeki her üç il de ülke ortalamasının üzerinde güneşlenme

Sektörler	Birim	Aydın	Denizli	Muğla	TR32 Bölgesi	Türkiye
Resmî Daire	MWh	60.241	46.376	76.887	183.504	6.989.641
Sanayi	MWh	342.673	1.173.365	167.669	1.683.707	70.470.076
Ticarethane	MWh	276.156	233.313	628.360	1.134.829	25.018.856
Mesken	MWh	603.874	469.864	629.977	1.703.715	39.147.505
Tarımsal Sulama	MWh	51.706	41.890	24.630	118.226	3.661.805
Sokak Aydınlatma	MWh	47.993	24.702	38.813	110.907	3.844.834
Diğer	MWh	149.269	134.709	348.427	632.399	7.761.353

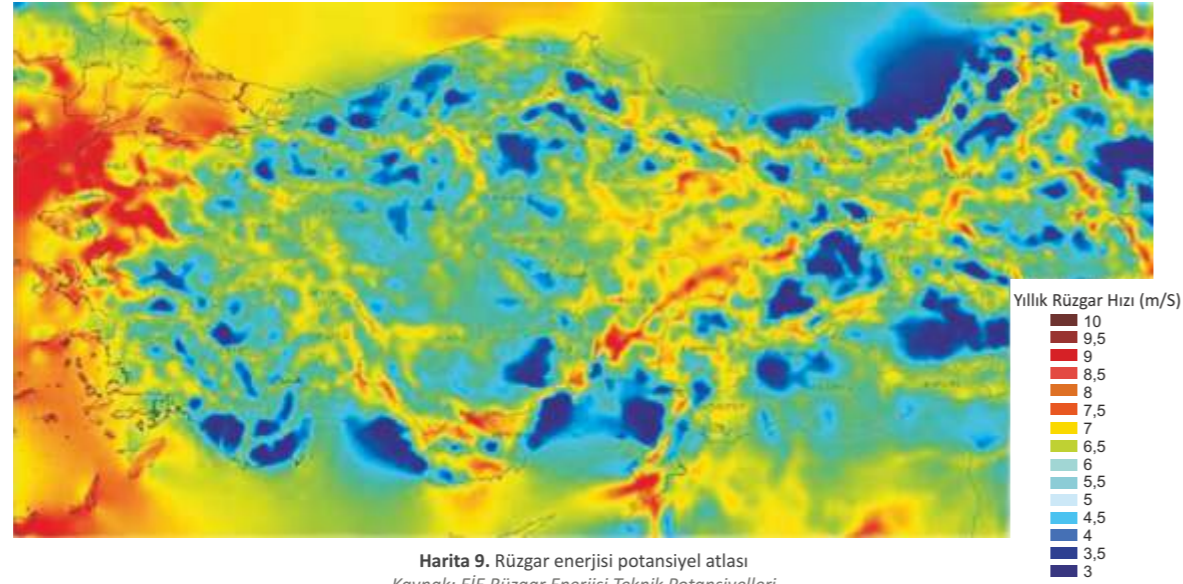
Tablo 41.
Sektörel elektrik tüketimi (2009)

Kaynak:
TÜİK, Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler Enerji İstatistikleri

Mevkii	Şirket	Kurulu Güç (MW)	Üretime Geçiş Tarihi	Kullanılan Türbin Markası	Kullanılan Türbin Kurulu Gücü (MW)	Kullanılan Türbin Adedi
Aydın-Didim	Ayen Enerji A.Ş.	31,5	2009	Suzlon	2,1	15
Aydın-Çine	Sabaş Elektrik Üretim A.Ş.	24	-	-	-	-
Aydın-Söke	ABK Enerji Elektrik Üretim. A.Ş.	30	-	-	-	-
Muğla-Datça	Dares Datça Rüzgâr Enerji Santrali Sanayi ve Ticaret A.Ş.	29,6	2008	Enercon	0,9	37

Tablo 42.
TR32 Bölgesi işletmelerindeki rüzgâr elektrik santral projeleri

Kaynak:
TÜREB Türkiye'deki Rüzgâr Elektrik Santral Projeleri

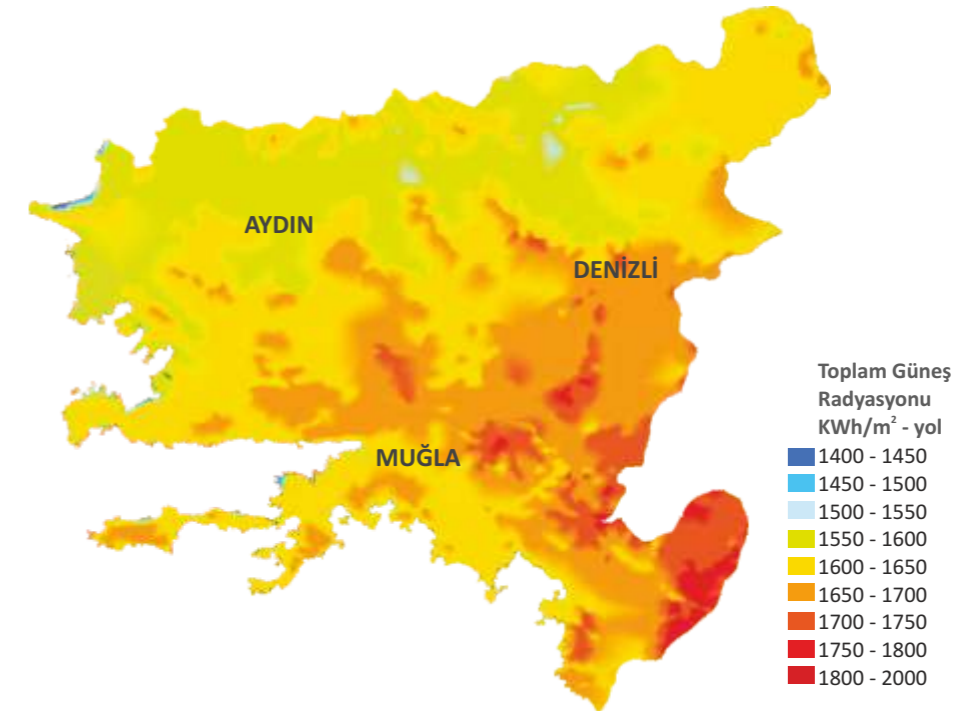
Harita 9. Rüzgar enerjisi potansiyel atlası
Kaynak: EİE Rüzgar Enerjisi Teknik Potansiyelleri

süresine sahiptir. Günlük ortalama güneşlenme süresi Aydın'da 8,27, Denizli'de 8,04 ve Muğla'da 8,33 saattir.

EİE tarafından hazırlanan Türkiye Güneş Enerjisi Potansiyel Atlası (GEPA) verilerine göre bölge illerindeki yıllık ortalama güneş enerjisi global radyasyon değeri m² başına Aydın için 1.561 KWh, Denizli için 1.595

KWh, Muğla için 1.621 KWh olarak ölçülmüştür. Bölgedeki tüm illerde bu değer Türkiye ortalaması olan m² başına 1.524 KWh'in üstündedir (Harita 10).

Jeotermal enerji, yer kürenin iç ısıdır. Bu ısı dünya yüzeyine kayalardan iletim yoluyla geçerek, magmanın hareketiyle veya jeotermal suyun hareketiyle ulaşır. Isı enerjisinin iletim yoluyla düşey olarak hareket etmesine

Harita 10. TR32 Bölgesi Güneşlenme Haritası
Kaynak: EİE Güneş Enerjisi Potansiyel Atlası

Aylar	Aydın	Denizli	Muğla	TR32 Bölgesi	Türkiye
Ocak	159,9	151,2	159	156,7	127,4
Şubat	167,4	161	173,6	167,3	146,2
Mart	217	212,7	220,7	216,8	194,4
Nisan	242,7	237	245,4	241,7	223,8
Mayıs	302,3	298,8	307,2	302,7	282,1
Haziran	353,7	340,8	351,9	348,8	324,3
Temmuz	374,8	366,7	368,9	370,1	350,6
Ağustos	354,9	346,9	350,6	350,8	331,7
Eylül	295,5	291,9	297,6	295	276,9
Ekim	237,8	227,9	243,4	236,3	212,9
Kasım	172,8	168,3	180,3	173,8	154,5
Aralık	137,9	131,1	144,8	137,9	116,3
YILLIK	3016,8	2934,3	3043,4	2998,2	2741,1
ORTALAMA	8,27 s/gün	8,04 s/gün	8,33 s/gün	8,21 s/gün	7,51 s/gün

Tablo 43.
TR32 Bölgesi yıllık toplam güneşlenme süreleri (saat)

Kaynak:
EİE Güneş Enerjisi Potansiyel Atlası

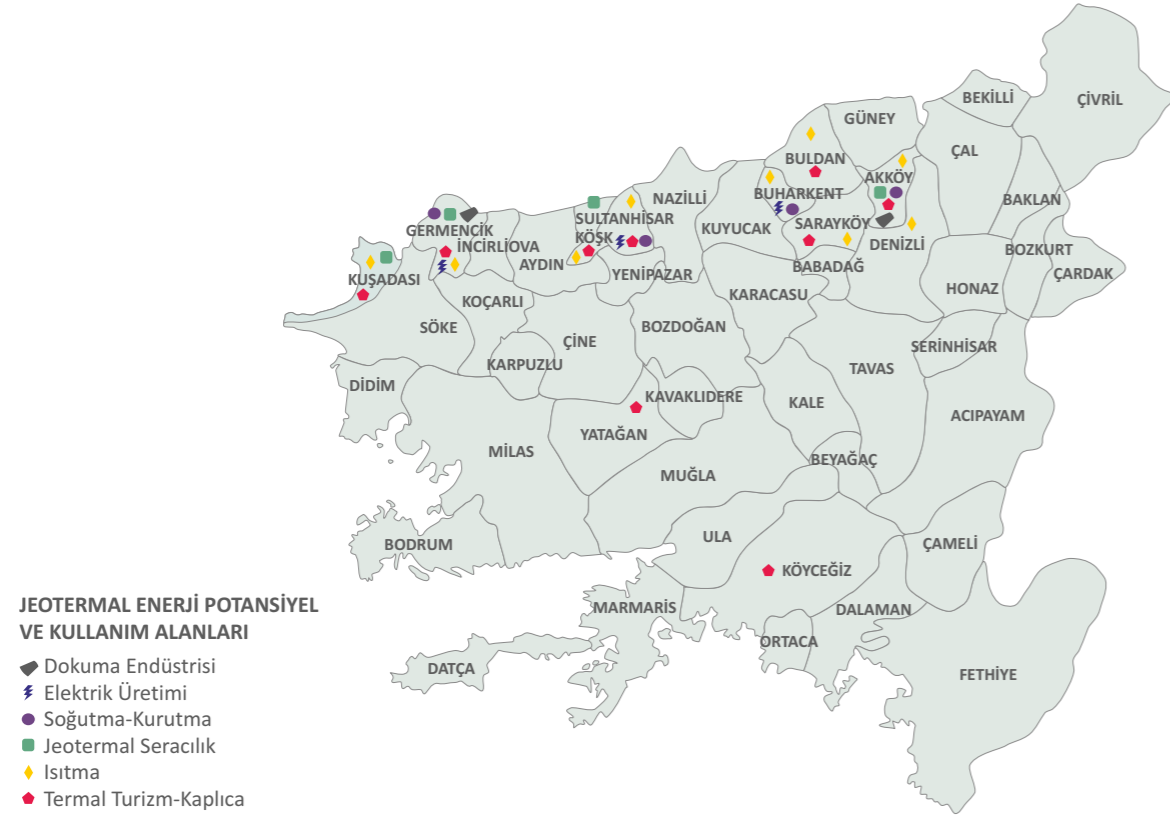
ısı akışı denir. Jeotermal akışkanın sıcaklığına göre bu enerjinin kullanım yerleri farklılık göstermektedir. Örneğin kereste kurutulmasında, balık vb. yiyeceklerin kurutulmasında, konservecilikte, ev ve sera ısıtmada, soğutmada, kümes ve ahır ısıtmada, toprak ve kent ısıtmasında ve balık çiftliklerinde kullanılabilir. Jeotermal enerji, yer kürenin iç ısıdır. Bu ısı dünya yüzeyine kayalardan iletim yoluyla geçerek, magmanın hareketiyle veya jeotermal suyun hareketiyle ulaşır. Isı enerjisinin iletim yoluyla düşey olarak hareket etmesine

Bölgede ise Aydın ve Denizli illeri jeotermal enerji kaynakları açısından oldukça zengindir. Bu kaynaklardan bir kısmı termal turizm, konut ve sera ısıtmacılığı amacıyla kullanıma uygun düşük sıcaklıktadır. Bir kısmı ise yüksek sıcaklıkta olup elektrik santrallerini çalıştıracak güçtedir. Denizli'ye bağlı Kızıldere, Tekkehamam, Bölmekaya, Yenice, Gölemezli, Pamukkale, Çardak, Buldan, Karahayıt ve Babacık yörelerindeki sıcak su kaynakları çok amaçlı kullanımları sayesinde il turizmi ve sanayisinde önemli rol oynamaktadır. Kaplıca ve kaplıca tesisi ısıtılmasında kullanılan bu jeotermal kaynaklardan Kızıldere ve Tekkehamam sıcak su kaynakları Sarayköy'ün ısıtılmasında da kullanılabilir niteliktedir.

Türkiye'de 35°C'nin üstünde jeotermal akışkanı içeren 170 adet jeotermal saha bulunmaktadır. Batı Anadolu'da jeotermal araştırmalar MTA tarafından

1963 yılında ilk olarak Denizli Kızıldere sahasında başlatılmıştır. 47 yıldan beri bu sahalarda yapılan gerek etüt gerekse sondaj çalışmaları sonucunda Kızıldere sahasında 137-242°C sıcaklık ve 820 lt/sn debiye, Tekkehamam sahasında ise 116-168°C sıcaklık ve 27 lt/sn debiye sahip akışkan görünür hale getirilmiştir. Jeotermal üretiminde ön sıralarda yer alan Kızıldere jeotermal bölgesinde 1984 yılında devreye giren 15 MW gücündeki jeotermal santralin yaptığı elektrik üretiminin yanı sıra bölgede, buhar içinde kondense olmayan gazlardan sıvı karbondioksit ve kuru buz üretimi de devam etmektedir. Santralden akan 45°C sıcaklık ve yaklaşık 700 ton/s debisindeki atık sudan da Sarayköy ilçemizdeki 1.500 konutun ısıtması sağlanmaktadır. Bölgedeki jeotermal potansiyel ve kullanım alanları Harita 11'de gösterilmektedir.

Aydın iline bağlı Germencik-Ömerbeyli, Salavatlı ve Sultanhisar termal bölgelerindeki sıcak su kaynakları elektrik üretimi, şehir ısıtması-soğutması, seracılık, kurutmacılık, soğuk hava depoları ve kaplıcalarda kullanılabilir yüksek sıcaklık değerlerine sahiptir. Muğla'da ise Yatağan-Bozhöyük ve Köyceğiz-Sultaniye termal sahalarındaki sıcak su değerleri termal turizme hizmet edebilecek niteliktedir (Harita 12).

Harita 11. Jeotermal Enerji Potansiyel ve Kullanım Alanları

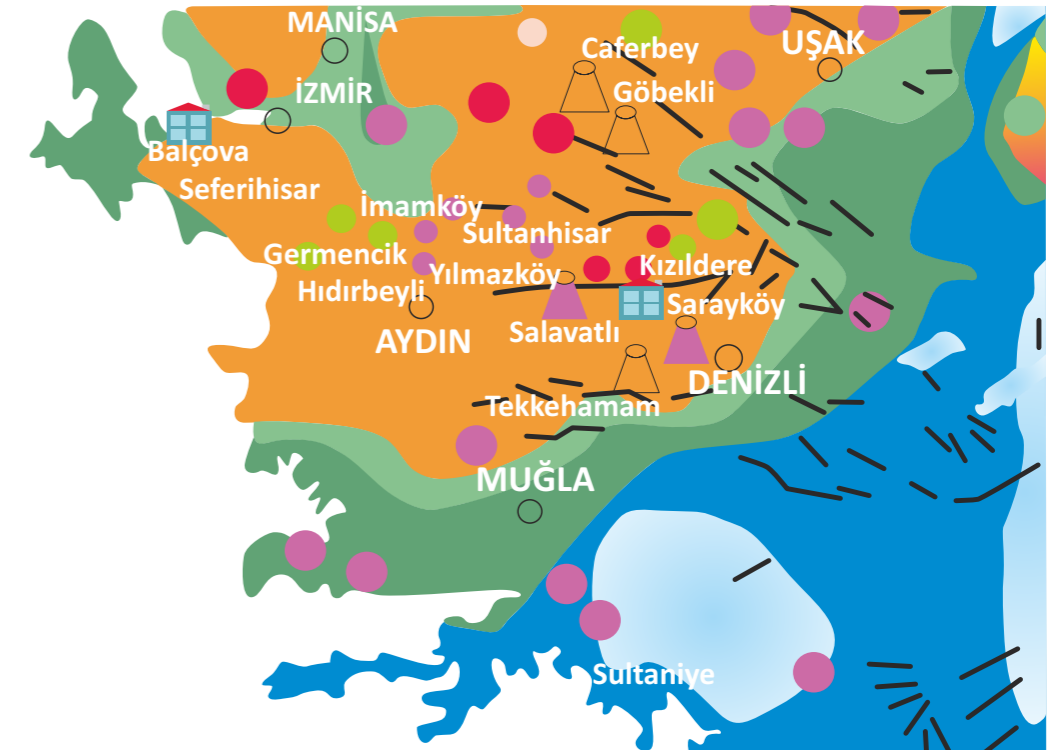
Enerji sektöründe TEİAŞ 21. Grup Müdürlüğü'ne ait, Denizli'de 6 proje bulunmaktadır ve bu projelerin nakdi gerçekleştirme oranı % 41 olarak hesaplanmıştır. Muğla'da ise bu sektöre ait 62 proje bulunmaktadır ve bu projeleri çoğunu DSİ 21. Bölge Müdürlüğü yapmıştır. Ayrıca, Muğla Üniversitesi'nde "Temiz Enerji Araştırma ve Uygulama Merkezi" bulunmaktadır ve üniversite TÜBİTAK'la beraber güneş enerjisi konusunda başarılı çalışmalar yürütmektedir.

Enerji makine ve ekipmanlarının yerli üretimi konusu Türkiye'de sıklıkla tartışılmakta olan bir konudur. Ülke genelinde pek çok enerji üretim lisansına sahip firma bulunmasına rağmen, üretim makine ve ekipmanları çoğunlukla oldukça yüksek fiyatlarla yurtdışından temin edilmektedir. Bu noktada yerli makine ve ekipman üretiminin cazip hale getirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bölgenin yenilenebilir enerji potansiyeli göz önüne alındığında, bu potansiyelden en yüksek düzeyde faydalanılabilmesi ve ekonomik değere dönüştürülebilmesi için gerekli makine ve ekipmanın da bölgede üretilebilmesi oldukça önemlidir.

3.2.5.3 Madencilik

Tarım, turizm ve sanayi faaliyetleri açısından ülke ekonomisine büyük katkı sağlayan bölge gerek endüstriyel hammadde gerekse metalik maden varlıkları açısından önemli kaynaklara sahiptir. Bölgede oldukça çeşitli maden kaynakları mevcuttur ve üretilen madenler dünya pazarına ihraç edilmektedir (Harita 13, Harita 14).

Balıkesir'den sonra Türkiye'nin 2. büyük mermer ve traverten yatakları Denizli'de bulunmaktadır. 1979 yılında ilk tesisin kuruluşuyla birlikte faaliyete başlayan mermer sanayi, daha sonraki yıllarda da gelişimini sürdürmüştü ve bölgeye katkı sağlamaya devam etmiştir. Bunun yanı sıra, Kocabaş ve Kaklık mevkiilerinde büyük traverten rezervleri bulunmaktadır. Mermer üretimi ve işletmeciliği Muğla ilinin ekonomisine de oldukça büyük bir katkı sağlamaktadır. Güllük Limanı'ndan pek çok ülkeye mermer ihracatı yapılmaktadır. Buna ilaveten, Aydın ilinin Karacasu ilçesinde bulunan 4 sahada toplam 30 milyon m³ potansiyel mermer rezervi tespit edilmiştir ve bu sahalar özel sektör tarafından işletilmektedir (MTA, 2010).

Harita 12
TR32 Bölgesi
Jeotermal
Enerji Haritası

Kaynak: MTA

Not: Renklendirme için jeotermal alanda en yüksek sıcaklık değeri kullanılmıştır.

Seramik ve cam sanayisinin önemli hammaddelerinden biri sayılan albit (sodyum feldspat) üretiminde Türkiye dünyada ilk sırada yer almaktadır ve üretimin % 95'i Milas ve Çine ilçelerinde yapılmaktadır. Bölgede feldspat zenginleştirilmesine yönelik tesisler bulunmaktadır ve yılda 1.5 milyon ton civarında albit ihraç edilmektedir. Denizli Merkez ilçe ve Aydın ilinin Bozdoğan, Çine ve Söke ilçeleri sınırları içerisinde seramik ve cam sanayisinde hammadde olarak kullanılan kuvars/kuvarsit potansiyelleri mevcuttur (MTA, 2010; ÇOB, 2008).

Denizli ili Çal ilçesinde çimento hammaddesi olarak kullanılacak 29,5 milyon ton kireçtaşı ve 13 milyon ton kil-marn rezervi tespit edilmiştir. Bunun yanında Denizli Merkez, Sarayköy ve Honaz ilçelerinde alçıtaşı yatakları bulunmaktadır. Yine bu bölgede faaliyetini sürdüren bir çimento fabrikası mevcuttur. Aydın ilinde ise hammadde olarak kullanılan kaolen, kalker ve kil kaynaklarının bulunmasının da etkisiyle çimento sanayi gelişmiştir (MTA, 2010).

Bölgede endüstriyel hammaddeler yönünden zengin

Harita 13. Ege Bölgesi endüstriyel hammaddeler haritası
Kaynak: MTA Ege Bölgesi Endüstriyel Hammaddeler Haritası

maden yataklarının yanı sıra metalik maden yatakları da mevcuttur. Türkiye'deki en önemli manganez yatağı Denizli'de bulunmaktadır. Ülke genelindeki toplam manganez rezervi 4,5 milyon ton olup bu rezervin yaklaşık 4 milyon tonu Tavas ve Kale ilçelerindeki yataklarda bulunmaktadır. Muğla-Denizli arasındaki ofiyolit birimleri içerisinde bulunan krom yatakları ise Türkiye'deki krom potansiyelinin yaklaşık % 6'sını oluşturmaktadır. Bölgede arama ve üretim yapılmış krom yataklarına Acıpayam, Tavas, Fethiye, Dalaman, Köyceğiz ve Ula ilçelerinde yoğunlaşmaktadır (MTA, 2010; ÇOB, 2009).

Bölgede kömür ve jeotermal kaynaklarına yönelik araştırmalar gerçekleştirilmiş, bu çalışmaların

sonucunda bölgenin linyit potansiyeli ve jeotermal alanları ortaya çıkarılmıştır. Aydın ili sınırları içerisinde Şahinali, Söke, Küçükçavdar ve Dalama sahalarında linyit oluşumları gözlenmektedir. Denizli'de Çivril ve Tavas ilçelerinde linyit yatakları; Sarayköy, Buldan ve Acıpayam ilçelerinde ise linyit zuhurları bulunmaktadır. Muğla ilinde yılda 7 milyon ton linyit kömürü üretimi yapılmaktadır. Yatağan ve Milas ilçelerindeki linyit kaynaklarından sağlanmakta olan kömür Yeniköy ve Kemerköy Termik Santrallerinde kullanılmaktadır. Aydın ve Denizli illeri jeotermal kaynaklar açısından önemli potansiyele sahiptir ve çok çeşitli kullanım alanlarıyla bölge turizmi ve sanayisinde yadsınmaz bir biçimde rol almaktadır. Aydın ilinde bulunan önemli jeotermal kaynaklar Yılmazköy, Germencik-Ömerbeyli,

Bozköy-Çamur, Umurlu-Serçeköy ve Pamukören olarak sıralanabilir. Denizli ilinde Kızıldere, Tekkehamam, Bölmekaya, Yenice, Gölemezli, Pamukkale, Çardak, Buldan, Babacık ve Karahayıt yörelerinde jeotermal kaynaklar mevcuttur. Bunlardan Kızıldere ve Tekkehamam sıcak su kaynakları Sarayköy'ün ısıtılmasında kullanılabilecek özelliktedir (MTA, İl Maden Potansiyelleri; EGEV, 2006).

Öne çıkan bu madenler ve kaynakların yanında bakır, kurşun, çinko, boksit, demir, altın, dolomit, kükürt ve zımpara gibi maden yatakları ve zuhurları da bölgede mevcuttur (ÇOB, 2007, 2008, 2009; MTA, 2010). Bu kapsamda değerlendirildiğinde bölge maden potansiyeli bakımından oldukça zengindir.

Ekonomik Yapı Genel Değerlendirme

Ülke GSKD'sine katkısına göre 9. sırada yer alan TR32 Bölgesi; eşsiz tabiat güzellikleri, üzerinde bulunduğu verimli toprakları, sanayideki girişimci ruhu ile dünyada birçok sektörde marka olmaya aday bir bölgedir. Ancak yetersiz kalan turizm tanıtımları, çeşitliliği az olan endüstriyel yapısı, katma değeri düşük olan tarımsal üretimi ve atıl kalan zengin yer altı kaynakları gibi sorunlarla bölge potansiyelleri yerinde ve etkin olarak kullanılamamaktadır.

Bölge; salt bir tarım, sanayi ya da hizmetler bölgesi değil, bu üç sektörün ayrı ayrı yoğunlaştığı, birinin diğerinin önüne geçemeyeceği bir yapıda bulun-

Harita 14. Ege Bölgesi metalik madenler haritası
Kaynak: MTA Ege Bölgesi Metalik Madenler Haritası

maktadır. Birçoğuna göre sadece turizm şehri olarak düşünülen Muğla'nın Denizli'ye denk bir üretim potansiyeline sahip olduğu bu tespiti doğrular niteliktedir. Denizli tekstilin yanında tarım ve turizm; Aydın başlı başına tarım şehri olmasının yanında turizm, tekstil, gıda, makine-teçhizat sektörlerinde de yoğunlaşmıştır. İmalat sanayinde kullanılan geleneksel yöntemler, aile şirketi olma özelliği, Ar-Ge yatırımlarının yetersizliği, kısıtlı dış pazar alanı, ucuz iş gücüne sahip rakipler bölgedeki üretimi ve hizmet kalitesini olumsuz etkilese de bölgenin içinde barındırdığı girişimcilik ruhu, nitelikli iş gücü, sahip olduğu genç nüfus, bankalardaki mevduat hesaplarının Türkiye sıralamasında ön sıralarda olması, bölgenin yeniliğe ve yenilikçiliğe açık olması gibi avantajlarla bu olumsuzlukların giderilebileceği öngörülmektedir. Ancak bunların yanında bölgedeki doğrudan yabancı sermayeli şirket sayısı ve özellikle Muğla'da giderek artan protestolu senet miktarı dikkat çekicidir.

Bölgede GSKD'ye en fazla katkısı bulunan sektör olan hizmetler sektörü, bölgedeki turizmle gelişmiştir. Bünyesinde barındırdığı limanlardan yaklaşık 1 milyon yabancıdan doğrudan giriş yaptığı, 3,5 milyon yabancı ziyaretçi potansiyeliyle bölge, ülke turizminde çok önemli bir yere sahiptir. Kitlese turizm politikalarının uygulanmasıyla bölgede artan kıyı turizminin yanı sıra, son dönemdeki turizmi çeşitlendirme çalışmaları sonucunda Aydın ve Denizli illerinde termal turizme, Muğla'da ise kış sporlarına yönelik faaliyetlerin yoğunlaştığı görülmektedir.

Bölgede hizmetler sektörünün ardından GSKD'ye en fazla katkı yapan 2. sektör olan sanayi sektörü yıllar itibarıyla önemini her zaman korumuştur. Sanayi alt sektörleri üzerinde 2007 yılı GSİS verilerine dayalı olarak gerçekleştirilen 3 yıldız analizine göre bölgede yoğunlaşması en yüksek olan sektörler "su yolu taşımacılığı", "otel ve lokantalar" ve "tekstil ürünleri imalatı" olmuştur. İstihdam açısından bakıldığında bölgede en büyük istihdama sahip sektör % 34'lük payla "motorlu taşıtlar ve motosikletlerin dışında kalan perakende ticaret, kişisel ve ev eşyalarının tamiri sektörü"dür. 2000'li yıllara kadar bölgenin lokomotif sektörü olup bugün de önemini sürdüren tekstil sektöründe bölge illerinden Denizli özellikle konfeksiyon, havlu, nevresim takımları, ham ve boyalı bezler alanında ihtisaslaşarak bu alandaki ilk 4 üretim merkezi arasında yer almıştır. Hatta 1980'li yıllardan günümüze Türkiye ekonomisindeki ve sanayi üretimindeki payları dikkat çekici ölçüde ve hızla artan "Anadolu Kaplanları"nın arasında ilk sırada yer

almaktadır. Buna ilaveten, İstanbul Sanayi Odası tarafından yapılan 2009 yılında Türkiye'nin 500 büyük sanayi kuruluşu çalışmasına göre Denizli'den 9 adet firma bu kuruluşlar arasında yer almıştır.

Bölge ülke ekonomisine imalat sanayinin yanı sıra enerji sektörüyle de katkıda bulunmaktadır. Bölge sınırları içerisinde elektrik enerjisi üretimi 3 adet termik santral, 5 adet jeotermal santral ve 3 adet hidroelektrik santral tarafından sağlanmaktadır. Kişi başına elektrik tüketiminin yüksek olduğu bölgede 2009 verilerine göre kayıp-kaçak elektrik tüketiminde Türkiye ortalamasının oldukça altında olduğu hatta Türkiye'de en az kayıp kaçak oranının % 1,3 ile Denizli'de olduğu bilinmektedir. Bölge, yenilenebilir ve sürdürülebilir enerji kaynaklarından güneş, rüzgâr ve jeotermal bakımından büyük bir potansiyele sahiptir. Özellikle, çok çeşitli kullanım alanları bulunan jeotermal enerji bakımından bölge oldukça zengindir.

Bölge, tarım sektöründe Türkiye GSKD'sinde sahip olduğu % 7,1 oranındaki payıyla Düzey 2 Bölgeleri arasında 2. sırada yer almaktadır. Bölgede kişi başına düşen bitkisel üretim, canlı hayvanlar ve hayvansal ürünler değeri Türkiye ortalamalarının üstünde kalmaktadır. Bölgede elde edilen tarımsal üretim değerinin büyük kısmı bitkisel üretimden oluşmaktadır. Tarıma elverişli toprakları, zengin su kaynakları ve bölgede hâkim olan Akdeniz iklimi her türlü bitkisel üretimin yapılmasına olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda, bitkisel üretim bölge için büyük önem arz etmektedir. Bölge zeytin, incir, kestane gibi ürünlerin üretiminde Türkiye'de önemli paylara sahiptir. Aydın ili Türkiye incir ve kestane üretiminde ilk sırada yer almaktadır. Ayrıca önemli bir endüstri bitkisi olan pamuk üretiminde de Aydın ülke genelinde 3. sıradadır. Dünya bal üretiminde Çin'den sonra 2. sırada ve bal mumu üretiminde de dünyada 4. sırada yer alan Türkiye'de en çok bal ve bal mumu üreten il Muğla'dır.

Bölge bitkisel üretim, hayvancılık, su ürünleri ve organik tarım açısından yüksek bir tarım potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda, bölgede bu sektörün daha güçlü bir yapıya sahip olması açısından tarımda verimliliğin artırılması, gıda güvenliğinin sağlanması, üreticinin bilinçlendirilmesi, modern tekniklerin kullanılması ve sektöre yapılan desteklerin artırılması önemlidir.

Tarım, turizm ve sanayi faaliyetleri açısından ülke ekonomisine büyük katkı sağlayan bölge gerek endüstriyel hammadde gerekse metalik maden varlıkları açısından önemli kaynaklara sahiptir.

Balikesir'den sonra ülkenin 2. büyük mermer ve traverten yatakları bölge ilerinden Denizli'de bulunmaktadır. Ayrıca, seramik ve cam sanayinin önemli hammaddelerinden biri sayılan albit (sodyum feldspat) üretiminde Türkiye dünyada ilk sırada yer almaktadır ve üretimin % 95'i bölge ilçelerinden Milas ve Çine'de yapılmaktadır.

Sonuç olarak; sektörlere yönelik yapılan analizler, zamanın kısıtlı olması, bölgesel verilerin güncel olmaması, bölge planında lokasyon belirlemeye ışık tutacak ilçe bazında verilerin olmaması nedeniyle bölgenin ekonomik durumunu genel hatlarıyla ele almaktadır. İleriki zamanlarda yapılacak olan detaylı sektör analizleri, turizm, gıda, yenilenebilir enerji başta olmak üzere sektör çalışmaları, seminerler, sektör temsilcileriyle yapılacak olan görüşmeler doğrultusunda bu çalışmanın detaylandırılması öngörülmektedir.

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı
TR32 Düzey 2 Bölgesi
(Aydın - Denizli - Muğla)
2010 - 2013 Bölge Planı

3

■ Mevcut Durum Analizi

3.3 SOSYAL ve KURUMSAL YAPI

3.3.1 Sosyal Yapı

3.3.1.1 Nüfus

İl ve İlçelerin Nüfusu, Yıllık Nüfus Artış Hızı ve Nüfus Yoğunluğu

2009 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine göre, bölge 2.708.258 nüfusa sahiptir ve Türkiye nüfusunun yaklaşık % 3,73'ünü oluşturmaktadır. Aydın ilinin nüfusu 979.155, Denizli ilinin nüfusu 926.362, Muğla ilinin nüfusu ise 802.381 kişidir. Nüfusun cinsiyet dağılımı incelendiğinde kadın ve erkek nüfus oranı Aydın ve Denizli'de birbirine yakın değerler alırken, Muğla'da farklılık göstermektedir (Tablo 44).

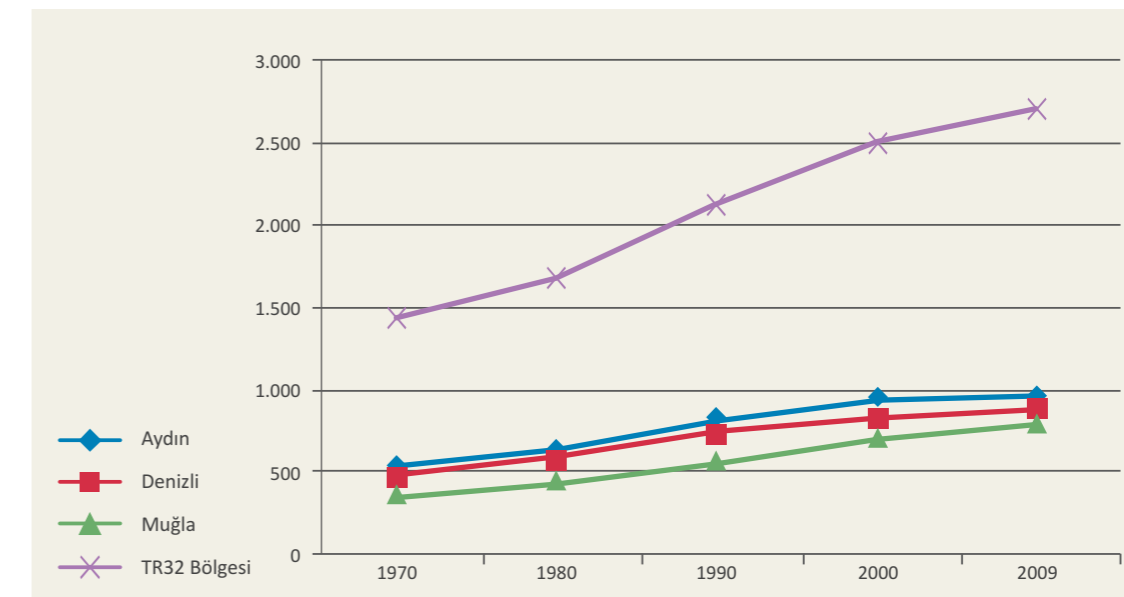
	Aydın	Denizli	Muğla	TR32 Bölgesi	Türkiye
Toplam	979.155	926.362	802.381	2.708.258	72.561.312
Kadın	489.298	463.448	392.292	1.345.038	36.098.842
Erkek	489.857	462.914	410.089	1.362.860	36.462.470

Tablo 44.
TR32 Bölgesi 2009 yılı toplam nüfus

Kaynak:
TÜİK, ADNKS verileri

1970-2009 yılları arasındaki nüfus verilerine göre, bölgenin nüfusunun sürekli olarak artış gösterdiği, 1970 yıllarında 1.400.000 civarında olan nüfusun 2009 yılına gelindiğinde 2.700.000'lere yükseldiği ve 30 yılda % 100'e yakın bir artış sergilediği görülmektedir. Ancak 2000-2009 yılları arasında nüfus artışının yavaşladığı yani nüfus artış hızının daha önceki yıllara göre daha düşük değerler aldığı dikkat

Denizli ili bu bakımdan Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. Bu durumun en önemli sebebinin göç olduğunu söylemek mümkündür. Diğer bölgelere nazaran, özellikle son yıllarda yaşanan küresel ekonomik krizle birlikte Denizli daha az göç almakla beraber aynı zamanda göç vermeye başlamıştır. Bölge illerinin doğurganlık hızlarının ortalama olarak birbirlerine yakın olduğu dikkate alındığında, Denizli

Şekil 42.
TR32 Bölgesi nüfusun yıllara göre değişimi (1970-2009)

Kaynak:
TÜİK,
ADNKS ve
Genel Nüfus
Sayımları
verileri

ilinin yıllık nüfus artış hızının düşük olmasının en önemli sebebinin son yıllarda göç vermeye başlaması olduğu söylenebilmektedir.

Bölgeyi oluşturan il merkezleri ve ilçelerin toplam nüfusları ve yıllık nüfus artış hızları verilerine göre Aydın Merkez ilçesi, Nazilli, Söke ve Kuşadası ilçeleri yüksek nüfusa sahip yerleşim merkezleridir. Denizli Merkez 517.911 nüfusla bölgenin en kalabalık merkez ilçesidir. İlçelerde ise nüfusu en fazla olan 61.491 nüfuslu Çivril ve 58.355 nüfuslu Acıpayam ilçeleridir. Denizli Merkez ilçesiyle çevre ilçeleri arasında bu kadar büyük nüfus farkı bulunmasının başlıca nedenlerinden biri il merkezinde yoğunlaşan sanayi sektörü sebebiyle ilçelerden

merkeze önemli ölçüde göç almasıdır. Buna bağlı olarak Denizli nüfusu yoğunlukla il merkezinde toplanmaktadır. Muğla ilinde turizm sektörünün gelişimiyle doğrudan bağlantılı olarak Merkez ilçesi nüfusu turistik ilçelerin nüfusundan daha azdır. Bodrum, Fethiye, Milas nüfusu 100.000'in üzerinde olan ilçeleridir. Merkez ilçe nüfusu ise 96.820'dir. İlçelerle ilgili fikir veren bir diğer veri ise, yıllık nüfus artış hızlarıdır. Bölge ilçelerinin bir kısmında yıllık nüfus artış hızları eksi değerler almaktadır. Merkez ilçelerde ise yıllık nüfus artış hızının bölgenin diğer ilçelerine nazaran daha yüksek oranlara sahip olduğu görülmektedir. Bu durum ilçelerden Merkez ilçelere ve diğer bölgelere göçler olduğunun göstergelerinden birini oluşturmaktadır (Tablo 45).

Aydın	Toplam Nüfus	Yıllık Nüfus Artış Hızı (Binde)	Denizli	Toplam Nüfus	Yıllık Nüfus Artış Hızı (Binde)	Muğla	Toplam Nüfus	Yıllık Nüfus Artış Hızı (Binde)
Merkez	243.037	32,0	Merkez	517.911	17,6	Merkez	96.820	47,5
Bozdoğan	35.854	-16,3	Acıpayam	58.355	-3,5	Bodrum	118.217	32,1
Çine	53.032	-12,4	Buldan	27.430	8,6	Datça	15.901	-6,7
Germencik	43.622	2,2	Çal	22.649	30,0	Fethiye	183.184	9,7
Karacasu	20.764	-15,5	Çameli	20.498	3,6	Köyceğiz	32.753	12,5
Koçarlı	26.751	-11,9	Çardak	9.520	-12,2	Marmaris	75.350	-19,3
Kuşadası	81.295	31,3	Çivril	61.491	1,8	Milas	123.984	3,9
Kuyucak	29.363	-17,8	Güney	11.717	-14,6	Ula	23.969	-10,4
Nazilli	146.235	18,0	Kale	22.044	1,7	Yatağan	45.888	-4,7
Söke	115.758	2,3	Sarayköy	30.031	-9,2	Dalaman	33.451	32,9
Sultanhisar	21.358	13,2	Tavas	51.644	-4,8	Ortaca	41.704	25,6
Yenipazar	13.585	-2,2	Babadağ	7.707	-17,6	Kavaklıdere	11.740	-2,6
Buharkent	12.652	-4,2	Bekilli	8.330	1,0			
İncirliova	43.274	22,9	Honaz	30.931	59,4			
Karpuzlu	12.400	-24,0	Serinhisar	15.438	-1,7			
Köşk	27.362	7,1	Akköy	5.518	-16,4			
Didim	52.813	36,1	Baklan	6.359	-49,1			
			Beyağaç	7.241	-8,7			
			Bozkurt	11.548	-17,1			

Tablo 45.
TR32 Bölgesi ilçelerinin nüfus verileri (2009)

Kaynak:
TÜİK, ADNKS

	Aydın	Denizli	Muğla	TR32 Bölgesi	Türkiye
Nüfus yoğunluğu	125	79	62	84	94
Yıllık nüfus artış hızı (%)	1,4	0,93	1,38	1,23	1,45

Tablo 46.
TR32 Bölgesi nüfus yoğunluğu ve yıllık nüfus artış hızı (2009)

Kaynak:
TÜİK, Bölge Raporu TR32 Bölgesi

Bölgenin genel nüfus yoğunluğu 84'tür. Bu sayı, 94 olan ülke nüfus yoğunluğunun altında bulunmaktadır. Bölge illerinden Aydın, km²'ye düşen 125 kişi ile hem bölge hem Türkiye ortalamasının oldukça üzerinde yer almaktadır. Denizli'nin nüfus yoğunluğu 79, Muğla'nın nüfus yoğunluğu ise 62'dir. Ancak ortalama nüfus yoğunluklarını gösteren bu rakamlar, her ilçe için farklılıklar göstermektedir. İlçelerin yıllık nüfus artış hızlarından da incelenebileceği gibi, bazı bölgelerde yerleşimler yoğunlaşırken ve buna bağlı olarak nüfus yoğunluğu artarken bazı bölgelerde bu oran oldukça düşüktür (Tablo 45).

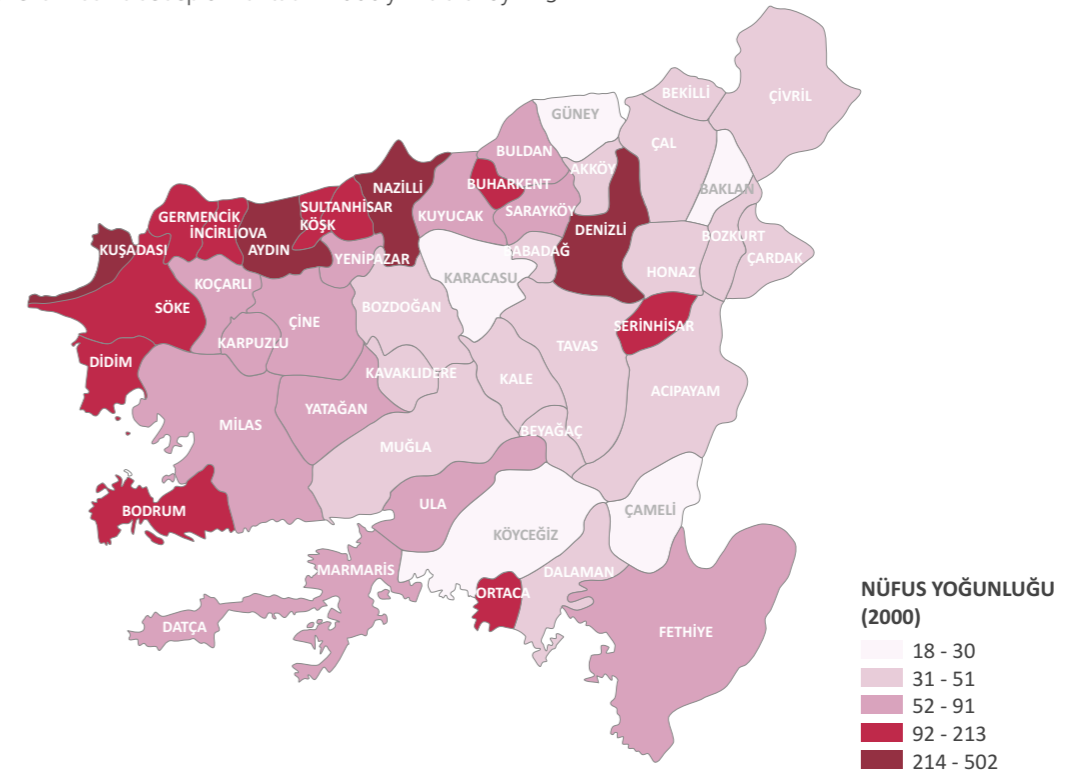
Bölge illerinin nüfus artış hızını etkileyen bir diğer önemli faktör de göçtür. Sanayileşme ve kentleşme ile birlikte artan köyden kente göç olgusu, kırsal kesimdeki yıllık nüfus artış hızının düşük hatta eksiye yakın, şehir nüfusunun yıllık artış hızının ise yüksek değerler almasına sebep olmaktadır. 2000 yılına ait köy

	Aydın	Denizli	Muğla
Köy nüfusu yıllık nüfus artış hızı (%)	0,39	0,53	2,03
Şehir nüfusu yıllık nüfus artış hızı (%)	2,50	2,04	3,03

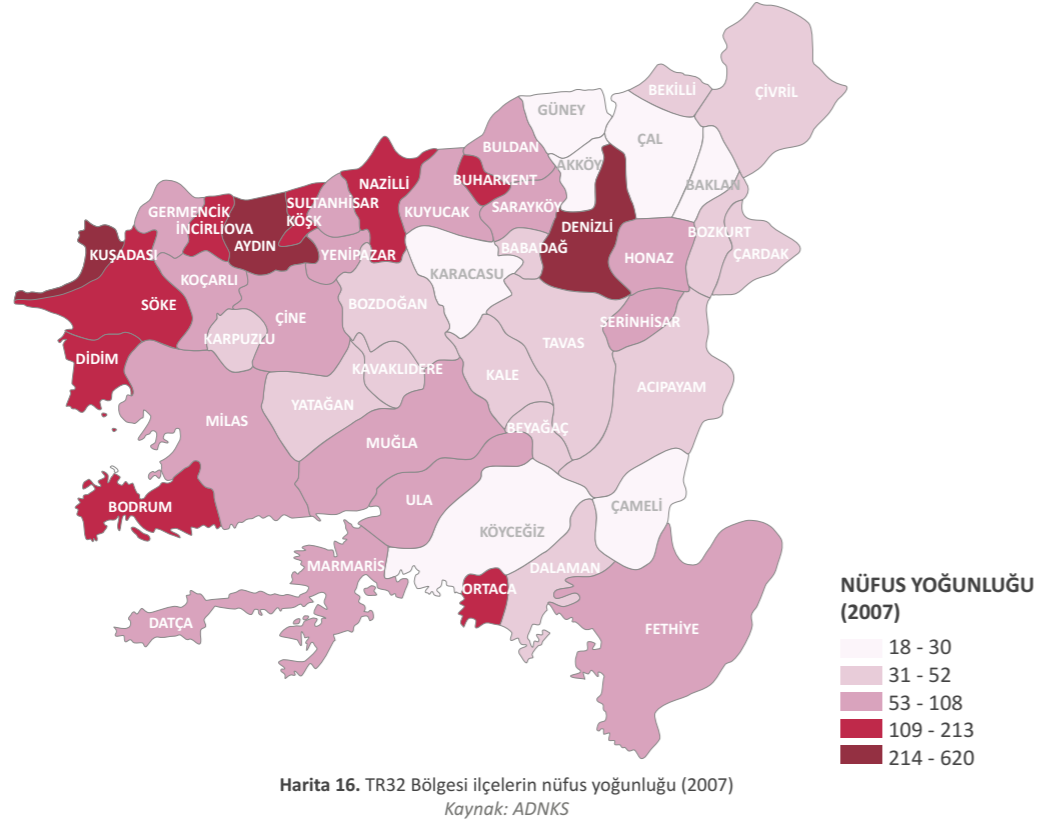
Tablo 47.
Köy ve kent nüfus artış hızları (2000)

Kaynak:
TÜİK, Genel nüfus sayım sonuçları

ve kent nüfuslarının yıllık artış hızlarını gösteren Tablo 47'de görülebileceği gibi Aydın ve Denizli illerinde köy nüfusunun artış hızı düşük kalırken şehir nüfusunun artış hızı yüksek değerler almıştır. Ancak bu durum Muğla ili için geçerli değildir. Muğla ilçelerinin pek çoğunda gelişmiş olan turizm sektörünün, bu ilçelerin köy nüfuslarının da fazla olmasına, hatta sürekli göç almasına sebep olduğu ve ilçeler dışarıya çok göç vermediği için yıllık nüfus artış hızlarının bölgenin diğer illerinin ilçelerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Harita 15. TR32 Bölgesi ilçelerin nüfus yoğunluğu (2000)
Kaynak: TÜİK, Genel nüfus sayım sonuçları

Bölgenin ilçelerinin yıllara göre nüfus yoğunluğu değişimleri incelendiğinde, göç olgusunun nüfus değişimindeki payı gözlenebilmektedir. Akköy, Çal, Serinhisar, Karpuzlu, Yatağan, Kavaklıdere, Bozdoğan'ın nüfus yoğunluklarının dikkat çeker biçimde azaldığı görülmektedir. Bu ilçelerin dışında kalan bazı bölgeler de azalmalar yaşanmasına rağmen, bu ilçelerde nüfus yoğunlukları % 50 oranında azalmıştır. İlçe merkezleri ve köylerden şehir merkezine, şehir dışına ya da bölge dışına göçler gerçekleşmiştir (Harita 15 ve Harita 16).

Bir diğer yandan, bölge nüfusunun yoğunlaştığı merkezler açısından incelendiğinde, Denizli'de nüfus sanayi merkezi olarak kabul edilen Merkez ilçede yoğunlaşırken, Aydın'da Merkez ilçenin yanı sıra Kuşadası ve Didim gibi Ege Denizi kıyısında bulunan ve turizm sektörünün gelişmiş olduğu ilçelerde toplanmıştır. Muğla'da ise Merkez ilçe nüfus yoğunluğu düşük kalmış, Aydın'da olduğu gibi nüfus genelde turizm sektörüyle bağlantılı olarak kıyı ilçelerde yoğunlaşmıştır.

Nüfusun Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Nüfusun yaş grupları ve cinsiyete göre dağılımını

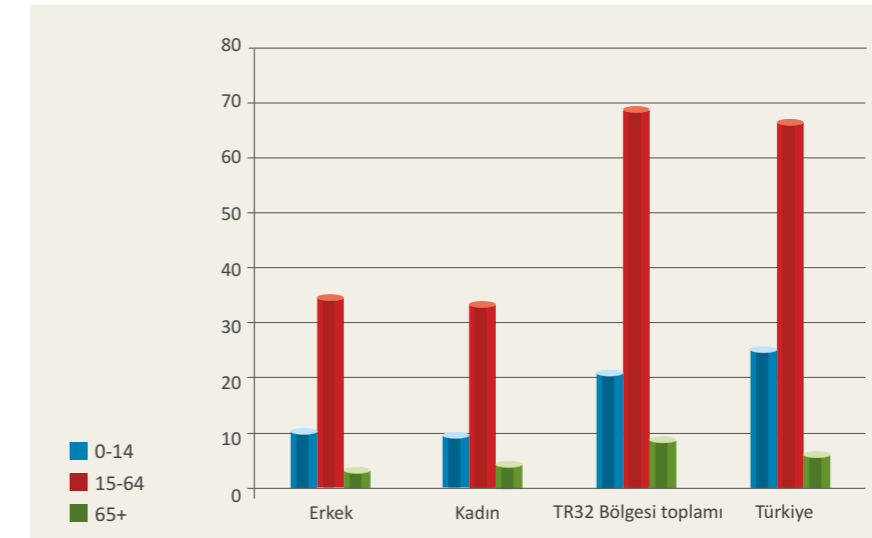
dikkate aldığımızda, bölgede genel nüfusun % 22'sini çocuk nüfusu, % 68'ini yetişkin nüfus ve % 9'unu da yaşlı nüfusun oluşturduğu görülmektedir. Yaşlı nüfus oranı ve yetişkin nüfus oranı Türkiye genelinden daha yüksek olmakla birlikte, çocuk nüfus oranı Türkiye genelinden düşüktür. Yetişkin nüfus oranının Türkiye ortalamasından yüksek olması, bölgenin aktif nüfus açısından daha kalabalık olduğunu ve mevcut potansiyel iş gücünün Türkiye ortalamasından yüksek olduğunu göstermektedir. Yaşlı nüfus oranının da Türkiye ortalamasından yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum ise bölgedeki ölüm oranının Türkiye ortalamasından daha düşük olduğunu göstermektedir. Tüm bu oranların Türkiye ortalamasından daha gelişmiş bir konumda olmasının yanı sıra, gelişmiş ülkelerin karakteristiği olan oranlara yaklaştığı da göze çarpmaktadır (Şekil 43). Aynı zamanda Şekil 44'deki nüfus piramidi incelendiğinde, son 20 yılda doğurganlık hızının önceki yıllara oranla net bir biçimde düştüğü gözlenebilmektedir. Tüm bu veriler birlikte incelendiğinde, bölgenin Türkiye ortalamasına göre daha yaşlı bir nüfus yapısına sahip olduğunu söylemek mümkündür. 65 yaş üstü nüfus, iş gücüne katılmadığı için bağımlı nüfus olarak adlandırılmaktadır. Nüfusun yaşlanması bir yandan yaşam süresinin uzadığını gösterirken diğer yandan

toplumdaki yaş bağımlılık oranının yükselmesine neden olmaktadır. Bu durumda toplumda yaşlı nüfusun artmasıyla birlikte yaşlılara yönelik uygulamaların iyileştirilmesi ve artan ihtiyaç doğrultusunda sosyal altyapının geliştirilmesi gerekmektedir.

2023 Yılı Nüfus Projeksiyonu

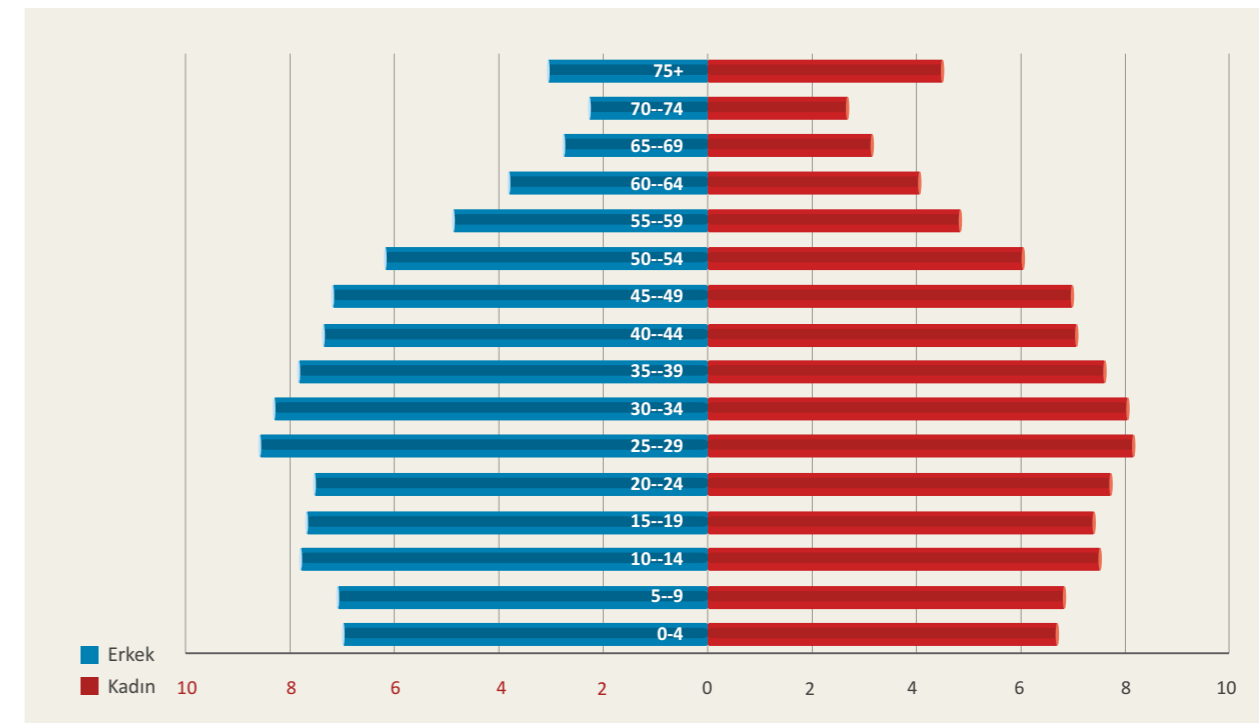
FIVFIV programı kuşak bileşenler yöntemiyle nüfusun gelecekte sahip olacağı doğurganlık ve ölümlülük oranları dikkate alınarak gerçekleştirilen 2023 yılı nüfus

projeksiyonundan elde edilen veriler ışığında bölgenin kadın, erkek ve toplam nüfusu ile yaş grupları dağılımına göre gerçekleştirilen nüfus piramidindeki değişimler gözlenebilmektedir (Şekil 45 ve 46). Buna göre, 2009 yılında 1.345.038 olan kadın nüfusunun 1.476.942'ye, 1.362.860 olan erkek nüfusunun 1.492.415'e ve 2.708.258 olan toplam bölge nüfusunun 2.969.357'ye yükselmesi beklenmektedir. Aynı zamanda beklenen nüfus piramidi yapısına göre bölgenin yaş gruplarına göre dağılım yüzdelere de değiştiği dikkat çekmektedir.

Şekil 43. TR32 Bölgesi nüfusunun yaş ve cinsiyete göre dağılımı (2009)

Kaynak: TÜİK, ADNKS

Şekil 44. TR32 Bölgesi nüfus piramidi (2009)

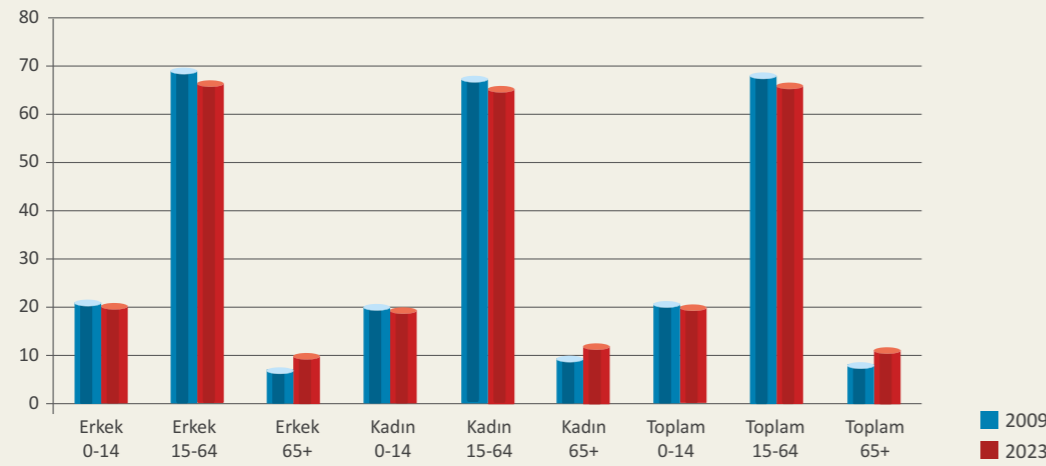
Kaynak: TÜİK, Bölge Raporu TR32 Bölgesi

2023 yılı beklenen nüfus piramidini incelediğimizde, 2009 yılında daha çok piramit şekline yakın olan bölge nüfus piramidinin, 2023 yılına gelindiğinde dik-dörtgen bir şekil almaya ve nüfusun daha dengeli bir dağılım sergilemeye doğru gelişmeye başladığı gözlenmektedir (Şekil 46).

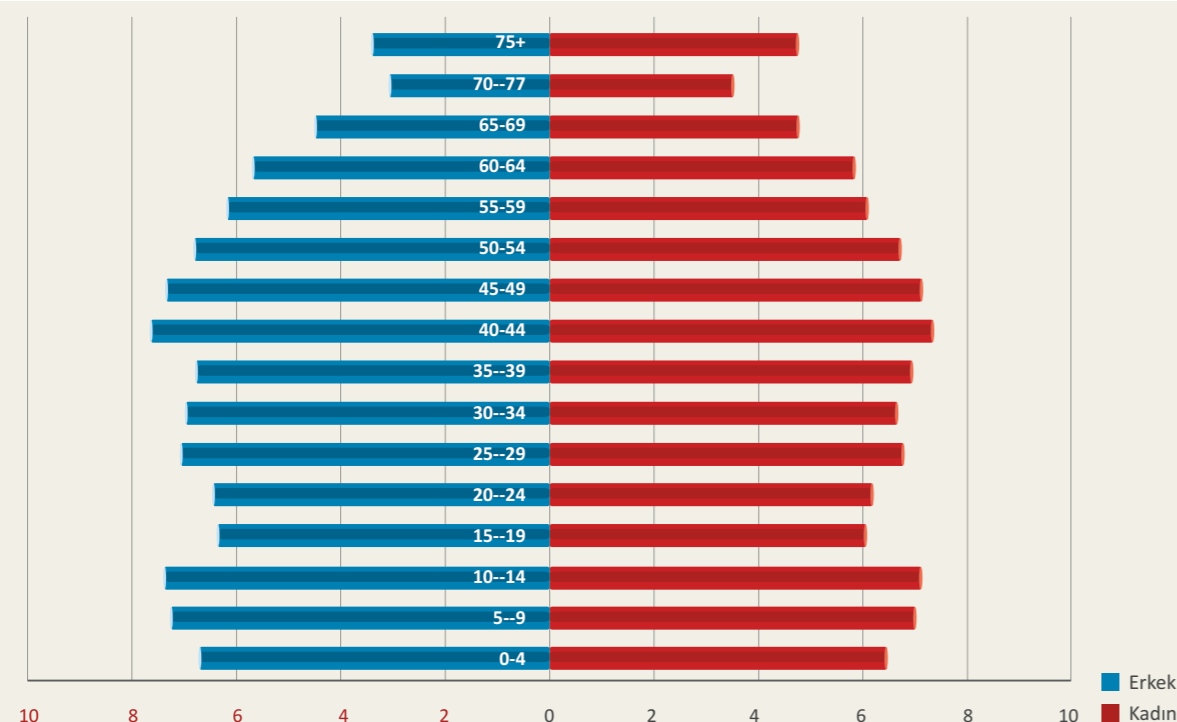
2009-2023 yılları arasında nüfusun yaş ve cinsiyete göre dağılımında beklenen değişimi gösteren Şekil 47 incelendiğinde 65 yaş üstü nüfus oranının arttığı, 0-14 yaş aralığındaki nüfus oranının ve potansiyel iş gücünü oluşturan 15-64 yaş arası nüfusun düşüş gösterdiği

görülmektedir. Bu nüfus oranlarına göre, bölgenin 2023 yılına gelindiğinde daha yaşlı bir nüfusa sahip olması beklenmektedir. Bu hem sosyal gelişmişliğin bir göstergesi olan ölüm hızında bir düşüş ve yaşam süresinde uzama, hem de daha önce belirtildiği gibi yaş bağımlılık oranında yükselme beklendiğini göstermektedir. Bu durumda, bölgenin yaşlı bakım evleri ve huzurevleri gibi ihtiyaçlarının daha da artması beklenmektedir. Bölgede bu yönde yapılacak olan yatırımlar, 2023 yılına gelindiğinde sosyal kalkınma açısından bölgede sosyal altyapının tamamlanmış olmasını sağlayacaktır.

Şekil 45.
TR32 Bölgesi
2009-2023 yılı
nüfusun yaş ve
cinsiyete göre
dağılımındaki
değişim

Şekil 46.
2023 yılı
tahmini
nüfus
piramidi

Toplam Yaş Bağımlılık Oranı, Medyan Yaş ve Cinsiyet Oranı

Toplumdaki üretim faaliyetlerine katılmadıkları varsayıldığı için bağımlı nüfus olarak tanımlanan 15 yaş altı ve 65 yaş üstü nüfus oranı toplam yaş bağımlılık oranı olarak adlandırılır ve gelişmişlik düzeyiyle ters orantılıdır. Toplam yaş bağımlılık oranı arttıkça gelişmişlik düzeyi azalır. Gelişmiş ülkelerde ortalama yaş bağımlılık oranı % 50 civarındadır. Türkiye ortalama yaş bağımlılık oranı ise % 49,3, bölgenin toplam yaş bağımlılık oranı ise % 44,7'dir ve bölge Türkiye genelinde en düşük yaş bağımlılık oranına sahip ilk 9 bölge arasında yer almaktadır. Aydın, Denizli ve Muğla illeri Türkiye ortalamasına göre daha düşük bir toplam yaş bağımlılık oranına sahiptir ve bu oran Aydın'da % 45,4, Denizli'de % 45,5, Muğla'da ise % 42,9'dur. İller sıralamasında Aydın 60., Denizli 58. ve Muğla 71. sırada yer almaktadır. Bu sayılar, bölge illerinin en düşük yaş bağımlılık oranlarına sahip iller arasında bulunduğu göstergesidir. Buna göre bölgedeki aktif nüfus, diğer bölgelere ve Türkiye geneline oranla daha fazladır. Bu durum potansiyel iş gücünü ve iş gücüne katılım oranını yükseltmektedir (Tablo 48).

Gelişmiş ülkelerde medyan yaş 30'un üzerinde bulunmaktadır. Türkiye'nin medyan yaşı 28,8'dir. Bölgenin medyan yaşı ise 32,8 ile gelişmiş ülkeler seviyesinde bulunmaktadır. Yani bölgede nüfusun yarısı 32 yaşından küçüktür. Aynı zamanda her üç ilde de medyan yaş 30'un üzerinde değerler almaktadır. Aydın ili medyan yaşı 33,4, Denizli ili medyan yaşı 31,8 ve Muğla ili medyan yaşı 33,5'dir (Tablo 48).

Nüfusun cinsiyete göre dağılımına bakıldığında elde edilen veriler Aydın ve Denizli illerinde erkek ve kadın

Tablo 48.
TR32 Bölgesi medyan yaş, yaş bağımlılık ve cinsiyet oranları (2009)

	Aydın	Denizli	Muğla	TR32 Bölgesi	Türkiye
Toplam yaş bağımlılık oranı	45,4	45,5	42,9	44,7	49,3
Medyan yaş	33,41	31,8	33,51	32,87	28,77
Cinsiyet oranı (%)	100,1	99,9	104,5	101,3	101,0

nüfusunun genel olarak birbirine yakın olduğunu göstermektedir. Cinsiyet oranları %100 civarındadır. Muğla'da cinsiyet oranının % 104,5 olması, erkek nüfusunun kadın nüfusundan fazla olduğunu göstermektedir. Bu oran Muğla ilinde var olan kentleşme ve göç olgusunu ortaya koymaktadır. Çünkü göç alan illerde genellikle erkek

nüfusu kadın nüfusundan fazladır. Bu durumda, Muğla'nın diğer illere oranla daha fazla göç aldığı söylemek mümkündür. Aynı zamanda % 100'ün üzerinde olan cinsiyet oranı ve göç olgusuyla birlikte düşünüldüğünde, Muğla ilinin ekonomik açıdan gelişmiş bir bölge olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 48).

Doğurganlık Hızı ve Ortalama Hane Halkı Büyüklüğü

Doğurganlık hızı ve ortalama hane halkı büyüklükleri gelişmişlik düzeyi ile ters orantılıdır. Diğer bir ifadeyle bölgelerin gelişmişlik düzeyi arttıkça, doğurganlık hızı ve ortalama hane halkı büyüklüğü düşmektedir. Öncelikle doğurganlık hızı bakımından incelediğimizde, bölgedeki doğurganlık hızının Türkiye genelinden düşük olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum bölgede yıllık nüfus artış hızının düşme eğiliminde olduğunu göstermektedir ve toplam çocuk nüfusu oranının Türkiye ortalamasından düşük olmasının nedenini açıklamaktadır (Tablo 49).

Ortalama hane halkı büyüklüklerine bakıldığında ise yine aynı sonuçla karşılaşılmaktadır. Bölge 3,8 ortalama hane halkı büyüklüğü ile 4,5 olan Türkiye ortalamasının altında bulunmaktadır. Ortalama hane halkı büyüklüğü, hane halkı üyelerinin faydalanabilecekleri kaynakların üyeler arasındaki dağılımını ortaya koyduğundan az gelişmişliğin göstergeleri arasında kabul edilmektedir (Tablo 49).

Şehirleşme Oranı

Bölgenin toplam şehir nüfusunun köy nüfusuna oranı % 57'dir. 1.544.638 kişi şehirlerde yaşarken, 1.163.260 kişi bucak ve köylerde yaşamaktadır. Türkiye genelinde şehirleşme oranı % 75 iken, bölgenin

	Aydın	Denizli	Muğla	TR32 Bölgesi	Türkiye
Doğurganlık hızı (2009)	2,12	2,19	1,94	2,08	2,53
Ortalama hane halkı büyüklüğü (2000)	3,68	3,85	3,47	3,8	4,5

Tablo 49.
TR32 Bölgesi doğurganlık hızı (2009) ve ortalama hane halkı büyüklüğü (2000)

şehir nüfusu oranı bu orandan düşük kalmaktadır. Yani kırsal nüfusun köylerde tarımla geçinebildiklerini, beklentilerini karşılayabildiklerini ve köyden kente göç olgusunun Türkiye genelinden daha düşük olduğunu vurgulamak gerekmektedir (Tablo 50). Bölgenin 2009 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre % 57 olan şehirleşme oranı 2000 yılı nüfus sayım sonuçlarından elde edilen oranla karşılaştırıldığında (% 46,7), bölgede şehirleşme sürecinin bölgesel gelişmeye paralel bir hızla devam etmekte olduğu görülmektedir.

Koçarlı, Karpuzlu, Kuyucak ve Bozdoğan, Germencik ilçeleri ise en yüksek kırsal nüfusa sahip ilçelerdir. Aydın İli geneli tarıma dayalı bir ekonomiye sahip olduğu için pek çok ilçesinde köy nüfusu oranı şehir nüfusu oranından yüksek değerler almaktadır. Ancak Kuşadası ve Didim turizme dayalı ekonomiye sahip ilçeler oldukları için şehir nüfusu oranı, köy nüfusu oranına göre daha yüksektir. Merkez ve Nazilli ilçelerinin şehirleşme oranı da diğer ilçelere nazaran daha yüksektir. Bunun sebebi, Merkez ilçe ve merkez ilçe

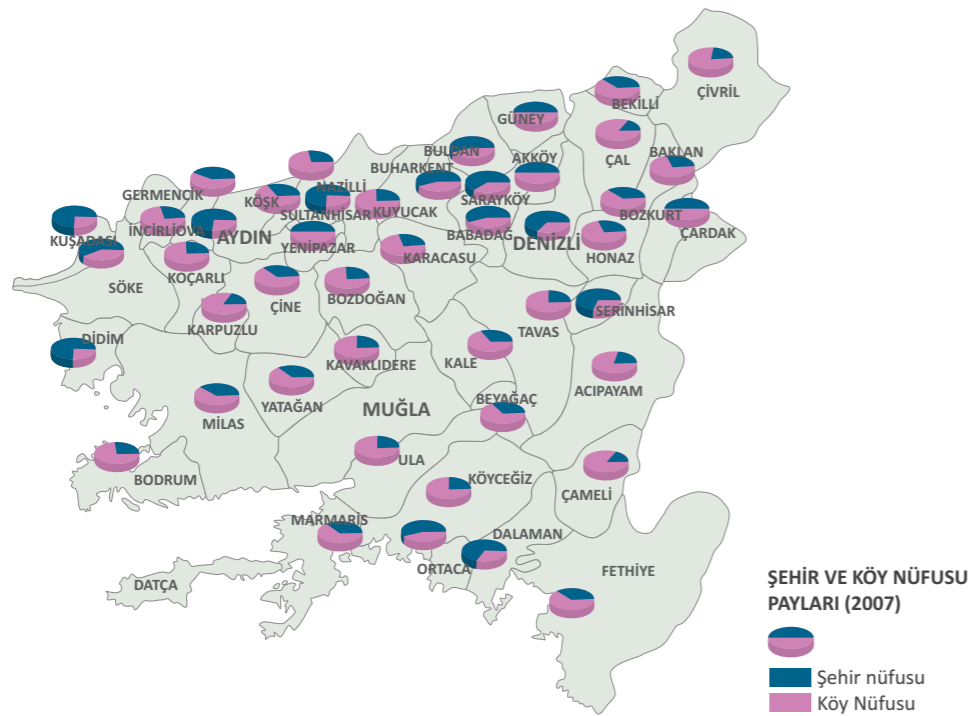
	Aydın	Denizli	Muğla	TR32 Bölgesi	Türkiye
Şehir nüfusu	573.884	630.997	339.757	1.544.638	54.807.219
Köy nüfusu	405.271	295.365	462.624	1.163.260	17.754.093
Toplam	979.155	926.362	802.381	2.707.898	72.561.312
Şehirleşme oranı (%)	58,61	68,11	42,343	57	75,5

Tablo 50.
Şehirleşme oranı (2009)

Kaynak:
TÜİK, ADNKS

İlçeler bazında incelendiğinde ise, şehirleşme oranı farklılıklar göstermektedir. Denizli'de şehirleşme oranı en yüksek ilçeler Denizli Merkez, Sarayköy ve Serinhisar'dır. Çivril, Bozkurt, Acipayam, Çameli ise köy nüfusu oranının en yüksek olduğu ilçelerdir. Aydın incelendiğinde Merkez, Kuşadası, Didim ve Nazilli ilçelerinin şehir nüfusunun Aydın ili genel ortalamasının üzerinde değerler aldığı görülmektedir.

nüfusuna yakın bir nüfusa sahip olan Nazilli'de sanayinin diğer ilçelere göre daha gelişmiş olmasıdır. Muğla'da ise Dalaman ilçesi, Merkez ilçeden daha yüksek şehir nüfusu oranına sahiptir. Dalamandan sonra şehirleşme oranı en yüksek ilçeler Merkez ilçesi ve Ortaca'dır. Köy nüfusu açısından en kalabalık ilçeler ise genelde turistik yerleşim merkezleri olan Marmaris, Bodrum, Ula, Köyceğiz ve Kavaklıdere ilçeleridir (Harita 17).

Harita 17. TR32 Bölgesi şehir ve köy nüfusu payları (2007)

ŞEHİR VE KÖY NÜFUSU PAYLARI (2007)

■ Şehir nüfusu
■ Köy Nüfusu

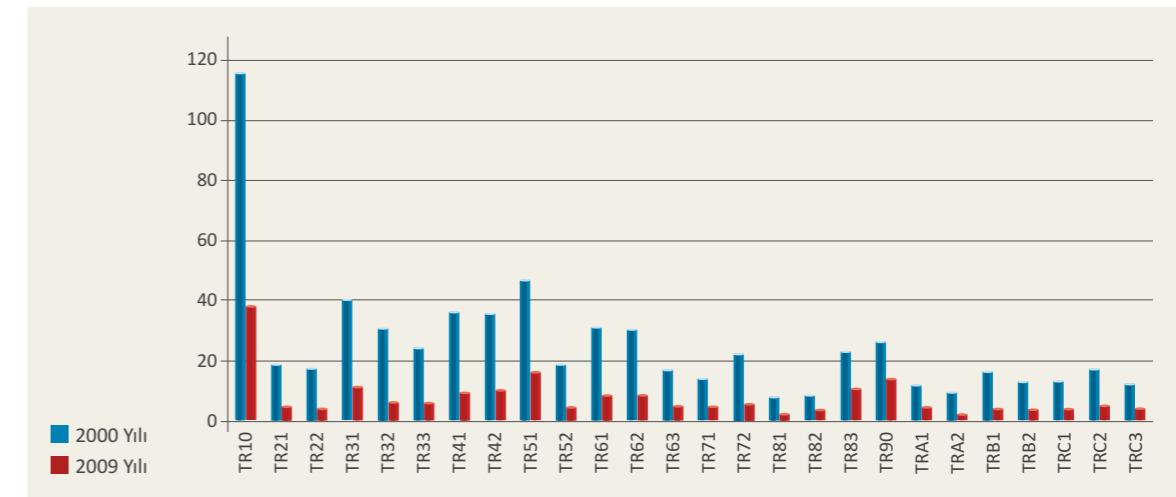
3.3.1.2 Göç

Göç olgusu bir bölgenin sosyo-ekonomik durumunu etkileyen önemli bir etkidir. Bölgedeki göç olgusu geçmiş yıllardan günümüze bakarak incelendiğinde, bölgenin 2000 yılında Türkiye'nin en çok göç alan 7. Düzey 2 Bölgesi olduğu gözlenmektedir. Fakat 2008-2009 döneminde bölgenin aldığı göçün azaldığı, verdiği göçün arttığı, böylece net göç ve net göç hızının dikkat çekici biçimde düştüğü görülmektedir (Şekil 47). Buradan 2008-2009 yılları arasında bölgede bir iş gücü kaybı yaşandığı söylenebilir. 2009 yılı verilerine göre ise bölge Türkiye'de en fazla göç alan 11. Düzey 2 Bölgesi olmuştur.

İller bazında incelendiğinde ise her ilde net göç hızının düştüğü gözlenmektedir. Ancak Denizli ilinde net göç hızı eksi değerler almakta, yani Denizli göç alan bir il

Bölgenin İzmir hinterlandında bulunması sebebiyle, en yakın ilişkilerini İzmir ile yaşadığı gibi göç alanında da en fazla göç alışverişini onunla yapmaktadır. Bölgenin göç alışının azalması sosyo-ekonomik açıdan iyi yönde bir gelişme olsa da bölgenin genç, aktif ve nitelikli göç vermesi önemli bir sorun doğurmaktadır.

Bölge, önemli ölçüde göç alan ve göç veren bir yapıya sahip olmasına karşın, bölgede bir göç analizinin eksikliği hissedilmektedir. Bölgeye ve bölgeden gerçekleşen göçlerin sebepleri, gerçekleşme şekilleri ve sonuçlarına yönelik verilerin tespiti adına, bölgede geniş kapsamlı bir göç analizi ihtiyacı bulunmaktadır. Aynı zamanda bölgeye göç edenlerin sosyal dışlanmışlıklarını önleyici, sosyal adaptasyonu ve entegrasyonu artırıcı projeler ve faaliyetlere gereksinim duyulmaktadır.

Şekil 47.
Düzey 2 Bölgeleri'nin 2000 ve 2009 yıllarında aldıkları göçler (On Bin)

Kaynak:
TÜİK,
Göç istatistikleri

olmaktan çıkıp göç veren bir il durumuna gelmektedir. (Tablo 51).

Bölgenin göç verdiği ve göç aldığı diğer bölgeler incelendiğinde İzmir gibi yakın bulunduğu bölgelerle daha çok göç alışverişinde bulunduğu gözlenmiştir. İzmir'den sonra 2. sırada Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak illerini içeren Kuzey Ege Bölgesi, 3. sırada Antalya, Isparta ve Burdur'u içeren Batı Akdeniz Bölgesi, 4. sırada ise tüm Türkiye'nin göç alan bölgesi İstanbul'a göç alıp vermektedir. Bölgenin yakın çevresinde bulunan bölgelere verdiği göç ve bu bölgelerden aldığı göç hacminin birbirine yakın olması dikkat çekici bir noktadır (Şekil 48, Şekil 49).

Son yıllarda meydana gelen ekonomik gelişmeler sonucu bölgenin içine ve bölgenin dışına göç son yıllarda dengelenerek neredeyse başa baş gelmiştir.

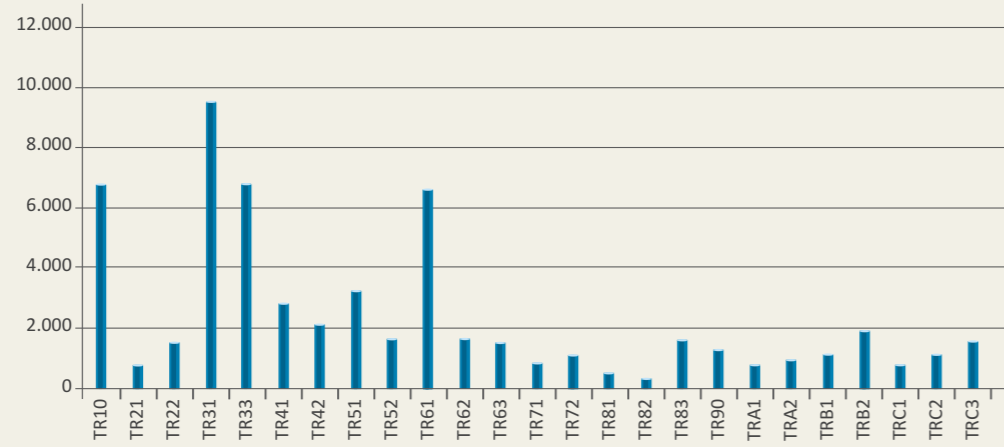
	Yıllar	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı
Aydın	2008	34.375	25.577	8.798	9,15
	2009	28.524	27.640	884	0,9
Denizli	2008	22.721	22.120	601	0,66
	2009	20.119	21.760	-1.587	-1,71
Muğla	2008	35.907	24.959	10.948	13,93
	2009	28.390	26.613	1.777	2,22
TR32 Bölgesi	2008	81.157	60.810	20.347	7,64
	2009	66.994	65.920	1.074	0,4

Tablo 51.
Nüfus hareketleri (2008-2009)

Kaynak:
TÜİK, Göç istatistikleri

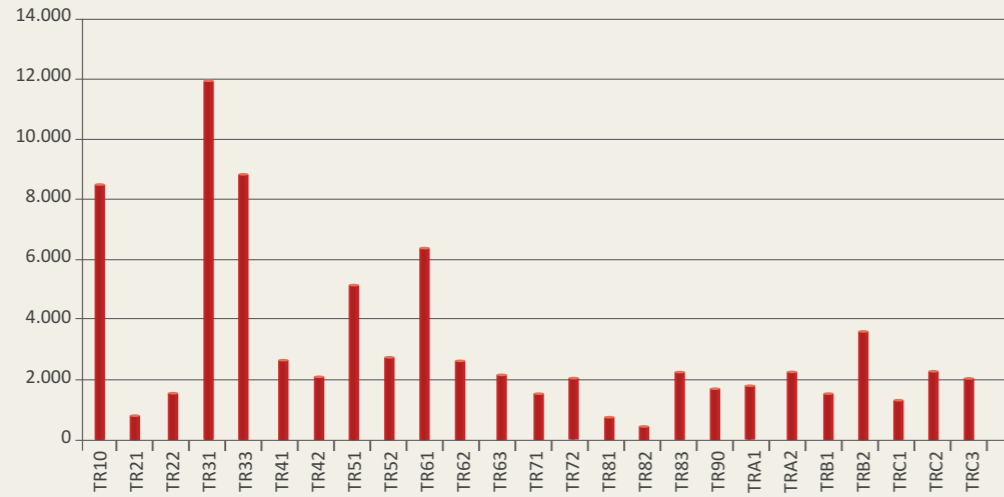
Şekil 48.
TR32
Bölgesi'nden
göç alan
bölgeler
(2009)

Kaynak:
TÜİK,
Göç istatistikleri

Şekil 49.
TR32
Bölgesi'ne
göç veren
bölgeler (2009)

Kaynak:
TÜİK,
Göç istatistikleri

3.3.1.3 İş Gücü ve İstihdam

2009 yılı TÜİK hane halkı iş gücü verilerine göre bölgede toplam çalışan sayısı 1.113.000'dir. Bu sayının 741.000'i erkek, 372.000'i ise kadın nüfustur. Yani toplam çalışan nüfusun % 66,5'ini erkekler, % 33,5'ini ise kadınlar oluşturmaktadır. Sektörlerin cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde, tarım sektöründe % 57'lik bir payla kadınların daha fazla istihdam edildiği görülmektedir. Bu oranı % 35 ile sanayi sektörü izlemektedir. İnşaat sektöründe % 99, hizmetlerde ise % 75 oranında erkeklerin istihdam edildiği görülmektedir. Toplam çalışan sayısı incelendiğinde ise, bölgede en fazla çalışanın tarım ve hizmetler sektöründe olduğu dikkat çekmektedir (Tablo 52).

2004-2009 yılları arasında erkek ve kadınlarda istihdam oranı ile iş gücüne katılım oranları incelendiğinde

erkek nüfusun iş gücüne katılımının % 80'lere yaklaştığı, ancak kadın nüfusun iş gücüne katılımının % 35'lerde bulunduğu görülmektedir. Bu durum kadınların iş gücüne katılımının erkeklere oranla daha düşük olduğunu ve ekonomik hayatta erkekler kadar aktif bir rol alamadıklarını göstermektedir (Şekil 50). Türkiye genelinde kadınların iş gücüne katılım oranları ise % 24,4'tür. Bu bakımdan Türkiye geneliyle karşılaştırıldığında, bölgenin kadın nüfusunun, iş gücüne katılım oranının Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir.

Bölgedeki istihdamın yıllara göre sektörel dağılımı incelendiğinde, 2004-2009 yılları arasında özellikle tarım sektöründeki düşüş ve hizmetler sektöründeki artış dikkat çekmektedir. 2004 yılında % 18'lik paya sahip olan ticaret sektörü istihdam oranı 2008'e kadar

	Kadın		Erkek		Toplam
	Çalışan Sayısı	Sektör İçi Payı	Çalışan Sayısı	Sektör İçi Payı	
Tarım	413.194	% 57,22	308.906	% 42,77	722.100
Sanayi	36.036	% 35,43	101.684	% 73,83	137.720
İnşaat	531	%0,98	54.171	% 99,02	54.702
Hizmet	70.539	%25	281.077	% 74,93	351.616

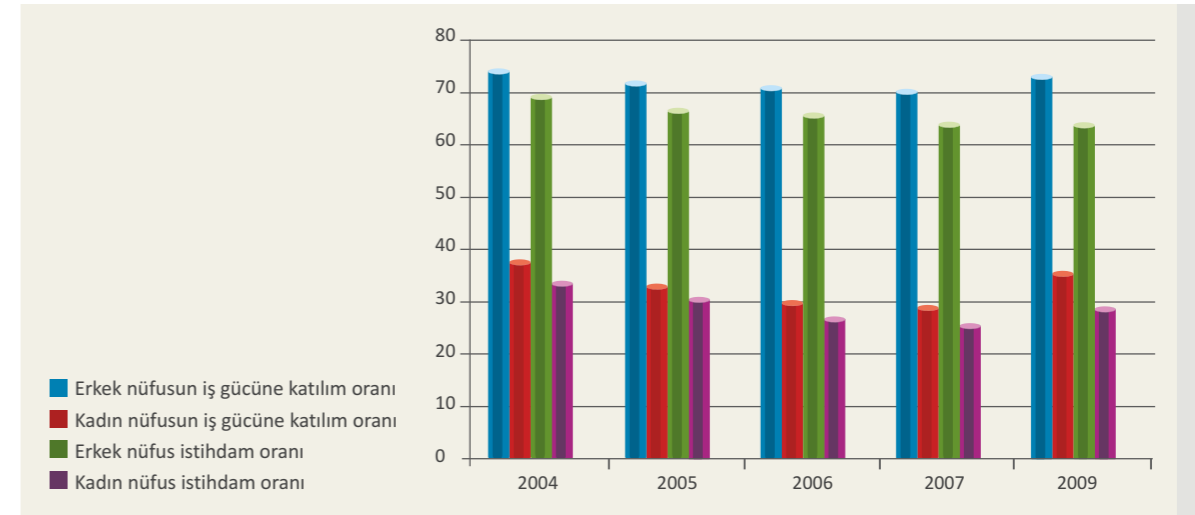
Tablo 52.
TR32 Bölgesi'nde
çalışanların sektöre
ve cinsiyete göre
dağılımı (2000)

Kaynak:
TÜİK, Hane halkı
iş gücü istatistikleri

yükselme göstermiş ancak 2009 yılında yaşanan ekonomik krizle birlikte % 3'lük bir azalma yaşayarak düşüşe geçmiştir. Sanayi sektöründe ise 2004-2009 yılları arasında çok belirgin değişiklikler olmamakla birlikte 2009 yılında ekonomik krize rağmen istihdamdaki payını yükseltmeyi başarmıştır (Şekil 51).

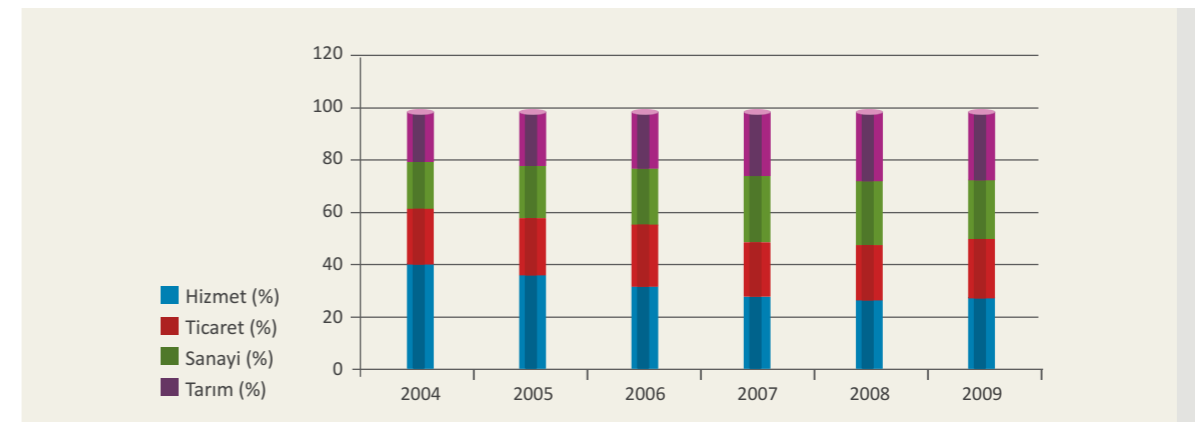
Bölgenin 2009 yılı işsizlik oranı % 14,2 ile Türkiye geneline yakın bir tablo sergilemektedir. 2008 yılında

Türkiye ortalamasına göre yüksek işsizlik oranına sahip Aydın, 2009 yılına gelindiğinde, ekonomik krizle birlikte % 16,4'e yükselen işsizlik oranıyla dikkat çekmektedir. Ancak genel olarak incelediğimizde de sanayi, tarım ve turizm açısından güçlü kaynaklar barındıran bölgede, 2009 yılı itibarıyla işsizlik oranının arttığı ve bölgenin Türkiye ortalamasından daha yüksek işsizlik oranına sahip olduğu gözlenmektedir (Tablo 53).

Şekil 50.
TR32 Bölgesi
erkek ve kadın
nüfusun
iş gücüne katılım
ve istihdam
oranları (%)
(2009)

Kaynak:
TÜİK,
Hane halkı
iş gücü
istatistikleri

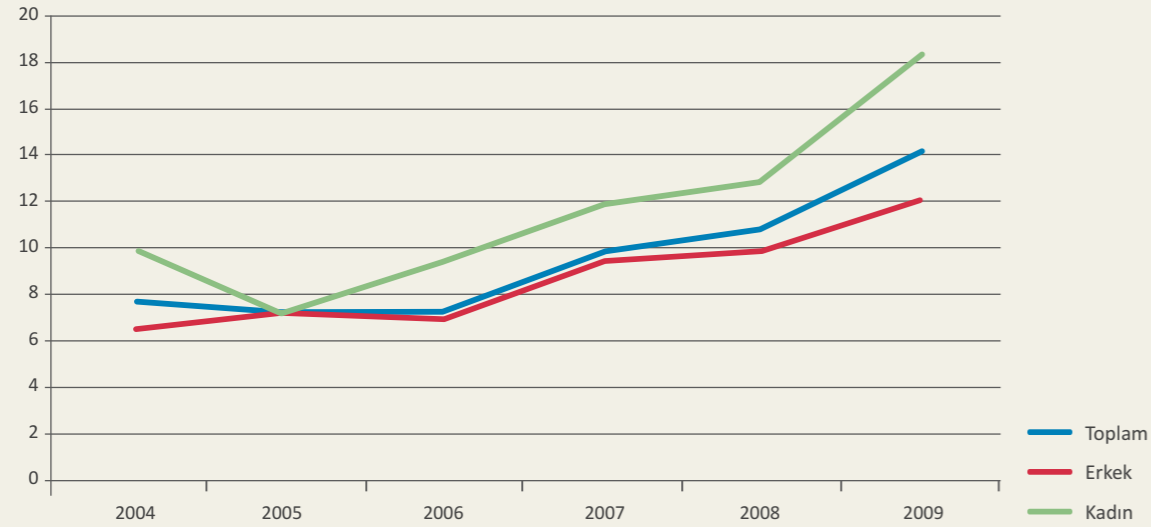

Şekil 51.
TR32
Bölgesi'nde
istihdamın
yıllara göre
sektörel
dağılımı (%)
(2004-2009)

Kaynak:
TÜİK,
Hane halkı
iş gücü
istatistikleri

Şekil 52.
TR32 Bölgesi'nde yıllar itibarıyla cinsiyete göre işsizlik oranları

Kaynak:
TÜİK,
Hane halkı iş gücü istatistikleri

		Aydın	Denizli	Muğla	TR32 Bölgesi	Türkiye
İşsizlik Oranı (%)	2008	12,4	9,4	10,1	10,63	11
	2009	16,4	13,2	12,1	14,2	14

Tablo 53.
TR32 Bölgesi'ndeki işsizlik oranı (2008-2009)
Kaynak:
TÜİK, Hane halkı iş gücü istatistikleri

2004-2009 döneminde, özellikle son iki yıl arasında meydana gelen işsizlik oranındaki artış bizlere küresel ekonomik krizin bölgeyi önemli ölçüde etkilediğini bir kez daha göstermektedir. Cinsiyete göre işsizlik oranları incelendiğinde, kadınlardaki işsizlik oranının erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Özellikle 2008-2009 yıllarında kadınlarda işsizlik oranı % 13'ten % 19'a, erkeklerde ise % 10'dan % 12'ye yükselmektedir. Bu durumda, krizle birlikte firmaların genelde kadınları işten çıkarmayı tercih ettiği ve dolayısıyla krizden en çok etkilenenlerin kadınlar olduğu görülmektedir (Şekil 52).

3.3.1.4 Eğitim

Ülke ve bölgelerin gelişmişlik durumları incelendiğinde, bu durumun o bölgede yaşayan insanların eğitim düzeyleriyle doğrudan bir ilişki içerisinde olduğu görülmektedir. Eğitim, toplumlarda gelişmenin temel araçları olan bilgi ve teknolojinin üretilmesini, nitelikli iş gücünün oluşmasını ve sosyal kalkınmayı sağlayan temel dinamiktir.

Okuryazar nüfus oranı, eğitim düzeyinin birincil göstergesidir. Bölgede okuma yazma oranları kadın,

erkek ve toplam kategorilerinde Türkiye ortalamasının üzerindedir. Bölge % 93,68 toplam okuma yazma oranı ile Türkiye sıralamasında üst sıralarda yer almaktadır. Bir bölgedeki kadınların sosyo-ekonomik statülerini ve aynı zamanda o bölgenin gelişmişlik düzeyini belirten kriterlerden birini yansıtan kadın okuma yazma oranı, Muğla'da % 92,7 gibi dikkat çekici bir orandadır (Tablo 54).

Bölgedeki okuma yazma oranları ilçeler bazında incelendiğinde dikkat çeken veriler ortaya çıkmaktadır. Öncelikle Denizli ilçeleri göz önüne alındığında, sadece Denizli Merkez ilçesinde okuma yazma oranının %92'nin üzerine çıktığı görülmektedir. Merkez ilçesini çevreleyen ilçelerde ise bu oran % 87 ile % 89 arasında değişmektedir. Çevre ilçelerin dışında kalan ilçelerde okuma yazma oranı % 78 ile % 86 arasında değişmektedir. Bu bakımdan, Denizli ilçelerinde okur-yazar nüfusun bölge geneline göre düşük oranlarda kaldığı görülmektedir. Aydın ilinde de benzer bir durum ortaya çıkmaktadır. Aydın Merkez, Nazilli, Didim ve Kuşadası ilçeleri % 92 ile % 97 arasında değişen okuma yazma oranlarıyla dikkat çekmektedir. Bu 4 ilçe dışında kalan ilçelerde bu oran % 85'lere kadar düşmektedir. Nazilli, şehirleşme

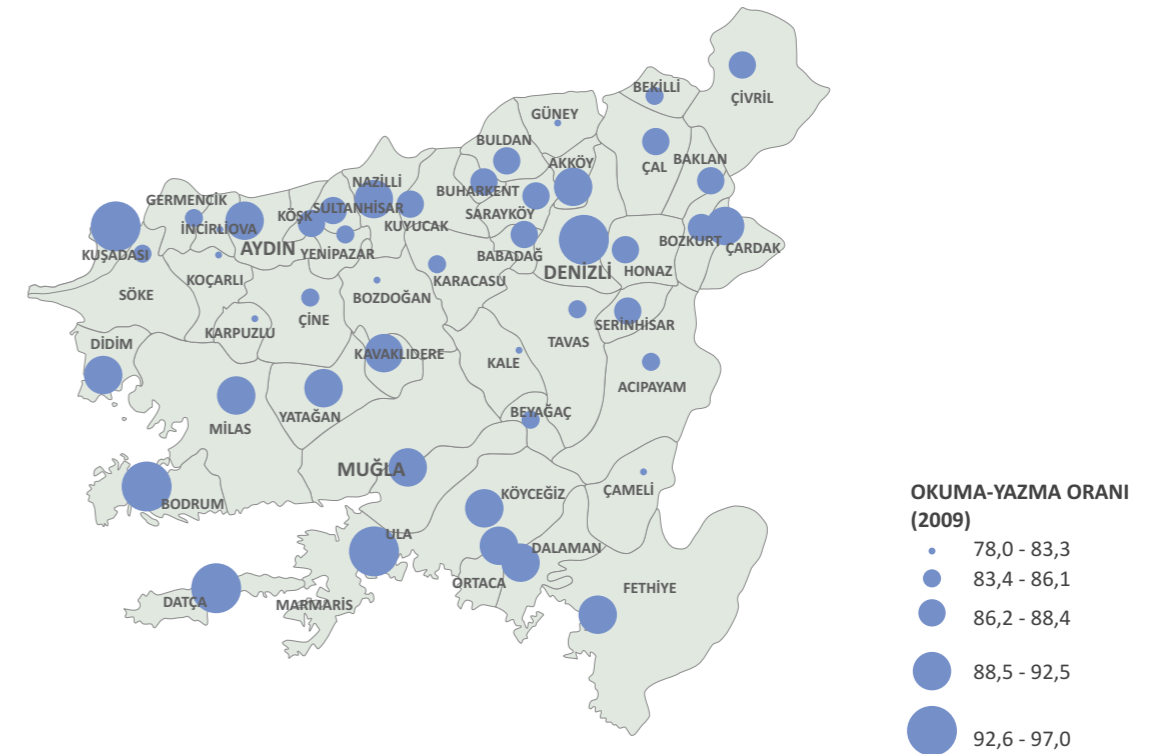
		Aydın	Denizli	Muğla	TR32 Bölgesi	Türkiye
Okuma Yazma Oranı	Kadın	87,88	88,96	92,69	89,64	87,9
	Erkek	97,04	97,83	98,48	97,74	97,04
	Toplam	92,42	93,36	95,63	93,68	92,47

Tablo 54.
TR32 Bölgesi okuma yazma oranları (2009)
Kaynak:
TÜİK, Bölge Raporu TR32 Bölgesi

oranında olduğu gibi Merkez ilçeye yakın karakteristik göstermekte ve okuma yazma oranında da Merkez ilçe ile aynı değere sahip olmaktadır. Muğla ilçesi ise bölgenin okuma yazma oranını yükselten il konumundadır. Çünkü ilçelerin okuma yazma oranları % 92'nin altına düşmemektedir. Özellikle Merkez, Bodrum, Marmaris, Ortaca, Datça ve Fethiye ilçelerinde oranlar % 92 ile % 97 arasında değişerek bölge ortalamasının üzerinde değerler almaktadır (Harita 18).

Eğitim düzeyinin bir diğer önemli göstergesi olan okullaşma oranını incelediğimizde ise okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim okullaşma oranlarının Türkiye ortalamasından oldukça yüksek olduğu gözlenmektedir. Üzerinde özellikle durulması gereken önemli bir konu olan okul öncesi okullaşma oranı bölgede 3-5 yaş aralığında % 32,3, 4-5 yaş aralığında

ise % 46,8'dir. Avrupa ülkelerinden Bulgaristan'da okul öncesi okullaşma oranı % 78, Yunanistan % 68, Fransa ve İtalya'da ise % 100'lere yakın değerler almaktadır (UNESCO, 2008). Bu oranlar, bölgede Türkiye ortalamasından yüksek değerler almasına rağmen, Avrupa ülkelerinin oranlarına göre oldukça düşük değerlerde kalmaktadır. Okul öncesi eğitim, çocukların fiziksel, zihinsel ve sosyal yönden gelişiminin sağlandığı, olumlu kişilik temellerinin atıldığı önemli bir dönemdir. Okul öncesi eğitimin artması zorunlu eğitime geçişi de olumlu etkileyen bir unsurdur. Bu açıdan bakıldığında, okul öncesi eğitimin daha da yükseltilip Türkiye genelinde % 50 seviyesine çıkarılması amacıyla okul öncesi eğitimin zorunlu hale getirilmesi ulusal kalkınma planlarında da üzerinde durulan önemli bir konudur. Bu durumda, bölgede yer alan pek çok okulun okul öncesi eğitim için ek dersliklere ihtiyaç duyacağı düşünülmektedir.

Harita 18 . TR32 Bölgesi ilçeleri okuma yazma oranları (2009)

İlköğretim ve ortaöğretim okullaşma oranları dikkate alındığında % 100'e varan ilköğretim okullaşma oranının ve % 75 dolaylarında olan ortaöğretim okullaşma oranının Türkiye ortalamasının üzerinde değerler aldığı görülmektedir (Tablo 55).

Bölge illerinde yer alan okul, öğretmen, öğrenci sayıları ve öğretmen başına düşen öğrenci sayıları incelendiğinde özellikle öğretmen başına düşen öğrenci sayısı, bölgenin eğitime erişim olanaklarıyla ilgili önemli bilgiler vermektedir. Türkiye ortalamalarıyla

Tablo 55.
TR32 Bölgesi okullaşma oranları (%) (2009-2010)
Kaynak: Aydın, Muğla, Denizli İl Millî Eğitim Müdürlükleri

Yaş Aralığı	Aydın	Denizli	Muğla	TR32 Bölgesi	Türkiye	
Okulöncesi okullaşma oranı	3-5	27,71	32,21	37,12	32,31	26,48
	4-5	40,0	46,01	55,65	46,79	37,91
İlköğretim okullaşma oranı	99,45	99,7	100	99,7	98,17	
Ortaöğretim okullaşma oranı	69,89	76,9	76	74,26	64,95	

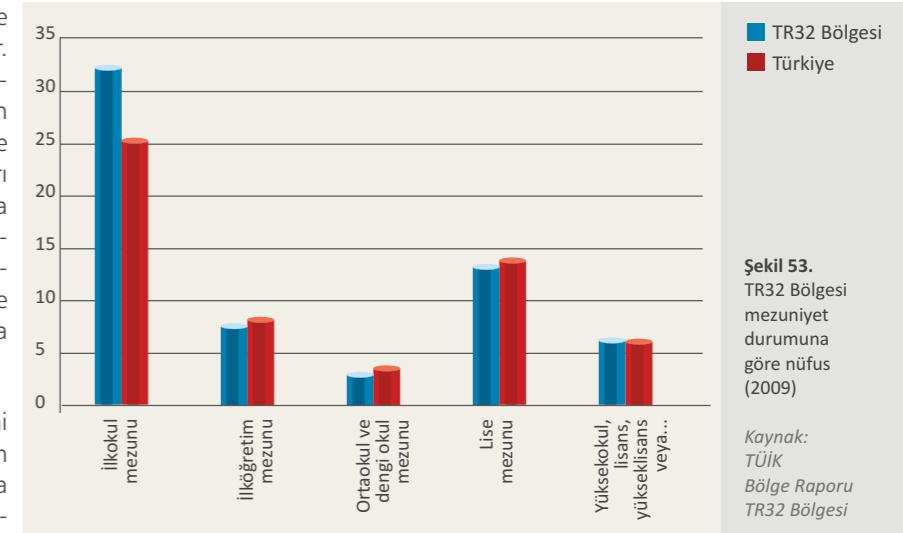
Tablo 56.
TR32 Bölgesi illere göre okul, öğretmen ve öğrenci sayıları (2009-2010)
Kaynak: Aydın, Denizli, Muğla İl Millî Eğitim Müdürlükleri; TÜİK

	Aydın	Denizli	Muğla	Türkiye	
Okulöncesi	Okul sayısı	367	348	305	26.681
	Öğretmen sayısı	380	467	471	42.716
	Öğrenci sayısı	10.109	13.238	8.056	980.654
	Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı	26,6	28,3	17,1	22,9
İlköğretim okulu	Okul sayısı	464	363	382	33310
	Öğretmen sayısı	6.590	5.907	4.603	485677
	Öğrenci sayısı	118.252	116.328	93.752	10.916.643
	Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı	17,9	19,7	20,3	22,5
Ortaöğretim okulu	Okul sayısı	57	97	78	12.980
	Öğretmen sayısı	1.717	2.868	2.289	318.758
	Öğrenci sayısı	23.583	43.307	32.566	6.660.830
	Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı	13,7	15,1	14,2	20,9
Mesleki ve Teknik Lise	Okul sayısı	80	67	66	4.846
	Öğretmen sayısı	1.647	1.496	1.178	94.966
	Öğrenci sayısı	23.807	23.869	17.112	1.819.448
	Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı	14,4	15,9	14,5	19,2

karşılaştırıldığında, bölgenin hala geride kaldığı noktalar olduğu görülmektedir. Okul öncesi eğitimde Türkiye ortalamalarına göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 22,9 iken, bölge illerinde 28'e kadar çıkmaktadır. Okullaşma oranları Türkiye ortalamasından yüksek olmasına rağmen okul öncesi okul ve öğretmen sayılarında eksiklikler bulunmaktadır. İlköğretim ve ortaöğretimde ortalamalar Türkiye verilerine göre daha iyi bir konumda bulunmaktadır (Tablo 56).

Bölgedeki nüfusun mezuniyet verilerini Türkiye geneli ile karşılaştırdığımızda, tüm mezun gruplarının yaklaşık aynı oranlarda olduğu görülmektedir. Ancak ilköğretim mezunu nüfus, Türkiye geneline göre daha fazladır. İlkokul mezunu nüfusun Türkiye genelinden fazla olması, bölgenin okuma yazma oranının da Türkiye ortalamasından yüksek olmasını açıklamaktadır (Şekil 53).

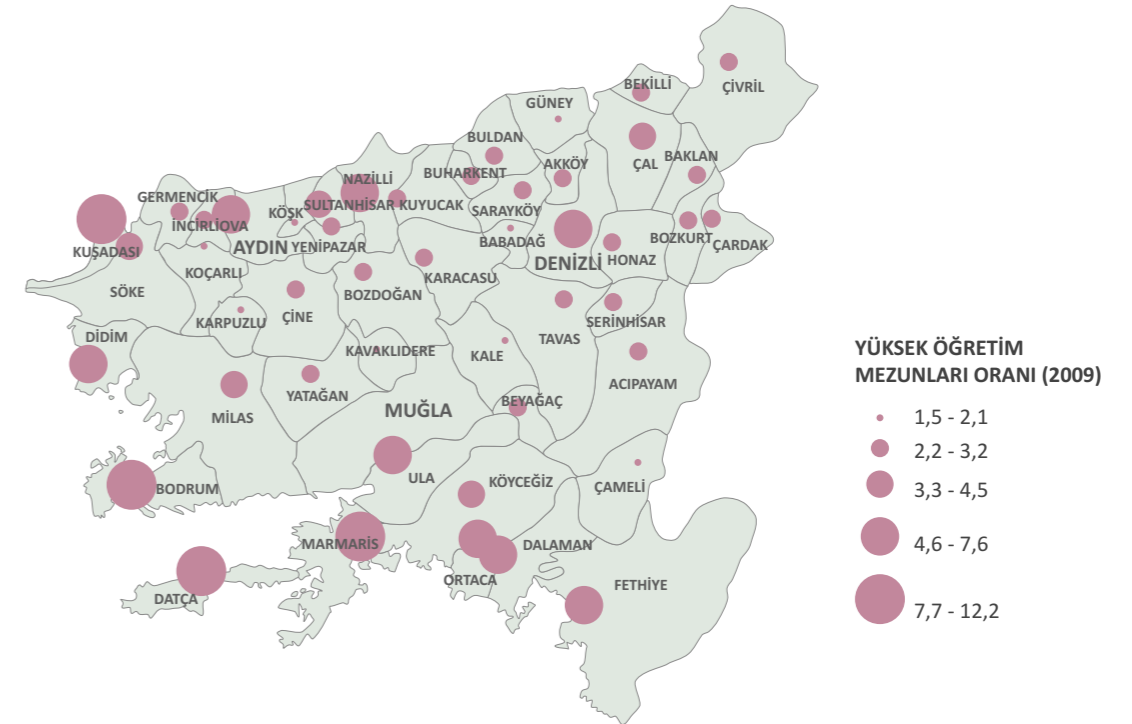
Bölgede yüksek öğrenim görmüş nüfus oranı arttıkça, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi de paralel olarak artmaktadır. Yükseköğretim mezunu oranını ilçeler a-

Şekil 53.
TR32 Bölgesi mezuniyet durumuna göre nüfus (2009)

Kaynak: TÜİK
Bölge Raporu TR32 Bölgesi

çısından incelediğimizde, özellikle Muğla ilçelerindeki yüksek oran dikkat çekmektedir. Muğla'nın pek çok ilçesinde bu oran ortalama % 10 civarındadır. Denizli ilçelerinden Merkez ilçesinde yükseköğretim mezunu oranının yüksek olduğu, diğer ilçelerin tümünde bu oranın düşük rakamlarda kaldığı görülmektedir. Aydın'da ise, yine Merkez, Nazilli, Didim ve Kuşadası ilin diğer ilçelerine göre yüksek değerler almaktadır (Harita 19).

Harita 19. TR32 Bölgesi ilçeleri yüksek öğretim mezunları oranı (2009)

Tablo 57.
TR32 Bölgesi üniversite öğrencisi ve öğretim elemanı sayıları (2008-2009)

Kaynak:
TÜİK Bölge Raporu TR32 Bölgesi

	Öğretim Elemanı Sayısı	Ön Lisans ve Lisans Düzeyinde		
		Mezun Öğrenci Sayısı	Okuyan Öğrenci Sayısı	Yeni Kayıtlı Öğrenci Sayısı
Aydın	1.115	3.985	22.416	7.635
Denizli	1.223	4.685	26.157	7.852
Muğla	690	4.142	22.071	6.280
TR32 Bölgesi	3.028	12.812	70.644	21.767

Bölgedeki illerde bulunan üniversiteler de eğitimle ilgili bir başka veriyi oluşturmaktadır. Adnan Menderes Üniversitesi, Pamukkale Üniversitesi ve Muğla Üniversitesi'nin bünyelerinde bulundukları fakültelerin başlıcaları şu şekilde sıralanabilir: Fen Edebiyat, Eğitim, Mühendislik, İktisadi İdari Bilimler, Güzel Sanatlar, Tıp, Mimarlık, Ziraat ve Veterinerlik Fakülteleri. Üniversitelerde ayrıca Enstitüler, Yüksekokullar ve Meslek Yüksekokulları da bulunmaktadır. Üniversiteler, buldukları illerin kalkınmasında önemli rol oynayan, hem eğitime katkı sağlayan, hem de kültürel ve sosyal gelişmeyi hızlandıran dinamiklerdir. Bu bakımdan, bölgede donanımlı ve gelişmiş üniversitelerin bulunması bölge için önemli bir artı değer sağlamaktadır.

Üniversiteler, aynı zamanda önemli bir genç nüfusu bölgeye çekmektedirler. Bölge genelinde toplam 3.028 öğretim görevlisi, 70.644 öğrenime devam eden, 12.812 mezun, 21.767 tane de yeni kayıtlı öğrenci bulunmaktadır (Tablo 57).

3.3.1.5 Sağlık

Bölgede toplam 38 devlet hastanesi, 20 özel hastane bulunmaktadır. Yatak sayısı ise devlet hastanelerinde

toplam 5605, özel hastanelerde 735'tir. Yüz bin kişi başına düşen yatak sayısı açısından incelendiğinde bölge, 219 yatak sayısı ile 262 olan Türkiye ortalamasının altında kalmakta ve bölgede artmakta olan nüfusun ihtiyaçlarına cevap vermekte zorlanmaktadır (Tablo 58).

Bebek ölüm hızı, çocukların yaşatılabilmesine ilişkin bir göstere olmasının yanı sıra toplumsal, demografik, ekonomik ve çevresel etkiler sonucu belirlenen bir göstere olması nedeniyle çocukların içinde doğdukları genel ortamın da bir göstergesi niteliğindedir. Bu yüzden bebek ölüm hızı, yalnızca sağlığa ilişkin değil, genel olarak kalkınmaya ilişkin bir göstere olarak benimsenmektedir.

Bebek ölüm hızının azaltılması, sağlık ve kalkınma programlarının başarısını ifade eder. Bu nedenle bebek ölüm hızının sıfıra yakın olması beklenir. Bölgedeki bebek ölüm hızı % 3,8 ortalama ile % 4,3 olan Türkiye ortalamasından daha düşüktür (Tablo 59).

On bin kişi başına düşen hekim, diş hekimi, sağlık memuru ve hemşire sayısı incelendiğinde ise, özellikle Aydın'ın sağlık memuru ve hekim sayısı açısından Türkiye'nin gerisinde kaldığı görülmektedir (Tablo 59).

Tablo 58.
TR32 Bölgesi'nin hastane ve yatak sayıları (2009)

Kaynak:
Aydın, Denizli, Muğla İl Sağlık Müdürlükleri

	2009 YILI HASTANE VE YATAK SAYILARI			
	Devlet Hastane Sayısı		Özel Hastane Sayısı	
	Hastane Sayısı	Yatak Sayısı	Hastane Sayısı	Yatak Sayısı
TR32 Bölgesi	38	5605	20	735
Aydın	12	2450	4	104
Denizli	16	2891	7	238
Muğla	10	1.264	9	393

	Aydın	Denizli	Muğla	TR32 Bölgesi	Türkiye
Sağlık sektörü gelişmişlik sırası	11	9	10	5	-
Bebek ölüm hızı	3,9	3,9	3,5	3,8	4,3
Yüz bin kişiye düşen hastane yatak sayısı	217	211	231	219	262
On bin kişiye düşen hekim sayısı	6,55	7,68	6,3	6,86	7,97
On bin kişiye düşen diş hekimi sayısı	3,22	3,13	2,81	3,07	2,51
On bin kişiye düşen sağlık memuru sayısı	8,1	9,89	14,44	10,59	9,32
On bin kişiye düşen hemşire sayısı	14,4	14,48	19,05	15,81	12,03

Tablo 59.
Sağlık Göstergeleri (2007)

Kaynak:
TÜİK Bölge Raporu TR32 Bölgesi

"İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması" araştırmasında kullanılan bebek ölüm oranı, on bin kişiye düşen hekim sayısı, diş hekimi sayısı, eczane sayısı ve yatak sayısı değişkenlerine göre bölgenin sağlık göstergeleri açısından eksiklikleri bulunduğu görülmektedir. Bölge, Türkiye sıralamasında 5. sırada bulunmaktadır (DPT, 2003). 81 il içerisinde, bölge illerinden Aydın 11., Denizli 9., ve Muğla ise 10. sıralarda yer almaktadır. Sağlık sektörünün erişilebilirliğinin en önemli göstergelerinden birisi de acil sağlık hizmetleridir. Acil sağlık hizmetleri açısından ambulans sayıları Türkiye ortalaması seviyesinde bulunmaktadır. Acil sağlık ekiplerinin ilk 10 dakika içinde hastaya ulaşma yüzdeleri ise yüksektir (Tablo 60).

3.3.1.6 Kültür

Kültür ve turizm açısından seçkin bir yere sahip olan bölge, Türkiye'nin azımsanamayacak sayıdaki kültür varlığını barındırmaktadır. Bölge, gerçekleştirilen yerel ve ulusal festivalleri, kültür sanat etkinlikleri, antik kültürel mirası, müze ve ören yerleriyle ülkenin kültürel varlıklar açısından gelişmiş bölgeleri arasında bulunmaktadır. Bölgenin geleneksel kültürü de önemli zenginlikler sergilemektedir. Bölgenin adetleri, şivesi, Aydın'ın Efeleri, Denizli'nin tarihten günümüze kadar süregelen ve halen önemli bir ekonomik ve kültürel kaynak oluşturan Buldan dokumaları, Çeşm-i bülbül, Serinhisar'ın Yatağan bıçakları, Milas Halıları bölgenin

Acil Sağlık Bilgileri	Aydın	Denizli	Muğla
112 Acil ambulans sayısı	25	38	26
112 Acil ile taşınan hasta sayısı	24.747	18.074	14.265
112 Acil'in ilk 10 dk. hastaya ulaşımı (%)	96	93	94

Tablo 60.
112 Acil sağlık hizmet verileri (2009)

Kaynak:
Aydın, Muğla, Denizli İl Sağlık Müdürlükleri

önemli kültürel mirasları olarak günümüze kadar süregelmiştir.

Bölge önemli ananevi zenginliklerin yanı sıra kültürel etkinlikler açısından da zengindir. Türkiye'deki müzelerin % 6,28'ine, sinema salonlarının % 4,29'una, kütüphanelerin ise % 5,19'una sahiptir. Halk kütüphanelerinden yararlananların toplam nüfusa oranı incelendiğinde ise bu oranın Türkiye ortalamasının oldukça üzerinde olduğu görülmektedir. Özellikle Denizli'de, halk kütüphanelerinden yararlanan kişi sayısı, nüfusun yarısını oluşturmaktadır. Bu durum eğitim göstergelerine de bir katkı olarak nüfusun kültürel ve sosyal alandaki gelişmişlik göstergelerinden biridir (Tablo 61).

Ayrıca, üniversiteler sayesinde yüksek oranda genç ve dinamik nüfusa sahip bölgede, sinema sayısı ihtiyaca cevap verebilecek nicelikte olmasına karşın Denizli ve Muğla'da tiyatro bulunmaması dikkat çekmektedir.

Tablo 61.
Kültür göstergeleri (2008)

Kaynak:
TÜİK Kültür istatistikleri

	Aydın	Denizli	Muğla	TR32 Bölgesi	Türkiye	TR32/TR
Kütüphane sayısı	17	31	12	60	1156	5,19
Kütüphanelerden yararlananların toplam nüfusa oranı	% 45,9	% 54,9	% 29,3	% 44,1	% 26,6	-
Tiyatro salonu sayısı	1	-	-	1	204	0,49
Tiyatro koltuk sayısı	636	-	-	636	70.924	0,89
Sinema salonu sayısı	16	19	30	65	1.514	4,29
Sinema koltuk sayısı	2.075	2.376	2.769	7.220	212.155	3,4
Müze sayısı	3	2	5	10	159	6,28
Müzeler ziyaretçi sayısı	270.413	110.917	319.603	700.933	12.422.148	5,64

Tablo 64.
İllerdeki yerel basın sayısı (2009)

Kaynak:
Aydın, Denizli, Muğla Valiliği Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlükleri

	Yerel Gazete	Yerel Tv ve Radyolar	Yaygın Basın Temsilcilikleri	İlçe Gazeteleri
Aydın	30	21	13	12
Denizli	21	16	15	7
Muğla	23	24	45	27

Spor

Spor etkinliklerinin kapsamı, örgütlenme durumu ve mekânsal altyapısı kentlilerin spor aktivitelerini sağlıklı bir şekilde sürdürüp sürdürmediklerinin saptanmasında önemlidir. Sporun sağladığı bedensel ve ruhsal anlamdaki doyum olanakları, serbest zamanları ve yaşam seviyeleri düzenli olarak artan sanayileşmiş ülkelerin özlemini duyduğu yeni yaşam şeklinin ayrılmaz bir parçasıdır.

İllerdeki faal ve lisanslı sporcuların sayıları incelendiğinde sporcu sayısının Türkiye ortalamalarına yakın olduğu görülmektedir (Tablo 62). İllerde sporu sevmek ve sporu tüm bölgede yaygınlaştırmak için spor projeleri sürdürülmektedir.

Tablo 62.
İllerdeki cinsiyetlere göre lisanslı ve faal sporcu sayıları (2009)

Kaynak:
Aydın, Denizli, Muğla İl Spor ve Gençlik Müdürlükleri

	Lisanslı Sporcu Sayısı			Faal Sporcu Sayısı		
	Bayan	Bay	Toplam	Bayan	Bay	Toplam
Aydın	6.830	15.789	22.619	1.335	3.087	4.422
Denizli	7.085	14.394	21.479	855	2.357	3.212
Muğla	6.556	16.451	23.007	1.028	2.801	3.829

İllerde kulüp türlerinin dağılımı incelendiğinde spor kulüplerinin çoğunlukta olduğu ve bu kulüplerin en fazla Aydın'da bulunduğu gözlenmektedir. Bu üç il arasında Denizli'deki kulüplerin azlığı dikkat çekmektedir (Tablo 63).

Medya

Günlük yaşamımızda, bireysel ve toplumsal tüm değerlerimizi gözden geçirmemizi ve hemen her konuda, olay ve gelişmelerden haber almamızı sağlayan, her türlü haber ve bilimsel konularda, araştırma ve inceleme yapan, toplumları yönlendiren, yorum ve fikirleri, kitlelerin kültür yapılarını tanıtan ve aktaran, diğer bir ifade ile geniş insan topluluklarını eğitmek görevini üstlenen medyanın bölgede önemli bir yeri vardır. Birçok yerel gazete, yerel dergi, yerel televizyon ve radyo kanalı ile yerel haberlerin paylaşıldığı internet siteleri bulunmaktadır (Tablo 64).

Tablo 63.
İllerdeki kulüp türlerinin dağılımı (2009)

Kaynak:
Aydın, Denizli, Muğla İl Spor ve Gençlik Müdürlükleri

	Bayan	Müessese	Okul	Spor Kulübü
Aydın	7	30	13	143
Denizli	10	8	9	61
Muğla	10	23	14	120

3.3.1.7 Sosyal Uyum ve İçerme Politikaları

Dışlanmış gruplara yönelik uygulanan sosyal içerme ve uyum politikaları, bölgede uygulanan kampanya ve projeler, pek çok bakımdan bu grupların topluma kazandırılmasına katkı sağlamaktadır. Bölgede kadınların istihdamda ve eğitimde dezavantajlılığı incelendiğinde kadınların okullaşma ve iş gücüne katılma oranlarının Türkiye ortalamalarının oldukça üzerinde değerler aldığı görülmektedir. Bu açıdan hem eğitimde hem istihdamda kadınlara yönelik sosyal uyum ve sosyal içermeye yönelik anlayışın gelişmiş olduğu görülmektedir. Bir diğer yandan, "Eğitime % 100 Destek Kampanyası", "Ana Kız Okuldayız" gibi

kampanyalar sayesinde eğitim ile ilgili kadınlara yönelik sosyal içerme politikaları gerçekleştirilmektedir. Bu sayede bölgede kadınların okuma yazma oranı son 10 yılda yükselmiş ve ilköğretimde kız öğrencilerin okullaşma oranı % 100'e yaklaşmıştır.

Eğitimde ve istihdamda kadına yönelik sosyal dışlama haricinde yaşlılar, engelliler, gençler ve köyden kente göç edenlere yönelik sosyal uyum ve içerme politikaları yaygınlaşmaya başlamıştır. STK'lar ve yerel yönetimler aracılığıyla gerçekleştirilen projeler sayesinde dezavantajlı grupların sosyal uyumu sağlanmaya çalışılmaktadır. Bölgede inşa edilen engelli okulları, sokakların ve sosyal hayatın engellilere uygun hale

Aydın	Denizli	Muğla
Aydın 80.Yıl Çocuk Yuvası (7-12) (Nazilli)	Buldan Çocuk Yuvası (7-12)	Muğla Vali H.Aksoy Çocuk Yuvası (0-12)
Aydın Çocuk ve Gençlik Merkezi	Çocuk Yuvası (0-12)	Şükrü Bircan Kürek Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi (Fethiye)
Aydın Yetiştirme Yurdu	Denizli Çocuk ve Gençlik Merkezi	Fethiye Yetiştirme Yurdu
Aydın 80.Yıl Çocuk Yuvası ve Kız Yetiştirme Yurdu (İsabeyli Nazilli)	Denizli Yetiştirme Yurdu	Muğla Çocuk Yuvası ve Kız Yetiştirme Yurdu
Aydın Söke Hilmi Rifat Huzurevi	Denizli Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	Muğla Belediyesi Abide Hasan Nuri Öncüer Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi
Aydın Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	Denizli Çivril Huzurevi	Muğla SHÇEK-Fethiye Belediyesi Huzurevi
Atça Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	Denizli Karşıyaka Toplum Merkezi	Milas M.Önel Karadeveci Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi Müdürlüğü
Pamukören Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	Denizli Meska Toplum Merkezi	Muğla Aile Danışma Merkezi
Aydın Kemer Toplum Merkezi		A. Hilmi Döğeri Kadın Konukevi Müdürlüğü (Fethiye)
Aydın Atça Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi Müdürlüğü Aile Danışma ve Rehabilitasyon Merkezi Ek Ünitesi		

Tablo 65.
TR32 Bölgesi Sosyal Hizmetler Kurumu kuruluşları (2010)

Kaynak:
Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

getirilmesi çalışmaları, “Engelleri Birlikte Aşalım” kampanyası ile hayata geçmektedir. Ayrıca İl Gençlik ve Spor Müdürlükleri tarafından düzenlenen zihinsel engelli çocuk ve gençlerin topluma kazandırılması projeleri yürütülmektedir.

Bölge illerinde sosyal içerme ve uyumu sağlamaya yönelik STK'lar ve yerel yönetimler haricinde, merkez teşkilata bağlı bölge müdürlüklerinde de önemli kampanya ve faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Bunların en önemlilerinden biri, illerde bulunan Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'dür. Aile danışma merkezleri, çocuk esirgeme kurumları, yetiştirme yurtları, yaşlı bakımevleri, toplum merkezleri gibi kurumlar, dezavantajlı gruplara yönelik çalışmalar yaparak onların hayata bağlanmalarını sağlamaktadır (Tablo 65). Ancak bu konuda dikkat çeken en önemli nokta, bu sosyal hizmetler yatırımlarının merkez ve çevre ilçelerde gerçekleştirilmiş olmasıdır. Aydın'da Merkez, Nazilli ve Kuyucak ilçesi Pamukören kasabasında, Denizli'de Merkez, Çivril ve Buldan'da, Muğla'da ise Merkez, Fethiye ve Milas'da bu projeler gerçekleştirilmiştir. Sosyal altyapının tamamlanabilmesi adına, bu hizmet ağının sadece merkezde kalmayıp genişletilmesi ve çevre ilçelerde de bu projelerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Aynı zamanda, 2023 yılı nüfus projeksiyonuna göre, 65 yaş üstü nüfusun % 3 oranında artması beklenmektedir. Buna göre, yaşlılar için hayatın kolaylaştırılması ve kaliteli bir hayat sürdürülebilmelerinin sağlanması adına, bölgede daha fazla yaşlı bakım evleri ve huzurevlerine ihtiyaç duyulacağı öngörülmektedir.

3.3.2 Kurumsal Yapı

Bir bölgedeki kurumsal yapı o bölgenin sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmişliği ile doğrudan bağlantılıdır. Bu bakımdan incelendiğinde bölge,

Düzye 2 Bölgeleri arasında kurumsal yapı açısından gelişmiş bölgelerdendir. Bu kurumların sayıları, faaliyetleri, kapasiteleri ve nitelikleri etkinlikleri yönünden büyük önem taşımaktadır. Aynı zamanda yerel ve bölgesel STK'ların işleyişinin yanı sıra, bölgede bulunan sanayi ve ticaret odaları, esnaf ve sanatkârlar odaları, sanayici ve işadamları dernekleri ve ülkede yer alan diğer ulusal STK temsilcilikleri de büyük önem taşımaktadır. Kurumsal yapının bir diğer önemli ayağını da bölgede yer alan başta yerel yönetimler olmak üzere kamu kurumları oluşturmaktadır. Tüm bu kurumlar geliştirmekte oldukları stratejiler, faaliyetler, geliştirilecek projeler ile bölgenin gelişmesinde öncü rol üstlenmektedirler.

3.3.2.1 Sivil Toplum Kuruluşları

İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı verilerine göre bölge toplamda 3.533 sivil toplum kuruluşuyla Türkiye'de kurulmuş dernek ve sivil toplum kuruluşlarının % 4,15'ini bünyesinde barındırmaktadır. Bölge illeri açısından incelendiğinde Aydın'da 1.221, Denizli'de 1.319, Muğla'da ise 993 adet dernek bulunduğu görülmektedir (Tablo 66).

Dernekleri kuruluş amaçları ve faaliyet gösterdikleri alanlara göre sınıflandırdığımızda, başlıcalarının sosyal dayanışma, dini ve spor amaçlı dernekler olduğu göze çarpmaktadır. Eğitim, çevre, kültür ve turizm dernekleri de bu derneklerin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Aynı zamanda, ilçeler dâhil olmak üzere Aydın'da 14, Denizli'de 25, Muğla'da ise 12 tane iş adamları tarafından kurulan dernek bulunmaktadır. Bölgede sektörel dernekler de önemli yer tutmaktadır. Bu dernekler illerde öne çıkan sektörlerle göre çeşitlilik göstermektedir. Örneğin Muğla'daki sektörel derneklerin oldukça büyük çoğunluğunu turizm dernekleri oluşturmaktadır. Aydın ve pek çok ilçesinde tarım sektörüne yönelik dernekler çoğunlukta, Kuşadası ve Didim'de turizm dernekleri ön plana

çıkılmaktadır. Denizli'de ise yoğunlukla sanayi, tekstil ve az da olsa turizm derneği bulunmaktadır.

Denizli'de kurulan ve Türkiye'nin pek çok ilinde de yer alan Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (STGM) Derneği bölgedeki STK'ların etkinlikleri açısından önemli bir kaynak oluşturmaktadır. 2007 yılında kurulmuş olan STGM, Denizli'de ve çevre illerde, özellikle Muğla ve Aydın'da bulunan STK'ların çalışmalarına destek vermeyi ve aralarındaki işbirliğinin geliştirilmesini hedeflemektedir.

Bölgede bulunan her ilçede, ilçe adına kurulmuş sosyal dayanışma, yardımlaşma ve eğitime destek vakıfları bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında bölgede sosyal dayanışma ve sivil toplum örgütlerine ilişkin kurumsal yapının gelişmiş olduğu görülmektedir.

Kurumsal yapının bir diğer önemli ayağını oluşturan sanayi ve ticaret odaları, esnaf ve iş adamları dernekleri ve çeşitli meslek kuruluşları bölgede önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'ne bağlı Aydın ve Denizli'de bulunan Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları ile Muğla Ticaret ve Sanayi Odası ve Ticaret Borsası bölge için gerekli girişim ve projelerin gerçekleştirilmesinde önemli adımlar atarak bölgenin gelişmesine önemli katkılar sağlamaktadır. Bir diğer yandan illerde pek çok meslek odaları bulunmaktadır. Sektörel bazda bulunan girişimlerle bölgenin sanayi, ticaret alanlarında ve sosyal bakımdan gelişiminde büyük paya sahiptirler. Gerçekleştirilen pek çok proje ve faaliyetle bölgenin gelişimine katkı sağlamaktadırlar.

3.3.2.2 Yerel Yönetimler ve Kamu Kurumları

Bölgedeki yerel yönetim sayılarına bakıldığında, toplam 49 ilçe ve 154 belde belediyesi olduğu görülmektedir. Aydın'da 17 ilçe ve 36 belde, Denizli'de 19 ilçe ve 69 belde, Muğla'da ise 12 ilçe ve 49 belde bulunmaktadır. Yerel kalkınmada önemli bir role sahip olan yerel yönetimler, toplumsal ve ekonomik gelişmeye ilişkin plan ve programların hazırlanması sürecinde, bölge halkının da katılımını sağlayarak etkin bir rol üstlenmelerini sağlamaktadır. Bölgenin yerel yönetim kademeleri ve bölge müdürlükleriyle birlikte katılımcı yönetim anlayışının gerçekleştirilmesini amaçlamaktadırlar. İllerde kurulan kent konseyleri bu açıdan büyük önem taşımaktadır.

Bölgede bulunan merkezi kamu kuruluşlarının bölge müdürlükleri, bölge içerisinde yapılması planlanan stratejilerin hazırlanması ve uygulanmasında önemli görevler üstlenmektedir. Sosyal kalkınmada önemli

birer paydaş olarak öne çıkan İl Sağlık, Milli Eğitim, Kültür ve Turizm, Gençlik ve Spor ile Sosyal Hizmetler Müdürlükleri hazırladıkları stratejik planlarda bölgenin kalkınmasına yönelik önemli roller üstlenmektedirler. Bu kamu kurumları dışında bölgede yer alan akademik kurumlar da sosyo-ekonomik gelişme için çaba harcayan kurumlar arasındadır.

Diğer iller ve bölgelerle karşılaştırıldığında, bölgenin yerel yönetimler ve kamu kurumları tarafından katılımının verimli olarak sağlandığı ve etkili bir faaliyet alanına sahip bir bölge olduğu söylenebilir. Ancak bölgede yer alan tüm sivil toplum kuruluşları, meslek kuruluşları, odalar, yerel yönetimler ve kamu kurumları birlikte ele alınarak bir araştırma yapılmalı ve bölgesel kalkınma politikaları ve uygulanmaları açısından etkinlikleri daha detaylı olarak incelenmelidir.

Sosyal ve Kurumsal Yapı Genel Değerlendirme

DPT tarafından 2003 yılında yapılmış olan “İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması”na göre, Aydın 21., Denizli 11., Muğla 12. sıralarda yer almaktadır. Bu bağlamda, bölge illerinin ülkenin gelişmiş illeri arasında yer aldığı dikkat çekmektedir. Nüfus, eğitim, iş gücü ve istihdam, sağlık, kültür ve kurumsal yapı başlıkları altında incelemiş olduğumuz bölgenin sosyal ve beşeri yapısı Türkiye ortalamasının üzerinde değerler alarak ülke gelişmişlik düzeyinin üzerine çıksa da yine de bölgede bazı önemli sosyal altyapı eksiklikleri bulunmaktadır. Özellikle kırsal alandaki sosyal altyapı eksiklikleri dikkat çekmektedir. Bu bölgelerdeki yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve ekonomik çeşitliliğin sağlanması açısından tespitler yapılabilmesi için kırsal alana yönelik sosyoekonomik araştırmalar yapılması gerekmektedir.

Bölgede yetişkin nüfus oranı Türkiye ortalamasından yüksektir ve buna bağlı olarak bölgenin mevcut potansiyel iş gücü Türkiye ortalamasından fazladır. Bölgede göç olgusu da önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye ortalamasının altında kalan şehirleşme oranıyla bölge, kırsal nüfusu tutma özelliğine sahiptir ancak yıllar itibarıyla az da olsa ilçelerden ve kırsal kesimden şehir merkezlerine ve bölge dışına göç devam etmektedir. Bölge dışından alınan göçler açısından incelendiğinde ise bölgenin genellikle çevre illerden göç aldığı dikkat çekmektedir. Mevcut durum analizinde göçle ilgili genel anlamda fikir veren veriler ulaşılsa da, göçün nedenleri, gerçekleşme şekilleri ve sonuçlarına yönelik detaylı bilgi sahibi olunabilmesi için kapsamlı bir araştırma yapılması gerekmektedir.

	Aydın	Denizli	Muğla	TR32 Bölgesi
Sivil toplum kuruluşu sayısı	1.221	1.319	993	3.533
Sosyal dayanışma	163	560	320	1.043
Spor	399	203	205	807
Dini	-	360	50	410
Diğer (çevre, eğitim, kültür, turizm, vs.)	659	196	418	1.273

Tablo 66.
TR32 Bölgesi Sivil Toplum Kuruluşları

Kaynak:
Aydın, Denizli, Muğla
Valiliği Dernekler
Müdürlükleri

İş gücü ve istihdama yönelik veriler incelendiğinde bölgede toplam çalışan nüfusun çoğunluğunu erkeklerin oluşturduğu görülmektedir. Türkiye geneliyle karşılaştırıldığında, bölgenin kadın nüfusunun, iş gücüne katılım oranının Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Bölgenin 2009 yılı işsizlik oranı % 14,2 ile Türkiye geneline yakın bir tablo sergilemektedir. Cinsiyete göre işsizlik oranları incelendiğinde de, 2008-2009 yıllarında kadınlarda işsizlik oranının % 13'den % 19'a, erkeklerde % 10'dan % 12'ye yükseldiği görülmektedir. Bu rakamlara göre, küresel ekonomik kriz sebebiyle kadınların işsizlik oranı erkeklere oranla daha fazla yükselmiştir. Bir diğer yandan bölgede nitelikli işgücünün artırılması açısından, gerekli işgücü ihtiyacı analizi gerekliliği dikkat çekmiştir. Bu analiz gerçekleştirilerek bölgenin ihtiyaçlarına yönelik mesleki eğitim ve işbirliklerinin sağlanması gerekmektedir.

Bölgenin eğitim verilerine göre bölgede okuma yazma oranları kadın, erkek ve toplam nüfus kategorilerinde Türkiye ortalamasının üzerinde olsa da belirli ilçelerde okuma yazma oranlarının Türkiye ortalamasından düşük olduğu dikkat çekmektedir. Bir bölgedeki kadınların sosyo-ekonomik statülerinin ve aynı zamanda o bölgenin gelişmişlik düzeyinin göstergelerinden biri olan kadın okuma yazma oranı ise Muğla'da % 92,7 gibi dikkat çekici bir orandadır. Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda da öncelikler arasında yer alan okul öncesi eğitime katılım oranı Türkiye ortalamasının üzerindedir fakat bu planda hedeflenen % 50'nin ve Avrupa ortalamasının altında kalmaktadır.

Sağlık verileri açısından incelendiğinde, bölgenin Türkiye ortalamasına göre gerilerde kaldığı görülmektedir. Bölge, yüz bin kişi başına düşen 219 yatak sayısı ile 262 olan Türkiye ortalamasının altında kalmakta ve artmakta olan nüfusun ihtiyaçlarına cevap vermekte zorlanmaktadır.

Bölgenin sosyal kalkınmasının sağlanması adına, bölgede yer alan tüm paydaşlarımızla birlikte gerçekleştirilecek olan katılımcı toplantılar ve çalışmalarla daha kapsamlı analizler yapılabilecek ve sonucunda ise daha kapsayıcı çözüm önerileriyle bölgenin gelişmesi sağlanabilecektir.

Sosyal kalkınma, ekonomik kalkınmayla birlikte toplumsal gelişmenin bir parçasını oluşturmaktadır. Sosyal kalkınmanın sağlanması, sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi yönünden büyük öneme sahiptir. Sosyal koşullar açısından geri kaldığı bazı noktalar olsa da bölge, genel olarak Türkiye ortalamalarının üzerinde yer almaktadır. Bu

bağlamda bölgenin hedefi, sosyal koşullar ve uygulamalar açısından gelişmiş ülkeler seviyesini yakalamak ve ülke içinde lokomotif görevi üstlenmektir.

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı
TR32 Düzey 2 Bölgesi
(Aydın - Denizli - Muğla)
2010 - 2013 Bölge Planı

3

Mevcut Durum Analizi

3.4 ÇEVRE

3.4.1 Katı Atık Yönetimi

Bölgede TÜİK 2008 yılı verilerine göre yılda toplam mevsimsel 1.052.465 ton katı atık üretilmektedir. Aydın ilinde günde oluşan katı atık miktarı tüm ilçeleriyle beraber yaklaşık olarak 489 ton/gün'dür. Yalnızca Aydın kent merkezinde her gün toplanan çöp miktarı yaklaşık 158 ton/gün'dür (Aydın İl Çevre ve Orman Müdürlüğü Kurum Görüşmesi, 2010). Yoğun turizm faaliyetlerinin görüldüğü Kuşadası ve Didim ilçelerinde turizm sezonu ile birlikte evsel katı atık miktarında gerçekleşen artış sebebiyle Aydın ilinin toplam katı atık miktarı artmaktadır (İÇOM, 2008). Denizli'de üretilen evsel katı atık miktarı ortalama kişi başına günlük yaklaşık 1 kg olup, katı atıklar belediyeler ve köy muhtarlıkları tarafından toplanıp bertaraf edilmektedir. Denizli'de toplam üretilen atık miktarı yaklaşık 338.123 ton/yıldır (İÇOM, 2010). Muğla ilinde 259.982 ton/yıl katı atık üretilmektedir. Muğla'da artan turizm faaliyetleri sebebiyle yazın büyük bir nüfus artışı görüldüğünden bu durum katı atık miktarını da artırmaktadır.

Bölgede katı atık bertaraf yöntemleri ve üretilen atık miktarları Tablo 67'de sunulmuştur. Bölgede atık yönetimini etkinleştirmek amacıyla düzenli depolama sahaları kurulmasına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. Tablodan da gözlenebileceği gibi başarılı örnekler bulunmakla beraber halen vahşi depolama yöntemi yaygındır.

Bölgede atıkların kaynağında ayrıştırılarak depolama sahalarına götürülmesine yönelik birtakım çalışmalar başlatılmış olmakla beraber genelde herhangi bir ayrıştırma olmadan atık depolama sahalarına götürülmektedir. Aydın genelinde evsel katı atıklar genellikle konutların ve işyerlerinin önünde bulunan konteynerlerde biriktirilerek, ilgili belediye tarafından toplanıp katı atık depolama sahalarına taşınmaktadır. Aydın kent merkezinde ve tüm ilçe merkezlerinde kentsel atıklar genelde herhangi bir ayrıştırma yapılmadan (cam, kâğıt, plastik vb.) yerel yönetimlerin çöp toplama alanlarına belediyeye ait araçlar ile toplanmaktadır. Aydın Merkez ilçesinde toplama işlemleri belediye tarafından semtlere göre belirli günlere göre planlanmış olup, katı atıklar kapı önlerinden toplanmaktadır. Her yerde konteyner bulunmaması sebebiyle, kapı önlerine poşetlerde konulan katı atıklar, sokak hayvanları tarafından parçalanarak dağıtılabilir ve çöpler etrafa saçılabilir. İlin bazı ilçe ve beldelerinde katı atıkların toplanmasında kullanılan kapalı araç sıkıntısı yaşanmakta olup, üstü açık römorklarla toplanan atıklar koku, görüntü ve diğer yönlerden çevreye

rahatsızlık vermektedir (İÇOM, 2008).

Denizli'de katı atık sorununun çözülmesi amacıyla Denizli Belediyesi tarafından yapılan Katı Atık Yönetimi Projesine Denizli Belediyesi sınırları dışında kalan 3 çevre belediye de dâhil edilmiştir. Yaklaşık 5.316 tane 400 lt'lik konteyner, Denizli'de atıkların toplanması için kentin bir bölümünde kullanılmaktadır. Kentin konteyner yerleştirilemeyen yerlerinde ve konteynerlerin çevreyi rahatsız ettiği bölgelerde pilot cadde uygulaması yapılmakta olup, bu alanlar her gün artış göstermektedir. Denizli Belediyesi'ne ait sıkıştırılabilir 56 adet evsel atık toplama aracı bulunmaktadır. Çöp konteynerlerinin tamamının kaldırılarak günlük (belirli gün) çöp toplama sistemine (torbalı) geçilmesi çalışmaları devam etmektedir. Bu kapsamda çöplerin üretilen birimlerde ayrılması sağlanarak, katı atık depolama alanına gelen çöp miktarının azaltılması amaçlanmaktadır (İÇOM, 2010).

Muğla'da Marmaris, Köyceğiz-Dalyan, Datça, Fethiye ve Göcek'de katı atıklar belediyeler tarafından toplanarak düzenli depolama alanlarında bertaraf edilmektedir. Diğer ilçe ve beldelerde düzenli depolama tesisi bulunmamakta olup, bazıları birlik modeli çerçevesinde söz konusu düzenli depolama tesislerini kullanırken, diğerleri vahşi depolama ile atıkların bertarafını sağlamaktadır. Muğla il merkezinde evsel katı atıklar kısa adı YEKAP olan ve gönüllü ev kadınlarınınca desteklenen yeniden kazanım projesi kapsamında kaynağında ayrılarak toplanmakta olup, kalan atıklar depolama alanına gönderilmektedir (Muğla İl Çevre ve Orman Müdürlüğü Kurum Görüşmesi, 2010; ÇOB, 2008a).

	Belediye Sayısı	Atık Miktarı (ton/yıl)
Belediye Çöplüğü	132	538.379
Düzenli Depolama	47	429.724
Komposit Tesisi	2	544
Açıkta Yakma	10	18.460
Dereye ve göle dökme	2	1.647
Gömme	5	4.436
Başka Belediye Çöplüğü	17	50.921
Diğer *	5	8.353
Toplam	214	1.052.465

Tablo 67.
TR32 Düzey 2 Bölgesi
katı atık bertaraf
yöntemi ve atık miktarı
(2008)

Kaynak:
TÜİK Karşılaştırmalı
Bölgesel İstatistikler
Çevre İstatistiği;
KUŞATAK Kurum
Görüşmesi, 2010.
*Dolgu yaparak, eski
taş ocağı, kömür
dekapaj sahası, kuru
dere yatağı, boş alan,
tarımsal arazi,
ormanlık arazi
kapsanmaktadır.

Bölgede sadece Denizli'de ve Aydın Kuşadası ilçesinde bulunan Kuşadası, Söke, Davutlar ve Güzelçamlı Belediyelerine (KUŞATAK) ait Katı Atık Düzenli Depolama Tesisinde "Kompost Tesisi" bulunmaktadır. KUŞATAK Belediyeler Birliği tarafından yaptırılan tesisin kompostlamaya ilgili bölümü 2010 yılının Temmuz ayında faaliyete geçirilmiş olup, kapasitesi 5.000 ton/yıldır (KUŞATAK Kurum Görüşmesi, 2010). Söz konusu tesislerin Türkiye'deki kompost tesisi olan diğer iller ile karşılaştırması Tabloda sunulmuştur. İzmir ilindeki kompost tesisi Türkiye'deki kapasitesi en yüksek tesistir. Bölgenin Denizli'de bulunan kompost tesisi ise 3.000 ton/yıl kapasitesi ile en düşük kapasiteye sahip tesistir. Atıkların değerlendirilmesine yönelik ülke genelinde çok yaygın olmayan tesisten, bölgede 2 tane olması olumlu bir gelişmedir. Ancak tesis bazında kompostlama çalışmaları bölgede çok yaygın değildir. Düzenli depolama tesislerine ilişkin faaliyetlerinin tamamlanmasıyla birlikte atıkların değerlendirilmesine yönelik tesislerin daha aktif kullanılacağı ve artacağı değerlendirilmektedir. Kuşadası'ndaki tesis, düzenli depolama tesisinin bünyesinde ve tesisin faaliyete geçmesinden sonra üretilen atıkların durumu değerlendirilerek faaliyete alınmıştır. Kompostlama tesisi ile organik atık ve yeşil atık üreticilerinden gelen organik atıkların değerlendirilmesi sağlanmaktadır. Denizli Kompost Tesisi'ne, 2009 yılında 777 ton organik atık kabul edilmiş olup, bunlardan 60 ton kompost elde edilmiştir (İÇOM, 2010) (Tablo 68).

Bölgesel kalkınmanın sürdürülebilir şekilde gerçekleştirilebilmesi ve bölgesel ölçekli çevre sorunlarının etkin olarak çözülmesinde, belediyeler arası "Hizmet Birliği Modeli"nin kullanılması önemli bir yaklaşımdır. Katı atık yönetiminde Hizmet Birliği Modeli kurulan belediyelere ilişkin bilgiler Tablo 69'da incelenmiştir. Birlik Modeli, belediyelerin en önemli görevlerinden biri olan katı atık yönetimini etkinlikle gerçekleştirebilmelerini sağlayan bir yöntemdir. Belediyeler model çerçevesinde güç birliği yaparak, daha büyük yönetim birimleri oluşturarak, sınırlı kaynaklardan maksimum fayda sağlayacak şekilde yararlanabilmekte, ortaklaşa kurulan tesislerin ortaklaşa işletilmesiyle daha fazla verim elde edilebilmektedir. Böylece sınırlı kaynak, yetersiz personel veya yetersiz altyapı problemleri aşılabilmektedir. Bölgede katı atıkların seçimi doğru yapılmış alanlarda ve yöntemlerle birlik modeli çerçevesinde bertarafının sağlanması yönünde çalışmalar sürdürülmektedir. Modelin başarı ile uygulandığı Türkiye'nin en büyük katı atık düzenli depolama tesisi olan Kuşadası, Davutlar, Güzelçamlı, Söke Çevre Koruma, Altyapı Tesislerini Yapma ve İşletme Birliği (KUŞATAK) Beledi-

Kompost Tesisi Bulunan İller	Kapasite (ton/yıl)	İşlenen Atık Miktarı (ton/yıl)
İzmir	182.000	91.250
İstanbul	360.000	162.000
Antalya-Kemer	54.750	45.000
Denizli	3.000	1.000
Kuşadası (KUŞATAK)	5.000	*
TOPLAM	604.750	299.250

Tablo 68.
Türkiye'deki kompost tesisleri

* Temmuz 2010 tarihinde faaliyete geçtiğinden henüz atık işlenmesi tamamlanmamıştır.

Kaynak:
ÇOB 2008a;
KUŞATAK Kurum Görüşmesi, 2010.

yeler Birliği Düzenli Depolama Tesisi gibi başarılı örnekler bulunmaktadır. Tesis bugün 185 bin nüfusa hitap etmekte olup, gelecekte 238 bin kişilik nüfusun ihtiyacını karşılayacak şekilde yapılmıştır (Kuşadası Belediyesi, Dev Proje KUŞATAK Açıldı). Ancak halen çalışmalarını tamamlayamamış birlikler de bölgede bulunmaktadır (Tablo 69).

Tablo 70'deki veriler 2001-2008 yıllarına aittir. Ancak söz konusu dönem içinde yer alan 2005 ile 2007 yıllarına ait verilere TÜİK'den ulaşılamamıştır. Tablodan görüldüğü üzere, bölgede kişi başına düşen ortalama atık miktarı Türkiye genelinin üzerinde, atık hizmeti verilen nüfusun toplam nüfusa oranı ise Türkiye genel değerinin altında olmakla birlikte yine de yakın bir değere sahiptir. Atık hizmeti verilen nüfusun toplam nüfusa oranının yıllara bağlı değişimi incelendiğinde, hem Türkiye'de hem de bölgede iyileşme görülmektedir. Bu durumun ülke ve bölge genelinde etkin katı atık yönetimi hizmeti sunmaya yönelik yapılan/devam eden projeler ile faaliyetlerin sonucu olduğu değerlendirilmektedir. (Tablo 70)

Bölgede üretilen atıkların sınıflandırılmış biçimde iller bazında genel değerlendirmesine ilişkin durum Tablo 71'de sunulmuştur. Bölgede insan ve çevre sağlığı için çok büyük risk taşıyan tıbbi atıkların bir kısmı düzenli depolama sahalarında steril edilerek ya da kireçlenerek gömülmekte, bir kısmı ise vahşi depolama sahalarında genelde kireçlenerek gömülerek bertaraf edilmektedir. Bölgede, alıcı ortamlar için büyük bir kirlenici kaynağı olan bitkisel atık ile atık yağlara ilişkin çalışmalar Çevre ve Orman Bakanlığı'nın belirlediği usullere uygun olarak sürdürülmektedir. Bakanlık ve PETDER Petrol Sanayi Derneği arasında yapılan bir protokol çerçevesinde atık yağ toplama konusunda çalışmalar devam ettirilmektedir.

Bölgede oluşan tehlikeli atıkların envanterinin

çıkartılması ve bertarafına yönelik işlemlerin insan ve çevre sağlığına uygun olarak sürdürülmesi ihtiyacı bulunmaktadır. Bölge hem turizm potansiyeli hem de kıyıların uzunluğu sebebiyle yoğun bir deniz trafiğine sahne olmaktadır. Deniz çevresinin korunması, deniz kirliliğinin önlenmesi ve denizel kaynakların sürdürülebilir kullanımı için bölgenin ihtiyacı çerçevesinde atık alım tesisi altyapısının

güçlendirilmesine, denizdeki atıkları toplayacak deniz süpürgesi ve atık alım gemilerine ihtiyaç vardır. Bu kapsamda yürütülen birtakım çalışmalar bulunmaktadır. Bunlardan biri, Bodrum Belediyesi tarafından "Denizler Mavi Yaşar Kampanyası" kapsamında "VENÜS" adlı katı atık alım teknesinin faaliyete geçirilmesidir (Bodrum Belediyesi 2009 Yılı Belediye Faaliyet Raporu).

Birliğin Adı	Birliğin Kapsadığı Belediyeler
Aydın İli Çevre Hizmetleri Birliği	Aydın (Merkez) Belediyesi, Germencik, İncirliova, Köşk İlçe Belediyeleri ile Çeştepe, Ovaeymir, Tepecik, Umurlu, Acarlar belde belediyeleri
KUŞATAK Birliği	Kuşadası, Söke, Davutlar ve Güzelçamlı belediyeleri ile çevredeki 10 belediye
Nazilli ve Çevresi Katı Atık Bertaraf ve Çevre Hizmet Birliği**	Nazilli, Sultanhisar, Yenipazar, Kuyucak, Karacasu, Buharkent, Atça ilçe belediyeleri ve Arslanlı, İsabeyli, Pirlibey, Salavatlı, Yazıkent, Ataeymir, Geyre, Yenice, Başaran, Pamukören, Kurtuluş Belde belediyeleri
Acıpayam Ovası Katı Atık Birliği*	Acıpayam, Serinhisar ve Çameli İlçelerinde yer alan toplam 17 adet belediye ile 14 adet köy
Çivril Yukarı Menderes Havzası Sürdürülebilir Çevre Yönetimi Belediyeler Birliği*	Çivril, Baklan, Çal, ve Bekilli ilçelerinin de yer aldığı toplam 20 adet belediye
Tavas Yöresi Çevre Yönetimi Belediyeler Birliği*	Kale ve Beyağaç ilçeleri ile 14 adet Belediye
Buldan, Güney, Sarayköy ve Babadağ İlçe ve belde Belediyeleri Birliği***	Buldan, Güney, Sarayköy ve Babadağ İlçe ve belde belediyeleri
Muğla Düzenli Katı Atık Depo Yapma ve İşletme Birliği (MUKAD-BİR) **	Muğla Merkez, Kavaklıdere, Ula ve Yatagan İlçe Belediyeleri ile Yerkesik, Gökova, Yesilyurt, Kafaca, Bayır, Bozarmut, Yesilbagcılar, Turgut, Bencik, Bozüyük, Akyaka, Menteşe ve Çay boyu Belde Belediyeleri
Bodrum Yarımadası Belediyeler Birliği *	Bodrum, Bitez, Göltürbükü, Gümüşlük, Gündoğan, Konacık, Ortakent, Turgutreis, Yalıçiftlik ve Yalıkavak Belediyeleri
Marmaris, Armutalan, Beldibi ve İçmeler Belediyeleri Turizm ve Altyapı Birliği (Mariç-Belbir)**	Marmaris, Armutalan, Beldibi ve İçmeler Belediyeleri
Köyceğiz-Dalyan Çevre Koruma Birliği	Ortaca, Köyceğiz, Dalaman Belediyeleri ile Akyaka, Toparlar, Dalyan ve Beyobası Belde Belediyeleri,
Güllük Körfezi Çevre Koruma ve Altyapı Tesisleri Yapma ve İşletme Birliği (MİL-GÜLÇEVRE)**	Milas, Beçin, Ören, Güllük, Selimiye ve Bafa Belediyeleri

Tablo 69.
TR32 Düzey 2 Bölgesi'nde katı atık yönetiminde Hizmet Birliği Modeli kurulan belediyelere ilişkin bilgiler

* Birlik çalışmaları sürdürülmektedir.
** Düzenli Katı Atık Depolama Sahasının oluşturulmasına tamamlanmasına ilişkin çalışmalar sürdürülmektedir.
*** Birlik oluşturulması çalışması sürdürülmektedir.

Kaynak:
Aydın İl Çevre ve Orman Müdürlüğü Kurum Görüşmesi; Muğla İl Çevre ve Orman Müdürlüğü Kurum Görüşmesi; Denizli İÇOM, İlimizde Çevre İle İlgili Yapılan Başlıca Çalışmalar. TÜİK verileri ışığında bölgenin ülkemizin genel durumu ile kıyaslanmasını gösteren tablo

Yıllar	Yer	Kişi Başı Ortalama Belediye Atık Miktarı (kg/gün)	Atık Hizmeti Verilen Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı (%)	Atık Hizmeti Verilen Nüfusun Belediye Nüfusuna Oranı (%)	Belediye Tarafından Toplanan Atık Miktarı (1000 ton)	Diğer Bertaraf (Çöp Depolama Sahası ve Yakma Tesisi Hariç) (1000 ton)	Çöp Depolama Sahalarında Bertaraf Edilen Atık Miktarı (1000 ton)
2001	TR32	1,89	70	98	1.205	42	1.163
	Türkiye	1,35	75	95	25.134	663	24.471
2002	TR32	2,08	70	99	1.340	29	1.311
	Türkiye	1,34	76	97	25.373	800	24.573
2003	TR32	2,11	70	99	1.357	9	1.348
	Türkiye	1,38	76	97	26.118	813	25.305
2004	TR32	1,86	70	100	1.204	12	1.192
	Türkiye	1,31	77	97	25.014	607	24.406
2006	TR32	1,65	73	99	1.161	22	1.138
	Türkiye	1,21	81	98	25.280	571	24.709
2008	TR32	1,49	74	99	1.052	21	1.032
	Türkiye	1,15	82	99	24.361	563	23.798

Tablo 70.
TR32 Düzey 2 Bölgesi'nde üretilen atıkların sınıflandırılması ve bertarafı

Kaynak:
TÜİK Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler Çevre İstatistikleri

Atıkların Değerlendirilmesi ve Geri Dönüşüm Faaliyetleri

Bölgede değerlendirilebilir katı atıkların kaynağında ayrı olarak toplanması ve yeniden ekonomiye kazandırılması yönünde çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Konu ile ilgili çeşitli bilinçlendirme ve bilgilendirme çalışmaları yürütülmektedir. Bölgenin değişik yerlerinde geri dönüşüm kutu/konteynerleri bulunmakta veya ayrı toplamayı sağlamak üzere mavi poşetler dağıtılmaktadır. Ancak kaynağında ayrıştırma konusunda halen istenilen verimlilik düzeyine erişilememiştir.

Aydın'da Bakanlıktan lisanslı yıllık ortalama 500 ton plastik ambalaj atığı işleme kapasitesine sahip 1 adet geri dönüşüm tesisi ile plastik atıklar ekonomiye geri kazandırılmaktadır. Denizli Belediyesinin 2003 yılında başladığı geri dönüşüm çalışmaları başarılı sonuçlar elde edilmesini sağlamıştır. Hâlihazırda, Denizli Belediyesi mücavir alan sınırları içerisindeki tüm mahalleler uygulamaya dâhil edilmiştir. Muğla ilinde ise Çevre ve Orman Bakanlığından lisans/geçici çalışma izni almış 1 adet ambalaj atıkları toplama-ayırma tesisi bulunmaktadır (ÇOB, 2008a).

Bölgede yeniden değerlendirilebilir atıkların işlenerek ekonomiye kazandırılmaları konusundaki çalışmaların katı atık yönetimin önemli bir parçası olduğu bilinciyle yürütülmesi gerekmektedir. Hizmet Birliği Modelinin bölgede etkin şekilde yürütülmesinin sağlanmasının geri dönüşüm faaliyetlerini de olumlu yönde etkileyeceği değerlendirilmektedir.

3.4.2 Su ve Atık Su Yönetimi

Türkiye'nin tüketebileceği yer altı ve yer üstü su potansiyeli 112 milyar m³'tür. 2000 yılında kişi başına tüketilebilir su miktarı 1.600 m³ iken, nüfusun yaklaşık 100 milyon olacağı tahmin edilen 2030 yılında bu değer 1.120 m³'e düşmesi beklenmektedir. Günümüzde, kişi başına yıllık su tüketim potansiyeli 1.000-3.000 m³ arasında değişen ülkelerin "su fakiri" olarak kabul edildiği göz önünde bulundurulursa Türkiye'nin de su sıkıntısı yaşayan bir ülke olduğu anlaşılmaktadır (ÇOB, 2010a). Aydın, Denizli ve Muğla illerinin toplam su potansiyeli 11.202 m³/yıldır (DSİ, Toprak ve Su Kaynakları).

Aydın ve Denizli illerinde belediyelerde içme ve

kullanma suyu hizmeti verilen nüfus oranı Türkiye genelinde hizmet verilen nüfus oranına eşittir. Ancak Muğla ilinde oran hem bölge hem de Türkiye ortalamasının altındadır. Arazinin kalkerli yapısı ve akarsu kaynaklarının yetersizliği Muğla'da içme suyu teminini zorlaştırmaktadır. İlde İl Özel İdaresi'nin ve

KÖY-DES'in olanaklarıyla içme suyu yetersiz olan köylerdeki temin çalışmaları devam etmektedir (EGEV, 2006). Ayrıca belediyelerde içme ve kullanım amacıyla kişi başına günlük temin edilen su miktarı Türkiye ortalamasının üzerindedir.

Birliğin Adı	Birliğin Kapsadığı Belediyeler
Tıbbi atıklar	<ul style="list-style-type: none"> Aydın Merkez, Kuşadası ve Söke ilçelerinde sterilizasyon, diğer ilçelerde ise kireçleyerek toprağa gömme, Denizli Belediyesine ait lisanslı tıbbi atık taşıma aracı ile toplanma ve düzenli katı atık depolama sahasında özel bölümde bertaraf, bazı ilçelerde ise evsel atıkların depolandığı sahalardan belli bir bölümüne depolanmakta, Muğla ilinde tıbbi atıklar kısmen ayrı toplanmakta ve ayrı bir çukurda genelde kireçlenerek gömülmekte. Turizm sezonu tıbbi atık miktarını artırmakta. Toplam Miktar: 2.498.112, 66 kg/yıl (yaklaşık)
Atık Yağlar ile Bitkisel Yağlar	<ul style="list-style-type: none"> Atık yağ üreticisi konumunda olan işletmeler konu hakkında bilgilendirilmekte, Ürettikleri atıklara ilişkin gerekli formları doldurmaları ve değerlendirilmek üzere İl Müdürlükleri vasıtasıyla ÇOB'a ulaştırılması sağlanmakta, ÇOB ve PETDER Petrol Sanayi Derneği arasında yapılan bir protokol çerçevesinde atık yağ toplama konusunda çalışmalar bölgede sürdürülmekte,
Hayvansal Atıklar ve Kadavralar	<ul style="list-style-type: none"> Aydın'da hayvan kadavralarından kaynaklanan atıkların bertarafı genellikle kireç vb. maddelerle steril edilerek gömme şeklinde ve mezbaha gibi tesislerden bazılarının atık su arıtma tesisi bulunmakta, Denizli'de Belediyeye ait düzenli depolama alanında tıbbi atıkların gömüldüğü alanda özel poşetlerle kireçlenerek gömülmekte, Muğla'da genel olarak fosseptik sistemine verilmekte bir kısmı ise römorklar ile imha bölgesine taşınmakta, bazı ilçelerde (Dalaman gibi) kompost edilmek suretiyle gübreye dönüştürülmekte ve değerlendirilmekte.
Tehlikeli Atıklar, PİL ve Aküler ile Radyoaktif Atıklar	<ul style="list-style-type: none"> Bölgede piller ve aküler genel olarak belediyeler tarafından toplanıp geçici olarak depolanmakta ve Bakanlığın protokol yaptığı TAP, AKÜDER ve TÜMAKÜDER dernekleri tarafından bertaraf edilmekte Atık üreticilerine, tehlikeli atıklara ait bilgilerini Bakanlığın internet sayfasında yer alan "Tehlikeli Atık Beyan Sistemi"ne giriş yapmaları sağlanmakta, Denizli il sınırlarında "Tehlikeli Atık Taşıma Lisansı" ve "Tehlikeli Atık Geri Kazanım Lisansı" almış 1 adet tesis ile Aydın'da atık akümülatör geri kazanım firması bulunmakta, Tehlikeli atıklara ilişkin envanter çalışmasına ihtiyaç bulunmakta.
Hafriyat, Moloz ve Mermer Atıkları	<ul style="list-style-type: none"> Aydın ve Muğla'da turizm sezonu sonrasında yoğunlaşan inşaat faaliyetleri hafriyat atıklarını artırmakta, Denizli'de toplam 5 adet alan, mermer fabrikası, işletmeleri ile ocaklardan kaynaklanan mermer pasası, mermer çamuru ve traverten parçalarının depolanmasında, 2 adet alan ise hafriyat atıklarının dolgu amacıyla kullanımında, Muğla'da ise mermer atıkları önceden belirlenen alanlara dökülerek bertaraf edilmekte.
Gemi Atıkları	<ul style="list-style-type: none"> Bölgedeki limanlar yat ve yolcu gemisi trafiği yönünden yoğunluk yaşamakta, Yaz aylarında yolcu gemi/motorlarındaki pis su tanklarının çok çabuk dolması, tankları dolan gemilerin atık/atık sularını verecek yeterli sayı ve kapasitede tesisin olmaması sorun oluşturmaktadır, Atık kabul tesisine kabul edilen atıkların bertarafı sıkıntı yaratmaktadır.

Tablo 71.
TR32 Düzey 2 Bölgesi'nde üretilen atıkların sınıflandırılması ve bertarafı

Kaynak:
Aydın İl Çevre ve Orman Müdürlüğü Kurum Görüşmesi, 2010;
Muğla Belediyesi Atık Madeni Yağlar Değerlendiriliyor; ÇOB, 2008a; İÇOM, 2006; İÇOM, 2009; İÇOM, 2010.

Bölgede içme ve kullanma suyu arıtma hizmeti verilen nüfusun toplam belediye nüfusuna oranı Türkiye ortalamasının oldukça altındadır (Şekil 54). Aydın ilinde sadece Merkez ilçede içme ve kullanma suyu arıtma tesisi mevcuttur. Diğer ilçelerde su temini yer altı su kuyularından sağlanmakta olup Karacasu ilçesinde yüzeysel suların, Bozdoğan ilçesinde ise kaynaktan elde edilmektedir (Aydın İl Çevre Orman Müdürlüğü Kurum Görüşmesi, 2010). Denizli ilinde içme ve kullanma suyu Gökpınar ana içme suyu kaynağı, Derindere içme suyu kaynağı, derin kuyu sondajları ve diğer kaynaklardan sağlanmaktadır (İÇOM, 2010). Muğla ilinde ise içme ve kullanma suyu sondaj kuyularından sağlanmakta olup, Mumcular Barajı'ndan da içme suyu temininde faydalanılmaktadır (ÇOB, 2006).

Atık su arıtma tesisi ile hizmet verilen nüfusun toplam belediye nüfusu oranına bakıldığında, Aydın ili hariç bölge genelinde Türkiye ortalaması olan % 56'nın altındadır (Şekil 55). Bu oran turizm faaliyetlerinin yoğun olarak sürdürüldüğü diğer Avrupa ülkelerinde

2005 yılı itibarıyla % 70'in üzerindedir (EUROSTAT, Statistics by Theme-Environment and Energy).

Çevre ve Orman Bakanlığı'nın yayınlamış olduğu "Türkiye Çevre Sorunları ve Öncelikleri Envanteri Değerlendirme Raporu"nda kanalizasyon şebekesinin olmaması veya yetersizliği, yerleşim yerinde evsel nitelikli atık suların arıtılmaması ve fosseptik çukurlarının sağlıklı şekilde inşa edilmemesi bölgedeki yerleşim merkezlerinde atık suların kaynaklanan kirliliğin başlıca nedenleri olarak gösterilmektedir.

Aydın ilinde atık su arıtma tesisi bulunmayan ilçelerde atık sular fosseptik çukurlarında bertaraf edilmekte ya da kanalizasyona deşarj edilmektedir. Karpuzlu, Koçarlı ve Germencik ilçelerinde kanalizasyon hizmeti bulunmamakta olup fosseptik çukurları atık suların bertaraf edilmesi için kullanılmakta, Kuşadası'nda ise atık su bertarafında fosseptik çukurlarından yararlanılmakta veya kanalizasyonla denize derin deşarj yapılmaktadır. (Aydın İl Çevre Orman Müdürlüğü Kurum Görüşmesi, 2010). Denizli ilinde Merkez ve Akköy ilçeleri

ile Pamukkale, Karahayıt beldeleri, Yeniköy ve Develi yerleşim birimlerinde atık su arıtma tesisleri bulunmaktadır (Denizli İl Çevre ve Orman Müdürlüğü Kurum Görüşmesi, 2010). Muğla'da ise Kavaklıdere, Ortaca, Yatağan, Merkez ve Ula ilçe merkezinde atık su arıtma tesisi bulunmamaktadır ancak 7 belediye- de 2017 yılında işletmeye alınması planlanan atık su arıtma tesisi yatırımları bulunmaktadır (ÇOB, 2008b; Muğla İl Çevre ve Orman Müdürlüğü Kurum Görüşmesi, 2010). Şekil 56'da belediyelerde kanalizasyon hizmeti verilen nüfusun toplam belediye nüfusuna oranı gösterilmektedir. Bu oran Aydın ve Muğla'da Türkiye ortalamasının altındadır.

Birleşmiş Milletler'in "Yaşam için Su" konulu 2005-2015 yıllarını içine alan on yıllık programı kapsamında, güvenilir içme suyuna ve kullanılan suyun uzaklaştırılmasını sağlayan bir sisteme ulaşamayan nüfus sayısının yarıya indirilmesi hedeflenmektedir. Bin Yıl Kalkınma Hedefleri'nde de belirtildiği gibi Kentsel Atık su Arıtma Tesisleri Yönetmeliği'ne uygun

olarak bölge içerisinde ihtiyaç duyulan yerleşim alanlarında atık su arıtma tesislerinin ve kanalizasyon sistemlerinin kurulması, arıtılmış olan atık suların tarımda ve sanayide kullanılmasına yönelik teşviklerin ve bilinçlendirmenin sağlanması gerekmektedir.

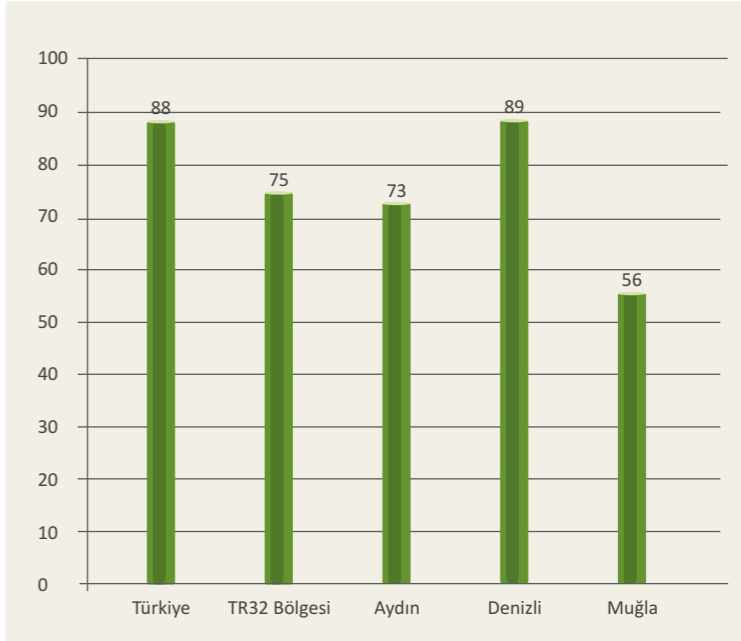
3.4.3 Hava Kalitesi ve Kirliliği

Bölgede hava kirliliğinin başlıca sebepleri ulaşım, sanayi ve ısınma amacıyla kullanılan yakıtlardır. Bölgede Çevre ve Orman Bakanlığı'na ait kükürtdioksit (SO₂) ve partiküler madde (PM₁₀) ölçümü yapan Aydın'da 1, Denizli'de 2 ve Muğla'da 2 olmak üzere 5 adet hava kalitesi ölçüm istasyonu bulunmaktadır.

2007 ve 2008 yıllarına ait hava kalitesi ölçüm sonuçları Tablo 72'de gösterilmektedir. Ölçüm sonuçları değerlendirildiğinde 2007 yılında Denizli-2 istasyonunda ölçülen PM₁₀ değeri hariç hiçbir ölçüm sonucunun Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliği'ndeki geçiş dönemi uzun vadeli sınır değeri (UVS) aşmadığı gözlenmektedir.

Bölge illerinden alınan kış sezonu (Ekim-Mart) ölçüm sonuçlarının hiçbir istasyonda Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliği'nde belirlenen sınır değerleri (SO₂ için 250 µg/m³ ve PM₁₀ için 200 µg/m³) aşmadığı görülmektedir (Tablo 73). Buna rağmen üç il içinde sınır değeri aşım riski mevcuttur.

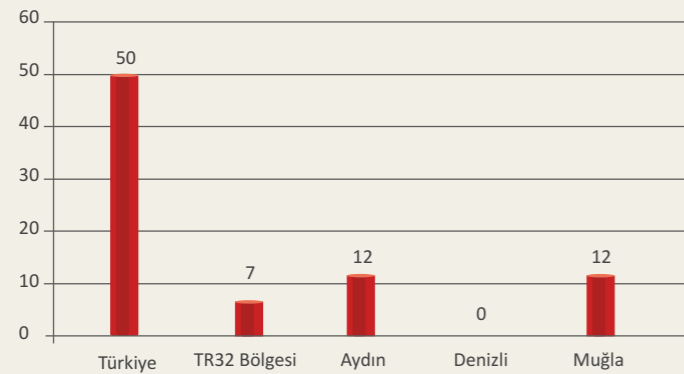
Üç il kendi içerisinde değerlendirildiğinde Denizli'nin yüksek PM₁₀ değerleri göze çarpmaktadır. Çevre ve Orman Bakanlığı'nın Türkiye Çevre Sorunları ve

Şekil 56. Kanalizasyon hizmeti verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusu içindeki payı (%) (2008)

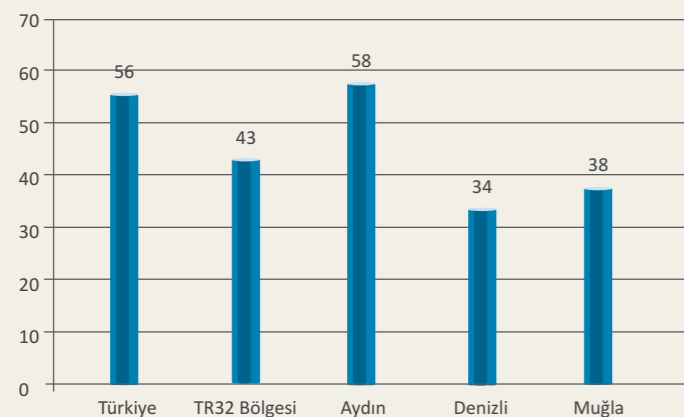
Kaynak: TÜİK Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler-Çevre İstatistikleri

Şekil 54. İçme ve kullanma suyu arıtma hizmeti verilen nüfusun toplam belediye nüfusuna oranı (%) (2008)

Kaynak: TÜİK Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler-Çevre İstatistikleri

Şekil 55. Atık su arıtma tesisi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusu içindeki payı (%) (2008)

Kaynak: TÜİK Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler-Çevre İstatistikleri

Öncelikleri Envanteri Değerlendirme Raporu'nda Denizli'de ki öncelikli çevre sorunu hava kirliliği olarak belirtilmiş, bunun başlıca nedenleri olarak da evsel ısınmada kullanılan yakıtlar ve sanayi kaynaklı kirlilik gösterilmiştir. İlde ekonomik sebeplerden ötürü

İstasyon Adı	2007 yılı		2008 yılı	
	SO ₂ UVS (µg/m ³)	PM ₁₀ UVS (µg/m ³)	SO ₂ UVS (µg/m ³)	PM ₁₀ UVS (µg/m ³)
Aydın	70	86	79	102
Denizli-1	52	120	33	107
Denizli-2	43	206	42	90
Muğla	24	75	35	81
Muğla (Yatağan)	30	77	22	68

Tablo 72. Hava kalitesi ölçüm sonuçları

Kaynak: ÇOB, 2010b

Tablo 73. Kış sezonu (Ekim-Mart) hava kalitesi ölçüm sonuçları

Kaynak: ÇOB, 2010b

İstasyon Adı	2007-2008 Kış Sezonu Ortalaması		2008-2009 Kış Sezonu Ortalaması	
	SO ₂ (µg/m ³)	PM ₁₀ (µg/m ³)	SO ₂ (µg/m ³)	PM ₁₀ (µg/m ³)
Aydın	74	122	69	76
Denizli-1	46	38	35	117
Denizli-2	139	188	49	138
Muğla	47	82	49	85
Muğla (Yatağan)	50	83	25	61

mesken ısınmasında ve sanayide genellikle kömür kullanılmaktadır. Ayrıca yakıt denetimlerinin yetersiz kaldığı gözlenmekte olup kömür kullanımında kükürt oranı düşük kömür kullanımının önemi ortaya çıkmaktadır. Sanayilerde ise baca gazı arıtım sistemlerinin yeterince kullanılmaması hava kalitesinin bozulmasındaki diğer önemli etmenlerden biridir. Bölgede doğalgaz kullanımı ise 2008 yılı itibarıyla Denizli il merkezinde konutlarda ve sanayide başlamış olup, Muğla ve Aydın'da ise altyapı çalışmaları devam etmektedir. Bölgede ısınmadan Kaynaklı Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği ile Endüstriyel Kaynaklı Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği kapsamında kullanılacak yakıtlara yönelik programlar tespit edilmiştir (ÇOB, 2010b). Bu doğrultuda ısınma ve sanayide doğalgaz ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının yaygınlaştırılması bölgede hava kalitesinin korunması açısından büyük önem arz etmektedir.

Tablo 74'de bölgede yer alan il ve ilçelerin hava kalitesi açısından derecelendirmesi yer almaktadır. Bu derecelendirmeye göre Denizli Merkez ilçesi ve Muğla ilinin Yatağan ilçesi I. Grup Kirliliği İlçeleri olarak değerlendirilmektedir. Daha öncede belirtildiği gibi Denizli'deki yoğun sanayi faaliyetleri ve ısınmada kullanılan yakıt türleri bu kirliliğin başlıca sebeplerindedir. Yatağan'da bulunan termik santral ise ilçedeki hava kirliliğinin en önemli sebeplerindedir. Aydın'da 1, Denizli'de 5 ve Muğla'da 1 olmak üzere bölgede toplam 7 adet endüstri tesisinin A grubu emisyon izni; Aydın'da 61, Denizli'de 81 ve Muğla'da 43 olmak üzere 185 tesisinde B grubu emisyon izni bulunmaktadır (ÇOB, 2010b).

Tablo 74.
TR32 Düzey 2 Bölgesi'nde yer alan il ve ilçelerin hava kalitesi derecelendirmesi

	1. Grup Kirliliği İl/ilçeler	2. Grup Kirliliği İl/ilçeler
Aydın	-	Merkez ve tüm ilçeler
Denizli	Merkez	Tüm ilçeler
Muğla	Yatağan	Merkez ve diğer ilçeler

Kaynak:
ÇOB, 2010b

3.4.4 Toprak Kalitesi ve Kirliliği

Türkiye arazi varlığının % 36'sını oluşturan bölüm işlenmekte, geriye kalan % 64'lük bölümünü ise yoğunluk açısından sırasıyla çayır ve mera, orman ve fundalık ve diğer araziler oluşturmaktadır. Bölgede ise illere göre arazilerin kullanım durumları Tablo 75'de gösterilmektedir. Kullanım oranları değerlendirildiğinde Aydın ilindeki arazinin yarıya yakınının tarım faaliyetlerinde kullanıldığı göze çarpmak-

tadır. Denizli ve Muğla illerinde ise arazi kullanım oranlarının büyük bölümünü orman alanları oluşturmaktadır.

	Aydın	Denizli	Muğla
Tarım	48	32	19
Çayır-Mera	3	2	1
Orman	38	44	64
Tarım Dışı	11	22	16

Tablo 75.
Arazi kullanım durumları (%)

Kaynak:
Aydın, Denizli, Muğla İl Tarım Müdürlükleri, Tarımsal Yapı

	Aydın (ha)	Denizli (ha)	Muğla (ha)
I.Sınıf	54.717	84.498	57.785
II.Sınıf	45.984	124.596	73.402
III.Sınıf	81.552	123.866	90.642
IV.Sınıf	76.073	67.212	27.942
V.Sınıf	0	2.380	8.750
VI.Sınıf	156.789	215.585	1.165
VII.Sınıf	396.356	533.672	831 (VII&VIII)
VIII.Sınıf	12.326	22.382	

Tablo 76.
Arazi kullanım yetenek sınıfları

Kaynak:
ÇOB, 2006; ÇOB, 2007; ÇOB, 2010; TKB, 2005

Tarım arazilerinin amaç dışı kullanımı, hatalı gübreleme, pestisit kullanımı, endüstriyel atıklar, kentsel ve evsel atıklar toprak kirliliğinin başlıca nedenleri arasında sıralanabilir. Bunların yanı sıra erozyon, sedimentasyon, tuzluluk ve alkalilikte toprak kirliliğine sebep olan doğal etmenler olarak değerlendirilebilmektedir. Aydın'da yoğun şekilde yapılan tarımsal faaliyetlerde kullanılan kimyasal ilaç ve gübreler toprak kalitesini olumsuz yönde etkilemekte ve kirliliğe neden olmaktadır. Denizli'de ise çeşitli endüstri kollarından çıkan atık sular sulama suyuna karışarak dolaylı yoldan toprak kirliliğine neden olmaktadır. Özellikle Sarayköy ve Akköy ovalarında sulama sularının içeriğindeki yüksek sodyum ve düşük de olsa bor miktarı toprak kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca, bazı endüstriyel kuruluşlarının atıklarının içeriğindeki ağır metaller hem toprak kalitesi hem de tarımsal üretim açısından büyük risk oluşturmaktadır. Vahşi depolama sahalarından çıkan sızıntı sularının sebep olduğu toprak kirliliği Muğla'daki başlıca çevre sorunlarından biri olarak değerlendirilmektedir (ÇOB, 2006; ÇOB, 2007; ÇOB, 2010).

Tablo 76'da arazi kullanım yetenek sınıfları gösterilmektedir. İlk dört sınıf (I-IV) sürüme, yöreye adapte olmuş bitkilerin yetiştirilmesine, orman, mera ve çayır alanlarının oluşturulmasına uygun araziler; V, VI ve VII sınıflar yöre koşullarına adaptasyon sağlamış yerli bitkilerin yetiştirilmesine uygun ve son sınıfta (VIII) tarıma uygun olmayan araziler olarak tanımlanmaktadır. Bölgenin toprak varlığı arazi yetenek sınıfları açısından değerlendirildiğinde Aydın ve Denizli illerinde arazilerin genellikle VI. ve VII. sınıflarda yoğunlaştığı. Muğla'da ise II. ve III. sınıf arazi varlığı göze çarpmaktadır.

3.4.5 Endüstriyel Kirlilik Kontrolü

Bölgede 3'ü aktif olarak faaliyette (Denizli, Aydın Astim ve Aydın Umurlu) olmak üzere toplam 14 OSB bulunmaktadır. Bunun yanı sıra 38'i faaliyette, 15'i de inşaat aşamasında olmak üzere bölgede 53 adet KSS mevcuttur. Faaliyette bulunan OSB'lerin altyapılarına ilişkin bilgiler Tablo 77 ile gösterilmektedir.

Ağır sanayiden çok tarım ve tarımsal sanayinin gelişmiş olduğu Aydın ilinde 3 aylık dönemde faaliyet gösteren zeytinyağı işleme tesisleri endüstriyel kirliliğin başlıca sebeplerinden biridir. Bu tesislerin faaliyetleri sonucu çıkan karasu yüksek kimyasal oksijen ihtiyacı içeriği nedeniyle arıtımı zor ve pahalı bir atık su niteliği taşımaktadır. Zeytinyağı işletmelerinden kaynaklanan atık suların arıtımı konusunda ekonomik ve verimli bir yöntem belirlenmemiş olup, Çevre ve Orman Bakanlığı'nın da izniyle sızdırmaz, 0,5-1 m derinliğindeki lagünlerde buharlaştırılarak bertaraf edilmektedir. Ancak arazi yetersizliği, zemin yapısı ve yağışlar nedeniyle çeşitli sorunlar yaşanmaktadır. Bölgede oldukça yoğun olarak faaliyet gösteren bu işletmelerde uygulanacak çevre yönetim sistemleri, çevresel kirliliğin engellenmesi yönünde önemli bir adım olacaktır. Buna ilaveten, il sınırları içerisinde faaliyet gösteren tavuk işletmeleri, mezbaha ve sucuk işleme tesislerinden çıkan atık sular doğrudan veya dolaylı olarak Büyük Menderes Nehri'nde kirlilik yükünün artmasına sebep olmaktadır. İl sınırları içerisinde ise toplam 13 sanayi tesisinin deşarj izni bulunmaktadır (ÇOB, 2008).

Sanayileşmenin oldukça yoğun olduğu Denizli'de, 42 adet endüstriyel atık su arıtma tesisi faaliyet göstermektedir. Bu tesislerin dağılımı şu şekildedir:

- 15'i tekstil sektöründe,
- 1'i boya sektörüne
- 3'ü gıda sanayisinde
- 1'i kâğıt sanayisinde

- 1'i deri sanayisinde
- 3'ü metal sanayisinde
- 18'i benzin istasyonu yer ve taşıt yıkama atık sularına ait endüstriyel atık su arıtma tesisi bulunmaktadır ve bu tesislerden 32 adedinin Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği kapsamında deşarj izni bulunmaktadır (EGEV, 2007).

Muğla ilinin önde gelen sanayi kuruluşlarından olan Yatağan, Yeniköy ve Kemerköy Termik Santrallerinden çıkan atık sular su tasfiye havuzuna gönderilmekte, havuzdan çıkan sular ya doğrudan alıcı ortama bırakılmakta ya da oluşturulan kül tepelerini sulamakta kullanılmaktadır. Bunun yanında, Dalaman'daki kâğıt fabrikasının üretiminden kaynaklanan atık sular arıtdıktan sonra derin deniz deşarjı ile bertaraf edilmektedir. İldeki mermer fabrikaları için de Mahalli Çevre Kurulu kararı ile atık su arıtma tesisi kurma zorunluluğu getirilmiştir (ÇOB, 2006).

OSB Adı	Aktif Firma Sayısı	Atıksu Arıtma Tesisi Durumu	Tesis Kapasitesi (m ³ /gün)
Aydın (Umurlu)	45	Mevcut	2.500
Aydın Astim	82	Mevcut	1.700
Denizli	120	Mevcut	42.000

Tablo 77.
TR32 Düzey 2 Bölgesi'nde faaliyette olan OSB'lerin atık su arıtma tesisi durumu (2010)

Kaynak:
GEKA, 2010a

	Kullanım Oranı (%)
Aydın	1,17
Denizli	1,51
Muğla	0,16

Tablo 78.
Belediyelerce dağıtılan su miktarının sanayide kullanım oranı (2008)

Kaynak:
TÜİK Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler Çevre İstatistikleri

Sanayi işletmelerinde kullanılan su miktarının belediyelerde dağıtılan toplam su miktarına oranı üç il içinde Türkiye ortalamasının altındadır (Tablo 78). Bu durumun en önemli sebeplerinden birisi sanayi tesislerinin ihtiyaçları olan suyun genellikle kuyulardan temin edilmesidir.

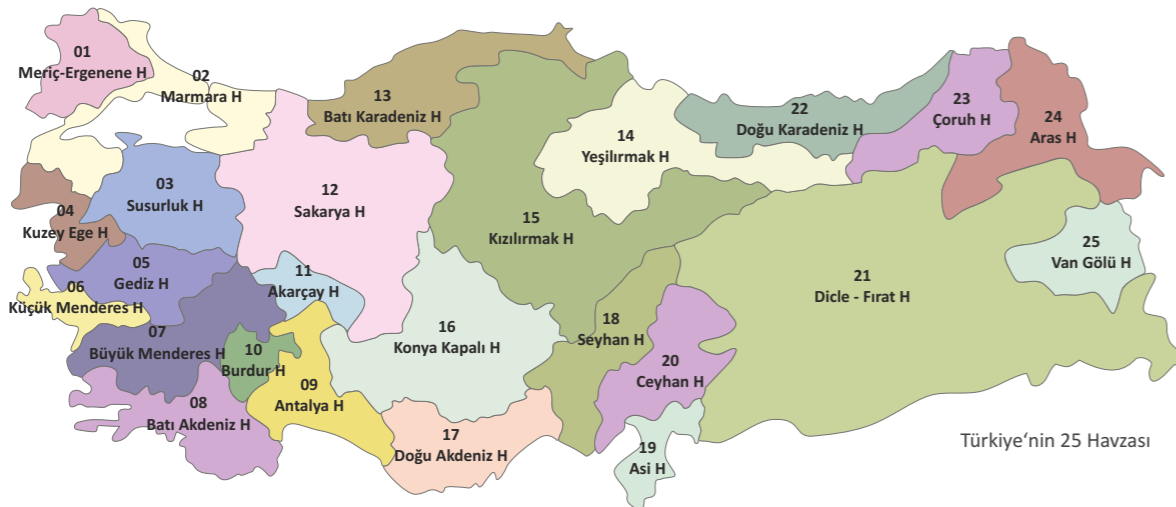
Tablo 79'da ülke ve bölge genelinde sanayi işletmelerince kullanılan toplam elektrik tüketim değerleri görülmektedir. Denizli'de yoğun sanayi faaliyetlerinden ötürü sanayi işletmelerince kullanılan elektrik tüketimi Türkiye ve Ege Bölgesi ortalamalarının üzerindedir. Sanayi işletmelerince tüketilen enerji miktarında, üretim tekniği ve teknolojilerinin yenilenmesiyle birlikte işletmelerin enerji tasarrufuna gidebilecekleri düşünülmektedir.

Tablo 79. Sanayi işletmelerinde elektrik tüketiminin toplam elektrik tüketimine oranı (2008)

	Elektrik Tüketim Oranı (%)
Türkiye	46
Ege Bölgesi	51
TR32 Bölgesi	34
Aydın	28
Denizli	59
Muğla	9

Kaynak: TÜİK Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler Enerji İstatistikleri

Türkiye'de imalat sanayi tarafından üretilen atık miktarının yaklaşık % 5'ini tehlikeli atıklar oluşturmaktadır. Bölge sınırları içerisinde yalnızca Aydın ilinde Batisöke Söke Çimento A.Ş. Fabrikası'nın atık yağ ve kontamine atık gibi tehlikeli atık bertarafına yönelik çalışma izni mevcuttur (ÇOB, 2007) ve Denizli'de bir adet lisanslı atık taşıma firması ve iki adet araç bulunmaktadır. Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından sanayinin yoğun olduğu Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerinde sanayi atıklarının yönetimine ilişkin olarak bertaraf uygulamaları araştırılmış ve oluşan endüstriyel atıkların bertarafı için ülke genelinde sanayinin yoğunlaştığı bölgelerde en az 1 adet tesis kurulması gerektiği anlaşılmıştır. İlk aşamada endüstrileşmenin yoğun olduğu 5 bölgede bölgesel tehlikeli atık yönetim sistemi uygulanacaktır. Bu kapsamda; Aydın, Denizli, İzmir, Uşak ve Manisa illerini kapsayan 3,230,000 m³lük depolama ve 20,000 ton/yıl yakma kapasitesine sahip entegre tesis Manisa'da kurulacaktır (ÇOB, 2008a).

Harita 20. Türkiye'nin 25 Havzası
Kaynak: DSİ, Toprak ve Su Kaynakları

3.4.6 Havza Alanları

Afyonkarahisar, Aydın, Burdur, Denizli, Isparta, Muğla ve Uşak illerinin dâhil olduğu Büyük Menderes Havzası ile; Antalya, Muğla, Burdur ve Denizli illerini kapsayan Batı Akdeniz havzası bölgenin dâhil olduğu önemli havzalardır (Harita 20).

Büyük Menderes Havzası, kuzeyinde İzmir, Manisa, Uşak; güneyinde Muğla; doğusunda Afyonkarahisar ve Burdur illeri ile batısında Ege Denizi tarafından çevrelenmiştir. Toplam yağış alanı 24,873 km² olan bu havza, ülke yüzey alanının % 3,2'sini oluşturmaktadır. Büyük Menderes Havzası'nın ana sulama kaynağı olan Büyük Menderes Nehri, Afyon ili Dinar ilçesi Suçukan mevkiinde doğar. Küfi ve Işıklı Çayları'ndan gelen suyu biriktirerek Işıklı Barajı'ndan çıkar, Çal ve Baklan Ovalarını geçerek Güney ilçesine doğru derin bir yatakta akar. Uşak'tan gelen ve Menderes'in en büyük kollarından olan Banaz Çayı'nı da içine almaktadır. Bu bölgede Adıgüzel Barajı bulunmaktadır. Bu barajdan çıkan Büyük Menderes Nehri, Sarayköy yakınlarındaki Çürüksü Çayı'nı da içine alarak Aydın sınıra girer, Nazilli, Söke ve Aydın ovalarından geçerek Aydın'ın Dipburun mevkiinde Ege Denizi'ne dökülür (ÇOB, 2010).

Büyük Menderes Havzası'nda dördü yalnızca sulama, ikisi sulama ve taşkın koruma, ikisi elektrik üretimi, biri elektrik üretimi ve sulama ile biri içme suyu temini amacıyla kurulan 10 adet baraj bulunmaktadır. Bunun yanı sıra havza alanı içerisinde Bafa Gölü, Pamukkale, Işıklı Gölü, Honaz Dağı Milli Parkı, Dinar Karakuyu Göleti gibi önemli koruma alanları bulunmaktadır (ÇOB, 2008b).

Havzadaki başlıca noktasal kirlilik kaynağı; evsel atık su deşarjı, endüstriyel atık su deşarjı ve bor içerikli jeotermal deşarjlardır. Tekstil ve deri endüstrisinden kaynaklanan deşarjlar noktasal kirliliğin önemli kaynaklarıdır. Yaygın kirliliğin bir diğer kaynağı da tarımda kullanılan gübreler, tarımsal ilaçlar ve sulamadan dönen sodyum içeriği yüksek sulardır (Küçük, 2007). Bunların yanı sıra havza sınırları dâhilindeki deponi sahalarından kaynaklanan sızıntı suları havzadaki kirlilik yükünü artırmaktadır.

Havzada sulama amacıyla yaklaşık 1800 milyon m³/yıl su çekilmektedir. İçme suyu ve diğer amaçlarla çekilen su miktarı ise 110 milyon m³/yıldır. Çeşitli amaçlarla çekilen bu sular, tarımsal deşarj, evsel ve endüstriyel atık su olarak geri dönmektedir (ÇOB, 2008b).

Havza alanının yukarı ve orta kesimlerinde ana kanal ve kolları üstüne yapılan su depolama yapıları, erozyon ve sediman kontrolü çalışmaları nehir morfolojisinde değişikliklere neden olmuştur. Bu gibi değişiklikler, su altında kalan alanların değişmesine sebep olarak nehir yatağındaki flora ve faunada, nehir yatağı kapasitesinde ve suyun akış hızındaki değişikliklerle sonuçlanmıştır. Üstyapılar sonucu, su miktarı ve hızındaki düşüş, sedimantasyon oranında artışa sebep olmuş, nehir yatağının enine kesiti küçülmüş ve su kalitesi azalmıştır (ÇOB, 2008b).

Büyük Menderes Havzası'nda 5 adet OSB bulunmaktadır. Bu OSB'lerden, bölgede işletmede olan Aydın OSB, Aydın Astim OSB ve Denizli OSB ile Uşak OSB ve Uşak Karma OSB'lerde atık su arıtma tesisleri mevcuttur. Ancak Aydın OSB'nin sınırları içinde sanayi sektöründeki artışa bağlı olarak mevcut atık su arıtma tesisi kapasite ve işlevsellik açısından yetersiz kalmaktadır (ÇOB, 2008b).

Büyük Menderes Havzası içerisinde nüfusu 2000'den büyük olan belediyelerden Aydın'da üçü proje aşamasında, üçü inşaat aşamasında olmak üzere toplam 14 atık su arıtma tesisi; Denizli'de dört atık su arıtma tesisi bulunmaktadır. Muğla'da ise mevcut bir atık su arıtma tesisi bulunmamakta olup, nüfusu 2000'den büyük olan Yatağan Belediyesi'nde 2014 yılında, bunun dışında 7 belediyede de 2017 yılında işletmeye alınması planlanan atık su arıtma tesisi yatırımları vardır. Çevre Kanunu'nda da belirtildiği gibi havza sınırları içerisinde atık su arıtma tesislerini kurmamış olan belediyeler belirlenen süre dâhilinde atık su arıtma tesislerini işletmeye almakla yükümlüdürler. Çevre ve Orman Bakanlığı'nın çalışmaları kapsamında 2010 yılı itibarıyla, atık su arıtma tesisi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam havza

nüfusuna oranı % 70'in üzerindedir. İşletmeye alınması planlanan yeni atık su arıtma tesisleriyle bu oranın 2012 yılında % 80'in üzerine çekilmesi planlanmaktadır (ÇOB, 2008b).

AB-Türkiye Mali İşbirliği 2006 Yılı Programı kapsamında, AB tarafından finanse edilmekte olup Çevre ve Orman Bakanlığı ile DSİ Genel Müdürlüğü tarafından ortaklaşa yürütülmekte olan "Türkiye'de Su Sektörü için Kapasite Geliştirilmesi" başlıklı eşleştirme projesi gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamında Büyük Menderes Havzası pilot havza olarak seçilmiş ve Büyük Menderes Nehir Havzası Yönetim Planı hazırlanmıştır. Bunun yanı sıra, Büyük Menderes Havzası'nın da dâhil olduğu 11 havzada Havza Koruma Eylem Planlarının hazırlanmasına yönelik olarak TÜBİTAK-MAM ile bakanlık arasında anlaşma sağlanmış olup plan çalışmaları devam etmektedir (ÇOB, 2010d; DSİ, 2010; GEKA, 2010b).

Bölge sınırları içinde Muğla ve Denizli illerinin dâhil olduğu Antalya, Burdur, Denizli ve Muğla illerini kapsayan Batı Akdeniz Havzası bölgede Büyük Menderes Havzası'ndan sonra gelen önemli bir havza alanıdır. Denizli ili Acıpayam ilçesi ile Muğla ili Merkez, Bodrum, Dalaman, Datça, Fethiye, Köyceğiz, Marmaris, Milas, Ortaca ve Ula ilçeleri havza sınırları içerisinde yer almaktadır.

Batı Akdeniz Havzası 6 alt havzadan oluşmaktadır. Havzada yer alan başlıca akarsular ve alt havzalar Dalaman Çayı, Horzum Çayı, Çandır Deresi, Sarıç Deresi, Başgöz Çayı, Alakır Deresi ve Aksu Çayı'dır. Muğla'nın en önemli akarsuyu olarak kabul edilen Dalaman Çayı, civarında herhangi bir sanayi kuruluşu bulunmaması sebebiyle kirlilikten korunmuştur ve günümüzde ülkedeki en büyük rafting parkurlarından biri olarak kullanılmaktadır (ÇOB, 2008b).

Havzanın toplam yağış alanı 22.615 km²'dir ve Türkiye alanının % 2,72'sini oluşturmaktadır. Havza üstünde dördü sulama, ikisi içme suyu, biri hem sulama hem de taşkın koruma amaçlı olmak üzere yedi baraj mevcuttur (ÇOB, 2008b).

Havzada deniz ürünleri, katı-sıvı yağlar, öğütülmüş tahıl ürünleri, hayvan yemi, tekstil, metalik olmayan mineral ürünleri, işlenmiş metal ürünleri, tarım makineleri ve ekipmanları ile elektrik üretimi yapan kuruluşlar olmak üzere 9 farklı sanayi dalında yaklaşık 50 sanayi kuruluşu bulunmaktadır. Bunlardan deniz ürünleri üretimi yapan kuruluşlar su kirliliğine olan etkileri yönünden birinci sırada yer almaktadır. Havzada endüstriyel kaynaklı kirlilik diğer kirlilik

kaynaklarının yanında ihmal edilebilecek niteliktedir. Özellikle yoğun turizm sezonunda turistik faaliyetlerden kaynaklı kirlilik havzada önemli bir risk oluşturmaktadır (ÇOB, 2010).

Nüfusu 50.000'den büyük olan belediyelerden Muğla Merkez ve Fethiye ilçelerinde atık su arıtma tesisi mevcuttur. Atık su arıtımı ile hizmet verilen belediye nüfusunun havzada bulunan toplam belediye nüfusuna oranı 2010 yılı itibarıyla % 50'nin altındadır. Bu oranın 2012 yılı itibarıyla bu değerin üstüne çıkarılması hedeflenmektedir ve Çevre Kanunu kapsamında havzada atık su arıtma tesisi kurmamış olan belediyeler, kanunda belirtilen sürelerde tesisleri işletmeye almakla yükümlüdürler (ÇOB, 2008b).

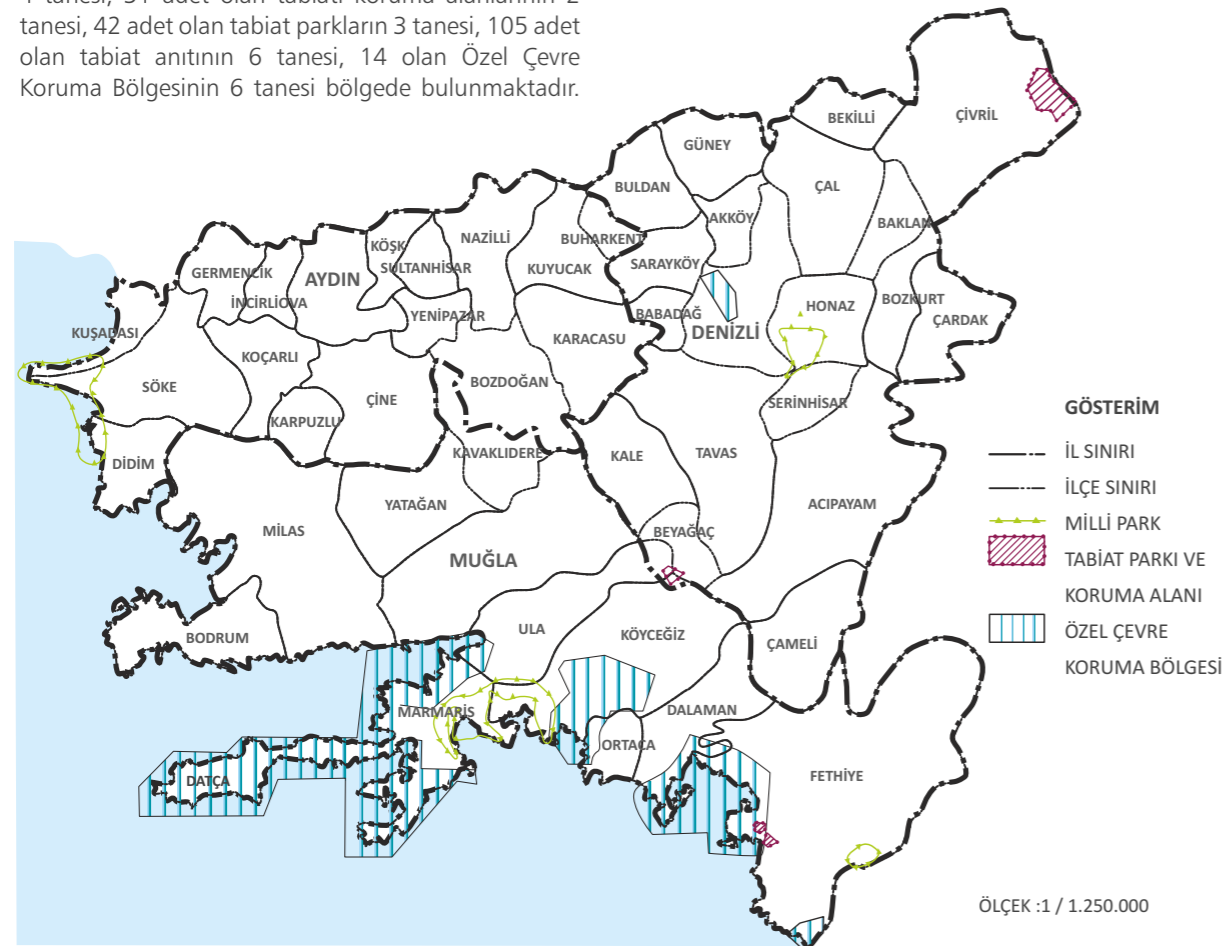
3.4.7 Biyolojik Çeşitlilik ve Koruma Alanları

Bölge biyolojik çeşitlilik açısından Türkiye'nin en zengin bölgelerindedir. Türkiye'de 41 adet olan Milli Parkların 4 tanesi, 31 adet olan tabiatı koruma alanlarının 2 tanesi, 42 adet olan tabiat parklarının 3 tanesi, 105 adet olan tabiat anıtının 6 tanesi, 14 olan Özel Çevre Koruma Bölgesinin 6 tanesi bölgede bulunmaktadır.

Aydın ilinde 1 adet Milli Park ve 1 Adet Tabiat Parkı bulunmaktadır. Bunlar, Dilek Yarımadası – Büyük Menderes Deltası Milli Parkı ve Bafa Gölü Tabiat Parkı'dır. Denizli ilinde 1 adet Milli Park, 1 Adet Tabiat Parkı, 1 adet Tabiatı Koruma Alanı, 1 Adet Tabiat Anıtı bulunmaktadır. Bunlar, Honaz Dağı Milli Parkı, Kartal Gölü Tabiatı Koruma Alanı, Akdağ Tabiat Parkı, Güney Şelalesi Tabiat Anıtı'dır. Muğla ilinde 2 adet Milli Park, 1 Adet Tabiatı Koruma Alanı, 1 Adet Tabiat Parkı ve 5 adet Tabiat Anıtı bulunmaktadır. Bunlar; Marmaris Milli Parkı, Saklıkent Milli Parkı, Sırtlandağı Halep Çamı Tabiatı Koruma Alanı, Ölüdeniz - Kıdrak Tabiat Parkı, Söğüt Köyü Çınarı Tabiat Anıtı, Bayır Servi Ağacı Tabiat Anıtı, Bayır Çınarı Tabiat Anıtı, Ulu Meşe Tabiat Anıtı ve Bitez Yalısı Zeytin Ağacı Tabiat Anıtı'dır (Harita 21) . (ÇOB DKMP Genel Müdürlüğü, 81 İl Durum Raporu).

Bölgenin Milli Parkları

Bölge sahip olduğu 4 milli park, önemli bir biyolojik zenginliğin yanı sıra, sıra dışı jeomorfolojik özellikleri,

Harita 21. Bölgenin başlıca korunan alanları.
Kaynak: ÇOB Aydın-Muğla-Denizli Çevre Düzeni Planı

kültürel ve tarihî değerleri de bünyesinde barındırmaktadır. Bölgede yer alan milli parkların önem, özellik, flora ve fauna yapısı Tablo 80'de verilmektedir. Söz konusu Milli Parklar nesli tehlike altında olan Akdeniz foku veya sığla ağacı gibi endemik türlere ev sahipliği yapan, potansiyelleriyle turizme katkı sağlayan, biyolojik çeşitlilikleriyle ekonomik faaliyetleri destekleyen önemli rekreasyon alanları olarak dikkat çekmektedir. Ancak sahip oldukları söz konusu önemli özelliklerine rağmen başta küresel iklim değişikliği gibi dünya ça-

pında etkisini sürdüren çevre sorunları olmak üzere, orman yangınları, kirlilik, plansız kentleşme, bilinçsiz avcılık gibi etkenler söz konusu alanlardaki kaynaklar üzerinde baskı oluşturmaktadır.

Kuzey yamacında, oldukça yoğun bitki örtüsüne sahip olan dağın etekleri Menderes ovasına sınırdır. Dağın, batı yamaçları ise oldukça dik meyilli olup, iyi gelişmiş orman alanları arasında kalker kayaların parçalanmasıyla oluşmuş hareketli yamaç molozlarından

Milli Park Adı	Önemi	Özellikleri	Florası	Faunası
Dilek Yarımadası Büyük Menderes Deltası Milli Parkı	<ul style="list-style-type: none"> Flora Biyogenetik Rezerv Alanı olması. Dünyanın en nadir 10 memelisinden biri ve nesli tehlike altında olan 12 tür arasında yer alan "Akdeniz Foku"nun yarımada kıyılarında yaşaması. Milli Park içinde bulunan Zeus Mağarası "Doğal Sit Alanı". 	<ul style="list-style-type: none"> Akdeniz'in en iyi korunan maki florası, jeolojik yapı, tabii bitki ve hayvan toplulukları, dinlenme ve eğlenme alanı olması. 	<ul style="list-style-type: none"> 804 çeşit bitki, 6 tanesi dünyada sadece yarımada, 18 tanesi ise dünyada sadece Türkiye'de yetişmekte, 255 kuş türü, bunların 70 türü deltada üremekte. 	<ul style="list-style-type: none"> 28 çeşit memeli, 27 çeşit sürüngen, 255 kuş türü ve çok sayıda deniz canlısı Nesli tükenen "Anadolu Parsı"nın batıda yaşadığı son nokta yarımada
Honaz Dağı Milli Parkı	<ul style="list-style-type: none"> Jeolojik ve jeomorfolojik yapısı, arkeoloji ve endemiklerce zengin bir flora. 	<ul style="list-style-type: none"> Doğal kaynak değerleri; tarihi, arkeolojik ve kültürel değerleri yönünden zenginliği, coğrafi konumu, jeolojik ve jeomorfolojik özelliği, olağanüstü manzara güzelliği. 	<ul style="list-style-type: none"> Park sınırları içerisinde tespiti yapılan 964 tür bitkiden 122'si Türkiye için endemik, Dağın kuzey yamacında, oldukça yoğun bitki örtüsüne bulunmakta, güney yamaçları ise, görece daha az eğimli ve bitki örtüsü bakımından daha fakir durumda. 	<ul style="list-style-type: none"> Yaban keçisinin doğal olarak yaşadığı bir saha.
Marmaris Milli Parkı	<ul style="list-style-type: none"> Farklı, karışık ve etkileyici peyzaj değerleri, eşsiz kıyıları, jeolojik yapısı, biyolojik zenginliği ve Günlük (Sığla) ağacını flora yapısı içerisinde olması. 	<ul style="list-style-type: none"> Denize kıyısının olması, Cennet Adası ve diğer adalar, peyzaj değerleri yüksek olan vadi boyları, antik Physkos kenti (Marmaris), Amos (Hisarönü) kentlerini içermesi. 	<ul style="list-style-type: none"> Orman formasyonu kızılçam, endemik tür olan Günlük (Sığla) ağacı, meşe, çınar ve kızılğaçtan oluşmakta. 	<ul style="list-style-type: none"> Nesli tükenme tehlikesi bulunan yaban keçilerinin yanı sıra ayı, karakulak, tilki, sincap, gelincik vb. memeli hayvanları barındırmakta.
Saklıkent Milli Parkı	<ul style="list-style-type: none"> Saklıkent Kanyonu, toplu olarak kayalardan çıkan buz gibi suyu ve zengin bitki örtüsü. 	<ul style="list-style-type: none"> Endemik bitkileri, yüksek rakımlı bölgelerinde yer alan yayla gelişimleri, çok uzun, derin ve dar kanyonu 	<ul style="list-style-type: none"> Orman formasyonu kızılçam, karaçam ve sedirden meydana gelmekte, Aktar Yaylası'nın güneydoğu kesimi, soğanlı bitkilerin (sıklamenlerin) endemik olarak yerleştikleri ve yetiştikleri saha. 	

Tablo 80. TR32 Düzey 2 Bölgesi milli parkları

Kaynaklar: ÇOB, 2004; ÇOB DKMP Genel Müdürlüğü, 81 İl Durum Raporu; KTB Muğla-Marmaris Milli Parkı; Kırmacı, 2008; EGEV, 2008; İÇOM, 2006; 2009; 2010.

Tabiat Parkı Adı	Yeri	Toplam Alanı	Florası	Faunası
Bafa Gölü Tabiat Parkı	• Aydın ve Muğla illeri sınırları içinde	12.281 ha	• Ilgın, zeytin ve kızılçamdan oluşan bitki örtüsü	• Nesli tehlike altında bulunan bir çok kuş türüne üreme ve kışlama ortamı sağlaması bakımından önemli.
Akdağ Tabiat Parkı	• Sandıklı/Afyon (% 58'i) ve Çivril/Denizli	14.781 ha (Önemli Kuş Alanı- ÖKA)	• 124'ü endemik olmak üzere 1.058 adet bitki türü • Tamamen orman karakterinde	• Klimaks dağ ekosistemlerini içermesi ile çeşitli omurgalıları (kuşlar ve büyük memeliler) barındırmakta.
Ölüdeniz-Kıdrak Tabiat Parkı	• Fethiye'ye 12 km uzaklıkta Babadağ'ın eteklerinde	950 ha (ÖÇK içerisinde ve Doğal SİT Alanı)	• Mersin, menengiç, kızılçam, fıstık çamı ve kıbrıs akasyası yayılım göstermekte	• Park içerisindeki Ölüdeniz Lagünü tek hücreli mikro-organizmalardan deniz kaplumbağalarına kadar birçok canlıyı barındıran "Doğal Bir Akvaryum" olarak nitelendirilmekte.

Tablo 81.
TR32 Düzey 2 Bölgesi tabiat parkları

Kaynaklar:
İÇOM, 2006;
İÇOM, 2008;
İÇOM Korunan Alanlar Denizli.

oluşmaktadır. Güney yamaçları ise, görece daha az eğimli ve bitki örtüsü bakımından fakir durumdadır.

Bölgenin milli parkları arasında yer alan Dilek Yarımadası – Büyük Menderes Deltası Milli Parkı'nda, deniz kirliliği, bilinçsiz turizm faaliyetleri, kıyı alanlarının talan edilmesi, hızlı betonlaşma, habitat tahribi ve kasıtlı olarak öldürme nedeniyle nesilleri tehdit altında olan Akdeniz fokunun (*Monachus monachus*) tahminen 10 adet olduğu değerlendirilmektedir. Böylesine önemli bir türün bölgenin biyolojik çeşitliliği içerisinde yer alması önemlidir (İÇOM, 2008). Ancak Türkiye'nin ulusal ve uluslararası yükümlülükleri çerçevesinde korunması gereken bu kadar önemli bir türün halen yeterince korunmadığı ortadadır. Korumaya yönelik önemli çalışmalar yürütülmekle birlikte yukarıda dile getirilen sorunlar sebebiyle Akdeniz foku ciddi bir baskı altındadır.

Bununla birlikte bölgede fazla sayıda, Türkiye veya dünya için endemik olan türlerin yer alması oldukça önemlidir. Bu türlerinin korunarak geliştirilmesi, bilinçsizce toplanmalarının önlenmesi, koruma-kullanım dengesi sağlanarak ekonomiye kazandırılması bölgenin geleceği açısından önem taşımaktadır.

Bölgenin Tabiat Parkları

Nesli tehlike altında olan birçok canlıyı bünyesinde

barındıran, zengin bitki örtüsü ile dikkat çeken, önemli kuş alanı veya doğal sit alanı olan bölgenin 3 adet tabiat parkı ve özellikleri Tablo 81'de gösterilmiştir. Bafa Gölü Tabiat Parkı, nesli tehlike altında bulunan birçok kuş türüne üreme ve kışlama ortamı sağlaması bakımından önemlidir. Ancak Büyük Menderes Nehri'nin suları sulama amaçlı kullanıldığında göle yeterince su verilememekte olup, bu durum gölün su seviyesini düşürmekte ve Büyük Menderes'ten akan suyun kirliliği sebebiyle gölde yoğun kirlenme meydana gelmektedir (İÇOM, 2008; ÇOB, 2004). Akdağ Tabiat Parkı'nda, 124'ü endemik olmak üzere 1058 adet bitki türü olduğu tespit edilmiştir. Akdağ ve çevresinin içerdiği yaban hayatı zenginliği, ilgi çekici güzel manzara açımları, rekreasyon potansiyeli nedenlerinden dolayı tabiat parkı olarak ayrılmıştır (İÇOM, Korunan Alanlar Denizli). Birçok biyolojik zenginliği bünyesinde barındıran Ölüdeniz-Kıdrak Tabiat Parkı ise, Kumburnu ve Ölüdeniz lagünü içermektedir. Yat girişinin yasaklandığı Ölüdeniz Lagünü tek hücreli mikroorganizmalardan deniz kaplumbağalarına kadar birçok canlıyı barındıran "Doğal Bir Akvaryum"dur. Her türlü deniz sporunun yanı sıra 2.000 metre yüksekliğindeki Babadağ zirvesi yamaç paraşütçülüğü (Paragliding) için dünyanın en uygun parkurlarından biri olarak değerlendirilmesiyle, turizm açısından önem taşımaktadır (İÇOM, 2006). (Tablo 80)

Tabiat Koruma Alanları	Özellikleri
Kartal Gölü Tabiatı Koruma Alanı/Denizli	• Alpin bitki örtüsü hakim, • Aralarında anıt ağaç niteliği gösteren yaşlı ve boylu fertlerin bulunmasıyla (yaş ortalaması 250-700 civarında) nadir orman ekosistemi özelliği göstermekte, • Alanda Sandraz dağlarının doruklarında, bin yaşını aşkın karaçam ağaçlarından oluşmuş, bir "anıt orman" da yer almakta.
Sırtlandağ Halep Çamı Tabiatı Koruma Alanı Muğla	• Türkiye'de az rastlanan bir tür olan Halep Çamının iki tabii yayılış alanlarından biri, • Kızılçam, Sakız Ağacı, Pırnal Mesesi, Yabani Zeytin, Akçameşe, Defne, Laden, Dağ Çileği, Ardıç ağaçları bulunmakta, • Tilki, çakal, yaban domuzu, tavsan, kirpi, keklik, benekli su tavuğu, karatavuk bulunmakta.

Tablo 82.
TR32 Düzey 2 Bölgesi'nin tabiatı koruma alanları

Kaynaklar:
ÇOB, 2004; İÇOM, 2006; İÇOM, 2010.

Bölgenin Tabiatı Koruma Alanları ile Tabiat Parkları

Bölgenin Tabiatı Koruma Alanları, Denizli'de bulunan Kartal Gölü Tabiatı Koruma Alanı ile Muğla'da bulunan Sırtlandağ Halep Çamı Tabiatı Koruma Alanı'dır. Söz konusu koruma alanlarının özellikleri Tablo 82'de sunulmuştur. Kartal Gölü Tabiat Koruma Alanı, "Kartal Gölü Buzul Vadisi" olarak anılan alandır. Belirgin buzul aşındırma ve biriktirme şekillerini bünyesinde bulunduran vadi, aralarında anıt ağaç niteliği gösteren ağaçlarında bulunduğu nadir bir orman ekosistemidir (ÇOB, 2004). Türkiye'de az rastlanan bir tür olan Halep çamının Türkiye'deki iki tabii yayılış alanından birini barındıran Sırtlandağ Halep Çamı Tabiatı Koruma Alanı da, nadir bir ekosistem özelliği göstermesi ile dikkat çekmektedir.

Ayrıca bölge 6 tabiat anıtına da ev sahipliği yapmaktadır. Bunlar, Denizli'de bulunan Güney Şelalesi Tabiat Anıtı ile Muğla'daki Söğüt Köyü Çınarı, Bayır Servi Ağacı, Bayır Çınarı, Ulu Meşe ve Bitez Yalısı Zeytin Ağacı'dır (KTB Tabiat Anıtı; İÇOM, 2006).

Söz edilen nadir ekosistemler ile tabiat olaylarının meydana getirdiği tabiat anıtlarının bölgede yer alması hem bölge biyolojik çeşitliliği ile değerlerini zenginleştirmekte, hem de bölge insanına bu ekosistemleri sürekli ve dengeli kalkınma ilkeleri çerçevesinde kullanmada hak ile sorumluluk yüklemektedir.

Bölgenin Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları

Bölgenin faunasının korunması için önem taşıyan yaban hayatı koruma sahalarından 4 tane bulunmaktadır. Bunlar geyik, yaban keçisi ve su kuşlarını korumak üzere ilan edilmiş alanlardır. Bu alanlar dışında avcılık faaliyetlerinin yasaklandığı, yaban

hayvanı yerleştirme sahası veya önemli kuş alanı ile önemli kaplumbağa yumurtlama alanı olarak tespit edilen alanlar da biyoçeşitliliğin korunmasına katkıda bulunmaktadır.

Aydın ilinde 4915 sayılı Kanun uyarınca ilan edilmiş Yaban Hayatı Geliştirme Sahası bulunmamaktadır. Ancak 2873 sayılı Milli Parklar Kanuna göre koruma alanlarında avcılık faaliyetleri yasaklandığından, Dilek Yarımadası-Büyük Menderes Deltası Milli Parkı ve Bafa Gölü Tabiat Parkında avcılık yasaktır. Aydın il sınırları içinde 2003-2004 av dönemi Merkez Av Komisyonu Kararı ile 3 alan ava yasaklanmış 11 alan ise Yaban Hayvanı Yerleştirme Sahası olarak belirlenmiştir (İÇOM, 2008). Denizli ilinde 4915 sayılı Kanun uyarınca ilan edilmiş hedef türü geyik olan Akdağ ve hedef türü su kuşları olan Beylerli Gölü Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları olmak üzere 2 adet Yaban Hayatı Geliştirme Sahası bulunmaktadır. Muğla ilinde 4915 sayılı Kanun uyarınca ilan edilmiş hedef türü yaban keçisi olan Köyceğiz ve hedef türü yaban keçisi olan Yılanlı Çakmak Yaban Hayatı Geliştirme Sahası olmak üzere 2 adet Yaban Hayatı Geliştirme Sahası bulunmaktadır.

Ülkenin Akdeniz kıyılarında yer alan 20 önemli deniz kaplumbağası yuvalama alanlarından 4'ü Muğla'da yer almaktadır. Fethiye (Yanıklar-Çalış), Dalyan, Ekinçik (ÖÇK Alanı) Dalaman-Sarıgerme kumsalları önemli deniz kaplumbağası yuvalama alanlarıdır. Nesli tehlike altında olan Akdeniz fokunun Bodrum Yarımadasında önemli yaşama alanları bulunmaktadır (ÇOB DKMP Genel Müdürlüğü, 81 İl Durum Raporu).

Akdağ (Denizli, Afyon), Işıklı Gölü (Denizli), Bafa Gölü (Aydın ve Muğla), Güllük Deltası (Muğla), Köyceğiz Gölü (Muğla), Acıgöl (Afyon ve Denizli) bölgedeki önemli kuş alanlarıdır.

Bölgenin Sulak Alanları

Bölgede 33 adet sulak alan bulunmaktadır. Söz konusu sulak alanların 12 tanesi uluslararası öneme sahiptir. Söz konusu sulak alanların kapladıkları alan, buldukları enlem ve boylam Tablo 83'de sunulmuştur. İçerdikleri biyolojik çeşitlilik nedeniyle dünyanın doğal zenginlik müzeleri kabul edilen sulak alanlar gerek bölge iklimi üzerindeki etkileri, gerek yaptıkları biyolojik üretim ve yer altı su kaynaklarına etkileri, gerekse ekonomik değerleriyle bölge için önem taşımaktadırlar. Kuşlar için barınma ya da konaklama alanı olarak hayati önem taşıyan sulak alanların bölgede bu kadar fazla olması, önemli kuş varlığını da beraberinde getirmektedir.

Rekreasyon Alanları

Yöre insanın günübirlik dinlenme, piknik ve eğlenme ihtiyacını karşılayan yeşil alanlar olan rekreasyon alanları açısından bölge oldukça zengin bir yapıya sahiptir. Bölgede 20 adet mesire yeri bulunmaktadır (ÇOB DKMP Genel Müdürlüğü, 81 il Durum Raporu).

Bölgenin Florası

Ekolojik dengenin ve biyolojik çeşitliliğin en önemli

göstergelerinden birisi de o bölgenin flora ve faunasıdır. Türkiye'de Akdeniz'in batısı, Taşeli Platosu, Ermenek - Mut - Gülnar çevreleri, Bolkar Aladağlar, Antitoroslar ile Ege Bölgesi'nin güney ucu yurdumuzun güneyindeki endemizm merkezleridir. Büyük Menderes Havzasında yapılan çalışmalarda endemik taksonların yoğun olduğu saptanmıştır. Bu bitkilerden bazı endemikler tüm yurttan ya da batı Anadolu'da geniş yayılış gösterirken, bazıları ise sadece Aydın'da yayılışa sahip bitkilerdir. Denizli'de, araştırmalar sonucu 171 tane endemik bitkiye rastlanmıştır. Denizli'de, Honaz Dağı, Akdağ, Sandras Dağı, Babadağ ve Bozdağ endemik bitkiler bakımından zengin alanlardır. Muğla ili ve çevresi flora bakımından oldukça zengin olup, önemli endemik bitkileri bünyesinde bulundurmaktadır. Marmaris Milli Parkı da endemik bir tür olan Günlük (Sığla) Ağacına ev sahipliği yapmaktadır. Bununla birlikte ildeki Özel Çevre Koruma Bölgeleri de endemik türler bakımından oldukça zengindir (İÇOM, 2006; İÇOM, 2009; İÇOM, 2010).

Bölgenin orman varlığı ülkenin orman varlığına önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Muğla'nın Rize'den sonra en fazla yağış alan ikinci il olması ve bunun orman varlığına sağladığı katkı dikkat çekicidir. Özel-

	Alan	Enlem	Boylam
Bafa Gölü Sulak Alanı	12.281	37°30'	27°26'
Büyük Menderes Deltası Sulak Alanı	9.800	37°34'	27°12'
Acıgöl Sulak Alanı	21.000	37°49'	29°48'
Işıklı Gölü Sulak Alanı	7.300	38°14'	29°55'
Pamukkale Sulak Alanı	2.000	-	-
Dalaman Sulak Alanı,	28.400	36°42'	28°45'
Dalyan Sulak Alan Ekosistemi	20.000	-	-
Gırdev Gölü Sulak Alanı	900	36°34'	39°37'
Gölköy	14.870	37°00'	27°15'
Güllük Deltası Sulak Alanı	2.500	37°15'	27°38'
Köyceğiz Gölü Sulak Alanı	8.000	36°54'	28°38'
Metruk Tuzlası Sulak Alanı	2.000	-	-

Tablo 83.
Bölgenin uluslararası öneme sahip sulak alanları (2009)

Kaynak:
ÇOB DKMP Genel Müdürlüğü, 81 il Durum Raporu.

İller	Orman Alanı	Orman Oranı	Yaygın Orman Ağaçları
Aydın	315.132,0 ha	% 38	Kızılçam ve karaçam
Denizli	546.127,5 ha	% 45	Kızılçam, karaçam, meşe, ardıç, sedir, kestane ve çınar
Muğla	840.108,6 ha	% 68	Sığla, günlük, defne, akçakesme, kokuca, ağaççıklar

Tablo 84.
TR32 Düzey 2 Bölgesi orman varlığı

Kaynak:
OGM, Türkiye Orman Varlığı.

likle küresel ısınmanın etkilerinin belirgin olarak görüldüğü günümüzde, orman varlığının önemi daha da ortaya çıkmaktadır. Bölge illerinin orman yüzdesi Türkiye ortalamasının üstündedir (Tablo 84). Ancak bölge ormanları yangın, hızlı betonlaşma ve plansız kentleşmenin olumsuz etkilerine açıktır. Bununla birlikte bölgenin çayır ve mera varlığı azalmaktadır. Türkiye'de bal ormanları oluşturulmasına ilişkin yürütülen proje kapsamında, Muğla'da da var olan potansiyel dikkate alınarak bal ormanı oluşturulmasının önem taşıdığı değerlendirilmektedir.

Aydın'daki toplam alan içindeki payı % 3 olan çayır ve mera alanları, 24.705 ha'dır. Denizli'nin çayır ve mera arazisi il toplam arazisinin % 4,9'unu teşkil etmekte olup, 58.316 hektar alan kaplamaktadır. İlde 1986-1990 yılları arası toplam 540 ha sahada mera ıslahı çalışması yapılmıştır. Ancak son dönemde yapılan mera ıslahı çalışmaları olmadığı görülmektedir. Muğla ilindeki çayır ve meralar toplam 34.349 ha'lık alanı (% 3'lük bir oran) kaplamakta olup, bunların en büyük bölümü Merkez ilçe, Fethiye, Yatağan ve Milas ilçelerinin sınırları içerisinde bulunmaktadır (İÇOM, 2006; İÇOM, 2008; İÇOM, 2010).

Bölgenin hayvancılık potansiyeli ve ekosistem dengesi dikkate alındığında mera ve çayır alanlarının önemi büyüktür. Hayvanların beslenmesi, erozyon, su taşkın-

larının önlenmesi ve iklim açısından önemli yerler olan söz konusu alanlar giderek bölgede azalmaktadır. Aydın ilindeki çayır ve mera alanlarının özellikle yapılan hayvancılık düzeyi ve ekosistem üzerindeki önemi dikkate alındığında yetersiz olduğu ortadadır. Ayrıca çayır ve mera alanlarının hızla azalması ve tahrip edilmesi de bölge için olumsuz etkiler oluşturmaktadır. Bu durum ildeki hayvancılığında besi hayvancılığına yönelmesine sebep olmuştur (İÇOM, 2008). Bölgede ağaçlandırma, rehabilitasyon, çayır ve mera ıslahı gibi çalışmaların artırılmasına ihtiyaç vardır.

Bölgenin Faunası ve Su Ürünleri Yetiştiriciliği

Bölgede bulunan milli park, tabiat koruma alanları, tabiat parkları, tabiat anıtları, sulak alanlar, yaban hayatı geliştirme sahaları ve orman alanları zengin bir fauna varlığına sahiptir. Söz konusu fauna varlığı Tablo 85'de sunulmuştur. Söz konusu değerler bölgenin doğal dengesi, bölge halkının refah düzeyinin yükseltilmesi için önem taşıyan sürekli ve dengeli kalkınmanın gerçekleştirilmesinde kilit kaynaklardan biridir. Ancak sahip olduğu değerlere karşın özellikle Aydın'da korunan alanların yetersiz olması, bölgede var olan potansiyelin yeterince kullanılmaması, dengesiz gelişme ve diğer sorunlar (plansız kentleşme, çevre kirliliği, ekonomi odaklı çevreyi dikkate almayan yaklaşımlar vb.) bölgenin fauna varlığını tehdit etmektedir.

İl	Fauna Varlığı
Aydın	Yaban domuzu, vaşak, tilki, tavşan, sansar, çakal, sırtlan, yaban kedisi, yabani atlar, kızıl şahin, akkuyluklu kartal, şahin, angıt, keklik, küçük kerkenez, dünyada nesli tükenme sınırında olan ve dünyadaki toplam sayıları 3000 olduğu tahmin edilen tepeli pelikan, küçük akbalıçıl, gri balıçıl, suna, gümüş martı, sumru, deniz kırlangıcı, yalıçapkını
Denizli	Denizli horozu, turna, toy, flamingo, turna, sakarca, kaz, macar ördeği, yeşilbas, elmabas, sakarmeke, yaban ördeği ve leylek, dağ keçisi, yaban domuzu, tavşan, tilki, porsuk, sansar, Yılkı atları
Muğla	Caretta caretta deniz kaplumbağası, akdeniz foku, kaplumbağa, çengel boynuzlu dağ keçisi, nil kaplumbağası, mavi yengeç, engerek yılanı, yaban domuzu, kurt çakal, tavşan sakarca, gelincik, yaban kedisi, ağaç sansarı, porsuk, sincap, kirpi, dağ keçisi, su samuru, tilki, şahin, paçalı baykus, yalıçapkını, bildircin çil yeşilbas beyaz balıçıl kulaklı orman baykusu, yalıçapkını, alaca yalıçapkını

Tablo 85.
TR32 Düzey 2 Bölgesi faunası

Kaynak:
İÇOM, 2006; İÇOM, 2008; İÇOM 2010.

Bölgede deniz ve iç su balık yetiştiriciliği potansiyeli ise oldukça fazladır. Bu kapsamda öncelikle Muğla olmak üzere Aydın ve Denizli ülkenin önde gelen illerindedir. 2002 yılı üretim miktarlarına göre su ürünleri yetiştiriciliğinde ilk 10 ilin üretim miktarları (ton/yıl) ve ulusal üretimdeki oranlarını gösterir tabloya göre Muğla ili Türkiye'de su ürünleri yetiştiriciliğinde birinci sırada yer almaktadır. İldeki balık üretim çiftliği sayısı da oldukça fazladır. Denizli ili ise iç su balıkçılığı açısından oldukça ileri düzeyde olup, ilde bu alana yönelik yatırımlar artmaktadır (Tablo 86).

Özel Çevre Koruma Bölgeleri

Özel Çevre Koruma Bölgeleri (ÖÇKB); tarihi, doğal, kültürel vb. değerler açısından bütünlük gösteren gerek ülke gerekse dünya ölçeğindeki ekolojik açıdan önem taşıyan alanlardır. Türkiye'de 14 adet olan Özel Çevre Koruma Bölgesi'nin, 6 tanesi bölgede bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi Denizli'de, 5 tanesi ise Muğla'da yer almaktadır. Bölge ÖÇK'lar açısından oldukça zengin bir bölgedir. Muğla'nın yaklaşık % 26'sı "Özel Çevre Koruma Bölgesi"dir. Türkiye'deki toplam Özel Çevre Koruma Alanlarının % 30'luk bir kısmı ise Muğla'da bulunmaktadır (Şekil 57 ve Tablo 87).

Bölgede bulunan Özel Çevre Koruma Alanları, Yumuşak Kabuklu Nil Kaplumbağası, Caretta caretta deniz kaplumbağası, Akdeniz foku, sıgla ağacı gibi nesli tehlike altında veya endemik olan türleri barındırmaları, önemli kuş alanı, doğal veya arkeolojik sit gibi özellikleri bulunması, sahip oldukları doğal, tarihsel ve kültürel değerleri, taşıdıkları turizm potansiyeli, ekonomiye katkıları ve bölge halkı için önemli rekreasyon alanları olmaları nedeniyle önem

taşıyan alanlardır. Türkiye'de 14 adet bulunan bu alanların neredeyse yarısının bölgede olması, bölgenin ulusal ve uluslararası alanda değeri ile çekiciliğini artırmaktadır (Tablo 87).

Çevre Genel Değerlendirme

Küresel iklim değişikliği, nüfus artışı, biyolojik çeşitliliğin azalması, tarım ile ormanlık alanlarının

İller	Miktar (Ton)	Payı (%)
Muğla	21.795	35,63
İzmir	6.686	10,93
Bilecik	3.3129	5,43
Kayseri	2.329	3,81
Antalya	1.848	3,02
Aydın	1.743	2,85
Ordu	1.530	2,50
Denizli	1.442	2,36
Trabzon	1.429	2,34
Samsun	1.329	2,29
Diğer	17.645	28,85
Toplam	61.165	100

Tablo 86.
2002 yılı üretim miktarlarına göre su ürünleri yetiştiriciliğinde ilk 10 ilin üretim miktarları (ton/yıl) ve ulusal üretimdeki oranları (%)

Kaynak:
Yıldırım ve Okumuş,
2004

tahrip olması, çölleşme, erozyon, giderek artan atık miktarı, alıcı ortamların kirlenmesi, su kaynaklarının azalması, yasadışı/bilinçsiz su ürünleri avcılığı, kentleşme hızı ve betonlaşma gibi sorunlar insanların yaşam kalitesini etkilemekte ve geleceğini tehdit

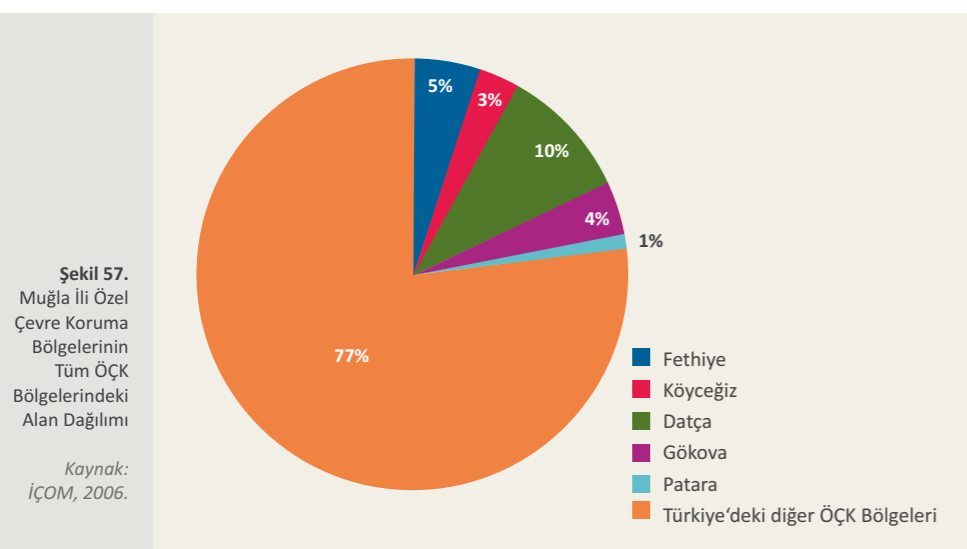
etmektedir. Bu sorunlar hem ülke genelinde hem de bölgede farklı ölçek ve seviyelerde etkili olmaktadır.

T.C. Anayasasının 56. Maddesinde de belirtildiği üzere "Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına

ÖÇKB Adı	Özellikleri
Pamukkale Denizli	<ul style="list-style-type: none"> • Çaldağ'ın güney eteklerinden gelen kalsiyum oksit içeren suların oluşturduğu beyaz travertenler, • Geç Helenistik ve erken Hıristiyanlık dönemlerine ait kalıntılar içeren Hierapolis Arkeolojik Kenti ile antik çağlardan günümüze ulaşan yerli ve yabancı turistlerin vazgeçilmez uğrak yeri olması, • Şifalı suları ile ünlü Karahayit yerleşim yeri önemli bir sağlık ve turizm yeri, • UNESCO'nun Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi uyarınca Dünya Mirası listesinde olması,
Datça Bozburun Muğla	<ul style="list-style-type: none"> • Birbirinden güzel el değmemiş koyları, çok zengin bitki örtüsü, bol oksijenli havası ve tarihi kalıntılara sahip olması, • Datça ve Bozburun Yarımadasının, uzun yıllar kara yolu bağlantısı olmadığı ve sadece deniz yolu ile ulaşılabilirdiği için doğal ile kültürel değerlerinin bazı kıyılar gibi büyük ölçüde tahrip edilmemiş olması, • Datça Yarımadasında tarihi, doğal, arkeolojik, kentsel ve diğer özellikleri bakımından korunması gereken sit alanları yer alması, • Gebekum Kumul Alanı, • Sınırlı yayılışa sahip Datça Hurması ve Endemik bir tür olan, kozmetik ve ilaç sanayisi için önem taşıyan Günlük (Sığla) Ağacı, • Kır kırlangıcı, kızılısırtlı kırlangıç, arı kuşu, karasağan ve akkaranlı sağan türlerinin göç yolları üzerinde bulunması • Akdeniz Fokunun bulunması.
Fethiye Göcek Muğla	<ul style="list-style-type: none"> • Doğal Sit ve Arkeolojik Sit Alanı, • Endemik bir tür olan Günlük (Sığla) ağacı, • Kıyıları boyunca küçük koylar ve körfezler bulunduğu bölgenin en özgün örneği olan Göcek Koyu, • Ölüdeniz Lagünü, Turunc Pınarı, Kalemya Koyu, Samanlı ve Boncuklu Koyları • Caretta caretta ile Chelonia mydas türlerinin üreme alanlarından bir tanesi olan Fethiye Kumsalı.
Gökova Muğla	<ul style="list-style-type: none"> • Boncuk Koyu Kum Köpekbalığının Akdeniz'deki tek yavrulama alanı, • Su samuru ile kuzey kesimlerde yunus balıklarının gibi türleri barındırması, • Kumları koruma altında olan Sedir Adası, • Akyaka Azmağı.
Köyceğiz Dalyan Muğla	<ul style="list-style-type: none"> • Caretta caretta türü Deniz kaplumbağasının Akdeniz'deki en önemli üreme alanlarından olan İztuzu ve Dalyan Kumsalları'na sahip olması, • Nesli tehlike altında olan "Yumuşak Kabuklu Nil Kaplumbağası", kanal ve göllerde yaşayan Akdeniz'e özgü değerli bir su ürünü olarak Mavi Yengeç türlerini barındırması, • Önemli bir kuş alanı olan Köyceğiz-Dalyan sulak alanı.
Patara Muğla Antalya	<ul style="list-style-type: none"> • Patara Kumsalı, "Deniz Kaplumbağaları için 1.derece Önemli Yumurtlama ve Üreme Alanı.

Tablo 87.
TR32 Düzey 2 Bölgesi Özel Çevre Koruma Alanları (ÖÇK)

Kaynaklar:
ÇOB ÖÇKKB
2010; Yüksel,
Akkurt ve Akkoç,
2007; Taşlıgöl,
2008; KTB Dünya
Miras Listesi;
İÇOM 2006;
İÇOM, 2010

sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.” Bu hak ve ödevin bilinciyle bölgede çevrenin korunması, iyileştirilmesi, doğal kaynakların kullanımında koruma-kullanma dengesinin kurulması ile kirliliğin önlenmesine yönelik olarak etkin bir çevre yönetim sistemi oluşturulmalıdır. Bu alanda üst ölçekli plan ile programlara uyumlu olarak gerçekleştirilecek başarılı çalışmalar, Türkiye'nin AB'ye giriş sürecinde müktesebat uyumu ile uygulamada en zorlu alan olan çevre konusunda yürütülen ulusal faaliyetleri de destekleyecektir. Bununla birlikte, bölgede sağlıklı ve yaşanabilir çevresel ortamın sağlanması kuşak içi ve kuşaklar arası adalet sağlanmasına, halkın yaşam kalitesinin yükselmesine ve ekonomik faaliyetlerin sürdürülebilirliğine katkı sağlayacaktır.

Genel olarak bölgenin katı atık yönetimi konusundaki durumu değerlendirilecek olursa, bölgede Hizmet Birliği Modeli konusundaki çalışmaların hızlandırılması, vahşi depolamanın terk edilerek düzenli depolamaya geçilmesi sürecinin kısaltılması, tehlikeli atıklara yönelik envanterin çıkarılarak bertaraf modeli uygulanmasında sıkıntılar yaşanmakta ve planlanan projeler tam anlamıyla yaşama geçirilememekte veya gecikmektedir. Bölgede ayrıca katı atık yönetiminde iller arasında ve ilçeleri arasında ortak bir standart bulunmaması da hizmet kalitesini düşürmektedir. Söz konusu konulara öncelik verilmesi, bölgenin çevresel değerlerinin korunması, kirliliğin önlenmesi ve yöre halkının yaşam standartlarının çalışmaların insan ve çevre sağlığına uygun olarak yerine getirilmesi ve geri dönüşüm çalışmalarının artırılması gerekmektedir. Özellikle pil gibi tehlikeli atıkların su ve toprak gibi alıcı ortamlarda rastgele depolanmasının önüne geçilmesi, bu konudaki bilinç düzeyi ile farkındalığın artırılmasına yönelik çalışmalar yapılarak, ayrı toplanmasındaki etkinliğin yükseltilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Başarılı örnekler bulunmasına rağmen halen bölgedeki hizmet birliği yükseltilmesi açısından önem taşımaktadır.

Çevre ve Orman Bakanlığı verilerine göre, bölgede su kirliliği sorununun öncelikli olduğu il Aydın olup, Denizli içinse su kirliliği 2. öncelikli sorun olarak görülmektedir. Bölgede Büyük Menderes Havzası'nda uzun süredir devam eden evsel ve endüstriyel kaynaklı su kirliliği görülmektedir. Bölgedeki sanayi kuruluşlarının pek çoğunda atık su yönetim sistemi bulunmamakta ya da etkin olarak kullanılmamaktadır. Bölgedeki havzalarda atık su arıtma tesisi ile hizmet verilen nüfusun toplam belediye nüfusuna oranı % 43 ile % 56 olan Türkiye ortalamasının altında, kanalizasyon hizmeti verilen nüfusun toplam belediye nüfusuna oranı ise % 75 ile % 88 olan Türkiye orta-

lamasının altındadır. Bölgede sürdürülebilir atık su yönetiminin sağlanabilmesi için, nüfus yoğunluğu yüksek ilçelerden başlayarak belediyelerin atık su yönetim sistemlerinin güçlendirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır. Ayrıca, bölgede faaliyet gösteren termal tesislerden kaynaklı yüksek bor içerikli deşarjlar nedeniyle, toprak ve su gibi alıcı ortamlar olumsuz yönde etkilenmektedir. Bölgedeki bir diğer sorun ise, özellikle vahşi atık depolama sahalarından kaynaklı sızıntı sularının yarattığı kirliliktir.

Bölgedeki hava kalitesine ilişkin mevcut durum değerlendirildiğinde, Denizli için hava kirliliği sorununun ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Hava kalitesini olumsuz yönde etkileyen başlıca etmenler evsel ısınmadan kaynaklı hava kirliliği ile endüstriyel kaynaklı hava kirliliği olarak görülmektedir.

Bölge sahip olduğu eşsiz doğal, kültürel ve tarihi değerleri ile Türkiye'nin öne çıkan bölgelerindedir. Bölge biyolojik çeşitlilik açısından ülkenin en zengin bölgelerinin başında gelmektedir. Türkiye'de 41 adet olan Milli Parkların 4 tanesi, 31 adet olan tabiat koruma alanlarının 2 adedi, 42 adet olan tabiat parkların 3 tanesi, 105 adet olan tabiat anıtının 6 adedi, 14 olan Özel Çevre Koruma Bölgesinin 6 adedi TR32 Bölgesi'nde bulunmaktadır. Bölge birçok endemik veya nadir bulunan tür ile Caretta caretta deniz kaplumbağası, Yumuşak Kabuklu Nil Kaplumbağası ve Akdeniz foku gibi nesli tehlike altında bulunan türlere ev sahipliği yapmaktadır. Söz konusu türlerin korunması, Türkiye'nin ulusal ve uluslararası yükümlülüklerinin yerine getirilmesi içinde ayrıca önemlidir. Bölgedeki endemik türler, ilaç ve kozmetik sanayinde kullanılmaları, ekonomik değer taşımaları ve bazılarının yalnızca Türkiye'de değil dünya çapında endemik olması ile dikkat çekmektedir. Ekosistem yaklaşımı çerçevesinde, tüm bu değerlerin koruma ve kullanımını adaletli bir şekilde sağlayacak entegre yönetiminin bölgede gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bunun başarılması, bölgedeki yaşam kalitesinin yükseltilmesi, ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve sürdürülebilir kalkınma amacına ulaşılabilmesi için önemlidir.

Bununla birlikte ülke genelinde biyolojik çeşitliliğinin önemli bir kısmını barındıran bölgenin genetik kaynakların muhafazası ve değerlendirilmesinde, geçtiğimiz Mart ayında Türkiye'de kurulan tohum gen bankası gibi bir çalışmanın bölgede yapılması önemli bir adım olacaktır.

Bölgenin korunan alanlarının sayısı ile kapsamının genişletilmesi (özellikle Aydın'da), biyolojik çeşitliliğin

izlenmesi, araştırılması, envanterinin güncellenmesi, kaynaklar üzerinde oluşan baskıların önlenmesi; sosyal gelişme, sağlık ve yaşanabilir çevre ortamının oluşturulması ve ekonomik yapabilirliğin artırılmasında etkili olacaktır. Özellikle Özel Çevre Koruma Bölgelerine yönelik Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı koordinesinde birçok çalışma, proje ve faaliyetler yapılmaktadır. Son zamanlarda yapılan bölgenin kıyı alanlarının bir kısmını da kapsayan “Türkiye'nin Korunan Alanlar Sisteminin Güçlendirilmesi: Deniz ve Kıyı Koruma Alanlarının Sürdürülebilirliğinin Kolaylaştırılması Projesi” bölge için biyolojik çeşitliliğinin korunması amacına katkı sağlayacak önemli bir projedir. Disiplinler arası etkin bir çalışmayı gerektiren bütünlük kıyı alanları yönetiminin başarı ile gerçekleştirilmesinin, bölgenin sürekli ve dengeli kalkınmasına katkı sağlayacağı aşikârdır. Çevre konusundaki çalışmaların öncelikle nesli tehlike altında türler ile endemik ve nadir türlerin bulunduğu alanlar ile doğa koruma alanlarında yoğunlaştırılması bölge için önem taşımaktadır.

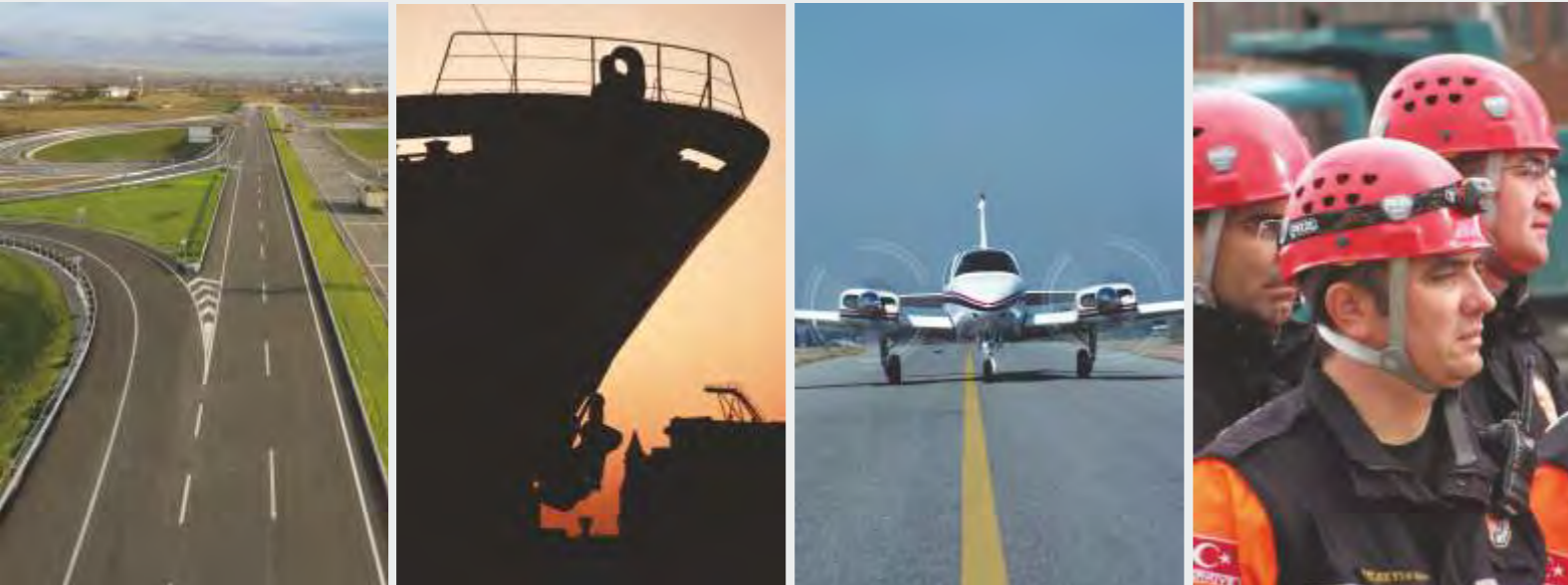
Planlama çalışması yapılırken çevresel istatistiklere ulaşmada birtakım sorunlar yaşanmıştır. Çevresel konulara ilişkin verilerin ilgili kurumlar tarafından aynı paralellikte tutulmaması verilerin birlikte değerlendirilmesini zorlaştırmıştır. İlçe bazında verilere ulaşılması planlama kapsamında yapılan inceleme ve analiz sürecinin etkinliğini etkilemiştir. Bu kapsamda ilgili kuruluşlarca çevresel verilerin aynı paralellikte ve bölgeye ilişkin tüm yerleşim yerlerini kapsayacak şekilde tutulması ve analiz edilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

Bununla birlikte, bölgenin sahip olduğu potansiyel, ihtiyaç ve sorunları dikkate alındığında “Biyolojik Çeşitliliğinin Yönetimi”, “Çevresel Altyapı İhtiyaçlarının Değerlendirilmesi”, “Çevre ve Turizm”, “Çevre ve Sanayi” ve “Yenilenebilir Enerji Teknolojileri”ne ilişkin çalıştaylar düzenlenmesinin önemli olduğu değerlendirilmektedir. Özellikle çevre koruma politikalarının, bölge için önem taşıyan ekonomik faaliyetlerin başında gelen turizm ile sanayiye ilişkin politikaların uygulanmasından ayrı düşünülmemeyeceği aşikârdır. Bunun bir anlayış olarak bölgede yerleşmesine yönelik “Çevre ve Turizm” ile “Çevre ve Sanayi” çalıştaylarının faydalı olacağı düşünülmektedir. Bölgenin sürekli ve dengeli kalkınması, kuşak içi ve kuşaklararası adaletin sağlanması, ekonomik faaliyetlerinin devamlılığı ve bölge halkının yaşam kalitesinin yükseltilmesi açısından planlanan söz konusu çalışmaların önem taşıdığı kıymetlendirilmektedir.

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı
TR32 Düzey 2 Bölgesi
(Aydın - Denizli - Muğla)
2010 - 2013 Bölge Planı

3

Mevcut Durum Analizi
3.5 ALTYAPI ve ULAŞIM

3.5.1 Kara Yolu Ulaşımı

Ülke genelinde olduğu gibi bölgede de yük taşımacılığının büyük bölümü kara yolu ile gerçekleştirilmektedir. Bölge, Kara Yolları Genel Müdürlüğü'nün (KGM) İzmir, Afyonkarahisar, Aydın, Denizli, Muğla, Uşak, Balıkesir ve Manisa illerini kapsayan 2. Bölge Müdürlüğü'ne bağlıdır ve kara yolu ulaşımının büyük bir kısmı devlet yollarından sağlanmaktadır. Bölgedeki kara yolu ulaşım ağı değerlendirildiğinde, en uzun ulaşım ağına Muğla iline ait olduğu gözlenmektedir (Tablo 88). Tablo 89'da görüleceği üzere mevcut kara yolu ağına büyük bölümü sathi kaplamadır. Bölgede bulunan tek otoyol ağı İzmir-Denizli otoyoludur. Bu otoyol ağına birinci kademesini oluşturan İzmir-Aydın otobanının yapımı tamamlanmış ve otoban hizmete girmiştir (KGM, İl Yatırımları).

Ulaştırma Ana Planı Stratejisi kapsamında taşıma türleri arasında kapasite çözümlenmeleri gerçekleştirilmiş, taşımacılık türleri arasında bir iyileştirme ve dengeye gidildiği takdirde bölünmüş yol ağına büyük kentler arasında bir bütünlük sağlanması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda bölgeyi de kapsayan Aydın-Dinar ve Aydın-Marmaris koridorlarının bölünmüş yol haline getirilmesi planlanmıştır. Tablo 90'da Ana Plan Stratejisi'nde 2013 yılı itibarıyla bölünmüş hale getirilmesi gereken yol kesimleri gösterilmektedir. 2003-2009 yılları içerisinde bölgede; 405 km bölünmüş yol çalışması, 2.037 km yol iyileştirme çalışması, 106 km bitümlü sıcak karışım (BSK) yapımı, 5.098 km asfalt çalışması ve 27 adet köprü yapımı gerçekleştirilmiştir. KGM'nin bölge için 2010 yılı hedeflerinde önceliği asfalt çalışmaları almaktadır. Bunun yanı sıra 2010 yılı içerisinde üç ilde toplamda 245 km'lik bölünmüş yol yapılması, yol iyileştirme ve BSK yapım çalışmaları hedeflenmektedir (KGM, İl Yatırımları). Özellikle bölünmüş yol ve yol iyileştirme çalışmalarının bölgede kara yolu ulaşımını olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Yol ağı sathi cinsi değerlendirildiğinde ise Tablo 89'da de görüldüğü gibi Muğla'daki kara yolu ağına oldukça küçük bir bölümünü oluşturan ve kalite yönünden yetersiz stabilize yollar, Aydın ve Denizli illerinde bulunmamaktadır ve sathi kaplamalı yollar ağırlıktadır. Devlet ve il yollarında mevcut durum bu şekildeyken köy yollarının kapasitesi ve kalitesi değerlendirildiğinde oldukça yetersiz kaldıkları gözlenmektedir.

Karayolları 2. Bölge Müdürlüğü dâhilindeki İzmir-

Aydın otoyolunun Aydın il sınırları içerisindeki yıllık ortalama günlük trafik değerleri Tablo 91'de gösterilmektedir.

Aydın, Denizli ve Muğla illerindeki devlet yollarında yıllık ortalama günlük trafik (YOGT) değerleri ele alındığında üç il içerisinde Aydın ve Denizli ilk iki sırada yer almaktadır (Tablo 92). Taşıma türleri arasındaki denge-sizlik bu durumun başlıca sebepleri arasında gösteri-

	Otoyol (km)	Devlet Yolu (km)	İl Yolu (km)	Toplam (km)
Aydın	67	319	392	778
Denizli	0	430	396	826
Muğla	0	592	314	906

Tablo 88.
Kara yolu ulaşım ağı

Kaynak:
KGM, 2. Bölge Müdürlüğü Projeler

	BSK (km)	Sathi Kaplama (km)	Stabilize (km)	Diğer (km)
Aydın	142	620	0	16
Denizli	37	769	0	20
Muğla	52	841	13	0

Tablo 89.
Yol ağı sathi cinsi

Kaynak:
KGM, 2. Bölge Müdürlüğü Projeler

Yol Kesim Adı	Yol Kesim Uzunluğu (km)
Denizli-Çardak (2-13)	63
Güllük Ayr.-Bodrum	34
Muğla-Fethiye Ayr. (Marmaris)	47
Aydın-Muğla-Fethiye	222
Söke-Didim Ayr.	35
Akköy Ayr.(Muğla-Aydın il sınırı)	10
Muğla-Aydın il sınırı (Milas)	46
Denizli-Serinhisar Ayr. (2-13)	55
Selçuk-Ortaklar-Söke	38
Aydın-Horsunlu	62
Horsunlu-Denizli	56
Toplam	668

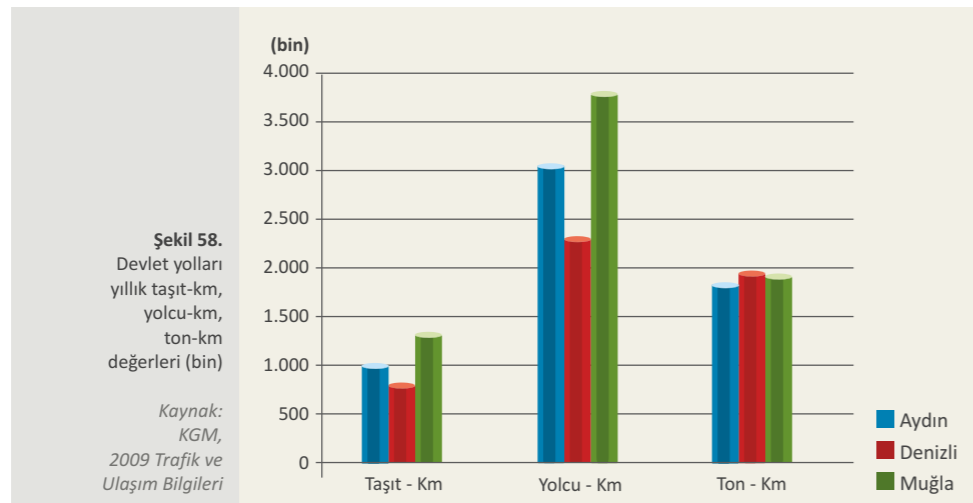
Tablo 90.
2013 yılı itibarıyla bölünmüş yol hale getirilmesi gereken yollar

Kaynak:
UBAK, 2005a

Tablo 91.
İzmir-Aydın otoyolu
Aydın il sınırları yıllık
ortalama günlük trafik
değerleri (2009)

Kesim Adı	Hafif Taşıt (Taşıt/Gün)	Ağır Taşıt (Taşıt/Gün)	Toplam Taşıt/Gün
Belevi-Germencik	11.223	4.347	15.570
Germencik-Şevketiye	9.241	3.503	12.920

Kaynak:
KGM, 2009 Trafik
ve Ulaşım Bilgileri

lebilir. Hava yolu ve demir yolu ulaşım ağlarının yetersizliği ulaşımda kara yoluna ağırlık verilmesine neden olmakta bunun sonucu olarak da trafik yoğunluğu artmaktadır.

Şekil 58'de bölgedeki devlet yollarının km başına düşen taşıt, yolcu ve yük taşımacılığı değerleri gösterilmektedir. Km başına düşen taşıt miktarı Muğla ilinde kısmen fazla olsa da 3 il için de birbirine oldukça yakındır. Yolcu-km değerlerinceyse Muğla ilinin öne çıkmakta olduğu görülmektedir. Km başına taşınan yük miktarı 3 il içinde neredeyse eşittir. Bölgede km başına taşıt, yolcu ve yük taşımacılığı değerlerinin Karayolları 2. Bölge Müdürlüğü'nün toplam değerlerine oranı ise sırasıyla % 45,8, % 45,6 ve % 40'tır (KGM, 2009 Trafik ve Ulaşım Bilgileri).

Aydın ili ve çoğu ilçesi E-24 kara yolu üzerindedir. Aydın ilinin İzmir eksenini ile Ege Bölgesi'nin kuzey kesimlerine, Muğla eksenini ile güney kesimlere ve Denizli eksenini ile de Afyon-Ankara yönünden İç Anadolu Bölgesi'ne ulaşım bağlantıları mevcuttur. Denizli ilinin İzmir ile bağlantısı Manisa-İzmir ve Aydın-İzmir olmak üzere iki kara yolu ekseninden sağlanmaktadır. Denizli ili güney kesimle bağlantısını Muğla ekseniniyle sağlarken, İç Anadolu kesimiyle bağlantısını Afyon-Ankara ekseniniyle sağlamaktadır. Muğla iline Denizli, İzmir-Aydın ve Antalya-Fethiye olmak üzere üç yönden kara yolu ulaşımı mevcuttur. Bu kapsamda bölge illerinin önemli

il merkezlerine olan uzaklıkları Tablo 93'de gösterilmektedir.

Bölgede kara yolu ulaşımının en yaygın ulaşım yolu olmasının da etkisiyle motorlu kara taşıtları sayısı yıldan yıla artış göstermektedir. Ancak bu artışın Ege Bölgesi ve Türkiye genelindeki payına bakıldığında önemli farklılıklar gözlenmemektedir. Son dört yıl içerisinde bölgedeki motorlu kara taşıtlarının Ege Bölgesi'ndeki payı % 33, Türkiye genelindeki payı ise % 6 civarında seyretmektedir. TÜİK ulaşım istatistikleri değerlendirildiğinde ise, bölgede motorlu kara taşıtları sayısındaki artışta en büyük payı özel araçlar ve motosikletler almaktadır. Şekil 59'da görüldüğü gibi bölgede bin kişi başına düşen özel otomobil sayısı Türkiye ve Ege Bölgesi ortalamasına oldukça yakındır. Ancak bölgede gözlenen özel araç kullanımındaki artış, toplu taşıma faaliyetlerinin yetersizliğinin bir göstergesi olmakla

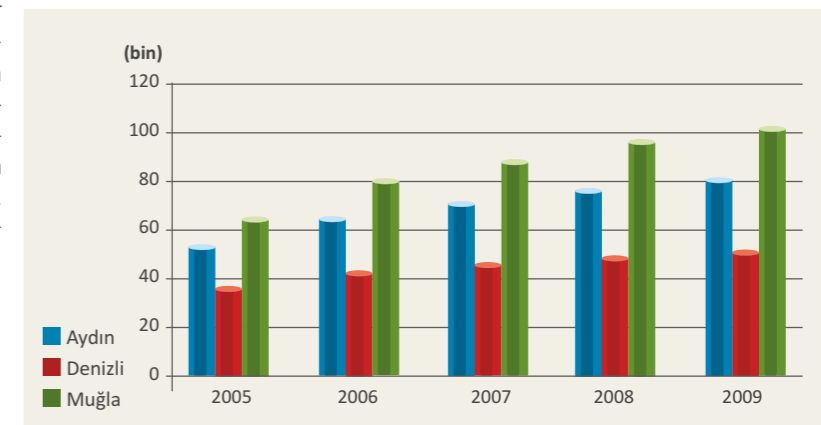
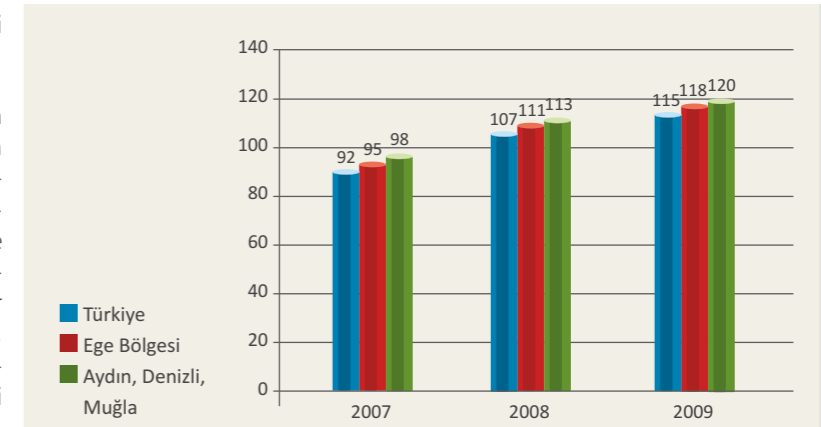
	YOGT (taşıt/gün)
Aydın	213.670
Denizli	200.145
Muğla	15.618

Tablo 92.
TR32 Düzey 2
Bölgesi yıllık
ortalama
günlük trafik
değerleri (2009)

Kaynak:
KGM, 2009 Trafik
ve Ulaşım Bilgileri

birlikte trafiği ve hava kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Bölge genelinde motorlu kara taşıtları sayısının artışında en büyük paylardan birini motosiklet kullanımı oluşturmaktadır. Uygun iklimsel koşullar ve topografik özellikler çerçevesinde motosiklet kullanımı her üç ilde de artış gösterirken, özellikle Muğla kıyı yerleşmelerinde turizm sektöründeki kullanıma paralel olarak yaşanan artış dikkat çekmektedir (Şekil 60). 2009 itibarıyla Muğla'daki toplam araç stokunun % 12,8'ini motosikletler oluştururken, bu oran Türkiye ortalamasının yaklaşık dört katına karşılık gelmektedir (TÜİK, Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler-Ulaşım İstatistikleri).

	Aydın	Denizli	Muğla
İstanbul	681	647	780
Ankara	603	477	622
İzmir	126	224	225
Antalya	344	222	313

Tablo 93.
TR32 Düzey 2 Bölgesi
illerinin önemli il
merkezlerine olan
uzaklıkları (km)

Kaynak:
KGM, İller Arası
Mesafe Sorgulama

3.5.2 Hava Yolu Ulaşımı

Bölgede hava yolu ulaşımının sağlanması amacıyla 2 havaalanı ve 2 havalimanı bulunmaktadır. Bu havalimanları ve alanlarının durumları Tablo 94'de gösterilmektedir. Bölgedeki havalimanları, ülke genelinde uluslararası tarifeli ve tarifsiz seferler ile iç hat seferlerine açık ve günün 24 saati faaliyet gösteren Dalaman ve Milas-Bodrum havalimanlarıdır. 6.515.583,66 m²'lik bir alana kurulu olan Dalaman Havalimanı bölgenin en büyük havalimanı olup hava yolu taşımacılığında büyük paya sahiptir. Dalaman havalimanının kapasite ve

büyükölçü açısından 4.139.000 m²'lik alana kurulmuş olan Milas-Bodrum havalimanı izlenmektedir. 16.890 m²'lik bir alana kurulmuş olan Denizli Çardak havaalanı ise ülke genelinde şehir merkezine en uzak havaalanıdır. Bu durumda havaalanına olan ulaşım ağlarının yetersizliğinin de eklenmesiyle kullanıcıların büyük bir bölümünü hava yolu ulaşımı yerine kara yolu ulaşımına zorlamakta, özellikle şehrin giriş ve çıkışlarında trafik problemlerine neden olmaktadır (DHMİ, Havaalanları).

1993 yılında tamamlanan ancak pist kapasitesinin

yetersiz oluşu nedeniyle yalnızca küçük çapta uçak ve helikopter iniş ve kalkış işlemleri ile paraşüt eğitimleri için kullanılan Aydın Çıldır Havaalanı, 2006 yılından itibaren askeri amaçlı hizmet vermeye başlamıştır (DHMI, Havaalanları).

Bölgede hava yolu ile taşınan yolcu sayısı ve yük miktarı yıldan yıla artış göstermekteyken taşımacılıkta Muğla'daki havalimanlarının ağırlığı göze çarpmaktadır. 2008 yılında bölgede hava yolu ile yolcu taşımacılığının % 97'si Muğla'da bulunan havalimanlarında gerçekleşmiştir. Geriye kalan kısım ise Denizli Çardak Havaalanı'ndan gerçekleşmiştir. Aynı yıl bölgede hava yolu ile taşınan yükün % 98'i Muğla'daki havalimanlarından, % 2'si ise Denizli Çardak Havaalanı'ndan yapılmıştır (Tablo 95) (TÜİK, Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler-Ulaştırma İstatistikleri). Bu kapsamda değerlendirildiğinde bölgedeki hava yolu taşımacılığının oldukça önemli bir bölümünün Muğla üzerinden gerçekleştiği görülmektedir.

Muğla'da hizmet vermekte olan iki havalimanının toplam uçuş ve yolcu trafiği istatistiklerine bakıldığında, Ege Bölgesi'nin ve Türkiye'nin en önemli hava ulaşımı noktalarından biri olan İzmir Adnan Menderes Havalimanı'nın kapasitesine oldukça yakın olduğu gözlenmektedir. Ege Bölgesi'ndeki toplam yolcu ve yük taşımacılığının % 50'si Dalaman ve Bodrum-Milas Havalimanlarında gerçekleşmektedir. Bunun yanı sıra Dalaman ve Milas-Bodrum Havalimanları dış hatlardaki yoğun yolcu trafiğiyle Atatürk ve Antalya Havalimanlarından sonra üçüncü ve dördüncü sırayı almaktadır (DHMI, İstatistikler). Bölgedeki demir yolu ve kara yolu ulaşımının kapasitesi göz önüne alındığında, Muğla'da hizmet vermekte olan bu iki havalimanının bölgenin Türkiye ve dünya ile bağlantısında oldukça önemli bir yer teşkil etmekte olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu iki havalimanının bölgenin ihtiyacını istenilen

ölçüde karşılayamamakta, özellikle Aydın ve Denizli'de kara yolu ulaşımında yoğunluğu artırmaktadır. Bu durumda Nazilli-Denizli arasında tüm bölgenin de ihtiyacını karşılayacak kapasitede bir havalimanına olan ihtiyacı artırmaktadır. Bölgenin yüksek turizm potansiyeli değerlendirildiğinde ise Dalaman ve Milas-Bodrum Havalimanlarının dışında Didim ve Marmaris'te yapılması öngörülen hava limanlarının turizmi büyük ölçüde destekleyeceği düşünülmektedir. Ayrıca, Çıldır havaalanının atıl durumdan kurtarılarak yük ve kargo taşımacılığına açılması Aydın ilinin ve dolayısıyla bölgenin potansiyelini artıracakı düşünülmektedir.

3.5.3 Demir Yolu Ulaşımı

Ülke topraklarında ilk demir yolu yapım ve işletmeciliği 1856 yılında Ege Bölgesi'nde gerçekleştirilmiş olup, yaklaşık 160 yıldır halen kesintisiz devam etmektedir. Bu hat 1856'da başlayan ve 1866 tarihinde tamamlanan İzmir-Aydın arasında inşa edilmiş 133 km'lik hattır. O günlerde inşa edilen ve Menderes Havzasına hitap eden "İzmir-Aydın-Denizli-Isparta Hattı" günümüze kadar gelmiş ve halen kullanılmaktadır (TCDD, 2010; Eriş, 2003).

Ülkede ve dolayısıyla bölgede Cumhuriyetin ilanından önce ve Cumhuriyetin ilk yıllarında demir yolu yapımı ön planda iken, 1950'li yıllardan itibaren kara yolları yapımına önem verilmesi, yatırımların ve planlamaların yeterli düzeyde olmaması, teknolojik gelişmelerin aynı paralelde sektöre aktarılamaması demir yolu taşımacılığının gerilemesine yol açmıştır (Eriş, 2003). Ancak son yıllarda ulaşım sistemindeki dengesizliğin giderilmesi için kara yolu yerine demir yolu ve deniz yolu ulaşımının geliştirilmesine yönelik çalışmalar ülke ve bölge çapında Ulaştırma Bakanlığı'nın koordinesinde gerçekleştirilmeye başlamıştır (UBAK, 2008).

	Kategori	Hizmete Giriş Yılı	Yolcu Kapasitesi (yolcu/yıl)	Şehre Uzaklık (km)
Dalaman	Sivil + Askeri	1981	8.000.000	6
Milas-Bodrum	Sivil	1997	2.000.000	14
Çardak	Sivil + Askeri	1991	2.200.000	60

Tablo 94.
Havalimanları ve alanlarının durumu

Kaynak:
UBAK, 2005a

Havalimanı/alanı	Taşınan Yolcu Sayısı (adet)	Taşınan Yolcu (%)	Taşınan Yük Miktarı (ton)	Taşınan Yük (%)
Dalaman ve Milas Bodrum	5.958.456	97	1.131	98
Çardak	157.361	3	81.691	2

Tablo 95.
Bölgede hava yolu taşımacılığı istatistikleri (2008)

Kaynak:
TÜİK, Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler Ulaştırma İstatistikleri

Yer	Demir Yolu Uzunluğu (km)	Demir Yolunun Durumu
AYDIN		
Merkez İlçe	40,62	Yenilendi. (16 Mart 2009)
Germencik İlçesi (İzmir-Aydın)	18,98	Yenilendi. (16 Mart 2009)
Germencik İlçesi (Ortaklar-Söke)	7,54	Yenilendi. (16 Mart 2009)
Söke	14,47	Yenilendi. (01 Temmuz 2009)
Sultanhisar	13,90	Yenilendi. (16 Haziran 2009)
Nazilli	16,30	Yenilendi. (16 Haziran 2009)
Kuyucak	34,70	Yenileme işlemi sürüyor.
DENİZLİ		
Merkez	53,98	Yenileme işlemi sürüyor.
Sarayköy	19,19	Yenilendi. (2006-2007 yılları arasında)
Aydın Toplam	146, 51	
Denizli* Toplam	73,17	

Tablo 96.
TR32 Düzey 2 Bölgesi ilçelerin demir yolu uzunlukları ve durumu (2010)

Kaynak:
TCDD 3. Bölge Müdürlüğü Kurum Görüşmesi.
*Denizli ilinin sadece TCDD 3. Bölge Müdürlüğü sorumluluk sahasına giren bölümüne ilişkin veriler tabloya yansıtılmıştır.

Bölgede, Aydın ve Denizli ilçelerinin demir yolu uzunluğu ile demir yoluna ilişkin yenilenme durumu Tablo 96'da sunulmuştur. Muğla ili bazında demir yolu bağlantısı olmayıp, Söke' den yapılan taşımalar Milas-Yatağan yöresi feldspat taşımalarını da içermektedir. Görüldüğü gibi bölgede uzun yıllar ihmal edilen demir yolu ulaşımının geliştirilmesine ilişkin çalışmalar son zamanlarda yoğunlaştırılmıştır.

Bir diğer önemli çalışma ise, ilk demir yolumuz olan bir bölümü bölge içerisinde yer alan İzmir-Aydın demir yolunun tamamen yenilenerek 16 Mart 2009 tarihinde işletmeye açılmasıdır. Raybüs seferlerinin konulmasıyla beraber İzmir-Aydın arası seyahat süresi 4,5 saatten 2 saat 10 dakikaya inmiştir (URL 1). İzmir'den Nazilli'ye uzanan demir yolu ülkedeki konvansiyonel hatlar arasında en iyi pozisyonda olanıdır. Yenilenen bu demir yolu ile Adnan Menderes Havalimanına önemli bir irtibat sağlanmış ve bunun sonucunda da artan bir yolcu potansiyeli ortaya çıkmıştır (Eriş, 2003).

Aydın il sınırları içinde toplam 147 km uzunluğunda 2 ayrı demir yolu hattı bulunmaktadır. Birinci hat Buharkent-Ortaklar demir yolu, ikinci hat ise Ortaklar-Söke demir yoludur. Her iki hat üzerinde günlük olarak yük ve yolcu taşımacılığı yapılmaktadır (EGEV, 2008).

Denizli il sınırlarındaki demir yolu hatlarının bir kısmı TCDD 3. Bölge Müdürlüğü, bir bölümü ise 7. Bölge Müdürlüğü sorumluluk alanında bulunmaktadır. Bölgedeki hattın Aydın-Nazilli-Denizli arasındaki demir yolu kısmının yenilemesinden sonra Denizli-Foça-Aliağa arasındaki demir-çelik ve Denizli Kaklık Lojistik Merkezi'nden Alsancak Limanı'na yapılan mermer naklinin önemli bir düzeye gelmesi beklenmektedir.

TCDD 3. Bölge Müdürlüğü sorumluluk sahasındaki istasyonlardan 2000-2010 (ilk 6 aylık dönem) yılları arasında taşınan yük ve elde edilen gelir miktarını gösteren Tablo 97'den de anlaşılacağı üzere yıllara bağlı olarak yük miktarı ile gelirden denge olmadığı ve dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. Demir yollarının yıllarca teknolojik gelişmeler doğrultusunda yenileme çalışması yapılmadan hizmet vermesi, demir yolu ulaşımının özendirilmemesi, kara yolu taşımacılığı üzerine ulaşım politikalarının geliştirilmesinin bu durumu ortaya çıkardığı değerlendirilmektedir. Ancak son yıllarda Ulaştırma Bakanlığı'nın demir yollarına yönelik sürdürmekte olduğu projeler ile faaliyetlerin, demir yolu taşımacılığının gelişmesine, ticari alanda daha fazla yararlanılabilir duruma gelmesine, sunulan hizmet kalitesine paralel olarak elde edilen gelirin ve demir yollarına olan ilginin artmasına katkı sağlayacağı

değerlendirilmektedir.

Demir yolu taşımacılığına yönelik bölge için önem taşıyan projeler, faaliyetler ve diğer olumlu gelişmeler ise aşağıda sunulmuştur.

- Bölge demir yolu hattının henüz bir bölümü için hizmete konulmakla birlikte ulaşım süresinin azalmasını ve verilen hizmet kalitesinin artmasını sağlayan Yeni Raylı Otobüs (Raybüs) seferleri,
- Feldspat, çimento ve mermerin daha ekonomik biçimde Güllük Limanı'na ulaştırılması amacıyla yürütülen Aydın-Çine-Yatağan-Güllük Liman Bağlantısı demir yolu projesi,
- Dazkırı – Goncalı – Denizli demir yolu hattının iyileştirilmesi,
- Yapılması değerlendirilen "Hızlı Tren Hatları"na Denizli- Antalya güzergâhının dahil edilmesi,
- TCDD tarafından farklı işletici ve taşıyıcılarla ulusal ve uluslararası yük taşımacılığı, dağıtım ve depolama ve diğer tüm hizmetlerin yapıldığı alan olarak farklı ölçeklerde 12 noktada yapılması planlanan "Lojistik

Merkez"lerinden birinin Kaklık/Denizli olarak seçilmesi ve hala devam eden çalışmalar bulunmakla birlikte hizmete açılması,

- Yük hizmetlerinde kalitenin artırılmasının sağlanması için yük tesislerinin kent dışına taşınması projesi kapsamında Denizli Gar Sahalarına ilişkin planlama çalışmaları,
- Bölge için önemi yadsınamayacak hemen hemen kara yolu uzunluğunda ve tarihsel geçmişi oldukça eski olan İzmir-Aydın-Denizli demir yoluna yeni tren setleri ilavesi, otomatik bariyerler, ihata, alt-üst geçitler, sinyalizasyon, ray kaynakları, basit makas yenilemeleri vb. tadilat, tamirat ve yenilemelerin yapılması

gibi devam eden veya tamamlanan söz konusu proje ve faaliyetlerle demir yolu taşımacılığının gelişiminin olumlu yönde seyredeceği değerlendirilmektedir (UBAK, 2005b; TCDD Demiryolu Yük Taşımacılığı; TCDD 3. Bölge Müdürlüğü Kurum Görüşmesi; 7.Bölge Müdürlüğü Kurum Görüşmesi; URL 1). Bununla birlikte, bölgedeki demir yolu hattına ilave olarak Aydın-Muğla-Antalya demir yolu hattının oluşturulması yönünde çalışmalar yapılması hem ticari faaliyetler hem de önemli turizm koridorlarının birbirine bağlanması noktasında önemlidir.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 (6 aylık)
Denizli *	9.244 72.291	4.197 56.687	4.622 162.541	6.970 256.342	17.146 447.015	7.940 292.280	16.378 747.992	14.142 594.053	11.958 629.929	7.447 692.186	2.441 163.668
Aydın	96.490 661.200	88.475 606.270	92.480 835.127	65.572 664.483	206.918 1.480.088	228.820 2.166.066	60.724 680.781	60.155 616.438	74.413 924.572	145.858 1.621.254	86.232 957.41
Nazilli	3.298 27.010	12.358 76.815	2.359 63.894,60	3.287 91.308	14.807 444.647	17.081 784.518	19.773 747.299	4.774 188.202	2.979 356.212	3.116 693.535	3.777 578.513
Ortaklar	350 15.125	390 17.954	425 19.971	516 15.487	0 0,00	0 0,00	0 0,00	29.533 472.352	44.936 468.656	0 0,00	0 0,00
Söke	10.004 64.313	9.548 88.910	12.062 161.656	30.025 364.174	110.819 988.244	74.809 884.530	40.894 376.283	52.346 608.423	2.220 99.309	4.325 225.843	4.167 231.016
Denizli Genel Toplam	9.244 72.291	4.197 56.687	4.622 162.541	6.970 256.342	17.146 447.015	7.940 292.280	16.378 747.992	14.142 594.053	11.958 629.929	7.447 692.186	2.441 163.668
Aydın Genel Toplam	110.142 767.648	110.771 789.950	107.326 1.080.649	99.400 1.135.452	332.544 2.912.979	320.710 3.835.114	121.391 1.804.363	146.808 1.885.414	124.548 1.848.749	153.299 2.540.632	94.176 1.766.943

Tablo 97.
TR32 Düzey 2 Bölgesi yük taşıma miktarları(ton) ve gelir miktarı (TL) (2000-2010)

*Denizli ilinin sadece TCDD 3. Bölge Müdürlüğü sorumluluk sahasına giren bölümüne ilişkin veriler tabloya yansıtılmıştır.

Kaynak:
TCDD 3. Bölge Müdürlüğü Kurum Görüşmesi, 2010

3.5.4 Deniz Yolu Ulaşımı

Dünyadaki gelişmeler ve ihtiyaca paralel olarak yük ve yolcu taşımacılığı başta olmak üzere deniz ulaşımı ve denizcilik sektörünün diğer dalları da ticaret ve hizmet dalı olarak her geçen gün gelişme göstermektedir.

Deniz ulaşımı, liman ve iskeleler arasında yolcu ve yük taşımacılığından oluşmaktadır. Dünyadaki ticaretin yaklaşık % 90'ı deniz yolu ile yapıldığından ve bazı turizm alanlarına varabilmek için en uygun ulaşım sektörü deniz yolu olduğundan bu sektör bölge için ayrıca önem taşımaktadır. Bölge, kıyı uzunluğu ve coğrafi konumu ile deniz yolu ulaşımı açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Kuşadası, Didim, Güllük, Göcek, Bodrum, Datça, Marmaris ve Fethiye limanları bölgenin kıyıları boyunca uzanan limanlardır. Ticarete konu olan malların giriş-çıkış yaptığı kapılar olan limanlar deniz yolu taşımacılığının en önemli unsurlarıdır.

Bölgenin denize açıldığı illerden biri olan Aydın'ın denizle bağlantısı Kuşadası ile Didim üzerinden gerçekleşmektedir. Aydın'ın Kuşadası ile mesafesi 56 km iken, Didim ile mesafesi 101 km'dir. Bölgenin denize açıldığı diğer ili ise Muğla'dır. Muğla'da Fethiye, Marmaris, Bodrum, Datça, Göcek ve Güllük Limanları bulunmaktadır.

Türkiye Denizcilik İşletmeleri Genel Müdürlüğü tarafından işletilen Kuşadası Limanı, yat ile yolcu gemisi trafiği yönünden önemli bir limandır. Kuşadası Limanı yat ve yolcu gemisi trafiği yönünden önemli bir hudut kapısı olma niteliğini taşımakta, yaz sezonu boyunca binlerce turist gerek gemi gerekse yat ile giriş-çıkış yapmaktadır. Kuşadası Limanının gemi kabul kapasitesi 2.400 gemi/yıldır. Kuşadası Limanı özellikle kruvaziyer gemilerin yanaştığı Türkiye'deki en önemli limanların başında yer almaktadır. Kuşadası Limanı, Özelleştirme Yüksek Kurulunun kararıyla 2003 yılında özel işletmelere devredilmiştir (EGEV, 2008).

2008 yılında hizmete başlayan bölgenin bir diğer önemli limanı olan Bodrum Limanı'nın gemi yanaşma iskelesine 103 adet kruvaziyer gemi demirlemiştir. 2008 yılı itibarıyla kruvaziyer gemiler Bodrum İskelesine 1.556 adet yolcu bırakmış, 1.339 adet yolcu almıştır. İskelenin en belirgin sorunu, şehir merkezi ile olan ulaşımın halen tam anlamıyla çözülmemiş olmasıdır (İMEAK Deniz Ticaret Odası, 2009).

Yükleme ve boşaltma limanı olan ve "Yap-İşlet-Devret Modeli"yle yapımı tamamlanan bölgenin önemli

limanlarından birisi olan Güllük Limanı'ndan yılda 10 milyon ton yükleme ve boşaltma yapılması hedeflenmektedir. Bölgenin bir diğer önemli limanı olan Marmaris Limanı, Özelleştirme Yüksek Kurulunun kararıyla özel işletmelere devredilmiştir (EGEV, 2006).

3'ü Aydın'da ve 23'ü Muğla'da olmak üzere bölgede toplam 26 adet yat limanı bulunmaktadır. Bunlardan 21'i Kültür ve Turizm Bakanlığı belgeli ve 5'i yerel belgelidir.

Bölgede 4 tanesi Aydın ilinde ve 13 tanesi Muğla ilinde olmak üzere toplam 17 adet balıkçı barınağı bulunmaktadır. Bunlar Güzelçamlı Barınma Yeri, Kuşadası Balıkçı Barınağı/Kuşadası, Akbük, Akköy (Taşburun) Barınma Yerleri/Didim, Güllük Barınma Yeri-Milas, Torba, Türkbükü, Gündoğan, Yalıkavak, Turgutreis, Akyarlar Barınma Yerleri/Bodrum, Karaköy (Gerince), Palamutbükü, Hayıtbükü, Datça, Bozburun Barınma Yerleri/ Datça, Balıkçı Barınağı-Marmaris ve Köyceğiz Barınma Yeri-Köyceğiz'dir. Bölgenin önemli ekonomik faaliyetlerinden olan su ürünleri avcılığı yapan balıkçılar için söz konusu barınaklar kilit yerlerdir. (TKB, 2004a).

Bölge coğrafi konumu ve sahip olduğu potansiyeli ile deniz yolu ulaşımı için avantaja sahip olmasına rağmen, yük ve yolcu taşımacılığı yükü hâlâ kara yolundadır. Bölgenin sahip olduğu potansiyeli tam anlamıyla değerlendirmeye yönelik çalışmalarla bölge turizmi, bölgenin ticari hareketliliği ve rekabet edebilirliği geliştirildiği takdirde bölge bir cazibe merkezi haline gelecektir. Ulaştırma Bakanlığının 2009-2013 yıllarını kapsayan Strateji Planı'nda yer alan ülkede ve bölgede deniz yolu ulaşımının geliştirilmesine yönelik önemli faaliyetler yer almaktadır. Güllük Limanı'nın demir yolu ile bağlantısının sağlanması, liman altyapı inşaatları, balıkçı barınakları ve çekek yerleri inşaatları ile yat limanları inşaatları yapılması planlanan ve devam eden çalışmalardandır.

3.5.5 Kent İçi Ulaşımı

Bölgede kent içi ulaşım kara yolu üzerinden sağlanmakta olup üç ilde de kent içi raylı taşımacılık mevcut değildir. Aydın ili Merkez ve ilçelerinde ulaşımında minibüsler ve belediye otobüsleri kullanılmaktadır. Şehir merkezinde hizmet veren özel halk otobüsleri sayısı 160'dır (Aydın İl Özel İdaresi Kurum Görüşmesi, 2010). İlçeler arası ulaşımında buralardaki birliklere ait minibüsler kullanılmaktadır. İlde yer alan ana bulvarların tamamı asfalt kaplama olup diğer kent içi yolların büyük bir bölümü parke taşı kaplamalıdır (ÇÖB, 2007).

Denizli'de ise kent içi yolcu ulaşımında % 40 oranında belediye denetimli özel halk otobüsleri, % 40 oranında ticari hat minibüsleri ve % 20 oranında ticari plakalı taksiler kullanılmaktadır. İlde kent içi yolların tamamına yakını asfalt kaplamalıdır (ÇOB, 2010). Bölgenin diğer illerinde olduğu gibi Muğla'da da kent içi ulaşımı özel halk otobüsleri ile sağlanmaktadır (ÇOB, 2006). Bunların yanı sıra üç ilde de özel araç sayısı her yıl artış göstermektedir. Ulaşımında çeşitliliğin olmayışı ve tek mod olan kara yolu üzerinden gerçekleştirilmesi özellikle mesai başlangıç ve bitiş saatlerinde trafikte yoğunluğa neden olmaktadır. Bu doğrultuda bölgenin coğrafi koşulları da göz önüne alınarak bisiklet yollarının geliştirilerek kullanımının yaygınlaştırılmasını sağlamak özellikle kısa mesafelerde ulaşımında hız ve etkinliği artıracak, ulaşımdan kaynaklanan çevre kirliliğini de azaltacaktır.

3.5.6 Deprem ve Afet Yönetimi

Bölgenin taşıdığı yüksek risk nedeniyle özellikle depremsellik (tektonizma) durumu üzerinde durulmalıdır. Bölgede depremin dışında heyelan, kaya düşme tehlikesi, sel, orman yangınları gibi doğal veya yapay afetlere ilişkin de risk bulunmaktadır.

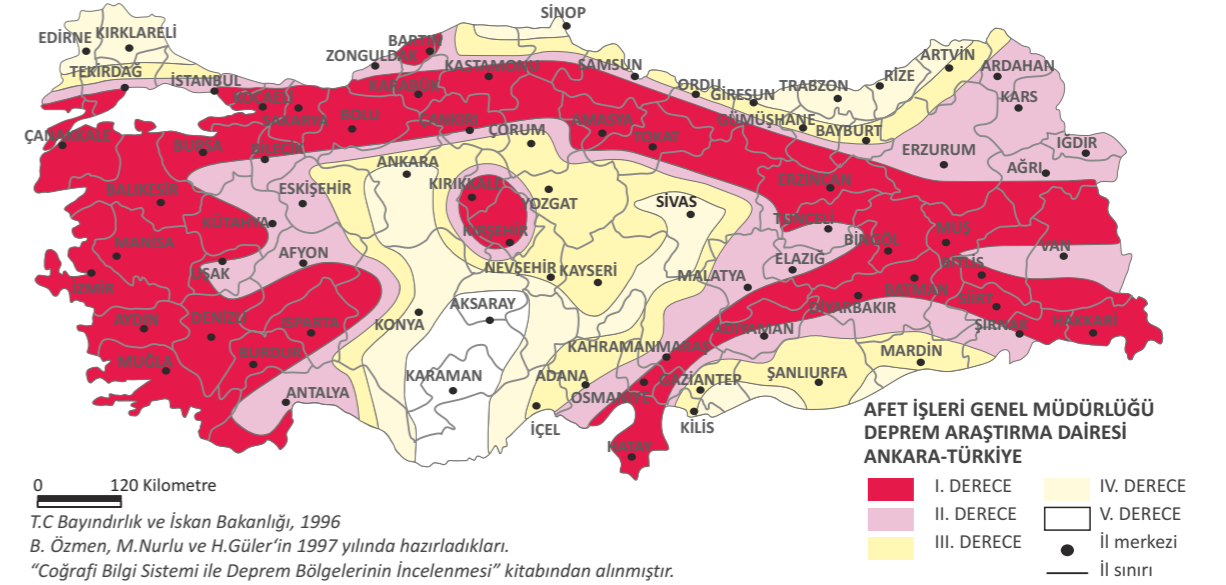
Bölge 1. Derece Deprem Bölgesi'dir. Denizli'nin kuzey-doğusunda Baklan İlçesi, güneybatısında Tavas ve Kale ilçeleri ile daha sonra Honaz ve il merkezini içine alan bir akstan başlayıp, Aydın'da Büyük Menderes Nehri Vadisi boyunca ilin hemen hemen tüm ilçelerini içine alan ve Ege Denizi'ne ulaşan, Muğla'da ise Köyceğiz'den başlayıp, ilin merkezi ile bu hattın sonra batıdaki tüm sahil kesimini içine alan bir bölge deprem riski yüksek olan bir bölgedir. Ayrıca, Denizli Çameli ilçesinde de deprem riski bulunmaktadır. Fethiye Körfezi ise, denizde oluşacak olası bir depremde, tsunami riski tehlikesi taşımaktadır.

Aydın, 1. derece tehlikeli deprem bölgesinde olup, Aydın-Nazilli fayı şehrin 2 km kadar kuzeyinden geçmektedir. Aydın çok hafif olan Büyük Menderes çukurluğu içinde bulunması nedeniyle, birçok büyük depremler geçirmiştir. Özellikle ilin güney kısımlarının zemini, kuzeye nazaran deprem yönünden daha tehlikeli bir yapı göstermektedir. Muğla ili de 1. derecede depreme karşı hassas bölgeler içinde yer almaktadır. Muğla ve yöresi, faylar üzerinde yer almakta olup, aktif faylar arasında Karaova-Milas, Muğla-Yatağan, Ula-Ören fay zonları bulunmaktadır. Fethiye'nin doğusu, Ula-Köyceğiz-Marmaris arası, Milas'ın doğusu, Yatağan'ın doğu ile batısı depremlerin çok olduğu tektonik çukurlar ve kırklar dizisi üzerinde

kalmaktadır. Muğla-Bodrum çizgisinin doğusu ile güneyinde kalan bölgenin büyük bölümü şiddetli sarsıntılar görülen 1. derece deprem kuşağı içine girmektedir. İlde sarsıntıların zararsız geçtiği tehlikesiz bölgeler, Milas ile Merkez İlçe'nin batısında ve kuzeyinde kalan kesimlerdir. Bölgede sismik aktivitenin en yoğun olduğu alan, Büyük Menderes Grabeni'nin doğu ucunda Denizli civarındadır. Denizli'nin gevşek zemin üzerinde kurulması, olası bir depremde zeminin sivilaşmasından kaynaklanan zemin hareketlerinin olumsuz etkileri ile karşı karşıya olması riskini ortaya çıkarmaktadır. Kuzeyi ve güneyi normal faylarla sınırlı bir çöküntü alanında bulunan, depremsellik açısından oldukça aktif bir bölgede yer alan Denizli geçmişten günümüze çeşitli büyüklükteki depremlere maruz kalmıştır. Denizli ve civarındaki önemli deprem bölgeleri Buldan, Çameli, Honaz, Çivril ve Sarayköy bölgeleri olup, aktif fay zonları içinde Çameli-Göhlisar fay zonu da gösterilmektedir. Özellikle 1999 ve 2000 yıllarında Honaz-Denizli Havzası'nda sismik aktivite yoğunlaşmıştır. Bu sismik aktivite 21 Nisan 2000'de 5.2 büyüklüğündeki depremle bütün Türkiye'nin dikkatini üzerine çekmiştir. Honaz'da 1965'te 5.3 büyüklüğünde bir deprem olmuştur. Aynı zamanda tarihsel depremlere bakıldığında Pamukkale, Honaz ve Denizli'de İ.S 60 yılında 9 şiddetinde, 1899'da da Aydın, Denizli, Uşak bölgesinde yine 9 şiddetinde depremler olduğu tespit edilmiştir.

Türkiye deprem haritasının sunulduğu Harita 22'de bölgenin 1. Deprem Bölgesinde yer aldığı görülmektedir. Bölgenin Türkiye'de deprem riski en yüksek bölgelerinden olması, Afet Yönetim Sisteminin etkinlikle işletilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Bölgenin var olan tehlike, tarihsel deprem hareketleri, zemin ve bina yerleşimleri ile durumları ve halkın bilinç seviyesi dikkate alınarak olası bir riske karşı her an hazırlıklı olması gerektiği ortadadır. Afet yönetiminde fayların nerede olduğunun bilinmesi yetmemekte, fay hareket tarzlarının, alışkanlıklarının, mekanizmalarının, zamanlamalarının, öbür faylarla etkileşimlerinin incelenmesi de gerekmektedir. Kentleri ve binaları öncelikle ilgili deprem mevzuatına uygun olarak kurmak, bunun için de deprem istasyon ağı (Ulusal Standart Deprem Ağı), araştırma merkezleri, zemin etüdüleri, yerleşim bölgesi ve konut tipi seçimlerine kadar her türlü araştırmayı yeniden başlatmak gerekmektedir (ÇOB, Aydın-Muğla-Denizli 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Araştırma Raporu).

Bölgede afet yönetimine ilişkin çeşitli çalışmalar başta il afet ve acil durum müdürlükleri, il sivil savunma

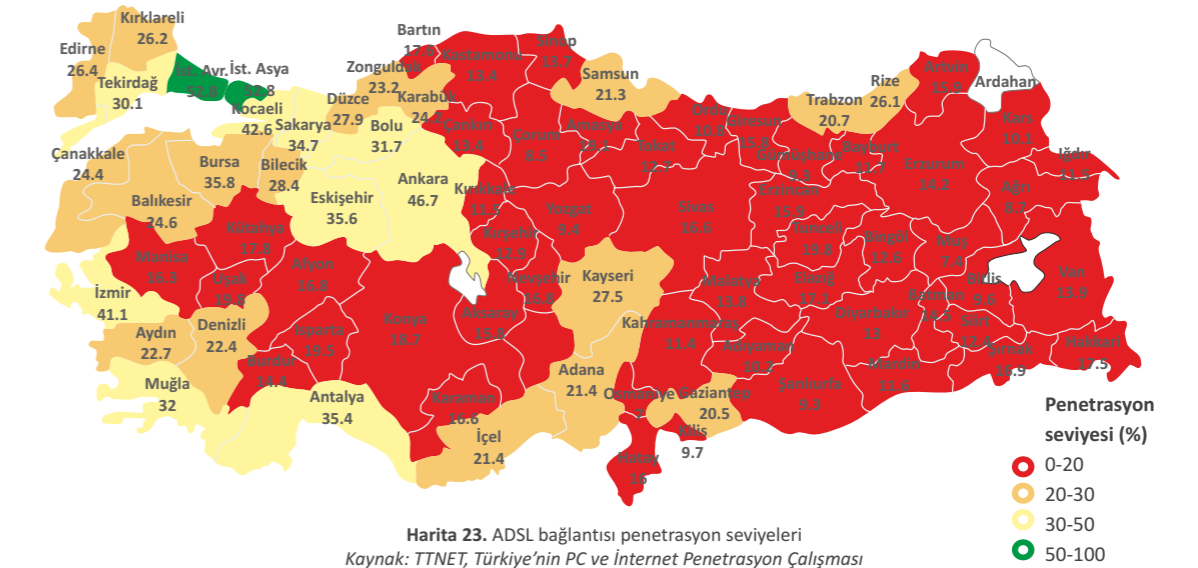

Harita 22. Türkiye Deprem Haritası
(* Bu harita, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğüne 92-03-03-18 nolu proje sonuç raporu olarak sunulan, Polat Gülkan, Ali Koçyiğit, M. Semih Yüce, Vedat Doyuran ve Nesrin Başöz (ODTÜ İnşaat Mühendisliği Bölümü Deprem Mühendisliği Araştırma Merkezi) tarafından hazırlanan Ocak 1993 tarihli ve 93-01 nolu "En Son Verilere Göre Hazırlanan Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası" raporuna dayanmaktadır.)

müdürlükleri, il özel idareleri olmak üzere ilgili kurumların katılımıyla sürdürülmektedir. Bölgedeki olası bir afet esnası ve sonrasındaki olumsuz etkilerin azaltılması için afet yönetimine bütüncül yaklaşımının gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda bölgeyi afete hazırlamak, afetlerinin etkilerini önlemek ve azaltmak için oluşturulan karar destek sistemleri olan Afet Bilgi Sistemleri ve Bütünleşik Çağrı Kayıt ve Yönlendirme Sistemlerinin etkinlikle işletilmesi önem taşımaktadır.

3.5.7 İnternet Erişimi

TTNET tarafından bağımsız bir araştırma şirketi Türkiye'deki PC ve internet penetrasyonunun belirlenmesi amacıyla görevlendirilmiştir. Araştırma Ocak-Mart 2010 tarihleri arasında, Türkiye temsili olacak şekilde 38 ilde nüfusu 20.000'in üzerinde yerleşim bölgelerinde yürütülmüştür. Hane bazındaki penetrasyon verilerine göre toplam hane nüfusunun % 41'i bilgisayar sahibi olup, % 32'sinin internet bağlantısı

Harita 23. ADSL bağlantısı penetrasyon seviyeleri
Kaynak: TTNET, Türkiye'nin PC ve İnternet Penetrasyon Çalışması

mevcuttur. Harita 23'de ADSL bağlantısı penetrasyon seviyeleri gösterilmektedir. Aydın ve Denizli illerinde ADSL bağlantısı % 20 - % 30 arasında iken bu oran Muğla'da % 32'ye ulaşmaktadır. Aynı araştırmada internet bağlantısına engel olan sebeplerin başında finansal nedenler gösterilmektedir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde, hanelerin ekonomik durumları göz önünde bulundurularak internete erişim olanaklarının yaygınlaştırılması çalışmalarına gereksinim duyulmaktadır.

Ulaşım ve Altyapı Genel Değerlendirme

Bölgede ulaşımın temel ayağını ülke genelinde de olduğu gibi kara yolları oluşturmaktadır. Bölgeyi çevre illere de bağlıyor olması sebebiyle mevcut kara yolu ağında yapılacak olan iyileştirmeler, sanayi, tarım ve turizm faaliyetlerinin yoğun olarak gerçekleştirildiği bölgenin refahına büyük katkı sağlayacaktır (Harita 24).

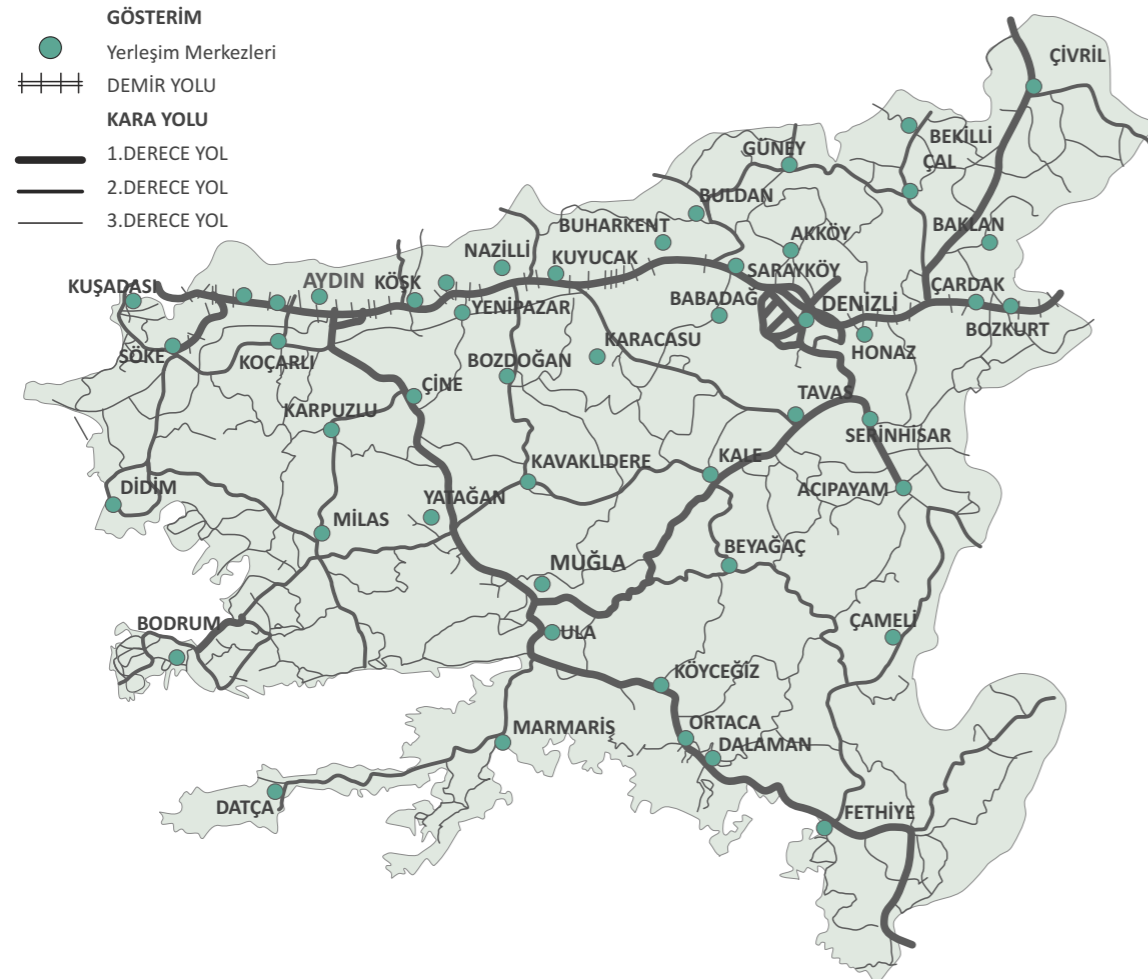
Ancak ulusal planlarda da üstünde durulduğu gibi ulaşım yöntemlerinde çeşitliliğin ve dengenin sağlanması bölgesel kalkınma adına oldukça önemlidir. Bu bağlamda bölgede, hava yolu, demir yolu ve deniz yolu ulaşımında iyileştirmeler ve altyapı çalışmalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Sivil havacılığın geliştirilmesi ve bölgenin ihtiyacının karşılanabilmesi adına Aydın-Denizli arasında bir hava limanına gerek duyulmaktadır. Ayrıca Aydın'da bulunan Çıldır Havaalanının atıl durumdan kurtarılarak kargo taşımacılığına açılmasının bölgeye katkı sağlayacağı düşünülmektedir. İzmir-Aydın demir yolunun yenilenerek işletmeye açılmasıyla Adnan Menderes Havalimanına önemli bir bağlantı sağlamış ve yolcu potansiyelini artırmıştır. Bölgedeki bazı demir yollarında yapılan yenileme çalışmaları nedeniyle bir süredir yük ve yolcu taşımacılığı gerçekleştirilemiyor olsa da, bu çalışmaların tamamlanmasıyla birlikte hizmet kalitesinde artış gözleneceği ve demir yollarına

olan talebin artacağı düşünülmektedir. Bölgede üretilen mermer, feldspat ve çimento'nun Güllük Limanı'na ulaştırılması için yürütülen Aydın-Çine-Yatağan-Güllük Liman Bağlantısı demir yolu projesi ile Kaklık demir yolu lojistik merkezindeki çalışmalar ise son dönemde bölge demir yolu taşımacılığında olumlu gelişmelerdir. Kuşadası, Didim, Güllük, Göcek, Bodrum, Datça, Marmaris ve Fethiye limanları ile bölge güçlü bir deniz yolu ulaşımına sahiptir ancak bu limanlarda gerçekleştirilecek altyapı faaliyetleri ve kruvaziyer taşımacılığa yönelik iyileştirme çalışmaları ile bu kapasitenin daha da güçlendirileceği umulmaktadır.

Bölge dâhilindeki üç il de birinci derecede deprem kuşağında yer almaktadır ve geçmişten günümüze bölgede irili ufaklı pek çok deprem meydana gelmiştir. Deprem riski böylesine yüksek bir bölgede de afet yönetim sisteminin etkinlikle işletilmesi oldukça önem-

lidir. Bölgede afet yönetimine ilişkin olarak başta il afet ve acil durum müdürlükleri, il sivil savunma müdürlükleri, il özel idareleri olmak üzere ilgili kurumlar çeşitli çalışmalar yürütmektedirler. Bu çalışmalar doğrultusunda Afet Bilgi Sistemleri ve Bütünleşik Çağrı Kayıt ve Yönlendirme Sistemlerinin etkinlikle işletilmesi önem taşımaktadır ve bu sayede afet yönetiminde bütüncül bir yaklaşımın oluşturulacağı düşünülmektedir.

Bölgedeki diğer önemli altyapı çalışmaları ise internet erişimi konusunda gerçekleştirilmektedir. TTNET'in bağımsız bir araştırma şirketine yaptırmış olduğu çalışma doğrultusunda bölge illerinde internet penetrasyon seviyelerinin düşük olduğu gözlenmektedir. Bu durumun başlıca sebepleri arasında hanelerin ekonomik durumları gösterilmiştir. Bu noktada internet ağlarının güçlendirilerek internete erişim olanaklarının yaygınlaştırılması gereği ortaya çıkmıştır.

Harita 24. Bölgenin demir yolu ve kara yolu durumu

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı
TR32 Düzey 2 Bölgesi
(Aydın - Denizli - Muğla)
2010 - 2013 Bölge Planı

3

Mevcut Durum Analizi

3.6 YERLEŞİM YAPISI ve YERLEŞMELER ARASI İLİŞKİLER

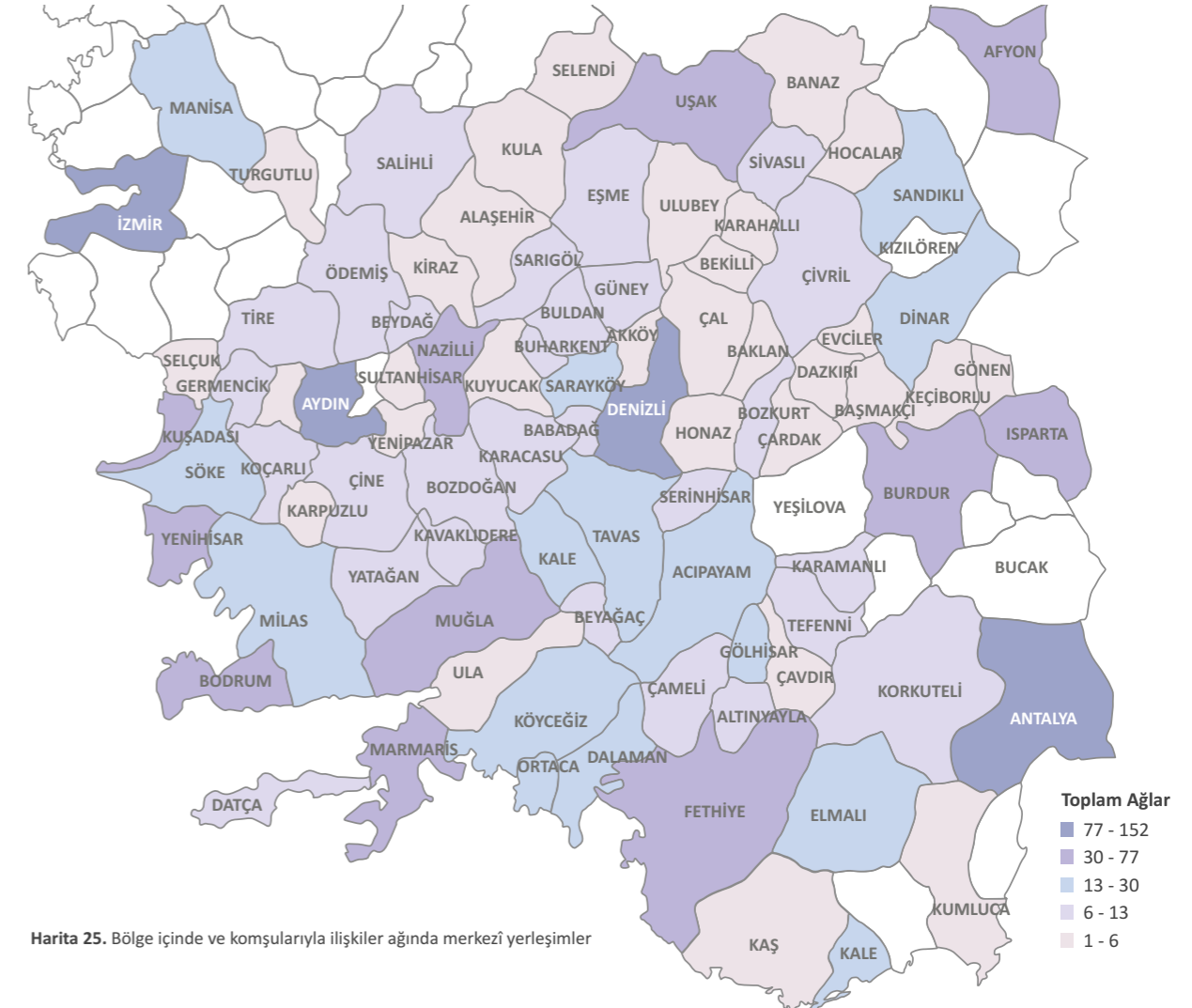
Bölgede yerleşmeler arası ilişkileri ortaya koymak için Sosyal Ağlar Analizi yöntemi kullanılarak ilişkiler analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz ilçe merkezleri ve il merkezlerinde kaymakamlıklar ve valiliklere (toplamda 91) gönderilerek elde edilen ağ verisi üzerinden yapılmıştır. Gönderilen ankette yerleşimler arasında;

- iş ilişkileri
- iş gücü akışı
- kültürel faaliyetler
- sağlık hizmetleri
- eğitim hizmetleri
- ulaşım hizmetleri
- dinlenme, eğlence aktiviteleri
- ortak projeler
- toplam ilişkilere dair ağlar ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bu bağlamda bölge içi ve komşu ilçe ve merkezler arasında en yoğun ilişki iş ilişkileridir. Eğitim ve ulaşım hizmetleri diğer yoğun ilişki ağlarıdır. En düşük

Tür	Yoğunluk	Alt gruplar (Klikler)	Merkezileşme
İş ilişkileri	0.0293	87	% 1.59
İş gücü akışı	0.0195	42	% 1.44
Kültürel faaliyetler	0.0170	22	% 1.83
Sağlık hizmetleri	0.0234	63	% 1.46
Eğitim hizmetleri	0.0280	83	%1.79
Ulaşım hizmetleri	0.0263	64	% 1.17
Dinlenme, eğlence aktiviteleri	0.0244	69	% 1.51
Ortak projeler	0.0046	1	% 2.25
Toplam ilişkiler	0.0700	264	% 0.99

Tablo 98. Bölge içinde ve komşularıyla farklı ilişki türlerinin yoğunluğu ve alt gruplar

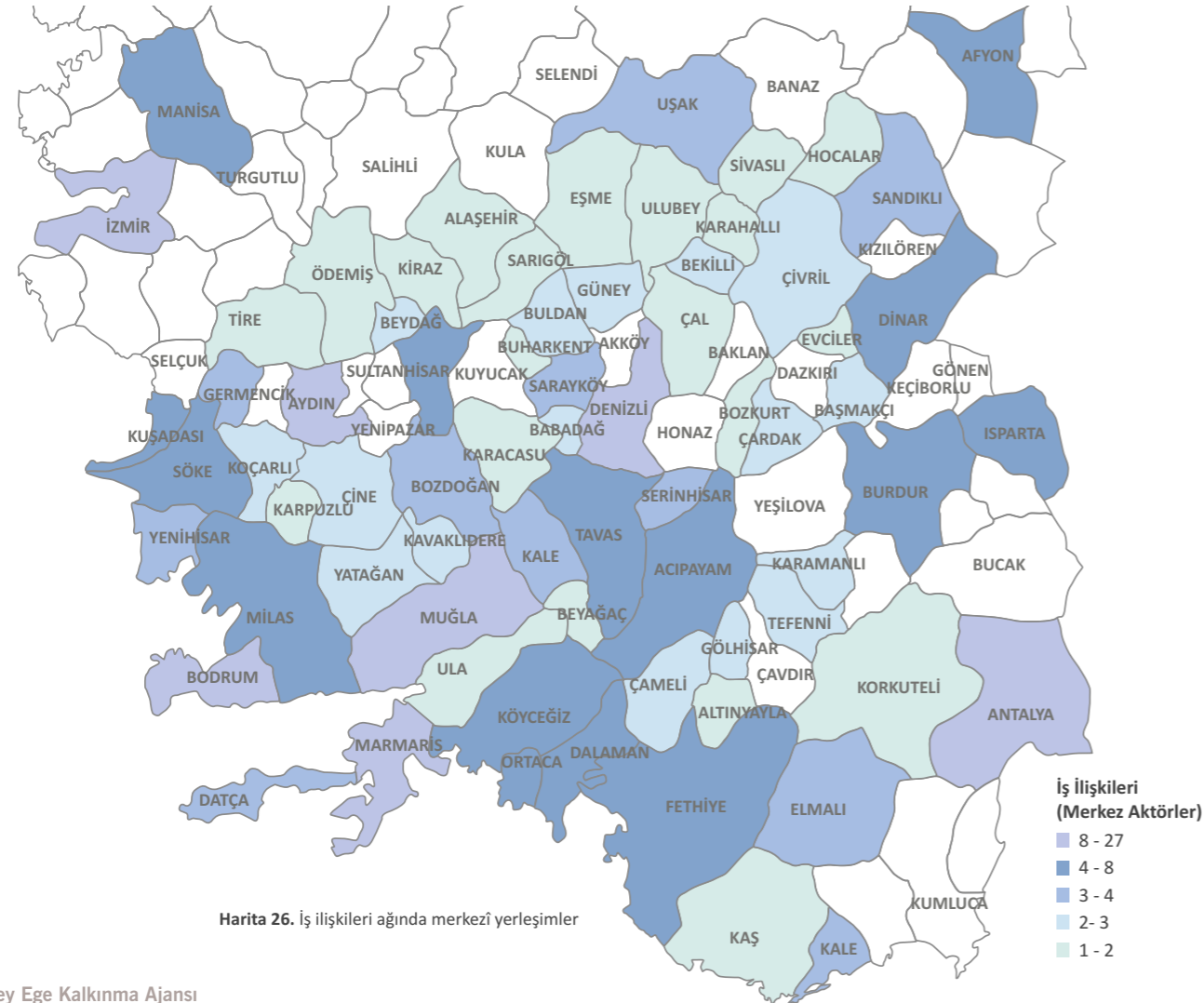
Harita 25. Bölge içinde ve komşularıyla ilişkiler ağında merkezî yerleşimler

yoğunluğa sahip ağ ise ortak projeler ağıdır. Bölgede ve çevresindeki komşu ilçeler ve merkezler arasında ortak proje geliştirme kültürünün çok geliştiği söylene-memektedir. Merkezî aktörlerin baskın olduğu yani en merkezi ağlar ortak projeler ve kültürel faaliyetlerdir. Genel olarak, ortak projeler dışında ilişki ağlarında yerleşmeler arası alt gruplar ya da kamplaşmalar vardır (Tablo 98). Bölgedeki toplam ilişki ağında ise bu alt grupların sayısı oldukça fazladır. İl merkezleri bu alt gruplar içerisinde en fazla üyeliği olan yerleşimlerdir. Aydın merkez ise en çok üyeliği olan yerleşimdir.

Toplam ilişkiler ağında il merkezleri ön plana çıkmaktadır (Harita 25). Yerleşmeler arasında ilişkide iki tane bölge içinde iki tane de bölge dışında merkezî yerleşme bulunmaktadır. Bölge içinde Denizli merkezî Aydın merkez takip etmekte, bölge dışında ise İzmir merkez ve Antalya merkez ilişkiler ağında merkezî yerleşimler olarak ön plana çıkmaktadır. Muğla merkez ilişkiler ağında Denizli ve Aydın'dan daha az etkindir. Manisa, Afyon ve Uşak ile olan ilişki ağları Antalya ve İzmir'e göre daha az yoğunur. Olası

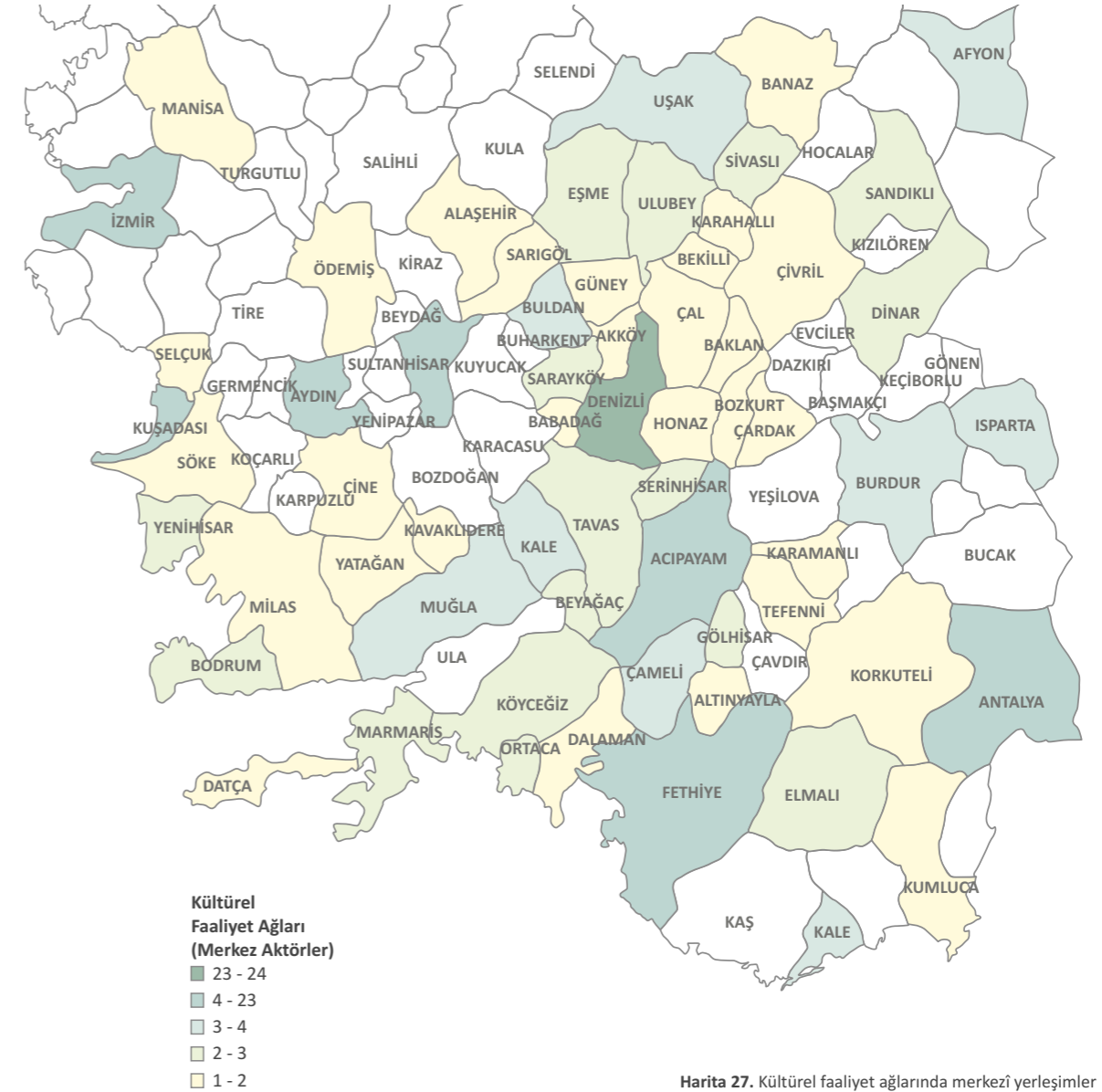
ilişkilerin % 7'si bölge içinde ve komşu ilçelerde mevcuttur. Birden fazla merkezî aktör olduğundan merkezleşme oranı ilişki ağında çok yüksek değildir. Bölgenin Denizli merkezden kıyı alanlarına kadar olan yerleşimlerinde ilişki ağları daha kuvvetli şekilde oluşmuştur. Çok fazla alt grubun bulunduğu ilişkiler ağında Denizli, Aydın ve Uşak en fazla alt grup üyeliğini paylaşmaktadırlar. Muğla ise Fethiye ile en fazla grup üyeliğine sahiptir. Bu alt gruplarda en fazla ortak alt grup üyelikleri merkezlerce paylaşılmaktadır.

İş ilişkileri ağı daha detaylı incelendiği zaman Denizli, İzmir ve Aydın merkezin ön plana çıktığını görmekteyiz (Harita 26). Yerleşmeler arası iş ilişkileri daha çok kıyı kesimlerde yoğunlaşmıştır. Olası ilişkilerin ancak % 20'si mevcuttur. Bu ilişkiler ağında da birden fazla yerleşim merkezî konumda olduğundan merkezleşme yüzdesi çok yüksek değildir. İkinci en fazla alt grubun olduğu ilişkiler ağı iş ilişkileridir. Aydın, Muğla merkez ve Yatağan en fazla ortak alt grup üyeliğine sahipken, Uşak ve Denizli merkez en fazla ortak alt grup üyeliğine sahiptir.

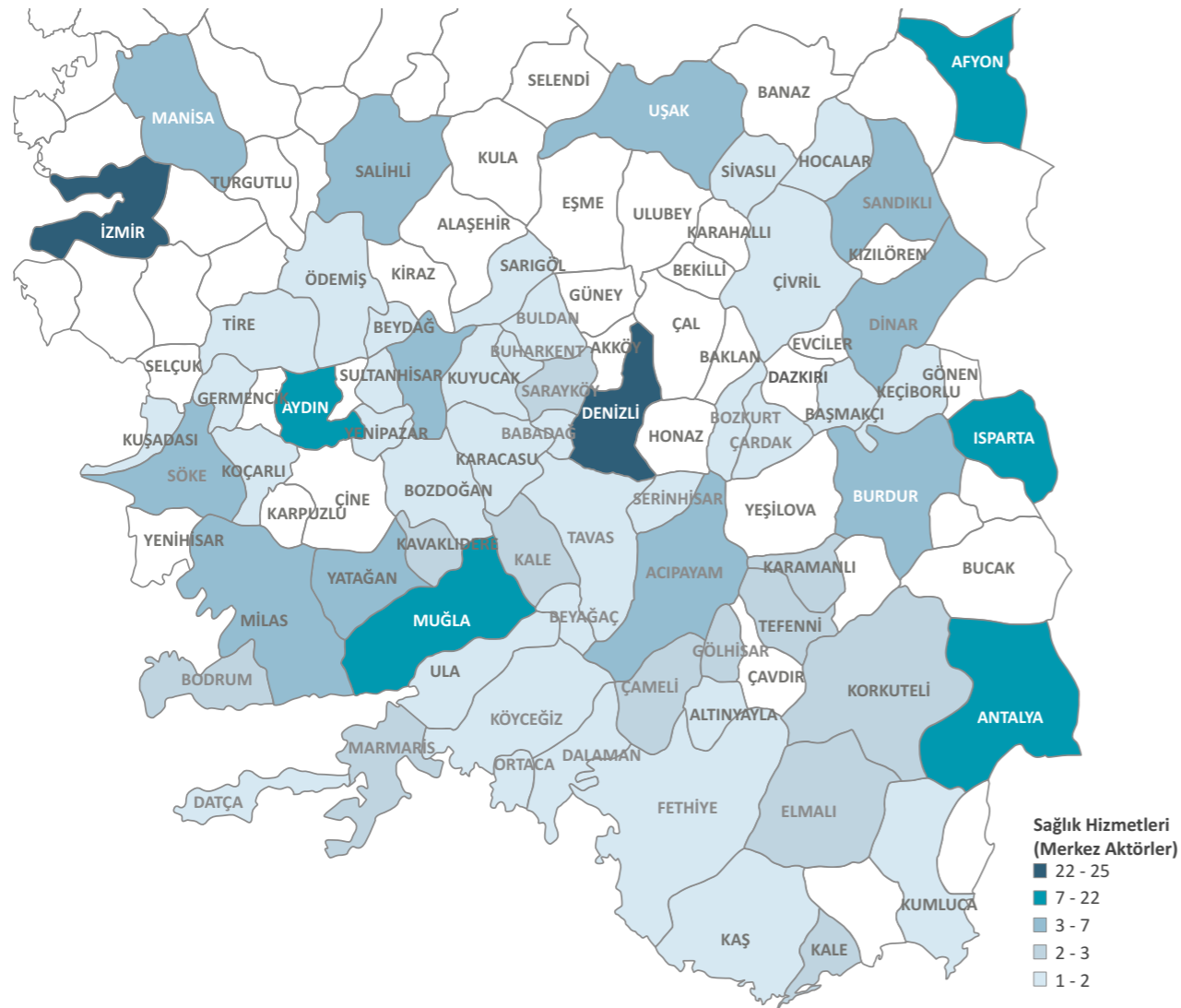
İzmir, Kuşadası ve Nazilli'de kültürel faaliyetler açısından diğer yerleşimlerden kişileri çeken yerleşimlerdir. Ağdaki alt grupların sayısı diğer ilişki ağlarına göre daha düşüktür.

Kültürel faaliyet ağlarında Denizli merkez, bölge içinde en merkezi aktördür (Harita 27). Faaliyet ağında tek yerleşim merkezi olmasından dolayı diğer ağlara kıyasla merkezleşme yüzdesi yüksek bir ağıdır.

Sağlık hizmetlerinde bölge içinde Denizli Merkez, bölge dışında ise İzmir merkezî konumdadır. Muğla ve Aydın dışında Nazilli, Söke, Yatağan, Milas ve Acıpayam bölgede sağlık hizmetlerinden faydalanılan ilçelerin başında gelmektedir (Harita 28). Eğitim hizmet-

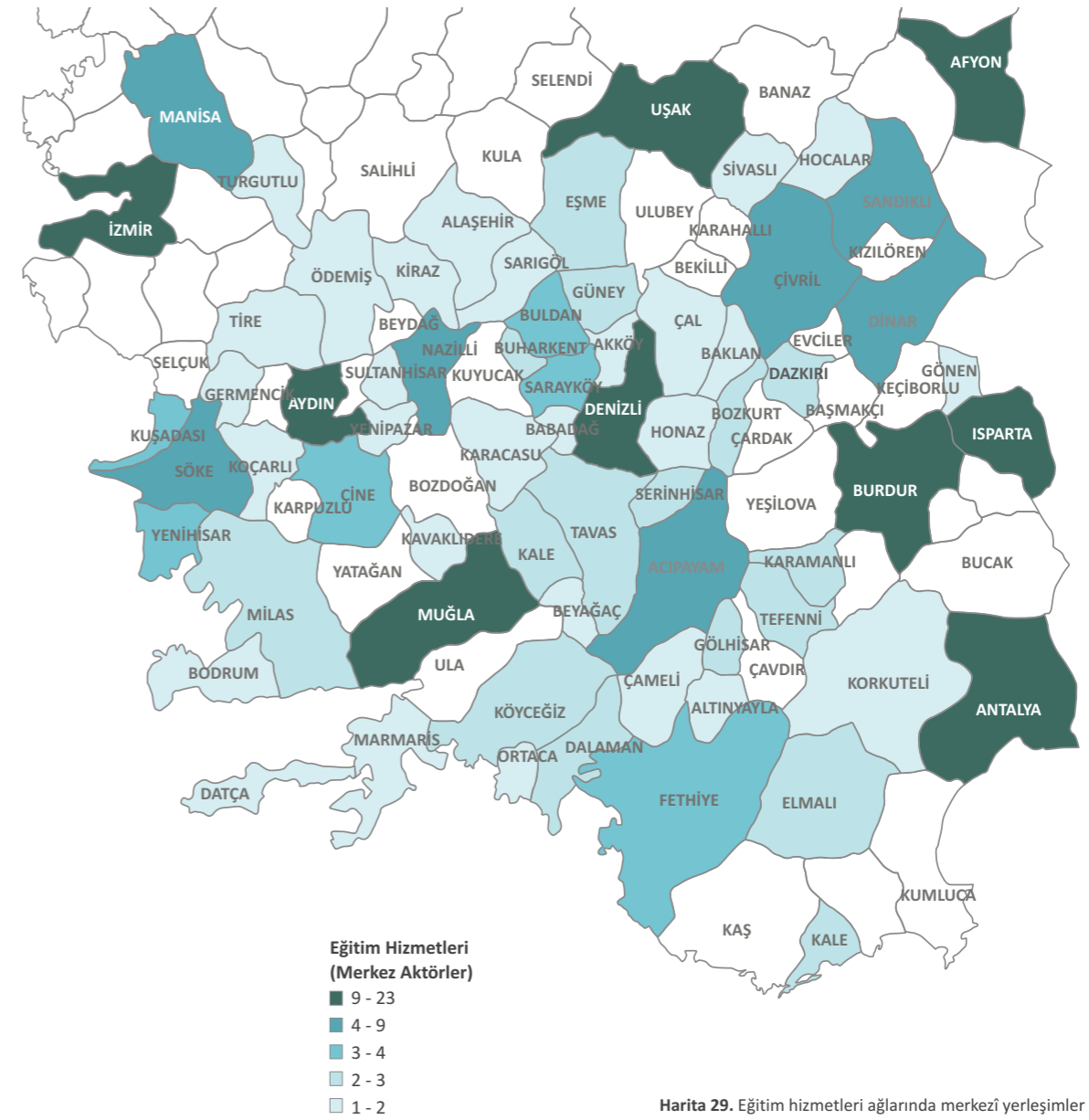
lerine ilişkin ağlarda il merkezlerinin tamamı merkezî aktörler olarak ön plana çıkmıştır (Harita 29). Bölge içinde il merkezlerine ek olarak, Acıpayam, Çivril, Söke ve Nazilli gibi yerleşimler sağlık hizmetleri açısından öne çıkmaktadır. En fazla grup üyeliği paylaşan merkezler Aydın ve İzmir'dir.

Harita 28. Sağlık hizmetleri ağlarında merkezî yerleşimler

Eğlence ve dinlenme aktivitelerinde ise daha çok kıyı kesimlerdeki Kuşadası, Fethiye, Bodrum ve Datça, merkezde ise Denizli merkez ön plana çıkmaktadır. Çevre ilçe ve merkezlerde ise yine Antalya ve İzmir merkezleri öndedir.

Analiz sonuçlarına göre yerleşmeler arasında ortak proje kültürünün pek geliştiği söylenemez. En düşük yoğunluk bölgede bu ağa aittir. En fazla ortaklık kurulan yerleşimler Denizli ve Muğla merkez olarak ön plana çıkmaktadır.

Harita 29. Eğitim hizmetleri ağlarında merkezî yerleşimler

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı
TR32 Düzey 2 Bölgesi
(Aydın - Denizli - Muğla)
2010 - 2013 Bölge Planı

3

Mevcut Durum Analizi
3.7 GZFT ANALİZİ

EKONOMİK YAPI	
GÜÇLÜ YANLAR	ZAYIF YANLAR
GSKD'ye katkısı en yüksek bölgelerden birisi olması	AR-GE eksikliği
İzmir Limanı'na yakın olması	Aile şirketlerinin bulunması sebebiyle kurumsallaşma eksikliği
Bölgede girişimciliğin yüksek olması	Tanıtım eksikliği
	Yüksek teknolojiye dayalı katma değeri yüksek ürünler üretilmemesi
	Kurumsal dayanışma zayıf; • Üniversite-sanayi iş birliğinin zayıf olması • STK, özel sektör ve kamu arasındaki iş birliği eksikliği
	Yatırım teşviklerinin yetersiz olması
	Pazarlama ve markalaşma sorunu
	Hammadde bakımından dışa bağımlı olunması
	Sanayinin belirli sektörlerde yoğunlaşması
	Girişimcilerin doğru yönlendirilememesi
FIRSATLAR	TEHDİTLER
Dünya ticaret hacminin artması	Küresel ekonomik krizin bölgeyi olumsuz etkilemesi
Dünya ekonomisindeki bütünleşme, sosyal ağların etkisinin artması ve e-ticaretin yaygınlaşması	Yanlış teşvik sistemlerinin (sektörel teşvikler yerine bölgesel teşvikler) üretime engel olması
AB Projeleri, TÜBİTAK, KOSGEB ve GEKA desteklerinin olması	Turizm yatırımlarının daha çok global kökenli olması, bu yüzden yerel sermayenin zayıflaması ve kâr transferinin bölge dışına akması
İzmir'e olan yakınlığı nedeniyle yatırımcı çekme potansiyelinin yüksek olması	AB ve uluslararası standartların uygulamasına yönelik bölgenin altyapısının olmaması
	Devletin AR-GE mekanizmasını çalıştıracak kamu, özel sektör ve üniversiteler arasındaki iş birliğini geliştirememesi

TARIM	
GÜÇLÜ YANLAR	ZAYIF YANLAR
Bölgenin bereketli topraklara sahip olması	Tarım alanlarında düzensiz yapılaşmanın olması
Dünyada rekabet edilebilecek ürünler (zeytin, üzüm, incir, pamuk ve kestane) yetiştirilmesi	Tarımda parçalı topraklar sebebiyle ilerlemenin olmaması
Organize seracılığın yaygın olması	Bölgede butik şarapçılığın özendirilmemesi
Hayvancılığın modern yöntemlerle yapılması	Tarıma dayalı sanayinin yetersiz olması
Bölgenin tarıma elverişli iklim şartlarına sahip olması	İşleme, depolama ve paketleme konularında AB ve uluslar arası standartlara uygun tesis eksikliği
Polikültür tarıma uygun ekolojik yapısı	Menderes havzasının kirlenmesi sebebiyle sürdürülebilir tarımın tehdit altında olması
	Çevre kirliliğinin tarım alanlarını olumsuz etkilemesi
	Bölgeye has tarım ürünlerinde markalaşma eksikliği
	Çayır ve mera alanlarının hayvancılık için yetersiz olması
	Sulamada modern sistemler yerine büyük ölçüde geleneksel yöntemlerin kullanılması
	Jeotermal enerjinin tarımda yeterince kullanılmaması
	Sulu tarım uygulamalarının yer altı suyu ile yapılmasının büyük miktarda elektrik enerjisi tüketimine neden olması
FIRSATLAR	TEHDİTLER
Dünya genelinde doğal, hormonsuz ve organik tarım ürünlerine olan talebin artması	GDO'lu ürünlerin yetiştirilmesine izin verilmesi
Tarımı geliştirmek için Tarım İl Müdürlüklerince eğitim verilmesi	Tohum ve fide üretiminde dışa bağımlı olunması
	AB tarım politikaları sebebiyle rekabetin artması
	Küresel ısınma ve iklim değişikliğinin tarımsal üretimi olumsuz etkilemesi
	Su kaynaklarının atık sular sebebiyle kirlenmesi ve azalmasının tarımsal sulamayı olumsuz etkilemesi
	Kentleşme ve sanayileşmenin tarım üzerine olumsuz etkisi

SANAYİ	
GÜÇLÜ YANLAR	ZAYIF YANLAR
Bölgedeki sanayi altyapısının gelişmiş olması	Hammadde bakımından dışa bağımlı olunması
Bölgede tekstil ürünleri imalatı başta olmak üzere pek çok ürünün imalatında yoğunlaşma ve kümelenme olması	Sanayinin belirli sektörlerde yoğunlaşması
Kurulmuş ve kuruluş aşamasında olan 14 adet OSB, 3 adet İhtisas OSB ve 53 KSS'nin yer alması	
Ev tekstilinde kümelenme çalışmalarının başlamış olması	
FIRSATLAR	TEHDİTLER
Yapılan kümelenme çalışmaları	Üretim maliyetlerinin yüksek olması
	Çin ve Hindistan'ın fiyat, Almanya'nın teknoloji ile rekabet etmesi dolayısıyla bölgenin ve Türkiye'nin üretim merkezi olmaktan çıkması

TURİZM	
GÜÇLÜ YANLAR	ZAYIF YANLAR
Geleneksel deniz, kum, güneş turizmüne alternatif olarak termal, doğa, kültür, tarih ve kongre turizmlerinin bölgede mevcut olması	Turistik, sosyal faaliyet ve mekân eksikliği
Türkiye'de bulunan 286 mavi bayraklı plajın 81'inin bölgede bulunması	Turizm sektöründe nitelikli eleman eksikliği
Türkiye'de bulunan 11 adet beş altın çipalı marınadan 8'inin bölgede bulunması	Doğal, tarihî ve kültürel değerlerin korunması ve tanıtımına yönelik faaliyet eksikliği
Türkiye'nin en köklü marinalarından Kuşadası Setur (Turban) marinanın bölgede bulunması	Her şey dâhil sistemi sebebiyle esnafın gelirinin, rekabet gücünün ve kalitenin düşmesi
Kruvaziyer turizmi bakımından ülkenin önemli yolcu limanlarından olan Kuşadası ve Bodrum limanlarının bölgede faaliyet göstermesi	2. konutların fazlalığı
	Yat çekek yerleri ve liman atık kabul tesislerinin eksikliği
	Turizmin 12 aya yayılmaması
	Bölgedeki liman ve marinaların uluslararası düzeyde yeterince tanıtımının yapılmaması
FIRSATLAR	TEHDİTLER
Yaşlanan dünya nüfusuyla birlikte turizm algısının ve beklentisinin sağlık, kültür, tedavi amaçlı (termal) turizm yönünde değişmesi	Terör olaylarının artması ve bölge turizmini baltalaması
Dünyada mega yat talebinin artması	Küresel tur operatörlerinin turizm sektörünü tekellerinde bulundurmaları sebebiyle bölge potansiyelinin kullanılmaması
D-Marin Didim'de tekrar startı verilen yüzer iskele ile kruvaziyer turizmi bakımından güçlendiriliyor olması	Düşük bütçeli ve az eğitilmiş çalışan talebinin artması
	Akdeniz ülkeleri arasında turizm rekabetinin artması
	Antalya ve İzmir gibi turistik şehirlere yakınlığı

ENERJİ VE MADENCİLİK	
GÜÇLÜ YANLAR	ZAYIF YANLAR
Doğal kaynakların (mermer ve traverten) ve yenilenebilir enerji kaynaklarının (rüzgâr, güneş, jeotermal) bölgede bulunması	Sulu tarım uygulamalarının yer altı suyu ile yapılmasının büyük miktarda elektrik enerjisi tüketimine sebep olması
Yatağan ve Milas ilçelerinde 3 adet termik santralin bulunması	Sosyal gelişmişliğin bir göstergesi olan elektrik tüketiminin Türkiye genelinde % 3 gibi düşük bir paya sahip olması
Bölgenin 2.998 saatlik yıllık güneşlenme süresiyle Türkiye ortalaması olan yıllık 2.737 saatin üzerinde olması	Jeotermal kaynakların kullanım alanlarının yetersiz olması
Türkiye genelinde % 17'lik payla iyi bir rüzgâr enerji potansiyelinin olması	Yenilenebilir enerji potansiyelini ortaya çıkaracak envanter ve fizibilite çalışmalarının eksik olması
9 adet HES Projesi tamamlandığında yaratacağı enerji miktarının yüksek olması	
Türkiye feldspat üretiminin tamamına yakınının bölgede yapılıyor olması	
Ülkenin 2. büyük mermer ve traverten yataklarının bölgede olması	
FIRSATLAR	TEHDİTLER
Dünyada enerji kaynaklarının tükenmesi ve yenilenebilir enerji kaynaklarına (jeotermal, güneş, rüzgâr) olan talebin artması	Enerji alanında yapılacak yatırımların maliyetlerinin yüksek olması
Dünyada seramik ve cam hammaddelerine olan talebin artması	
Doğal kaynaklara (mermer, beyaz mermer ve diğer madenler) olan talebin artması	

SOSYAL VE KURUMSAL YAPI

GÜÇLÜ YANLAR	ZAYIF YANLAR
Eğitim seviyesinin yüksek olması	Hastane eksikliği
Halkın eğitime karşı olan isteği	Krizle birlikte artan işsizlik oranı ve özellikle kadınların işsiz kalmış olması
Kaliteli insan kaynağı	İş gücü ihtiyaç analizi eksikliği
Genç ve aktif nüfusun fazla olması, dolayısıyla potansiyel iş gücünün yüksek olması	Mesleki ve teknik eğitim almış iş gücü için staj ve çalışma imkânlarının kısıtlılığı
Nüfus artış hızının düşük olması	Tiyatro salonlarının yetersiz olması
İş gücüne katılım oranının yüksek olması,	Bölgede yat sektörü ve denizcilik yönünden gerekli yetişmiş insan gücü ve ara elemanın bulunmaması
Kadın nüfusun iş gücüne katılımının yüksek olması	Aile şirketlerinin yoğunluğu ve kurumsallaşma eksikliği
Okullaşma ve okuryazar oranının yüksek olması	Kırsal alanda tarım dışı istihdam çeşitliliği olmaması
Bebek ölüm hızının düşük olması	Denizli ve Aydın'da merkeze uzak ilçelerde okuma yazma oranının düşük olması
Kırsaldan kente göçün az olması (Bölgenin kırsal nüfus tutma özelliği)	
Bölgenin her ilinde gelişmiş üniversitelerin varlığı	
FIRSATLAR	TEHDİTLER
Bölgenin tarım, sanayi ve turizm açısından önemli kaynakları barındırıyor olması	Bölgeye gelen niteliksiz göç ve bölgeden dışarıya olan beyin göçünün artması
Bölge için yapılan merkezi planlarda yerel aktörlerin dikkate alınması	Kültürel yozlaşma

ÇEVRE

GÜÇLÜ YANLAR	ZAYIF YANLAR
Bölgenin güçlü bir biyolojik zenginliğe sahip olması	Düzenli katı atık depolama tesislerinin yetersizliği ve vahşi depolama yöntemleri
Endemik türlerin çokluğu	Katı atıklarının geri dönüşümünün yetersiz olması
Su ürünleri yetiştiriciliğindeki yüksek potansiyel	Hava kirliliğinin yoğun olması
Özel Çevre Koruma Bölgelerinin bölgede sayısının fazla oluşunun biyolojik çeşitliliğin korunmasına katkısı	Evsel ve endüstriyel atık su arıtım ve kanalizasyon sistemlerindeki yetersizlik
Akdeniz foku ve deniz kaplumbağası (Caretta caretta) gibi nesli tehlike altında bulunan türlere ev sahipliği yapması	Altyapı hizmetlerinden yararlanan nüfusun azlığı
İztuzu ve Dalyan Kumsalı gibi deniz kaplumbağalarının önemli üreme alanlarına sahip olması	Orman kaynaklarının sürekli ve dengeli kalkınma ilkeleri doğrultusunda kullanılamaması
Doğal, tarihi ve kültürel zenginlikleri bir arada sunan alanların bölgede bulunması	Tabiat parkları, tabiat anıtları ve millî parklar gibi korunan alanların sahip olunan biyolojik çeşitliliğe kıyasla özellikle Aydın'da az olması
	Tehlikeli atıkların durumuna yönelik inceleme ve bertarafına yönelik faaliyetlerin yetersizliği
FIRSATLAR	TEHDİTLER
Katı atık yönetiminde hizmet birliği modelinin yaygınlaşması ve başarılı örneklerinin bulunması	Küresel iklim değişikliği
Çeşitli alanlarda kullanılan bölgeye has endemik türlerin fazlalığı	İnsan faaliyetlerinden kaynaklanan yoğun deniz ve su kaynakları kirliliği
Özel Çevre Koruma Bölgelerine yönelik tamamlanan/yürütülmekte olan projeler	Atık alma tesislerinin sayı veya kapasite yetersizliğinin deniz çevresini ve denizel kaynakların sürdürülebilir kullanımını tehdit etmesi
Çevrenin korunmasına yönelik ilgili kurumların yürütmekte olduğu veya planlanan faaliyetler	Orman yangınları
Giderek artmakta olan geri dönüşüm faaliyetleri ve çevre bilinci	Çayır ve meraların azalması
	Biyolojik çeşitliliğin azalması
	Erozyon
	Betonlaşma ve plansız kentleşme
	Deprem
	Su havzalarının kirlilik tehditi altında olması

ALTYAPI VE ULAŞIM	
GÜÇLÜ YANLAR	ZAYIF YANLAR
Muğla'daki ulusal ve uluslararası iki havalimanı ve bunların şehir merkezine yakınlığı	Denizli-Çardak havaalanının kent merkezine uzak oluşu
Bölgede Kuşadası ve Güllük gibi önemli limanların bulunması	Kuşadası ve Didim gibi önemli turistik merkezlerinin bulunduğu Aydın'da uluslararası kalitede bir havalimanının hâlihazırda olmaması
Bölgenin deniz ulaşımı ve ticareti potansiyeli	Köy yollarının yetersiz ve kalitesiz oluşu
Bölgenin önemli ticari ve turizm kapısı olan İzmir ile yakınlığı ve Aydın-İzmir Otobanı	Muğla'da demir yolu ağının olmaması
Demir yolu ağını ve ulaşımını güçlendirmeye ilişkin biten-devam eden projeler (Hat yenileme, Raybüs Çalışmaları vb.)	Bölgede bulunan neredeyse kara yolu uzunluğunda ve tarihsel geçmişi oldukça eski olan İzmir-Aydın-Denizli Demiryolu hattına ilişkin yenileme çalışmalarının halen bitirilememiş olması
	Deniz yolu ve demir yolunun yük ve yolcu taşımacılığında yeterince kullanılmaması
	Uluslararası havaalanı ve demir yolu yük taşımacılığı eksikliği
	Yol, su, kanalizasyon ve enerji bağlantı eksikliği
FIRSATLAR	TEHDİTLER
Ulaştırma Bakanlığı'nın hızlı tren güzergâhları arasına bölgeyi (Denizli-Antalya) dahil etmesine yönelik çalışmaları	Bölgedeki araç sayısının ve trafik yoğunluğunun artışının kara yollarındaki yükü artırması
Ulaştırma Bakanlığı tarafından son yıllarda demir yolu taşımacılığının ve altyapısının güçlendirilmesine yönelik amaçların belirlenmiş olması	Altyapısı ve atık alım tesisleri güçlendirilmeden kontrolsüz büyüyen limanlar sebebiyle artabilecek deniz kirliliğinin deniz turizmi, su sporları ve balıkçılık faaliyetlerini tehdit etmesi
Ulaştırma Bakanlığı'nın limanların kombine birer taşımacılık yapabilen lojistik merkezler haline getirilmesine yönelik faaliyetler planlaması	Doğal afetler, özellikle deprem riski
Dünyadaki teknolojik gelişmeler sonrasında demir yolu ulaşımının rahat, güvenli ve daha hızlı konuma ulaşmış olması	
Bölgenin özellikle Aydın ve Denizli'nin topoğrafik yapısının demir yolu ulaşımına elverişli olması	

TR32 Düzey 2 Bölgesi
(Aydın - Denizli - Muğla)
2010 - 2013 Bölge Planı

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı
TR32 Düzey 2 Bölgesi
(Aydın - Denizli - Muğla)
2010 - 2013 Bölge Planı

VİZYON

Doğal, tarihî ve kültürel varlığını girişimci bir ruh ve yenilikçilikle bütünleştirmiş; özgün tarımsal üretimi, katma değeri yüksek sanayi ürünleri ve dört mevsime yayılan turizmi ile dünyada marka olmuş bir bölge...

Denizli

4. VİZYON

Bölge vizyonunun oluşturulması aşamasında bölgeyi gelecekte Türkiye ve dünyada rakiplerinden daha ileriye taşıyabilecek ve marka haline getirebilecek özelliklerin öne çıkarılması amaçlanmıştır. Bu özellikler bölgenin öne çıkan sektörleri, bölge halkının girişimciliği, bölgenin kültürel ve doğal varlıkları ve dünyada yükselen trendlerden biri olan yenilikçilik olarak belirlenmiştir.

Bu özelliklerin seçilmesinde Aydın'ın tarıma, Muğla'nın turizme, Denizli'nin sanayiye yönelik ekonomilerinin önemli payı bulunmaktadır. Bu sektörlerin rekabet edebilirliklerini artırarak bölgeyi marka haline getirme vizyo-

nu atölye çalışmalarından elde edilen bilgiler ve mevcut durum analizi ışığında belirlenerek vizyona eklenmiştir. Bu nedenle bölgeye özgü tarım üretiminin jeotermal seracılık, modern sulama teknikleri gibi özgün tekniklerle sürdürülmesi ve tarımsal sanayinin geliştirilerek katma değer artırılması; sanayi üretiminin teknoloji ve yenilikçilikle geliştirilerek artırılması; turizmin geniş bir yelpazede sunulacak şekilde altyapının geliştirilmesi ile dört mevsime yayılması amaçlanmıştır.

Önde gelen sektörler dışında bölgeyi cazibe merkezi haline getiren önemli özelliklerin başında gelen doğal, tarihî ve kültürel zenginlik-

lerin; bölgenin, Türkiye ve dünyada bir marka olması için en önemli etkenlerden birisi olacağı gerçekleştirilen atölye çalışmalarında belirlenmiştir. Bu zenginliklerin korunarak sonraki nesillere en iyi şekilde bırakılması, bununla beraber bölgeye katma değer sağlaması altı çizilen noktalardan birisidir.

İleri teknoloji uygulamaları, inovasyon, Ar-Ge çalışmaları sürdürülebilir kalkınmanın vazgeçilmez unsurlarıdır. Bu bağlamda, bölge potansiyelinin yenilikçilikle birlikte ele alınması ve değerlendirilmesi vizyonda vurgulanmıştır. Bölge insanının yeniliğe açık olması ve ileri görüşlülüğü vizyonda yapılan bu vurgunun

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı TR32 Düzey 2 Bölgesi Aydın - Denizli - Muğla 2010 - 2013 Bölge Planı

nedeni olan önemli noktalardandır. «Anadolu Kaplanları»ndan biri olan Denizli başta olmak üzere, Aydın ve Muğla halkının girişimcilik kültürleri vizyonda üzerinde durulan diğer bir noktadır.

Vizyonda belirtilen amaçlara ulaşmakla birlikte, bölge Türkiye ve dünyada tanınan ve benimsenmiş bir marka olma yolunda ilerleyecektir.

Bölge vizyonuna girişimcilik, katılımcılık, yönetim ve bilişim sacayakları üzerinde yürütülecek olan bölgesel gelişme eksenini, amaç, hedef ve stratejilerin uygulanması ile ulaşılması hedeflenmektedir.

GELİŞME EKSENLERİ, AMAÇ, HEDEF ve STRATEJİLER

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı
TR32 Düzey 2 Bölgesi
(Aydın - Denizli - Muğla)
2010 - 2013 Bölge Planı

5.
BÖLÜM

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı
TR32 Düzey 2 Bölgesi
(Aydın - Denizli - Muğla)
2010 - 2013 Bölge Planı

5

Gelişme Eksenleri, Amaç, Hedef ve Stratejiler

5.1 MARKALAŞMA ve YENİLİKÇİLİK

Küresel rekabetin hız kazandığı günümüzde işletmelerin değişen koşullarda faaliyetlerine devam edebilmeleri, kârlarını artırmaları ve rakiplerine karşı farklılık yaratmalarıyla mümkün olmaktadır. Markalaşma ve yenilikçilik, rekabetçi ekonomik yapının en önemli unsurlarından olup gerek üretim ve pazarlama süreçlerinde gerekse de ürünün kendisinde yaratılan farklılığı ifade etmektedir. Bu bağlamda, işletmelerin değişen piyasa koşullarına ayak uydurmalarında markalaşma ve yenilikçilik kapasitelerini geliştirmeleri önem arz etmektedir. Bu kapsamda ise, işletmelerin üretim teknolojilerini, Ar-Ge ve yenilikçilik kapasitelerini, bilgi ve iletişim teknolojilerinden faydalanma düzeylerini geliştirmesine; ihracat, kalite, e-ticaret uygulamaları, ürün tanıtımı, markalaşma ve pazarlama konularına odaklanması gerekmektedir.

Tüketicilere markalaşmış ürünler diğer ürünlere göre daha cazip gelmektedir. Bundan dolayı, bir ürünün pazarlama kapasitesi markalaşmasına paralel olarak artmaktadır. Tüketicilerin tercihlerinde önemli etkisi olan markalaşma, firmalar için rekabet avantajı sağlamaktadır.

Hızlı ve köklü değişimlerin yaşandığı günümüzde Ar-Ge faaliyetlerine önem veren yenilikçi firmalar rekabetçi piyasa ortamında avantaj elde etmektedir. Bu bağlamda, işletmelerin ulusal ve uluslararası arenada başarıyla faaliyet gösterebilmesi ve rakiplerine üstünlük sağlayabilmesi adına mevcut üretim tekniklerini ve ürünlerini ileri teknolojiye dayalı olarak yenilemeleri ve geliştirmeleri gerekmektedir.

"Markalaşma ve Yenilikçilik" gelişme eksenleri kapsamında 2 amaç, 4 hedef ve 17 strateji belirlenmiştir.

AMAÇ 1.

Bölge Ürünlerini Markalaştırarak Pazarlamak

Rekabet avantajı sağlayabilmek için piyasadaki aktörler markalaşma, bilgi birikimi, düzgün müşteri ilişkileri ve işletmenin tanınırlığı gibi alanlarda farklılıklara sahip olmalıdırlar. Bir ürün marka haline getirildiğinde müşterilerin bağlılığı, yüksek katma değer ve pazarda rekabet gücü sağlanır. Bu nedenle markalaşma önemli bir araçtır ancak pazarlama faaliyetleri ile güçlendirilmesi gerekmektedir.

Bu bağlamda ulusal ölçekte hazırlanan Kırsal Kalkınma Planı'nda belirlenen "Türkiye'de yöresel zenginlik kaynağı olan bazı tarım ve tarım dışı ürünlerin üretiminin artırılması ve tüketiminin ülke geneline yaygınlaştırılması için söz konusu ürünlerin üretimini yapan işletmelerin kendi markaları üzerinden profesyonelleşmesinin desteklenmesi durumunda kendi yörelerindeki üretim ve istihdam kapasitesinin artması mümkün olacaktır" gerekçesine uyumlu olarak bölgede de yöresel ürünlerin markalaştırılması amaçlanmaktadır. Aynı şekilde Dokuzuncu Kalkınma Planı ve Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi'nde belirtildiği üzere ulusal ve uluslararası pazarlarda rekabet gücünün artırılması için markalaşma bilincinin yaygınlaştırılması ve bu kapsamdaki faaliyetlerin desteklenmesi gerekmektedir.

Bu çerçevede düşünüldüğünde, bölge büyük bir potansiyel arz etmekle birlikte bölgenin ulusal ve küresel ölçekte tanınan bir markaya ihtiyacı olduğu dile getirilmektedir. Planda sektörlerin rekabet gücünün artırılması nihai amacıyla bölge ürünlerinin tanıtılması ve markalaşma sürecindeki bölge ürünlerinin pazarlanması olarak 3 hedef ve bu hedeflere ulaşmak için 11 strateji belirlenmiştir.

Hedef 1.

Bölgenin ve bölge ürünlerinin tanıtılması

Bölge bereketli toprakları, geçmişten miras kalan üretim geleneği ve biyolojik çeşitliliğiyle önemli bir cazibe merkezi olma yolundadır. Bu potansiyelinin değerlendirilerek bölgenin rekabet gücünün artırılması ancak etkin tanıtım faaliyetleriyle mümkün olacaktır. Bölgede, bölgeye özgü olan birçok tarımsal ürün, sanayi ürünü ve el sanatı mevcuttur. Bu nedenle bölge ürünlerinden Aydın inciri, Denizli leblebisi ve Milas halısında olduğu gibi; Atça çileği, Aydın kestanesi, Denizli üzümü, Honaz kirazı gibi tarımsal ürünler ve çeşimbülbül, Kaya halısı, Denizli havlusu gibi bölgede üretilen ürünler için de coğrafi işaret alınması teşvik edilecektir. Ayrıca Aydın zeytini ve zeytinyağı, Muğla çam balı, Kale biberi, Ortaca limonu, Buldan bezi, Yatağan palası, Bodrum guleti ve tirhandili gibi coğrafi işaret almak için başvurusu yapılan ürünlerin başvuru süreçlerinin takip edilmesi ve coğrafi işarete kavuşturulması hedeflenmektedir. Bölgeye özgü tarımsal ürünlerle birlikte geçmiş tecrübeleri günümüze taşıyan Milas halıları, Buldan bezi, Muğla bezi ile çeşimbülbül ve Yatağan bıçağı benzeri el sanatları ürünlerinin bölgedeki otellerde ve turizm ofisleri gibi yerlerde sergilenerek tanınırlığının artırılmasıyla bu ürünlere olan talebi artırarak bölge ekonomisinin canlandırılması amaçlanmaktadır. Tarımsal ürünler ve el sanatları gibi bölgeye özgü ürünler dışında bölgede üretilen ve bölgeyle tanınan Denizli havlusu gibi sanayi ürünlerinin de tanıtımı hedeflenmektedir. Bununla birlikte Akdeniz foku, Caretta caretta, sığla ağacı ve yaban orkidesi başta olmak üzere bölgenin zengin biyolojik çeşitliliğinin tanıtılmasıyla bölgeye gelen yerli ve yabancı turist sayısının artırılması amaçlanmaktadır. Sadece üretilen ürünler ve doğal zenginliklerle değil, ayrıca sınırları içinde bulundurduğu dünyanın yedi harikasından biri olarak tanımlanan Halikarnas Mozolesi, yine Karya döneminden kalan Afrodisias antik kenti, Kaya Mezarları, Apollon-Milet, Laodikya-Hieropolis şehirleri gibi dünyaca ünlü tarihi ören yerleri ve Ölüdeniz ile Pamukkale gibi doğa harikaları ile bölge rekabetçi avantaj sağlayabilecek konumdadır. Ulusal ve uluslararası organizasyonlara katılım artırılarak ve bu tarz organizasyonların bölgede de gerçekleştirilmesi sağlanarak bölgenin tanıtımı hedeflenmektedir.

Hedef 2.

Markalaşma sürecindeki bölge ürünlerinin pazarlanması

Rekabet gücünün artırılması adına markalaşan bölge ürünlerinin etkin pazarlanması hedeflenmektedir. Dokuzuncu Kalkınma Planı, Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi ve Kırsal Kalkınma Planı'nda da verimliliğin ve üretici gelirlerinin istikrarlı bir şekilde artırılması, tedarik ve pazarlama imkânlarının geliştirilmesi ve uluslararası pazarlarla bütünleşmenin sağlanabilmesi için yürütülecek faaliyetlerin destekleneceği belirtilmiştir. Bahsi geçen planların öngörülerine paralel olarak bölgeye özgü ürünlerin ulusal ve uluslararası piyasalarda etkin şekilde pazarlanabilmesi için öncelikli olarak TR32 Düzey 2 Bölgesi'nin genel pazarlama stratejisi belirlenecek ve değişen tüketici ihtiyaçları çerçevesinde söz konusu strateji sürekli olarak güncellenecektir. Bunun yanı sıra yeni pazar arayışları ve pazarlama için vazgeçilmez bir faaliyet olan reklam çalışmaları desteklenecektir.

Strateji 1.
Bölgenin öne çıkan ürünleri için pazarlama stratejisi oluşturulacaktır.

Strateji 2.
Bölgenin öne çıkan ürünleri için yeni pazar arayışlarına ve pazarlama kapasitesinin artırılmasına destek sağlanacaktır.

Strateji 3.
Bölge ürünlerine yönelik reklam çalışmaları desteklenecektir.

Hedef 3.

Dış ticaret altyapısının geliştirilmesi

Markalaştırılmış bölge ürünlerini pazarlamak adına dış ticaret altyapısının geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bu hedefe ulaşmak için, dış ticarete yönelik eğitim ve seminerlerin düzenlenmesi, uluslararası kalite belgelerinin alınması ve e-ticaret ağının etkin kullanılması önemlidir. Denizli'deki imalat sanayinin büyük paya sahip olduğu bölge ihracatı Türkiye ihracatının yaklaşık % 2,3'ünü karşılamaktadır. İhracat hacminin büyük bir kısmını oluşturan konfeksiyon sektörüyle bölge, Türkiye'nin bu sektördeki ihracatının % 5'ini oluşturmaktadır. Ancak bölgenin, ürün çeşitliliği ve üretim potansiyeli göz önüne alındığında istenilen ihracat hacmine ulaşamadığı görülmektedir. Bu bağlamda, bölgede yoğunlaşmış olan sektörlerin ihracat kapasitesinin artırılması önem arz etmektedir.

Strateji 1.

Dış ticaretle ilgili eğitim ve seminerler düzenlenecektir.

Strateji 2.

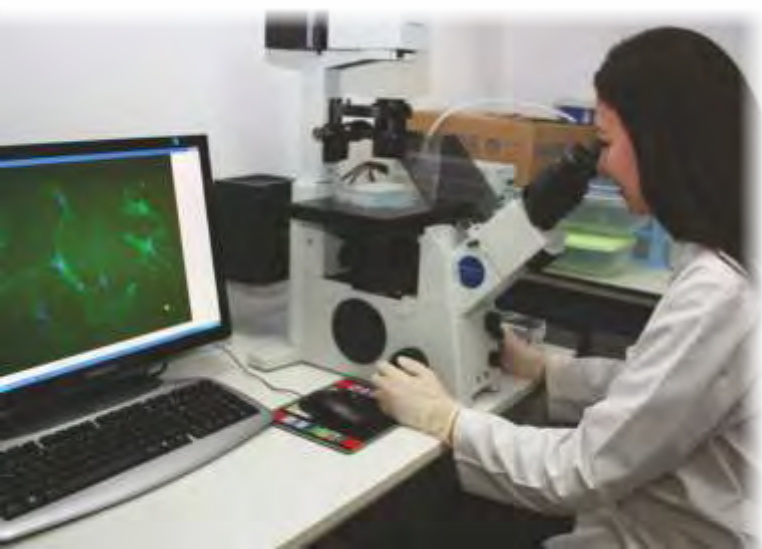
Dış ticaret için gerekli olan uluslararası kalite belgelerinin alınması teşvik edilecektir.

Strateji 3.

E-ticaret ağının etkin kullanımı sağlanacaktır.

Strateji 4.

Konfeksiyon sektörü başta olmak üzere bölgede yoğunlaşmış olan sektörlerin ihracat kapasitesinin artırılması desteklenecektir.

AMAÇ 2.

Sektörlere Yönelik Ar-Ge ve Yenilikçilik Çalışmaları Yapmak

Sektörlerin sürekli değişen ve gelişen piyasa koşullarına ayak uydurmasında ve rekabet edebilirliğinin yükseltilmesinde Ar-Ge ve yenilikçilik kapasitelerinin geliştirilmesi büyük önem arz etmektedir. Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda belirtildiği gibi yapılan yeniliklerin büyük kısmı bilgi ve teknoloji üreten Ar-Ge faaliyetleri sonucunda ortaya çıkmaktadır. Ülke genelinde olduğu gibi bölgede de bu faaliyetlerin büyük çoğunluğu üniversitelerde sürdürülmektedir. Bu bağlamda, bölgede yenilikçilik bilincinin oluşturulması, işletmelerin teknoloji kullanım kapasitelerinin geliştirilmesi adına üniversite-sanayi iş birliği önemlidir.

KOSGEB'in yapmış olduğu saha araştırmalarına göre bölgede yeni yatırım yapmayı düşünen işletmelerden Aydın'da faaliyet gösterenlerin % 5,9'u, Denizli'dekilerin ise % 13,1'i yatırımlarını Ar-Ge alanında planlamaktadır. 1995-2009 yılları arasında Teknoloji ve Yenilik Destek Programları Başkanlığı'na (TEYDEB) destek programları kapsamında önerilen başvuruların illere dağılımı incelendiğinde Aydın ve Denizli'nin ilk 20 il arasında olduğu görülmektedir. Yine aynı dönemde firmalara verilen hibe destek tutarının illere göre dağılımında ise ilk 20 arasına bölge illerinden sadece 16. sırada yer alan Aydın girmiştir. Sonuç olarak TR32 Düzey 2 Bölgesi'nde Ar-Ge yatırımlarının ve yenilikçilik çalışmalarının beklenenin altında olduğu görülmektedir.

Bölgede ileri teknolojik ürünlerin üretilmesi ve teknoloji yoğun üretim tekniklerine geçişin sağlanması için işletmelerin Ar-Ge ve yenilikçilik alanındaki bilinç düzeylerinin yükseltilmesi, yatırım ve faaliyetlerinin desteklenmesi büyük önem arz etmektedir. Bu amaç altında 1 hedef ve 6 strateji belirlenmiştir.

Hedef 1.

Ar-Ge ve yenilikçilik çalışmaları teşvik edilerek ileri teknolojik ürünlerin ve üretim tekniklerinin yaygınlaştırılması

Bölgedeki işletmelerin büyük bir kısmını oluşturan KOBİ'lerin ileri teknolojik ürün ve yeni tasarımlar geliştirmeleri, marka, patent, faydalı model sayılarını artırmaları, sahip oldukları teknolojik donanımları yenileyip üretim teknolojilerini geliştirmeleri yeni mukayeseli üstünlük alanları oluşturup rekabetçi yapılarını güçlendirmeleri açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda, bölgede yenilikçilik bilincinin ve stratejilerinin oluşturulması gerekmektedir. Üniversite-sanayi iş birliğinin geliştirilmesi, işletmelerin ortak kullanımına yönelik Ar-Ge laboratuvarlarının kurulması ve var olanların geliştirilmesi, Pamukkale Teknokent'te faaliyet gösteren işletmelerin sayısının artırılması; sanayinin üniversitede yürütülen araştırma faaliyetlerinden yararlanması ve Ar-Ge'nin sanayiye katkısının artırılması açısından önemli hususlardır.

Günümüzde öne çıkan alanlar arasında yer alan ileri teknolojilerin bölgenin kümelenme potansiyeline sahip sektörlerinden olan tekstil başta olmak üzere sanayide kullanılması, sektörlerin dış ticaret kapasitesinin artırılmasına ve ürünlerin katma değerini artırarak bölge ekonomisinin gelişmesine olanak sağlayacaktır.

Strateji 1.

Bölgesel Ar-Ge ve yenilikçilik stratejileri oluşturulacaktır.

Strateji 2.

Bölgede yenilikçilik bilinci oluşturulacaktır.

Strateji 3.

Bölgede üniversite-sanayi iş birliği geliştirilecektir.

Strateji 4.

Ortak Ar-Ge laboratuvarları kurulacak ve var olanlar geliştirilecektir.

Strateji 5.

Pamukkale Teknokent'te bulunan şirket sayısı ve teknokentin bölge sanayisindeki etkinliği artırılabilecektir.

Strateji 6.

Tekstil başta olmak üzere sanayide akıllı ve ileri teknolojik ürünlerin üretilmesi teşvik edilecektir.

	AMAÇLAR	HEDEFLER	STRATEJİLER
MARKAŞMA VE YENİLİKÇİLİK	Bölge ürünlerini markalaştırarak pazarlamak	Bölgenin ve bölge ürünlerinin tanıtılması	<p>Bölge ve bölge ürünlerine yönelik tanıtım stratejisi belirlenecektir.</p> <p>Tanıtıma yönelik ulusal ve uluslararası organizasyonlara katılım sağlanacak ve ev sahipliği yapılacaktır.</p> <p>Bölgede öne çıkan ürünler turizmde tanıtım aracı olarak kullanılacaktır.</p> <p>Bölgeye özgü ürünlere coğrafi işaret alınacaktır.</p>
		Markalaşma sürecindeki bölge ürünlerinin pazarlanması	<p>Bölgenin öne çıkan ürünleri için pazarlama stratejisi oluşturulacaktır.</p> <p>Bölgenin öne çıkan ürünleri için yeni pazar arayışlarına ve pazarlama kapasitesinin artırılmasına destek sağlanacaktır.</p> <p>Bölge ürünlerine yönelik reklam çalışmaları desteklenecektir.</p>
		Dış ticaret altyapısının geliştirilmesi	<p>Dış ticaretle ilgili eğitim ve seminerler düzenlenecektir.</p> <p>Dış ticaret için gerekli olan uluslararası kalite belgelerinin alınması teşvik edilecektir.</p> <p>E-ticaret ağının etkin kullanımı sağlanacaktır.</p> <p>Konfeksiyon sektörü başta olmak üzere bölgede yoğunlaşmış olan sektörlerin ihracat kapasitesinin artırılması desteklenecektir.</p>
	Sektörlere yönelik Ar-Ge ve yenilikçilik çalışmaları yapmak	Ar-Ge ve yenilikçilik çalışmaları teşvik edilerek ileri teknolojik ürünlerin ve üretim tekniklerinin yaygınlaştırılması	<p>Bölgesel Ar-Ge ve yenilikçilik stratejileri oluşturulacaktır.</p> <p>Bölgede yenilikçilik bilinci oluşturulacaktır.</p> <p>Bölgede üniversite-sanayi iş birliği geliştirilecektir.</p> <p>Ortak Ar-Ge laboratuvarları kurulacak ve var olanlar geliştirilecektir.</p> <p>Pamukkale Teknokent'te bulunan şirket sayısı ve teknokentin bölge sanayisindeki etkinliği artırılabilecektir.</p> <p>Tekstil başta olmak üzere sanayide akıllı ve ileri teknolojik ürünlerin üretilmesi teşvik edilecektir.</p>

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı
TR32 Düzey 2 Bölgesi
(Aydın - Denizli - Muğla)
2010 - 2013 Bölge Planı

5

Gelişme Eksenleri, Amaç, Hedef ve Stratejiler

5.2. SEKTÖRLERİN REKABET GÜCÜ

Küreselleşmenin sonucu olarak "rekabet" en fazla telaffuz edilen kavramlar arasında yerini almıştır. Artan rekabet ortamında tüm ekonomik birimlerin var olabilmeleri veya mevcut konumlarını muhafaza edebilmeleri ancak hızla değişen piyasa koşullarına uyum sağlayabilmeleri ve verimliliklerini artırmaları ile mümkün olmaktadır.

Son yılların en popüler kavramlarından yenilikçiliğin yanı sıra bir kümenin üyesi olmak, teknoloji ve gerekli kurumlara erişmede, etkin koordinasyon sağlamada ve gelişimi ölçmede aktörlerin daha verimli çalışmalarına hizmet etmektedir. Bir sanayi veya hizmet kümelenmesi, rekabet eden, birbirini tamamlayan ve birbirine bağlı olan firma ve kuruluşların bölgesel yoğunlaşmaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sektörlerin bölge içindeki ağırlıkları, kümelenme potansiyelleri ve rekabetçilik durumlarını incelemek adına çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalardan bölgesel rekabet edebilirlik analizi incelendiğinde (Kara, 2008) turizm, tarım ve sanayi sektörlerindeki potansiyeli ile öne çıkan bölgenin Düzey 2 Bölgeleri arasında rekabet edebilirlik açısından 8. sırada yer aldığı görülmektedir. Bu analizi iller bazında incelediğimizde ise Aydın'ın 30., Denizli'nin 27. ve Muğla'nın 13. sırada yer aldığı görülmektedir. Bu bağlamda, hem Türkiye'de hem de yurt dışında bölgenin

ve bölgedeki sektörlerin rekabet edebilirliğinin artırılması bölgenin ekonomik kalkınması için önem arz etmektedir. Yapılan analizler sonucunda bölgede giyim eşyası imalatı, tekstil, otel ve lokantalar, su yolu taşımacılığı, metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı, madencilik ve taş ocakçılığı sektörleri kümelenme ve rekabetçilik açısından öne çıkmaktadır. Bu sektörler dışında tarıma dayalı sanayi imalatı, turizm, kablo imalatı vb. sektörler doğal kaynakların varlığı nedeniyle bölgenin potansiyel anahtar sektörleridir. Bölgede bu sektörlerdeki işletmelerin tamamına yakını Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerden (KOBİ) oluşmaktadır. Ancak ülke genelinde olduğu gibi bölgede faaliyet gösteren KOBİ'lerin de örgütlenme, yönetim, Ar-Ge, üretim kapasitesi ve pazarlama yetersizliği gibi sorunları bulunmaktadır. Bu sorunlar giderilerek KOBİ'lerin rekabet gücünün artırılması, böylelikle bölgenin rekabet edebilirlik açısından güçlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Bölgenin ve bölge sektörlerindeki KOBİ'lerin rekabet güçlerinin artırılarak bölge ekonomisinin güçlendirilmesini amaçlayan "Sektörlerin Rekabet Gücü" gelişme eksenini Dokuzuncu Kalkınma Planı'nın ekonomik ve sosyal gelişim eksenlerinden biri olan "Rekabet Gücünün Artırılması"na da uyumludur. Eksenin temel amacına ulaşmak için 2 amaç, 6 hedef ve 42 strateji belirlenmiştir.

AMAÇ 1.

Tarım, Sanayi ve Turizm Sektörlerinde Verimliliği ve Çeşitliliği Artırmak

Son yıllarda birçok alanda gerçekleştirilen yapısal reformlar sonucu önemli verimlilik artışları elde edilmesine rağmen ülkenin rekabet gücü yeterince geliştirilememiştir. Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda bunun temel sebepleri arasında tarımsal yapıdaki sorunlar ile sanayi ve hizmetlerde yüksek katma değerli üretim yapısına geçilememesi olduğu vurgulanmıştır. Bölgede de Türkiye'ye paralel aynı sorunun yaşandığı tespit edilmiştir.

Sektörel faaliyetler açısından dengeli bir ekonomik yapıya sahip olan TR32 Düzey 2 Bölgesi'nde üç temel sektör de önemli role sahiptir. Bölge sektörlerinin Türkiye GSKD'sindeki % 3,8'lik payının yükseltilmesi adına sektörel faaliyetlerdeki verimlilik ve çeşitliliğin artırılması gerekmektedir. Bu amaç doğrultusunda tarımda ve sanayide üretimin çeşitlendirilmesi ve katma değeri yüksek ürünlerin üretimi hedeflenmektedir. Ayrıca Turizm Eylem Planı'nda da yer aldığı gibi turizm sezonunun bütün bir yıla yayılması için turizm ürününün çeşitlenmesi ve belirlenen turizm türlerinin desteklenerek gelişmelerinin sağlanması hedeflenmektedir. Verimliliği artırmak ve sektörlerin rekabet gücünü yükseltmek için potansiyeli olan sektörlerin kümelenmesi de bu amaç altında gerçekleştirilecektir.

Tarım, sanayi ve hizmetler sektöründe verimliliği ve çeşitliliği artırmak amacı altında 3 hedef ve bu hedefleri gerçekleştirmek için 26 strateji belirlenmiştir.

Hedef 1.

Tarım ve sanayide ürünlerin katma değerinin artırılması

Üretimde yüksek katma değerli yapıya geçilmesi bölgenin rekabet gücünü geliştirebilmek için önemli unsurlar arasındadır. Bu bağlamda, bölgede üretimi yapılan ürünlerin hammadde yerine işlenmiş olarak satışının yapılması gerekmektedir. Örneğin; Aydın zeytin, incir ve kestane gibi ürünlerin üretiminde Türkiye'de ilk sıralarda yer almasına rağmen bu ürünlerin işlenip pazarlanmasında bölgede bulunan tesisler yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle üretilen tarım ve su ürünlerinin bölgede işlenmesine yönelik alt yapının desteklenmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir. Diğer yandan Balıkesir'den sonra ülkedeki ikinci büyük mermer ve traverten yataklarına sahip olan Denizli'de çıkarılan madenlerin etkin şekilde kullanılıp getirisinin artırılması için işleme tesislerinin geliştirilmesine ve üretimin çeşitlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Türkiye dünya bal üretiminde 2. sırada yer alırken, TR32 Düzey 2 Bölgesi ülkedeki toplam bal üretiminin % 19'unu karşılamaktadır. Ancak arıcılık işletmelerinin salt bal üretiminden kaynaklı maliyetlerini düşürmek ve işletmelere yeni gelir imkânları sağlamak adına ürün çeşitliliğinin ve verimliliğinin artırılması gerekmektedir.

Bölge illerinden Aydın organik tarım üretiminde Türkiye'de 4. sırada yer almaktadır. Katma değeri yüksek olan organik tarım ürünlerinin bölgede yaygınlaştırılması ve pazarlanması önem arz etmektedir.

Üretilen bir ürünün kalitesinin yanı sıra pazar fiyatını belirleyen ve talep artışı sağlayan bir diğer önemli nokta ise tasarım özgünlüğüdür. Bölgede özellikle giyim sektöründe yenilikçi tasarımların desteklenmesi topyekûn bölgenin tanıtımına ve ürünlerin pazar fiyatının yükselmesine olanak sağlayacaktır.

TR32 Düzey 2 Bölgesi'nde mevcut olan bitkisel ve hayvansal ürünlerin pazarda gerçek değerine ulaşması ve ihracat potansiyelinin artmasında bir diğer önemli husus gıda güvenliği uygulamalarının bölgede yaygınlaştırılmasıdır.

Hedef 2.

Turizmin çeşitlendirilerek dört mevsime yayılması

Bölgenin öne çıkan sektörlerinden olan turizmin rekabet gücünü artırmak için sezonun bütün bir yıla yayılması ve farklı turizm türleriyle hem yerli hem yabancı turistlerin bölgeye çekilmesi hedeflenmektedir. Bu hedefe ulaşmak için kış, agro, kültür, kruvaziyer, termal (sağlık) ve yat turizmi gibi türlerin desteklenmesi yönünde alt yapı çalışmaları yapılması öngörülmektedir. Bu doğrultuda Buharkent, Sultanhisar, Köşk, Germencik (Aydın), Sarayköy, Pamukkale, Karahayıt, Buldan (Denizli), Yatağan ve Köyceğiz'in (Muğla) termal turizm kapasitesinin geliştirilmesi, kültür turizminin desteklenerek alternatif turizm türleri ile bütünleşmesinin sağlanması ve bölgedeki doğal değerlerle ilişkilendirilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca bölgenin yöresel kültürünün ve mevcut turizm potansiyelinin hem ulusal hem de uluslararası arenada tanıtılması yönünde çalışmalar öncelikli hedefler arasındadır.

Strateji 1. Turizm envanteri çıkarılacak ve bölgenin turizm stratejisi belirlenecektir.

Strateji 2. Kış, agro, kültür, kruvaziyer, termal (sağlık) ve yat turizmi gibi türler desteklenecektir.

Strateji 3. Bölgede gerçekleştirilen festivallerin ulusal ve uluslararası alanda tanıtımı sağlanacaktır.

Strateji 4. Bölgedeki farklı turizm türlerini kapsayan entegre tur paketleri geliştirilecektir.

Strateji 5. Ulusal ve uluslararası arenada bölgenin turizm potansiyellerinin tanıtımı yapılacaktır.

Strateji 6. Arkeolojik kazı çalışmaları artırılabilecektir.

Strateji 7. Turistik mekânlarda yenileme ve restorasyon çalışmalarıyla kentsel doku korunacaktır.

Strateji 8. Bölgenin doğal, tarihi ve kültürel varlıklarını tanıtan müze sayısı artırılacak ve mevcut müzelerin bakımı desteklenecektir.

Strateji 9. Ören yerlerinde çevre düzenlemelerinin tamamlanıp, yakınlarında konaklama ve dinlenme tesislerinin kurulması desteklenecektir.

Strateji 1. Bölgeye özgü endemik bitkiler işlenecek ve tıbbi aromatik bitki yetiştirilmesi desteklenecektir.

Strateji 2. Arıcılıkta ürün çeşitliliği ve verimliliği geliştirilecektir.

Strateji 3. Organik tarım faaliyetleri desteklenecektir.

Strateji 4. Bitkisel ve hayvansal ürünlerde gıda güvenliğinin artırılması teşvik edilecektir.

Strateji 5. Zeytin, üzüm, incir ve kestane başta olmak üzere bölgedeki tarımsal ürünlerin işlenmesi, dondurulması, paketlenmesi ve depolanması için gerekli tesisler kurulacak ve var olan tesisler geliştirilecektir.

Strateji 6. Su ürünlerinin işlenmesi, dondurulması, paketlenmesi ve depolanmasına yönelik tesisler kurulacak ve var olan tesisler geliştirilecektir.

Strateji 7. Su ürünleri yetiştiriciliğinde modern üretim tesislerinin kurulması desteklenecektir.

Strateji 8. Mermer, traverten ve feldispat başta olmak üzere bölgede çıkarılan madenlerin etkin şekilde kullanılması için işleme tesisleri kurulacak ve mevcut tesislerin geliştirilmesi desteklenecektir.

Strateji 9. Başta giyim eşyası olmak üzere tasarıma dayalı ürünler çeşitlendirilecektir.

Strateji 10. İhtisas OSB'lerin etkinliği artırılarak bu bölgelerde kümelenme teşvik edilecektir.

Strateji 11. Kümelenme bilinci oluşturulacaktır.

Strateji 12. Bölgede yoğunlaşmış sektörlerin kümelenme stratejileri belirlenecek ve kümelenme çalışmaları desteklenecektir.

Strateji 13. Ev tekstiline yönelik kümelenme çalışmaları tamamlanacaktır.

Hedef 3.

Yatırım ortamının iyileştirilmesi

Bölge ekonomisinde çeşitliliği ve verimliliği artırmak, istikrarlı büyümeyi sağlamak için bir diğer önemli unsur yatırım ortamının iyileştirilmesidir. Bölgede yatırımcıların genellikle geleneksel anlayışla yatırım yapmaları, yatırım yaparken sektörü çok tanımamaları, bölgeye ait sektör analizlerinin detaylı yapılmamış olması, bölgeye doğru yatırımlar yapılmasını engellemekte, işletmelerin ömürlerini kısaltmaktadır. Ayrıca bölge illerinden Muğla'nın bankalardaki mevduat oranının dikkat çekici yüksekliği potansiyel yatırımlara işaret etmektedir. Özellikle Muğla'da yapılacak olan girişimcilik kursları ve seminerleri; bölgeye ait sektör ve sektörlerin risk analizlerinin yapılması, bölgeyi ve potansiyelini uluslararası ortamlarda tanıtmak, doğrudan yabancı ve yerli yatırımcıyı bölgeye çekmek adına etkili olacaktır.

Strateji 1.

Bölgede potansiyel yatırım alanlarının belirlenmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir.

Strateji 2.

Potansiyel yatırımcılara danışmanlık hizmeti verilecektir.

Strateji 3.

Yeni yatırımlara yönelik risk analizi yapılacaktır.

Strateji 4.

Doğrudan yabancı yatırımcıları bölgeye çekmeye yönelik faaliyetler gerçekleştirilecektir.

AMAÇ 2.

Sektörlerin Altyapısını Güçlendirmek

Rekabetçi bir ortamda işletmelerin üretim maliyetlerini düşürme, verimliliğini artırma, yenilikçi ve kaliteli ürünler üretme gibi hedeflerini gerçekleştirebilmesi için fiziksel ve hizmet altyapılarının güçlendirilmesi, aynı zamanda kurumsal bir zeminde faaliyetlerini sürdürmesi gerekmektedir. Bu gereksinim Dokuzuncu Kalkınma Planı başta olmak üzere Kırsal Kalkınma Stratejisi, Türkiye Sanayi Politikası ve Turizm Eylem Planı gibi ulusal ölçekli planlarda da vurgulanmıştır. Bu bağlamda bölgede tarım, sanayi ve turizm altyapılarının iyileştirilmesi ve böylelikle pazarda daha rekabetçi konuma gelinmesi için daha modern tekniklerle üretim yapılması, nitelikli iş gücü istihdamı gibi faaliyetler teşvik edilecektir. Sektörlerin altyapısını güçlendirmek adına bu bölümde 3 hedef ve bu hedefler doğrultusunda 16 strateji belirlenmiştir.

Hedef 1.

Üretim altyapısının yenilenmesi, geliştirilmesi ve güçlendirilmesi

GSKD'sinin % 17,6'sını karşılayan tarım sektörü bölge için önemli bir geçim kaynağıdır. Her ne kadar bölge tarım sektöründe ihracata yönelik, bilinçli, modern üretim tekniklerinin öncülüğünü yapan projeler ortaya koysa da bölgenin toprak kalitesi, elverişli iklim şartları, yeniliğe açık girişimci ruhu düşünüldüğünde tarım konusunda da henüz potansiyelini etkin kullanmadığı görülmektedir. Bunun gerekçeleri olarak tarımda küçük ölçekte üretim, yanlış sulama teknikleri ve geleneksel tarım uygulamaları gibi sektörün rekabet gücünü düşüren altyapı eksiklikleri görülmektedir.

Bölgede miras nedeniyle tarım arazilerinin bölünmesi üretim ölçeğini küçülterek birim maliyeti yükseltmektedir. Sulamada ise Genel Tarım Sayımı (2001) verilerine göre üreticilerin % 96'sı geleneksel sulama yöntemlerini kullanmaktadır. Bu durum hem su israfına yol açmakta hem de istenilen verimin alınmasına engel olmaktadır. Ayrıca Sarayköy, Kızıldere, Buharkent, Sultanhisar, Köşk, Germencik, Kuşadası uygun koşullara sahip olmasına rağmen arazilere soğuk suyun temini gibi bazı altyapı sorunları jeotermal seracılığın gelişmesinin önünde engeldir.

Bunun yanında giderek bilinçlenen bir tüketici kitlesi karşısında ve tehlikeli boyutlara ulaşan çevre kirliliğini de düşünerek kendi varlığını sürdürebilmek adına, tarım üreticisi de çağın gerekliliği haline gelmeye başlayan modern ve çevreye duyarlı uygulamalara geçmelidir. Bu bağlamda iyi tarım uygulamalarının yaygınlaşması için gerekli altyapının oluşturulması da bölge için oldukça önemlidir.

Bölgedeki diğer önemli sektör olan sanayide işletme altyapılarını geliştirmek adına OSB'ler ve KSS'ler hazır altyapı hizmetleri sunmaktadır. Ancak 2005'te yapılan KOSGEB saha araştırmalarına göre Denizli'deki işletmelerin yalnızca % 7'si OSB'lerde, % 21'i ise KSS'lerde, Aydın'dakilerin ise % 19'u OSB'lerde, % 23'ü ise KSS'lerde üretim yapmaktadır. Bölgede atıl kalan OSB parselleri düşünüldüğünde üretimin OSB'lere taşınmasının hem enerji, ulaşım ve çevre altyapısı açısından üreticiyi rahatlatacağı hem de üretimdeki verimliliği artıracığı ortadadır. Bölgedeki yaygın sanayi faaliyetlerinin dışında yer alan yat üretimi de bölgeyi özel kılan bir faaliyettir. Son yıllardaki eğilimler doğrultusunda yeni kurulmaya başlayan mega yat imalatçılığı bölgenin kıyı avantajını ortaya çıkarmaktadır.

Strateji 1.

Tarımda arazi toplulaştırma ve arazi kullanım planlama çalışmaları artırılabacaktır.

Strateji 2.

Tarımda modern sulama teknikleri desteklenecektir.

Strateji 3.

Jeotermal seracılığa yönelik altyapı çalışmaları desteklenecektir.

Strateji 4.

Bitkisel ve hayvansal üretimde modern teknikler kullanılacak, modern tesisler kurulacak ve var olan tesislerin yenileme çalışmaları desteklenecektir.

Strateji 5.

İyi tarım uygulamalarına yönelik altyapılar teşvik edilecektir.

Strateji 6.

Sanayideki işletmelerin makine parkı ve teknolojik donanımları yenilenecektir.

Strateji 7.

Sanayideki işletmelerin enerji, ulaşım ve çevre altyapıları iyileştirilecektir.

Strateji 8.

İşletmelerin OSB'lere taşınması teşvik edilecektir.

Strateji 9.

Mega yatçılık ve yat üretim altyapısı geliştirilecektir.

Hedef 2.**Hizmet kalitesinin artırılması**

TR32 Düzey 2 Bölgesi kıyılarında mevcut turizm yatırımları bölge ve ülke geliri açısından çok önemlidir. Ancak eğitilmiş ve nitelikli personel eksikliği hizmet kalitesini düşürmektedir. Diğer taraftan sertifikasyonun ve kalite standartlarının sağlanamaması turizmde rekabet gücünü zayıflatan bir diğer faktördür. Buna karşın 92 mavi bayraklı plajın ve 8 marinanın mevcudiyeti bölge turizmi için büyük önem arz etmektedir. Deniz turizminin bir diğer ayağı olan kruvaziyer turizminin geliştirilmesi için liman ve marina altyapılarının iyileştirilmesi zorunludur.

Strateji 1.

Sektörlere yönelik eğitilmiş personel istihdamı desteklenecektir.

Strateji 2.

Sektörlerde bilişim altyapısı güçlendirilecektir.

Strateji 3.

Turizmde kalite belgesine sahip tesis sayısı artırılabilecektir.

Strateji 4.

Mavi bayraklı plaj ve marinaların sayıları artırılacaktır.

Hedef 3.**Kurumsal yapının geliştirilmesi**

Bölgede işletmelerin tamamına yakını KOBİ'lerden oluşmaktadır. Söz konusu işletmelerden Denizli'dekilerin yaklaşık % 74'ü, Aydın'dakilerin ise % 68'i aile şirketi niteliğinde olup kurumsallaşmasını henüz sağlayamamıştır. Geleneksel yönetim anlayışı ile faaliyet gösteren aile işletmeleri her ne kadar karar alma süreçlerini kısaltmış olsalar da piyasada vizyon sahibi, etkin kuruluşlar olamamaktadırlar. Bu bağlamda bölgedeki işletmelerin aile şirketi olmaktan çıkartılıp kendi kimliğini ve vizyonunu oluşturabilen, kişilerden bağımsız faaliyet gösteren uzun ömürlü işletmeler olması, sanayi kültürü ve verimliliği açısından çok önemli bir faktördür.

Strateji 1.

Aile işletmelerinin kurumsallaşması teşvik edilecektir.

Strateji 2.

Modern yönetim anlayışının işletmeler tarafından benimsenmesi teşvik edilecektir.

Strateji 3.

İşletmelerde kalite yönetim sistemi uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.

Çalış / Fethiye

	AMAÇLAR	HEDEFLER	STRATEJİLER
SEKTÖRLERİN REKABET GÜCÜ	Tarım, sanayi ve turizm sektörlerinde verimliliği ve çeşitliliği artırmak	Tarım ve sanayide ürünlerin katma değerinin artırılması	<p>Bölgeye özgü endemik bitkiler işlenecek ve tıbbî aromatik bitki yetiştirilmesi desteklenecektir.</p> <p>Arcılıkta ürün çeşitliliği ve verimliliği geliştirilecektir.</p> <p>Organik tarım faaliyetleri desteklenecektir.</p> <p>Bitkisel ve hayvansal ürünlerde gıda güvenliğinin artırılması teşvik edilecektir.</p> <p>Zeytin, üzüm, incir ve kestane başta olmak üzere bölgedeki tarımsal ürünlerin işlenmesi, dondurulması, paketlenmesi ve depolanması için gerekli tesisler kurulacak ve var olan tesisler geliştirilecektir.</p> <p>Su ürünlerinin işlenmesi, dondurulması, paketlenmesi ve depolanmasına yönelik tesisler kurulacak ve var olan tesisler geliştirilecektir.</p> <p>Su ürünleri yetiştiriciliğinde modern üretim tesislerinin kurulması desteklenecektir.</p> <p>Mermer, traverten ve feldispat başta olmak üzere bölgede çıkartılan madenlerin etkin şekilde kullanılması için işleme tesisleri kurulacak ve mevcut tesislerin geliştirilmesi desteklenecektir.</p> <p>Başta giyim eşyası olmak üzere tasarıma dayalı ürünler çeşitlendirilecektir.</p> <p>İhtisas OSB'lerin etkinliği artırılarak bu bölgelerde kümelenme teşvik edilecektir.</p> <p>Kümelenme bilinci oluşturulacaktır.</p> <p>Bölgede yoğunlaşmış sektörlerin kümelenme stratejileri belirlenecek ve kümelenme çalışmaları desteklenecektir.</p> <p>Ev tekstiline yönelik kümelenme çalışmaları tamamlanacaktır.</p>
		Turizmin çeşitlendirilerek dört mevsime yayılması	<p>Turizm envanteri çıkarılacak ve bölgenin turizm stratejisi belirlenecektir.</p> <p>Kış, agro, kültür, kruvaziyer, termal (sağlık) ve yat turizmi gibi türler desteklenecektir.</p> <p>Bölgede gerçekleştirilen festivallerin ulusal ve uluslararası alanda tanıtımı sağlanacaktır.</p> <p>Bölgedeki farklı turizm türlerini kapsayan entegre tur paketleri geliştirilecektir.</p> <p>Ulusal ve uluslararası arenada bölgenin turizm potansiyellerinin tanıtımı yapılacaktır.</p> <p>Arkeolojik kazı çalışmaları artırılabilecektir.</p> <p>Turistik mekânlarda yenileme ve restorasyon çalışmalarıyla kentsel doku korunacaktır.</p> <p>Bölgenin doğal, tarihî ve kültürel varlıklarını tanıtan müze sayısı artırılacak ve mevcut müzelerin bakımı desteklenecektir.</p> <p>Ören yerlerinde çevre düzenlemelerinin tamamlanıp, yakınlarında konaklama ve dinlenme tesislerinin kurulması desteklenecektir.</p>
		Yatırım ortamının iyileştirilmesi	<p>Bölgede potansiyel yatırım alanlarının belirlenmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir.</p> <p>Potansiyel yatırımcılara danışmanlık hizmeti verilecektir.</p> <p>Yeni yatırımlara yönelik risk analizi yapılacaktır.</p> <p>Doğrudan yabancı yatırımcıları bölgeye çekmeye yönelik faaliyetler gerçekleştirilecektir.</p>

	AMAÇLAR	HEDEFLER	STRATEJİLER
SEKTÖRLERİN REKABET GÜCÜ	Sektörlerin altyapısını güçlendirmek	Üretim altyapısının yenilenmesi, geliştirilmesi ve güçlendirilmesi	<p>Tarımda arazi toplulaştırma ve arazi kullanım planlama çalışmaları artırılabilecektir.</p> <p>Tarımda modern sulama teknikleri desteklenecektir.</p> <p>Jeotermal seracılığa yönelik altyapı çalışmaları desteklenecektir.</p> <p>Bitkisel ve hayvansal üretimde modern teknikler kullanılacak, modern tesisler kurulacak ve var olan tesislerin yenileme çalışmaları desteklenecektir.</p> <p>İyi tarım uygulamalarına yönelik altyapılar teşvik edilecektir.</p> <p>Sanayideki işletmelerin makine parkı ve teknolojik donanımları yenilenecektir.</p> <p>Sanayideki işletmelerin enerji, ulaşım ve çevre altyapıları iyileştirilecektir.</p> <p>İşletmelerin OSB'lere taşınması teşvik edilecektir.</p> <p>Mega yatçılık ve yat üretim altyapısı geliştirilecektir.</p>
		Hizmet kalitesinin artırılması	<p>Sektörlere yönelik eğitimli personel istihdamı desteklenecektir.</p> <p>Sektörlerde bilişim altyapısı güçlendirilecektir.</p> <p>Turizmde kalite belgesine sahip tesis sayısı artırılacaktır.</p> <p>Mavi bayraklı plaj ve marinaların sayıları artırılacaktır.</p>
		Kurumsal yapının geliştirilmesi	<p>Aile işletmelerinin kurumsallaşması teşvik edilecektir.</p> <p>Modern yönetim anlayışının işletmeler tarafından benimsenmesi teşvik edilecektir.</p> <p>İşletmelerde kalite yönetim sistemi uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.</p>

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı
TR32 Düzey 2 Bölgesi
(Aydın - Denizli - Muğla)
2010 - 2013 Bölge Planı

5

■ Gelişme Eksenleri, Amaç, Hedef ve Stratejiler
5.3 SOSYAL KALKINMA ve KÜLTÜREL GELİŞME

Sosyal ve ekonomik kalkınma günümüz kalkınma stratejilerinin birbirini destekleyen ve birbirinden ayrılmaz iki önemli başlığını oluşturmaktadır. Sosyal kalkınmanın sağlanması, sürdürülebilir ekonomik kalkınma açısından büyük öneme sahiptir. Bu başlık kapsamında temel amaç sosyal gelişmişliğin ve istihdamın artırılarak hem ekonomik hem sosyal kalkınmanın desteklenmesi olarak belirlenmiştir. Nüfus projeksiyonu sonuçlarına göre 2015 yılında bölge nüfusunun 2.808.079 olması beklenmektedir. Buna göre bölgenin istihdam, eğitim, sağlık ve kırsal alanda yatırımın çeşitlendirilmesine ve artan yaşlı nüfusu karşılayacak gerekli sosyal altyapıya ihtiyacı olacaktır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı incelendiğinde, gelişme eksenlerinden iki tanesinin sosyal gelişme ve istihdamın artırılmasına yönelik olduğu görülmektedir. Bin Yıl Kalkınma Hedefleri'nde de toplam 8 amaçın 6'sı eğitim ve sağlık olanaklarının iyileştirilmesi ile söz konusu hizmetlere erişimin kolaylaştırılması, sosyal uyuma ve sosyal içermeye yönelik politikaların yaygınlaştırılması gibi başlıklardan oluşmaktadır. Bu eksenle belirlenen stratejiler; Millî Eğitim Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan stratejik planların öncelikleriyle de uyumludur.

Bölgenin mevcut sosyal göstergeleri, Türkiye ortalamalarının üzerinde olmakla birlikte, ekonomik kalkınmayla eş zamanlı gerçekleşecek sosyal kalkınmanın desteklenmesi ve böylece sosyal gelişmişliğin küresel ölçekte rekabet edebilir seviyeye çıkarılması büyük önem arz etmektedir. Ulusal ölçekli planlar göz önünde bulundurularak, bölgede ülkeyle uyumlu bir sosyal gelişme gerçekleştirilebilmesi ve bölgenin sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında en üst sıralarda yer almasının sağlanabilmesi adına bu gelişme ekseninde 3 amaç, 8 hedef ve 26 strateji tanımlanmıştır.

AMAÇ 1.

İstihdam Olanaklarını Geliştirerek İş Gücüne Katılımı Artırmak

İş gücüne katılım ve istihdam oranları açısından incelendiğinde Türkiye ortalamasının üzerinde değerler alan bölge, Avrupa ortalamasıyla karşılaştırıldığında oldukça gerilerde kalmaktadır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda yer alan stratejik gelişme eksenlerine paralel olarak, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2009-2013 Stratejik Planı'nda da Avrupa Birliği'ne uyumu, ulusal ve uluslararası etkinliği artırmak için sosyal politika ve istihdam adına belirlenmiş hedeflere yönelik gerçekleştirilmesi planlanan politikalar önem taşımaktadır.

Bölgede kadınların iş gücüne katılım oranı % 35 ile Türkiye ortalamasının (% 24) üzerindedir. Ancak küresel ekonomik kriz sonucu artan işsizlik oranları dikkate alındığında kadınların işsizlik oranındaki artışın erkeklerle göre oldukça fazla olduğu dikkat çekmektedir. Bu bakımdan, bölgede istihdamın artırılmasına yönelik politikaların kadınlar üzerinde yoğunlaştırılması, istihdamdaki cinsiyet eşitsizliğinin önüne geçilmesinin sağlanması adına öncelikli hedefler arasında yer almaktadır.

Bölge, başta turizm ve sanayi olmak üzere pek çok sektörde nitelikli iş gücü eksikliği sorunu yaşamaktadır. Bu sorunun çözümüne yönelik nitelikli iş gücünün artırılması adına mesleki ve teknik eğitim olanaklarının iyileştirilmesi hedeflenmiştir.

Türkiye ortalamasının üstünde bir kırsal nüfusa sahip olan TR32 Düzey 2 Bölgesi'nde kırsal alanda yatırım olanakları çeşitlendirilerek istihdamın artırılmasının sağlanması, kırsaldan merkeze olan göçün azaltılması açısından önem taşımaktadır.

İstihdam olanaklarını geliştirerek iş gücüne katılımı artırmak amacının altında 3 hedef ve bu hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik 7 strateji tanımlanmıştır.

Hedef 1.

Kadınların iş gücüne katılımının artırılması

Bölgesel gelişmenin sağlanmasında en önemli unsurlardan biri istihdamın ve iş gücünün artırılarak hem sosyal hem ekonomik kalkınmanın sağlanmasıdır. Bu bağlamda kadın istihdamının artırılması bölgesel istihdamın artırılmasının en önemli ayağını oluşturmaktadır. İş hayatında aktif rol almayan kadınların üretime, aile ve bölge ekonomisine katkı sağlayabilmeleri için kurslar açılacak ve üretimlerini satabilecekleri pazarlar kurulacaktır. Kadınlara mesleki eğitim verilerek eğitim sonunda istihdam olanakları sağlanacaktır. Bir diğer yandan kadın girişimciliğinin desteklenmesi ve sürdürülebilmesi adına girişimcilik kursları düzenlenecek, aynı zamanda girişimcilik ruhuna sahip kadınlara yönelik mikro kredi gibi finansal mekanizmalar geliştirilerek hem sosyal hem ekonomik kalkınma desteklenecektir.

Strateji 1.

Kadınlara yönelik mesleki eğitim verilecek ve istihdam edilmeleri sağlanacaktır.

Strateji 2.

Kadın girişimcilerin sayısının artırılmasına yönelik girişimcilik kursları verilecektir.

Strateji 3.

Kadın girişimciliğinin desteklenmesi için finansal destek mekanizmaları geliştirilecektir.

Hedef 2.

Mesleki ve teknik eğitim olanaklarını geliştirerek iş gücü kalitesinin yükseltilmesi

Mesleki ve teknik eğitim sunan okulların kapasitelerinin geliştirilerek bölgedeki nitelikli iş gücü sayısının artırılması bölgenin ekonomik ve sosyal kalkınması açısından önem arz etmektedir. Diğer yandan mesleki ve teknik liselerle bölgedeki işletmeler arasında gerçekleştirilecek iş birliği, ortak eğitim ve staj imkânlarının sağlanması sayesinde hem uygulamalı öğrenme hem de işletmeler için uygun iş gücü imkânı doğacaktır. Nitelikli iş gücü açısından bir diğer önemli nokta, bölgede aile şirketlerinin yoğunlukla bulunması sebebiyle kurumsallaşmaması, dolayısıyla nitelikli elemanların bu şirketlerde istihdam edilmesinin zorlaşmasıdır. Aile şirketlerinde nitelikli iş gücü istihdamı teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.

Strateji 1.

Bölgesel iş gücü ihtiyaç analizi gerçekleştirilerek mesleki eğitim ilgili kurumlarda sektörel ihtiyaca göre düzenlenecektir.

Strateji 2.

Bölge üniversitelerinde ve meslek liselerinde ilgili bölümlerde sanayi ile iş birliği sağlanarak mesleki eğitim ve staj çalışmaları sağlanacaktır.

Hedef 3:

Tarım dışı istihdamın artırılması

TR32 Düzey 2 Bölgesi'nde 1,2 milyon kişi kırsal alanda yaşamaktadır. Tarıma dayalı ekonominin yaygın olduğu kırsal alanlardan ve özellikle dağ köylerinden bölgedeki kentsel alanlara ve bölge dışına göç verilmektedir. Bu nedenle kırsal bölgeler ve kentler arasında dengenin sağlanabilmesi adına tarım istihdam oranı, kırsal nüfus oranı yüksek olup tarımsal üretimin ülke içindeki payı düşük olan ilçelerde tarım dışı yatırımların artırılması yoluyla istihdamda çeşitlenme sağlanarak hem bölgenin gayri safi katma değerine olan katkıları artırılabilecek, hem de kırsaldan kente olan göçün önlenmesi sağlanacaktır. Tarım dışı yatırım olarak agro ve eko turizminin geliştirilmesi, bölgeye özgü el sanatları üretiminin artırılması ve tarıma dayalı üretim yapabilen küçük işletmelerin kurulması hedeflenerek kırsal alanda ekonomik çeşitlilik sağlanması önemlidir.

Strateji 1.

Tarım dışı yatırım olanakları çeşitlendirilerek istihdam artırılabilecektir.

Strateji 2.

Tarım dışı alanlara yönelik mesleki eğitimler verilecektir.

AMAÇ 2.

Sosyal Altyapıyı Geliştirerek Yaşam Kalitesini Yükseltmek

Eğitim ve sağlık göstergeleri açısından bölgenin Türkiye geneline göre nispeten daha iyi bir durumda olduğu gözlenmektedir. Fakat Avrupa Birliği üyeleriyle karşılaştırıldığında bölgenin geride kaldığı göze çarpmaktadır. Sosyal kalkınmanın önemli ayaklarından olan eğitim, sağlık ve sosyal hizmet olanaklarının iyileştirilmesi ve erişiminin kolaylaştırılması bölgenin kalkınması için önemli rol oynamaktadır.

Bölge geneline bakıldığında yüksek olan okullaşma, okuryazar oranları gibi göstergeler Türkiye genelinde de gözlemlendiği gibi kırsal alanda düşüş göstermektedir. Bu düşüşün hem kırsal alandaki halkın eğitim konusunda yeterince bilinçlendirilememesinden hem de eğitim altyapısının yetersizliğinden kaynaklandığı söylenebilir. Bu doğrultuda taşınmalı eğitim, yatılı bölge okullarının ve diğer bölge okullarının olanaklarının geliştirilmesi gerekmektedir. Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda % 50 olması hedeflenen okul öncesi okullaşma oranı bölgede 3-5 yaş aralığında % 32'dir. Bu oranı yükseltmek amacıyla okul öncesi eğitim kuruluşlarının altyapılarının ve kapasitelerinin geliştirilmesi ve yeni eğitim kuruluşlarının açılması önemlidir.

Sağlık alanında ise üniversite hastaneleri ile son yıllarda olumlu gelişmeler görülmesine rağmen bölge ihtiyaçları tam olarak karşılanamamaktadır. Sağlık hizmetleri arzı ve bu hizmetlerden yararlanma potansiyeli, sosyal gelişme düzeyini yansıtan unsurlar arasında bulunmaktadır. Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda da sağlık sisteminin iyileştirilmesi başlıklarına ulusal bir hedef olarak yer verildiği görülmektedir.

Sosyal kalkınmanın bir diğer önemli unsuru olan sosyal uyum ve içermenin sağlanması; sosyal dışlanmaya maruz kalan gruplara yönelik ayrımcılığın en alt seviyeye indirilmesi, sosyal bütünleşmenin sağlanması adına sosyal hizmetler politikalarının iyileştirilmesi ve sosyal hizmetlere erişimin kolaylaştırılmasını içermektedir. Bir diğer yandan, sosyal uyumun sağlanmasına yönelik önemli yere sahip olan sivil toplum kuruluşları, bölgede önemli yer tutsa da bu kurumlara yönelik detaylı araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Sosyal hizmetler kapsamında gerçekleştirilen pek çok proje ve faaliyetin il merkezi ve çevre ilçelerde yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. Bu bakımdan, bu hizmetlerin çeper ilçelerde de yoğunlaştırılarak bölgede eşit bir dağılımın sağlanması gerekmektedir. Engelliler, yaşlılar, yoksullar, kimsesizler ve göç edenlerin toplumda etkin olarak var olabilmelerini ve yaşam kalitelerinin yükseltilmesini sağlamak amacıyla, özellikle bu konuda yetersiz altyapıya sahip alanlara yönelik girişimler desteklenmelidir.

Sosyal kalkınmanın sağlanması açısından, ulusal politikaların en önemli kısmını sosyal olanaklarının iyileştirilmesi politikaları kapsamaktadır. Neden-sonuç ilişkisi bakımından, ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyi ile toplumu oluşturan fertlerin genel eğitim ve sağlık seviyesi arasında güçlü bir bağ bulunmaktadır. Bu itibarla belirlenen amaç altında 3 hedef ve 14 strateji belirlenmiştir.

Hedef 1.

Eğitim altyapısının güçlendirilmesi ve eğitime erişimin kolaylaştırılması

Bölge ortalaması dikkate alındığında, Türkiye ortalamasından yüksek olan okuma yazma oranı, kırsal kesimlerde düşük değer almaktadır. İlçeler bazında incelendiğinde Koçarlı, Kale, Çameli, Karpuzlu gibi bazı ilçelerin okuma yazma oranlarının Türkiye ortalamasından düşük olduğu görülmektedir. Bu ilçeler başta olmak üzere bölgede okuma yazma oranlarının yükseltilmesi hedeflenmektedir.

Bölgedeki köy okulları ve yatılı bölge okullarındaki eğitim altyapısının geliştirilmesi ve güçlendirilmesi amacıyla çalışmalar yapıp özellikle bilgi iletişim teknolojisi altyapısının oluşturulması ve var olan altyapının güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Taşınmalı eğitim yapılan köylerin ulaşım imkânlarının geliştirilmesi ve servis olanaklarının artırılması çalışmalarının yapılması planlanmaktadır.

3-5 yaş arası çocukların gelişimi için önemli bir adım olan okul öncesi eğitim ulusal ölçekte planlarda da yer almaktadır. Çocuk nüfusu oranının yüksek olması, bu nüfus potansiyeline karşın yeterli eğitim altyapısının olmaması ve 2013 yılına kadar hedeflenen okul öncesi okullaşma oranının gerisinde kalması nedeniyle bölgede okul öncesi eğitim alanında önemli adımlar atılması gerekliliği doğmuştur. Bu doğrultuda öncelikle kırsal alanda olmak üzere yeni eğitim kurumları açılması ve var olan kurumların ise derslik sayılarının artırılıp, eğitim altyapılarının geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Strateji 1.

Kırsal alanda okuma yazma oranı yükseltilecektir.

Strateji 2.

Kırsal alanlar öncelikli olmak üzere bölgede eğitim kurumlarına yönelik altyapı desteği sağlanacaktır.

Strateji 3.

Kırsal alanda eğitime erişim için gerekli altyapı çalışmaları gerçekleştirilecektir.

Strateji 4.

Okul öncesi eğitim veren kurumların sayısı artırılacaktır.

Strateji 5.

Okul öncesi eğitimin kalitesinin artırılmasına yönelik altyapı desteklenecektir.

Hedef 2.

Sağlık hizmetleri altyapısının geliştirilmesi ve erişimin kolaylaştırılması

Bölgede mevcut hastaneler ve üniversite hastaneleri hem bölge halkının taleplerini hem de çevre illerden gelen talepleri karşılamaya çalışmaktadır. Açılan üniversite hastaneleri ile sağlık sektöründe son yıllarda bir gelişim görmek mümkündür. Fakat bu gelişim gelen talepleri karşılamada yeterli olamamaktadır. İlçelerde bulunan mevcut hastanelerin yatak sayıları, doktor ve hemşire sayıları Türkiye ve Avrupa ortalamalarının altında kalmaktadır. Özellikle Güney, Babadağ, Bekilli, Akköy, Baklan, Beyağaç, Bozkurt, Koçarlı, Kuyucak, Sultanhisar, Yenipazar, İncirliova, Karpuzlu, Köşk, Ula ilçelerinde hastane bulunmamaktadır. Bu bakımdan, var olan hastanelerin yatak kapasitelerinin artırılması ve hastane bulunmayan ilçelerde de yeni hastanelerin açılması gerekmektedir.

Kırsal alandaki sağlık hizmetlerine ulaşımın zorluğu düşünüldüğünde sağlık ocakları ve polikliniklerin sayısının artırılması ve var olanların altyapılarının geliştirilmesi hedeflenmektedir. Sağlık hizmetlerine ulaşımın önemli bir başka göstergesi ise acil sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesidir. Acil sağlık hizmetlerinin geliştirilmesinde ambulansların ve ekiplerin sayısının artırılması ve altyapılarının geliştirilmesi gerekmektedir.

Sağlık alanındaki bu hedeflerin gerçekleştirilmesi ile bölgede kırsal ve kentsel kesimlerde sağlık olanaklarının artırılması ve böylelikle sosyal kalkınmanın güçlendirilmesi planlanmaktadır.

Strateji 1.

Mevcut hastanelerin kapasitelerinin artırılması ve yeni hastanelerin açılması desteklenecektir.

Strateji 2.

Mevcut sağlık ocağı, poliklinik gibi sağlık kurumlarının ihtiyacı karşılayacak şekilde donanımları yenilenecek ve bu sağlık kurumlarının kurulması desteklenecektir.

Strateji 3.

Acil sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi adına gerekli ekipman sağlanacak ve altyapı güçlendirilecektir.

Hedef 3.

Sosyal dışlanmaya maruz kalan grupların sosyal hayata ve iş gücüne katılımının artırılması

Bölgede engellilere yönelik pek çok proje ve program gerçekleştirilmektedir ancak sosyal uyum politikalarının yaygınlaştırılması açısından bu uygulamaların artırılması ve daha geniş bir çevreye yayılması sağlanmalıdır. Bu açıdan ilçelere ve merkeze uzak bölgelere de bu projelerin ulaştırılması ve yaygınlaştırılması ihtiyacı vardır. İl ve ilçelerde gerçekleştirilecek çalışmaların içinde, sosyal hayatın engelliler için daha kolay hale getirilmesi amacıyla rampalı otobüslerin kullanılması, kaldırımların rampalı yapılması, üst ve alt geçitlere asansörler yapılması gibi önemli altyapı projeleri bulunmaktadır. Düzenlenecek mesleki ve teknik eğitimlerle ve istihdamda tanınacak önceliklerle engellilerin iş gücüne katılımı artırılmalıdır. Aynı zamanda sosyal dışlanmaya maruz kalan kimsesiz çocuklar ve yaşlıların sosyal uyumunu sağlamaya yönelik sosyal etkinlik ve faaliyetlerle toplumda farkındalık yaratma çalışmaları gerçekleştirilmelidir. Merkeze uzak çevre ilçelerde bulunan sosyal hizmetler altyapı eksikliğinin giderilebilmesi adına, huzurevleri, yetiştirme yurtları, aile danışma merkezleri gibi kurumların kurulması gerekmektedir. Bir diğer yandan, 2023 yılı için yapılan nüfus projeksiyonuna göre yaşlı nüfusun artması beklenmektedir. Bu durumda yaşlıların yaşam kalitelerini sürdürebilmeleri adına, yaşlı bakım evlerinin sayısı artırılmalı ve mevcut kurumlar iyileştirilmelidir.

Bölge önemli miktarda göç alan ve göç veren bir yapıya sahiptir. Bu bakımdan bölgeye göç edenlerin sosyal dışlanmışlıklarını önleme ve sosyal entegrasyonlarını artırmaya yönelik faaliyetlere yer verilmesi gerekliliği dikkat çekmektedir.

AMAÇ 3.

Kültürel Altyapıyı Geliştirmek

Kültür ve Turizm Bakanlığı Stratejik Planı'nda "Tarihi, doğal ve kültürel varlıklarımızı korumak, gelecek kuşaklara aktarmak ve evrensel kültüre katkıda bulunmak" gelişme ekseninde başlığında kültürel varlıkların korunmasına yönelik politikalar belirlenmiştir.

Kültürel yapı incelendiğinde bölgenin maddi ve manevi kültür öğelerine sahip olduğu görülmüştür. Bölgenin tarihinden miras kalan efelik kültürü, ünlü yemek kültürü, tarihi evleri, tarihi giysileri, bölgesel şivesi, yöresel festivalleri, zengin tarihi geçmişi bölgeyi diğerlerinden ayıran ve en önemlisi bir çatı altında toplayan öğelerdir. Böylelikle bölgeyi bir arada tutan bu kültürel değerlerin öncelikle bölgede daha iyi benimsenmesi ve sonrasında tüm dünyaya tanıtımının yapılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda bölgenin kültürel altyapısını geliştirmek, daha iyi tanımak ve tanıtmak gerekliliği doğmaktadır.

Bölgenin mirası olan kültürel değerlerin dışında sanatsal ve kültürel aktiviteler toplumsal diyalogun gelişimi ve sosyal kalkınma için önem arz etmektedir. Bunun için sinema, tiyatro, konser, festival gibi etkinliklere erişiminin kolaylaştırılması ve bu etkinliklerden faydalanan kişi sayısının artırılması gerekmektedir. Fakat sanatsal etkinlik altyapısı açısından incelendiğinde bölgede tiyatro, sinema, konser ve gösteri salonları sayılarında büyük bir eksiklik göze çarpmaktadır. Bu eksikliklerin giderilip bölgede kültürel altyapının geliştirilmesi gerekmektedir.

Bu amaç altında bölgeye özgü kültürel değerlerin korunarak sürdürülmesi ve kültürel etkinliklerin yaygınlaştırılması olmak üzere 2 hedef ve 5 strateji belirlenmiştir.

Strateji 1.

Şehir hayatını engelliler için kolaylaştıracak gerekli altyapı düzenlemeleri yapılacaktır.

Strateji 2.

Engellilere yönelik eğitim kurumları ve rehabilitasyon merkezleri artırılacak ve var olanların altyapıları güçlendirilecektir.

Strateji 3.

Engellilere yönelik mesleki eğitim kursları düzenlenecek ve istihdam edilmeleri sağlanacaktır.

Strateji 4.

Kırsal alanlarda bu gruplara yönelik sosyal hizmet faaliyetleri yaygınlaştırılacak ve gerekli altyapı sağlanacaktır.

Strateji 5.

Bölgeye göç eden grupların sosyal adaptasyonunu ve entegrasyonunu sağlayıcı proje ve faaliyetler desteklenecektir.

Strateji 6.

Toplumun yardıma muhtaç gruplarına yönelik sosyal hizmetler desteklenecektir.

Marmaris Bale Günleri

Hedef 1.**Bölgeye özgü kültürel değerlerin korunarak sürdürülmesi**

Bölgeye özgü kültürel değerlerin korunarak daha geniş kitlelere tanıtılması ve bu amaçla tüm değerlerin bulunduğu bir kültür envanterinin hazırlanması hedeflenmiştir. Bölgesel kültür değerleri turizm aracılığıyla dünyaya tanıtılarak ekonomik değere dönüştürülecektir. Bu doğrultuda bölgeye özgü ürünlerin, bölgeyle özdeşleşmiş kültürel değerlerin pazarlanmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir.

Strateji 1.

Bölgeye özgü kültürel değerler araştırılıp envanter hazırlanacak ve korunması sağlanacaktır.

Strateji 2.

Bölgeye özgü kültürel değerler turistik faaliyetlerde kullanılarak ekonomik değere dönüştürülecektir.

Hedef 2.**Kültürel etkinliklerin yaygınlaştırılması**

Bölgedeki kültürel ve sanatsal etkinlik altyapısında eksiklikler mevcuttur. Etkinliklerin yaygınlaştırılması için özellikle tiyatro salonlarının çoğaltılması önemlidir. Bölgede çok sayıda yöresel festival gerçekleştirilmesine rağmen bu festivallerin tanıtımı yetersiz olduğundan bu festivallerin de tanıtılacağı kültürel etkinlik takvimi oluşturulmalıdır. Bu festivaller dışında Hierapolis-Laodikia, Afrodiasias, Apollon-Milas, Knidos, Stratonikeia, Ragina, Halikarnasus gibi bölgenin önemli kültürel alanlarında ulusal ve uluslararası kültür sanat etkinlikleri düzenlenecektir.

Strateji 1.

Bölgede yerel festivallerin gerçekleştirilmesine yönelik destek sağlanacaktır.

Strateji 2.

Bölgede gerçekleştirilen yerel festivallerin tanıtımına kültürel etkinlik takvimi oluşturulacaktır.

Strateji 3.

Bölgede özel ve devlet tiyatroları ile diğer kültürel etkinliklerin gerçekleştirileceği mekânların sayısı artırılabilecektir.

Saatli Kule / Muğla

	AMAÇLAR	HEDEFLER	STRATEJİLER
SOSYAL KALKINMA VE KÜLTÜREL GELİŞME	İstihdam olanaklarını geliştirerek iş gücüne katılımı artırmak	Kadınların iş gücüne katılımının artırılması	Kadınlara yönelik mesleki eğitim verilecek ve istihdam edilmeleri sağlanacaktır. Kadın girişimcilerin sayısının artırılmasına yönelik girişimcilik kursları verilecektir. Kadın girişimciliğin desteklenmesi için finansal destek mekanizmaları geliştirilecektir.
		Mesleki ve teknik eğitim olanaklarını geliştirerek iş gücü kalitesinin yükseltilmesi	Bölgesel iş gücü ihtiyaç analizi gerçekleştirilerek mesleki eğitim ilgili kurumlarda sektörel ihtiyaca göre düzenlenecektir. Bölge üniversitelerinde ve meslek liselerinde ilgili bölümlerde sanayi ile iş birliği sağlanarak mesleki eğitim ve staj çalışmaları sağlanacaktır.
		Tarım dışı istihdamın artırılması	Tarım dışı yatırım olanakları çeşitlendirilerek istihdam artırılabilecektir. Tarım dışı alanlara yönelik mesleki eğitimler verilecektir.
	Sosyal altyapıyı geliştirerek yaşam kalitesini yükseltmek	Eğitim altyapısının güçlendirilmesi ve eğitime erişimin kolaylaştırılması	Kırsal alanda okuma yazma oranı yükseltilecektir. Kırsal alanlar öncelikli olmak üzere bölgede eğitim kurumlarına yönelik altyapı desteği sağlanacaktır. Kırsal alanda eğitime erişim için gerekli altyapı çalışmaları gerçekleştirilecektir. Okul öncesi eğitim veren kurumların sayısı artırılabilecektir. Okul öncesi eğitimin kalitesinin artırılmasına yönelik altyapı desteklenecektir.
		Sağlık hizmetleri altyapısının geliştirilmesi ve erişimin kolaylaştırılması	Mevcut hastanelerin kapasitelerinin artırılması ve yeni hastanelerin açılması desteklenecektir. Mevcut sağlık ocağı, poliklinik gibi sağlık kurumlarının ihtiyacı karşılayacak şekilde donanımları yenilenecek ve bu sağlık kurumlarının kurulması desteklenecektir. Acil sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi adına gerekli ekipman sağlanacak ve altyapı güçlendirilecektir.
		Sosyal dışlanmaya maruz kalan grupların sosyal hayata ve iş gücüne katılımının artırılması	Şehir hayatını engelliler için kolaylaştıracak gerekli altyapı düzenlemeleri yapılacaktır. Engellilere yönelik eğitim kurumları ve rehabilitasyon merkezleri artırılabilecek ve var olanların altyapıları güçlendirilecektir. Engellilere yönelik mesleki eğitim kursları düzenlenecek ve istihdam edilmeleri sağlanacaktır. Kırsal alanlarda bu gruplara yönelik sosyal hizmet faaliyetleri yaygınlaştırılacak ve gerekli altyapı sağlanacaktır. Bölgeye göç eden grupların sosyal adaptasyonunu ve entegrasyonunu sağlayıcı proje ve faaliyetler desteklenecektir. Toplumun yardıma muhtaç gruplarına yönelik sosyal hizmetler desteklenecektir.
Kültürel altyapıyı geliştirmek	Bölgeye özgü kültürel değerlerin korunarak sürdürülmesi	Bölgeye özgü kültürel değerler araştırılıp envanter hazırlanacak ve korunması sağlanacaktır. Bölgeye özgü kültürel değerler turistik faaliyetlerde kullanılarak ekonomik değere dönüştürülecektir.	
	Kültürel etkinliklerin yaygınlaştırılması	Bölgede yerel festivallerin gerçekleştirilmesine yönelik destek sağlanacaktır. Bölgede gerçekleştirilen yerel festivallerin tanıtımına kültürel etkinlik takvimi oluşturulacaktır. Bölgede özel ve devlet tiyatroları ile diğer kültürel etkinliklerin gerçekleştirileceği mekânların sayısı artırılabilecektir.	

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı
TR32 Düzey 2 Bölgesi
(Aydın - Denizli - Muğla)
2010 - 2013 Bölge Planı

5

Gelişme Eksenleri, Amaç, Hedef ve Stratejiler

5.4 SAĞLIKLI ve YAŞANABİLİR ÇEVRE

Küresel iklim değişikliği, nüfus artışı, biyolojik çeşitliliğin azalması, çölleşme, erozyon, tarım ve ormanlık alanların tahrip olması, giderek artan atık miktarı, kirlilik, kentleşme hızı ve çarpık yapılaşma gibi sorunlar insanların yaşam kalitesini etkilemekte ve geleceğini tehdit etmektedir. Çevre sorunlarının sınır tanımayışı, küresel boyuta erişen sorunlar, kaynaklar üzerinde artan baskının ekonomik yapıyı olumsuz etkilemesi ve dünyanın geleceğine dair duyulan kaygılar ulusal ve uluslararası gündemdeki yerini korumaktadır.

T.C. Anayasası'nın 56. Maddesi'nde de belirtildiği üzere "Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir".

Bu hak ve ödevin bilinciyle, Türkiye'nin gerek ulusal gerekse uluslararası yükümlülükleri ile sürekli ve dengeli kalkınma ilkeleri çerçevesinde çevrenin korunması, iyileştirilmesi ve kirliliğin önlenmesi kapsamında etkin bir çevre yönetim sistemi oluşturulmaya çabalanmaktadır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nın temel ilkelerinden biri, doğal ve kültürel varlıklar ile çevrenin gelecek nesilleri de dikkate alan bir anlayış içinde korunması esaslıdır. Planın ekonomik ve sosyal gelişme eksenleri arasında yer alan rekabet gücünün artırılmasına yönelik ekseninde, "Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi" amaçlardan biri olarak belirlenmiştir. Ayrıca plan çerçevesinde yer altı ve yer üstü sularının kirlenmeden korunmasının sağlanması; atık türüne ve ülke koşullarına uygun toplama, taşıma, geri kazanım ve bertaraf sistemlerinin oluşturulması; Türkiye'nin sahip olduğu biyolojik çeşitliliğin ve genetik kaynakların araştırılması, korunması, değerlendirilmesi ve ekonomik değer kazandırılması; çevre bilincinin geliştirilmesine yönelik eğitim ve kamuoyu bilgilendirme çalışmaları yapılması konularına değinilmiştir.

Binyıl Kalkınma Hedefleri Türkiye 2010 Raporu'nda ise 8 temel amaçtan biri olarak çevresel sürdürülebilirliğin

sağlanması belirlenmiştir. Söz konusu amaç kapsamında sürdürülebilir kalkınma ilkelerini ülke politikaları ve programları ile bütünleştirmek ve çevresel kaynakların yok oluşunu tersine çevirmek hedefi belirlenmiştir.

Sürekli ve dengeli kalkınmanın gerçekleştirilmesi ekonomik faaliyetler, çevrenin korunması ve sosyal gelişme arasında etkin bir dengenin kurulmasına bağlıdır. Bu kapsamda öncelikli çevre yatırımlarının belirlenmesi, çevre yönetim sisteminin geliştirilmesi, enformasyon ve duyarlılık düzeyinin yükseltilmesi amacıyla hazırlanan Ulusal Çevre Eylem Planı (UÇEP), kalkınmanın çevre konularıyla bütünleştirilmesine yönelik somut girişimler önerdiğinden ülke için gelecek dönemin verimliliğini artırması beklenen önemli bir araçtır.

Söz konusu somut girişimlerin başarılması Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne giriş süreci ve AB müktesebatına uyumu kapsamında da önem taşımaktadır. Bu kapsamda, AB Entegre Çevre Uyum Stratejisi'nde (UÇES) ülkede ekonomik ve sosyal şartlar dikkate alınarak sağlıklı yaşanabilir bir çevre oluşturulması, AB'ye giriş sürecinde ulusal çevre mevzuatımızın AB çevre müktesebatı ile uyumlaştırılarak uygulanması, uygulamanın izlenmesi ve denetlenmesinin sağlanması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda su, atık su, katı atık, hava kirliliği ve doğa gibi alanlara öncelik verilmiş ve bu alanlara yönelik hedefler belirlenmiştir. AB kalkınma stratejilerinde yer alan "İklim değişikliği ve temiz enerji" Dokuzuncu Kalkınma Planı ve UÇES'de de yer almaktadır.

UÇES'in temel ilkeleri olan "Sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı", "Sektörler arası entegrasyon", "Kullanan-kirleten öder", "Kirliliği önleyici tedbirlerin alınması", "Doğal kaynakların korunması", "Sürdürülebilir kalkınma", "Kamu-özel sektör işbirliği" ve "Kamuoyunda çevre bilincinin artırılması ve halkın katılımı" ile diğer ulusal yaklaşımlar dikkate alınarak "Sağlıklı ve Yaşanabilir Çevre" ekseninin altında 4 amaç, 8 hedef ile 27 strateji belirlenmiştir.

AMAÇ 1.

Yenilenebilir Enerji Kullanımını Yaygınlaştırmak

Bölgede nüfus artışı, kentleşme ve sanayileşme ile birlikte enerjiye olan talep artmaktadır ve bu talep ülke genelinde olduğu gibi bölgede de büyük oranda fosil yakıtlardan karşılanmaktadır. Bu durum bölgede sanayinin yoğunlaştığı Denizli Merkez ilçesi ve Muğla'nın Yatağan ilçesi gibi alanlarda ve ısınmanın fosil yakıtlarla sağlandığı bölgelerde hava kalitesini olumsuz yönde etkilemekte, sağlık açısından tehlike oluşturmaktadır. Bu noktada, AB kalkınma stratejilerinde oldukça önemli bir yer tutan ve Türkiye'nin de temel enerji politikalarında yer alan yenilenebilir enerji kullanımının artırılması bölge açısından da önem teşkil etmektedir.

Bölgenin mevcut rüzgâr enerjisi potansiyeli Türkiye rüzgâr enerjisi potansiyelinin % 17'sine sahiptir. Bölgede her üç ilin de yıllık güneşlenme süresi Türkiye ortalamasının üzerindedir. Bunun yanı sıra bölgede zengin jeotermal kaynaklar mevcuttur. Ancak bu kaynakların kullanılabilirlik durumuna dair çalışmalar mevcut değildir. Bu sebeple yenilenebilir enerjinin kullanımının yaygınlaştırılması için yenilenebilir enerji kaynaklarının potansiyelinin ortaya çıkarılması, sektörlerde ve günlük yaşamda kullanımına yönelik altyapı çalışmalarının hızlandırılması hedefleri ve bu hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik 5 strateji belirlenmiştir.

Hedef 1.

Yenilenebilir enerji kaynaklarının potansiyelinin ortaya çıkarılması

Yenilenebilir enerjinin kullanımının yaygınlaştırılması amacıyla öncelikle bölge aktörlerinin ve ilgili kamu kuruluşlarının iş birliği çerçevesinde yenilenebilir enerji potansiyeli envanteri hazırlanacaktır. Bu envanter çerçevesinde de potansiyelin kullanılabilirliğine ilişkin fizibilite çalışmaları gerçekleştirilecektir. Bunun yanı sıra yenilenebilir enerjinin üretimi ve kullanımı konusunda araştırmalar yapılabilmesi amacıyla bölge üniversitelerinde Ar-Ge merkezleri kurulacak ve mevcut merkezlerin güçlendirilmesi sağlanacaktır.

Strateji 1.

Bölgedeki yenilenebilir enerji potansiyeli envanteri hazırlanacak ve yatırım için fizibilite çalışmaları yapılacaktır.

Strateji 2.

Bölgedeki üniversitelerde yenilenebilir enerji araştırmaları yapılabilmesi için Ar-Ge merkezleri kurulacak ve mevcut merkezlerin güçlendirilmesi sağlanacaktır.

Hedef 2.

Yenilenebilir enerjinin sektörlerde ve günlük yaşamda kullanımına yönelik altyapı çalışmalarının hızlandırılması

Bölgede enerji üretiminde ülke genelinde olduğu gibi ağırlıklı olarak fosil kaynaklar kullanılmakta olup yenilenebilir enerji kullanımı yaygın değildir. Bu kapsamda günlük yaşamda ve sektörlerde yenilenebilir enerji kullanımının yaygınlaştırılması için gerekli altyapı çalışmaları gerçekleştirilecek ve devam etmekte olan faaliyetler desteklenecektir. Örneğin Çine ve Söke ilçelerinde kurulu gücü 54 MW olan rüzgâr enerjisi santrali inşaatı 2013 yılına kadar tamamlanacak ve faaliyete geçirilecektir. Şehir merkezlerinde şehir içi aydınlatmalarda ve kamu binaları ile üniversitelerin aydınlatılmasında güneş enerjisi kullanılacaktır. Evsel ısınmada da yenilenebilir enerji kaynaklarından faydalanılması yaygınlaştırılacaktır. Ayrıca güneşlenme süresinin uzun, rüzgâr enerjisi potansiyelinin yüksek olduğu ve jeotermal ısı kaynağı potansiyelinin bulunduğu alanlardaki sanayi tesisleri ile turistik merkezlerdeki otellerde yenilenebilir enerji kaynaklarından başta ısıtma ve aydınlatma olmak üzere yararlanma seviyeleri artırılacaktır. Jeotermal kaynaklar açısından zengin olan Sarayköy ve Kızılder'e ise jeotermal seracılığın geliştirilmesi için gerekli altyapı desteği sağlanacaktır. Bunların yanı sıra bölgede yenilenebilir enerji makine ve ekipman üretimi desteklenecektir.

Strateji 1.

Bölgede yenilenebilir enerji makine ve ekipman üretimi desteklenecektir.

Strateji 2.

Yenilenebilir enerji kaynaklarının günlük yaşamda kullanımını yaygınlaştırılacaktır.

Strateji 3.

Yenilenebilir enerjinin ısıtma ve aydınlatma başta olmak üzere tarım, turizm ve sanayi sektörlerinde kullanımını desteklenecektir.

AMAÇ 2.

Sürdürülebilir Atık Su ve Atık Yönetimini Sağlamak

Türkiye'nin kişi başına yıllık su tüketimi oranına bakıldığında su fakiri olduğu anlaşılmaktadır. Sanayi, tarım ve evsel kaynaklı kirlilik ve yanlış kullanım faaliyetleri sonucu ortaya çıkan sorunlar nedeniyle havza alanları büyük risk altındadır. Bu sebeple Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda da değinildiği gibi su kaynaklarının kullanımında gelecek nesillerin de gözetilmesi ve koruma-kullanma dengesinin sağlanması büyük önem taşımaktadır. Ayrıca Bin Yıl Kalkınma Hedefleri'nde "2015 yılına kadar güvenli içme suyuna ve temel atık sistemine erişimi olmayan nüfusun oranının yarı yarıya azaltılması" hedefinin gerçekleştirilmesi su yönetim kapasitesinin artırılması yönünde önemli bir adım olacaktır.

Bölge, Büyük Menderes ve Batı Akdeniz havzaları sınırları içerisinde yer almaktadır. Büyük Menderes Havzası'ndaki en önemli baskılar evsel ve endüstriyel kaynaklı atık sular ile yüksek bor içerikli termal sular iken Batı Akdeniz Havzası'nda evsel nitelikli atık sulardan kaynaklı kirlilik göze çarpmaktadır. Bu kapsamda atık su yönetim sistemlerinin oluşturulması ve var olanların güçlendirilmesi gerekmektedir.

Hızlı nüfus artışı, sanayileşme, tüketim alışkanlıkları, teknolojik gelişmeler ve hayat standartlarının değişmesi sonucu katı atık problemleri nicelik ve nitelik yönünden artarak önemli çevre sorunlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Oluşan atıkların çevre kirliliğine yol açmadan ve doğal kaynaklar üzerinde baskı yaratmadan insan ile diğer canlıların sağlığını

bozmayacak şekilde bertaraf edilmesi gerekmektedir. Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda yer alan "Çevrenin korunması ve kentsel altyapının geliştirilmesi" amacı kapsamında düzenli depolama yöntemi, kaynaktan ayrışım ve geri dönüşüm faaliyetlerine ilişkin hedefler belirlenmiştir. Bununla birlikte, UÇES'e göre öncelikler katı atıklara ilişkin sorunların giderilmesi ve katı atık yönetiminin sağlanmasıdır.

Etkin bir katı atık yönetiminin gerçekleştirilmesi sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkının sağlanmasında oldukça önemli bir yere sahiptir. Bölgede katı atık bertarafının vahşi depolama alanlarında yapılması sonucu oluşan sorunlar çözüm beklemektedir. Bölgesel kalkınmanın sürdürülebilir şekilde gerçekleştirilebilmesi ve bölgesel ölçekli çevre sorunlarının etkin olarak çözülmesinde belediyeler arası "Hizmet Birliği Modeli"nin kullanılması bölgede uygulanmaya çalışılan bir yaklaşımdır. Bölgede birlik modeli çerçevesinde yerel yönetimlerin ihtiyacının ve gücünün birlikte değerlendirilmesi ile katı atıkların seçimi doğru yapılmış alanlarda ve yöntemlerle bertarafının sağlanması önem taşımaktadır. Ulusal yaklaşımlar çerçevesinde bölgede atık yığınlarının oluşmasının önlenmesi ve ekonomiye yeniden kazandırılması için geri dönüşüm faaliyetlerine de düzenli depolamayla beraber öncelik verilmelidir.

"Sürdürülebilir atık su ve atık yönetimini sağlamak" amacının gerçekleştirilmesine yönelik 3 hedef ve 12 strateji belirlenmiştir.

Hedef 1.

Sürdürülebilir atık su yönetiminin sağlanması

Bölgedeki havzalarda atık su arıtma tesisi ile hizmet verilen nüfusun toplam belediye nüfusuna oranı % 43 ile % 56 olan Türkiye ortalamasının altındadır. Kanalizasyon hizmeti verilen nüfusun toplam belediye nüfusuna oranı ise % 75 ile % 88 olan Türkiye ortalamasının altındadır. Bölgedeki sanayi kuruluşlarının pek çoğunda atık su yönetim sistemi bulunmamakta ya da etkin olarak kullanılmamaktadır. Bölgede sürdürülebilir atık su yönetiminin sağlanabilmesi yönünde atılması gereken ilk adım nüfus oranı yüksek olan ilçeler başta olmak üzere belediyelerin atık su yönetim kapasitelerinin artırılması ve altyapılarının güçlendirilmesidir. Ayrıca kırsal alanda su temini ve kanalizasyon altyapısı kuvvetlendirilecektir. Özellikle Büyük Menderes Havzası'ndaki kirliliğin başlıca nedenlerinden olan zeytinyağı işleme tesisleri gibi sanayi işletmelerinden kaynaklı kirliliğin engellenmesine yönelik gerekli tedbirler alınacak ve bu işletmelerde atık su arıtma tesisleri kurulması ve mevcut atık su arıtma tesislerinin iyileştirilmesi sağlanacaktır. Bölgede faaliyet gösteren termal tesislerden kaynaklı deşarjlar yüksek bor içeriği nedeniyle toprak ve su kaynaklarının kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durumun önüne geçilmesi için termal suların kaçak deşarjı engellenecektir. Bunun yanı sıra bölgede mevcut deponi sahalarında sızıntı suyu arıtma tesisleri kurulacak ve var olan tesisler iyileştirilecektir.

Strateji 1.

Belediyelerin atık su yönetim sistemleri kurulacak, var olanların kapasiteleri artırılabilecek ve altyapıları güçlendirilecektir.

Strateji 2.

Kırsal alanda su temini ve kanalizasyon altyapısı kuvvetlendirilecektir.

Strateji 3.

Zeytinyağı ve tekstil başta olmak üzere sanayi işletmelerinde arıtma tesislerinin kurulması, var olan tesislerin iyileştirilmesi ve etkin kullanımı sağlanacaktır.

Strateji 4.

Deponi sahalarında sızıntı suyu arıtma tesisleri kurulacak ve mevcut tesisler iyileştirilecektir.

Strateji 5.

Yüksek bor içerikli termal suların kaçak deşarjının önlenmesine yönelik sistemler desteklenecektir.

Hedef 2.

Katı ve tehlikeli atık yönetimi etkinliğinin artırılması

Bölge halkının yaşam kalitesi için, katı atıkların kaynağında ayrıştırılarak azaltılması, toplanması, taşınması, geçici depolanması, geri dönüşümü ile insan ve çevre sağlığına uygun olarak bertarafının gerçekleştirilmesine ilişkin süreçleri içeren katı atık yönetiminin etkinleştirilmesi önem taşımaktadır. Bölgede katı atık yönetiminin "Hizmet Birliği Modeli" çerçevesinde yürütülmesine ilişkin çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Kuşadası-Davutlar-Güzelçamlı Söke Çevre Koruma Altyapı Tesislerini Yapma ve İşletme Birliği (KUŞATAK)'nin Katı Atık Düzenli Depolama Alanı bunun en başarılı örneklerinden biridir. Hâlihazırda bu konuda etüt, projelendirme, yeniden yapılandırma ve düzenli depolama alanı kurulması çalışmaları devam etmektedir. Hizmet Birliği Modeli'nin başarıyla gerçekleştirilmesi için yerel yönetimlerin desteğe ihtiyacı bulunmaktadır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda yatırım ve işletme maliyetleri düşük ve ülke şartlarına en uygun katı atık bertaraf teknolojisi olan düzenli depolama yönteminin tercih edilmesi ile çevresel altyapı hizmetlerinin planlanmasına yönelik belirlenmiş hedefle uyumlu olarak bölgede düzenli depolama alanı kurulmasına ve var olan alanların iyileştirilmesine ilişkin çalışmalar desteklenecektir.

Bölgede her yerde konteyner bulunmaması sebebiyle, kapı önlerine poşetlerde konulan katı atıklar, sokak hayvanları tarafından parçalanarak dağıtılabilmekte ve çöpler etrafa saçılabilir. Ayrıca, katı atıkların toplanmasında kullanılan sıkıştırılmalı kapalı araç sıkıntısı yaşanmakta olup, yetersiz kapasitede ve üstü açık römorklarla toplanan katı atıklar koku, görüntü ve diğer yönlerden çevreye rahatsızlık vermektedir. Bölgenin birçok yerleşim yerinde halen yaygın olarak kullanılmakta olan vahşi atık depolama yöntemi insan ve çevre sağlığı açısından risk oluşturmaktadır. Bölge için tehlikeli atık envanterinin çıkarılması ile bertarafının insan ve çevre sağlığına uygun olarak gerçekleştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla birlikte çok büyük risk taşıyan tıbbi atıkların düzenli depolama sahalarında steril edilerek bertaraf edilmesine ilişkin çalışmaların yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Strateji 1.

Düzenli katı atık depolama tesisleri kurulacak ve var olan tesisleri yenileme çalışmaları desteklenecektir.

Strateji 2.

Hizmet Birliği Modeli'nin gerçekleştirilmesinde belediyelerin altyapı çalışmaları desteklenecektir.

Strateji 3.

Tehlikeli atık envanteri çıkarılacaktır.

Strateji 4.

Tehlikeli ve tıbbi atıkların insan ve çevre sağlığına zarar vermeyecek şekilde bertaraf edilmesine yönelik sistemler desteklenecektir.

Hedef 3.

Geri dönüşüm faaliyetlerinin artırılması

Bölgede katı atıkların kaynağında ayrıştırılması ve geri kazanımına yönelik faaliyetler ile bilinçlendirme çalışmaları sürdürülmekle beraber henüz istenilen seviyeye gelinebilmiştir. Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda evsel nitelikli katı atık yönetiminde kaynağa ayrıştırma, toplama, taşıma, geri kazanım ve bertaraf safhalarının teknik ve mali yönden bir bütün olarak değerlendirilmesi ile çevre bilincinin geliştirilmesine yönelik eğitim ve kamuoyu bilgilendirme çalışmaları yapılmasına dair hedeflerle uyumlu olarak bölgedeki çalışmaların yürütülmesi planlanmaktadır.

Bu kapsamda bölgede geri dönüşüm faaliyetlerinin artırılması, atıkların kaynağında ayrıştırılması, yeniden değerlendirilebilir atıkların bölge ve ülke ekonomisine kazandırılması ile bu konuda gerekli bilinçlendirme çalışmalarının hızlandırılmasına yönelik "Geri dönüşüm faaliyetlerinin artırılması" hedefi belirlenmiştir.

Strateji 1.

Bölgede atıkların kaynağında ayrıştırılmasına yönelik gerekli bilinç oluşturulacaktır.

Strateji 2.

Şehir merkezlerinden başlayarak geri dönüşüm için gerekli altyapı bölge genelinde yaygınlaştırılacaktır.

Strateji 3.

Geri dönüşüm tesisleri kurularak toplanan atıklar ekonomiye yeniden kazandırılacaktır.

AMAÇ 3.

Hava Kirliliğini Önlemek ve Hava Kalitesini Yükseltmek

Kentleşme, sanayileşme, topoğrafik ve meteorolojik şartlar hava kalitesini etkileyen önemli etmenlerdir. Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda AB'ye uyum sürecinde sera gazı salınımını azaltıcı politika ve tedbirlerin uygulanmasına ilişkin hedefler tanımlanmıştır. Bunun yanı sıra UÇES'de de yakıt kalitesinin iyileştirilmesi ve kirliliği azaltıcı politikaların uygulanması gibi hava kalitesinin korunmasına yönelik hedef ve stratejiler mevcuttur. Bölgedeki mevcut durum değerlendirildiğinde hava kalitesini olumsuz yönde etkileyen başlıca etmenler evsel ısınmadan kaynaklı hava kirliliği ile endüstriyel kaynaklı hava kirliliği olarak görülmektedir. Ulusal stratejilerin de ışığında bölgedeki hava kalitesinin korunması amacıyla 1 hedef ve 2 strateji belirlenmiştir.

Hedef 1.

Evsel ısınma ve sanayi kaynaklı hava kirliliğinin önlenmesi

Çevre ve Orman Bakanlığı'nın yayınlamış olduğu "Öncelikli Çevre Sorunları Envanteri" kapsamında Denizli ilindeki öncelikli çevre sorunu hava kirliliği olarak belirlenmiştir. Bu durumun başlıca sebebi ise ilde yoğun olarak gerçekleştirilen sanayi faaliyetleri ile evsel ısınmada kullanılan düşük kaliteli kömürdür. Ayrıca ilde gerçekleştirilen yakıt denetimlerinin yetersizliği göze çarpmaktadır. Muğla ili Yatağan ilçesi ise hava kalitesi derecelendirmesinde Denizli Merkez ile birinci grup kirli ilçeler arasında yer almaktadır. Denizli il merkezinde konutlarda ve sanayide doğalgaz kullanımına 2008 yılı itibarıyla başlanmıştır. Aydın ve Muğla'da ise altyapı çalışmaları devam etmektedir.

Evsel ısınma ve sanayi kaynaklı hava kirliliğinin önlenmesi için ısınmada ve sanayide yenilenebilir enerji kaynakları öncelikli olmak üzere çevre dostu kaynakların kullanımı yaygınlaştırılacaktır. Aydın ve Denizli'de jeotermal kaynakların bulunduğu Germencik, Aydın Merkez ve Sarayköy gibi ilçelerde bu kaynakların kullanımı desteklenecek ve yaygınlaştırılacaktır. Jeotermal ve diğer yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının uygulanabilir olmadığı bölgelerde ise doğalgaz kullanımı artırılabilecektir. Bunun yanında, özellikle Denizli'de yoğunlaşmış olan sanayi tesislerinde baca gazı arıtma sistemlerinin etkinlikle kullanımı sağlanacaktır.

Strateji 1.

Evsel ısınma ve sanayide jeotermal enerji ve diğer çevre dostu kaynakların kullanımı yaygınlaştırılacaktır.

Strateji 2.

Sanayilerde baca gazı arıtma sistemlerinin etkin kullanımı sağlanacaktır.

AMAÇ 4.

Doğal Kaynakların Korunmasını ve Sürdürülebilir Kullanımını Sağlamak

Bölge biyolojik çeşitlilik açısından ülkenin en zengin bölgelerinin başında gelmektedir. Türkiye'de 41 adet olan Milli Parkların 4'ü, 31 adet olan tabiatı koruma alanlarının 2'si, 42 adet olan tabiat parklarının 3'ü, 105 adet olan tabiat anıtının 6'sı, 14 olan Özel Çevre Koruma Bölgesi'nin 6'sı TR32 Düzey 2 Bölgesi'nde bulunmaktadır. Bölge birçok endemik veya nadir bulunan tür ile Caretta caretta deniz kaplumbağası, Yumuşak Kabuklu Nil kaplumbağası ve Akdeniz foku gibi nesli tehlike altında bulunan türlere ev sahipliği yapmaktadır. Bölgenin sahip olduğu biyolojik çeşitliliğin ve genetik kaynakların araştırılması, koruma-kullanma dengesi sağlanarak değerlendirilmesi ve gelecek nesillere aktarılması önem taşımaktadır. Bölge insanının içinde yaşadığı çevrenin bir parçası olarak, bölgenin sahip olduğu bu önemli zenginliği bugünkü ve gelecek nesillerin refahı için adalet ve eşitlik ilkesini gözeterek akılcı bir şekilde koruma-kullanma hakkı ile sorumluluğu bulunmaktadır.

Ancak ülke genelinde olduğu gibi bölge de biyolojik çeşitliliği tehdit eden ve doğal kaynaklar üzerinde baskı yaratan insan kaynaklı sorunlarla karşı karşıyadır. Başta küresel iklim değişikliği olmak üzere nüfus artışı, tüketim alışkanlıkları, alıcı ortamlarda baskı yaratan kirlilik, atık miktarındaki artış, hızlı ve çarpık kentleşme, su kaynaklarının azalması, yasa dışı ve bilinçsiz su ürünleri avcılığı, orman yangınları, bilinçsiz tarım faaliyetleri bölgenin biyolojik çeşitliliğini tehdit etmektedir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda Türkiye'nin sahip olduğu biyolojik çeşitliliğin ve genetik kaynakların araştırılması, korunması, değerlendirilmesi ile ekonomik değer kazandırılması çalışmalarının hızlandırılmasına yönelik hedef belirlenmiştir. UÇES'de belirlenen alt amaçlardan biri ise, ülkenin doğal flora ve faunası ile bunların ekosistemlerinin sürdürülebilir kalkınma ve koruma-kullanma dengesi esas alınarak geliştirilmesiyle biyolojik çeşitlilik kaybının önlenmesidir. Aynı şekilde UÇEP ile Türkiye'nin taraf olduğu Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi kapsamında hazırlanan Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı (UBSEP)'nda da Türkiye'nin biyolojik zenginliğinin akılcı şekilde korunmasına yönelik temel yaklaşımlar ortaya konulmuştur. Söz konusu tüm yaklaşımlar dikkate alınarak bölgede "Doğal kaynakların korunmasını ve sürdürülebilir kullanımını sağlamak" amacının gerçekleştirilmesine yönelik 2 hedef ile 8 strateji ortaya konulmuştur. Çalışmalar öncelikle nesli tehlike altında olan türler ile endemik ve nadir türlerin bulunduğu alanlar ile doğa koruma alanlarında yoğunlaştırılacaktır.

Hedef 1.

Biyolojik çeşitliliğin koruma kullanma dengesinin sağlanması

UBSEP'de orman biyolojik çeşitliliğinin korunması ve bileşenlerinin sürdürülebilir kullanımı için etkin bir izleme, yönetim ve eşgüdüm sisteminin kurulmasına ilişkin amaç yer almakta ve nesli tehdit altında olan türlerin belirlenmesi, korunması ve izlenmesine ilişkin çalışmalara da öncelik verilmektedir.

Bölgede özellikle Aydın'da bulunan biyolojik çeşitliliğe oranla korunan alanlar yetersiz kalmakta ve bu duruma Aydın İl Çevre Durum Raporlarında da dikkat çekilmektedir. Bu kapsamda koruma-kullanım dengesinin gözetileceği yeni koruma alanlarının belirlenmesine yönelik çalışmalar önem taşımaktadır. Bununla birlikte ulusal ölçekli çalışmalarda ortaya konulan yaklaşımlar dikkate alınarak, bölgedeki milli park, tabiatı koruma alanı, tabiat anıtı, özel çevre koruma alanı gibi alanlarda koruma etkinliğinin artırılması biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilirliği açısından önem taşımaktadır.

Strateji 1.

Tohum gen bankası kurulacaktır.

Strateji 2.

Caretta caretta deniz kaplumbağası, Yumuşak Kabuklu Nil kaplumbağası ve Akdeniz foku gibi nesli tehlike altında olan canlılar ile sığla ağacı gibi endemik bitkilerin koruma düzeyi artırılabilecektir.

Strateji 3.

Biyolojik çeşitliliğin değişiminin izlenmesine ilişkin çalışmalara destek verilecektir.

Strateji 4.

Orman varlığı korunacak ve artırılabilecektir.

Strateji 5.

Doğa koruma alanlarının sayısı ve var olanların yönetim etkinliği artırılabilecektir.

Strateji 6.

Biyolojik çeşitlilik üzerindeki baskı ve tehditlerin önlenmesi veya mümkün olan en alt seviyeye indirilmesi için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

Hedef 2.

Deniz çevresinin korunması ve deniz kirliliğinin önlenmesi

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda kıyı ve iç su balıkçılığının doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı çerçevesinde sürdürülmesine ilişkin bir hedef yer almaktadır. UBÇES'de kıyı ve deniz biyoçeşitliliğinin korunması, su ürünleri stoklarının sürdürülebilir kullanımı ve tespitine ilişkin hedefler ortaya konulmaktadır.

Bölge su ürünleri yetiştiriciliğinde ülkenin önde gelen bölgesidir. Bununla birlikte önemli bir denizel kaynağa sahiptir. Söz konusu potansiyelin belirlenmesi, envanterinin çıkarılması ve su ürünleri avcılığının bu kapsamda yönlendirilmesi gerekmektedir. Aşırı ve bilinçsiz avcılık denizel kaynaklar üzerinde baskı oluşturmaktadır ve su ürünleri stoklarını olumsuz etkilemektedir. Deniz kirliliği denizel kaynakları tehdit eden bir diğer sorundur. Gemi kaynaklı deniz kirliliğini azaltmak üzere gemi atık alım tesislerinin sayısı ile kapasitesinin ihtiyaç doğrultusunda artırılması gerekmektedir. Deniz çevresinin korunması ve deniz kirliliğinin önlenmesi; denizel kaynakların sürdürülebilir kullanımı, balıkçılık, turizm, su ürünleri işleme sanayi gibi bölge için önem taşıyan ekonomik faaliyetlerin devam ettirilebilmesi ve bölge halkının yaşam kalitesi açısından önem taşımaktadır.

Strateji 1.

Liman ve marinalarda atık alım, ayrıştırma ve depolama tesisleri kurulacak ve var olan tesislerin altyapılarının geliştirilmesi için çalışmalar yapılacaktır.

Strateji 2.

Yasa dışı ve aşırı su ürünleri avcılığı önlenecektir.

Mavi Yengeç

Köyceğiz

	AMAÇLAR	HEDEFLER	STRATEJİLER
SAĞLIKLI VE YAŞANILIR ÇEVRE	Yenilenebilir enerji kullanımını yaygınlaştırmak	Yenilenebilir enerji kaynaklarının potansiyelinin ortaya çıkarılması	Bölgedeki yenilenebilir enerji potansiyeli envanteri hazırlanacak ve yatırım için fizibilite çalışmaları yapılacaktır. Bölgedeki üniversitelerde yenilenebilir enerji araştırmaları yapılabilmesi için Ar-Ge merkezleri kurulacak ve mevcut merkezlerin güçlendirilmesi sağlanacaktır.
		Yenilenebilir enerjinin sektörlerde ve günlük yaşamda kullanımına yönelik altyapı çalışmalarının hızlandırılması	Bölgede yenilenebilir enerji makine ve ekipman üretimi desteklenecektir. Yenilenebilir enerji kaynaklarının günlük yaşamda kullanımı yaygınlaştırılacaktır. Yenilenebilir enerjinin ısıtma ve aydınlatma başta olmak üzere tarım, turizm ve sanayi sektörlerinde kullanımı desteklenecektir.
	Sürdürülebilir atık su ve atık yönetimini sağlamak	Sürdürülebilir atık su yönetiminin sağlanması	Belediyelerin atık su yönetim sistemleri kurulacak, var olanların kapasiteleri arttırılacak ve altyapıları güçlendirilecektir. Kırsal alanda su temini ve kanalizasyon altyapısı kuvvetlendirilecektir. Zeytinyağı ve tekstil başta olmak üzere sanayi işletmelerinde arıtma tesislerinin kurulması, var olan tesislerin iyileştirilmesi ve etkin kullanımı sağlanacaktır. Deponi sahalarında sızıntı suyu arıtma tesisleri kurulacak ve mevcut tesisler iyileştirilecektir. Yüksek bor içerikli termal suların kaçak deşarjının önlenmesine yönelik sistemler desteklenecektir.
		Katı ve tehlikeli atık yönetimi etkinliğinin artırılması	Düzenli katı atık depolama tesisleri kurulacak ve var olan tesisleri yenileme çalışmaları desteklenecektir. Hizmet Birliği Modeli'nin gerçekleştirilmesinde belediyelerin altyapı çalışmaları desteklenecektir. Tehlikeli atık envanteri çıkarılacaktır. Tehlikeli ve tıbbi atıkların insan ve çevre sağlığına zarar vermeyecek şekilde bertaraf edilmesine yönelik sistemler desteklenecektir.
		Geri dönüşüm faaliyetlerinin artırılması	Bölgede atıkların kaynağında ayrıştırılmasına yönelik gerekli bilinç oluşturulacaktır. Şehir merkezlerinden başlayarak geri dönüşüm için gerekli altyapı bölge genelinde yaygınlaştırılacaktır. Geri dönüşüm tesisleri kurularak toplanan atıklar ekonomiye yeniden kazandırılacaktır.
	Hava kirliliğini önlemek ve hava kalitesini yükseltmek	Evsel ısınma ve sanayi kaynaklı hava kirliliğinin önlenmesi	Evsel ısınma ve sanayide jeotermal enerji ve diğer çevre dostu kaynakların kullanımı yaygınlaştırılacaktır. Sanayilerde baca gazı arıtma sistemlerinin etkin kullanımı sağlanacaktır.
	Doğal kaynakların korunmasını ve sürdürülebilir kullanımını sağlamak	Biyolojik çeşitliliğin koruma kullanma dengesinin sağlanması	Tohum gen bankası kurulacaktır. Caretta caretta deniz kaplumbağası, Yumuşak Kabuklu Nil kaplumbağası ve Akdeniz foku gibi nesli tehlike altında olan canlılar ile sığla ağacı gibi endemik bitkilerin koruma düzeyi arttırılacaktır. Biyolojik çeşitliliğin değişiminin izlenmesine ilişkin çalışmalara destek verilecektir. Orman varlığı korunacak ve arttırılacaktır. Doğa koruma alanlarının sayısı ve var olanların yönetim etkinliği arttırılacaktır. Biyolojik çeşitlilik üzerindeki baskı ve tehditlerin önlenmesi veya mümkün olan en alt seviyeye indirilmesi için gerekli çalışmalar yapılacaktır.
		Deniz çevresinin korunması ve deniz kirliliğinin önlenmesi	Liman ve marinalarda atık alım, ayrıştırma ve depolama tesisleri kurulacak ve var olan tesislerin altyapılarının geliştirilmesi için çalışmalar yapılacaktır. Yasadışı ve aşırı su ürünleri avcılığı önlenecektir.

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı
TR32 Düzey 2 Bölgesi
(Aydın - Denizli - Muğla)
2010 - 2013 Bölge Planı

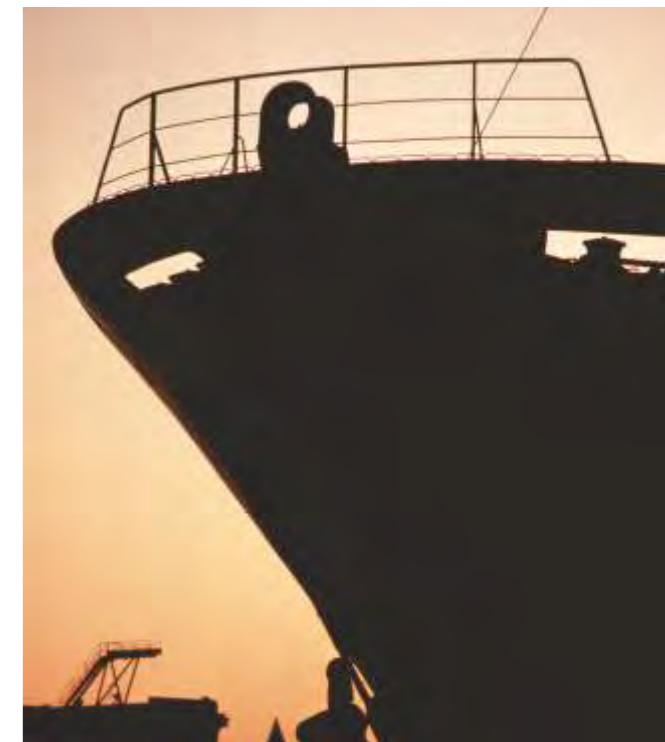
5

Gelişme Eksenleri, Amaç, Hedef ve Stratejiler
5.5 İYİLEŞTİRİLMİŞ ALTYAPI ve AFET YÖNETİMİ

Altyapı olanaklarının yetersizliği bölgelerin ve dolayısıyla ülkelerin gelişmesi ve kalkınmasındaki önemli engellerden biridir. Ulaşım, üretimden günlük yaşama kadar her aşamada ulusal ve küresel ölçekte rekabet gücünü etkileyici faktörlerden biridir. Bunun yanı sıra, kent ekonomisine ve kentlilerin toplumsal yaşamına yadsınamaz bir katkı sağlamaktadır. Ancak gelişmiş ülkelerdeki çeşitliliğin aksine, ülkede taşımacılık özellikle kara yolu üzerinde yoğunlaşmıştır ve bu durum taşımacılık türleri arasında dengesizliğe; ekonomik, hızlı ve güvenli taşımacılığın sektöre uğramasına yol açmaktadır. Bölgede de ülke genelinde olduğu gibi kara yolu taşımacılığı en yoğun taşımacılık türü olarak göze çarpmaktadır. Afetlerin zamanında alınan tedbirler ile önlenmesi ya da zararının en aza indirilmesi ise mevcut riskin artmasını önlemek ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması noktasında önem taşımaktadır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda "Rekabet Gücünün Artırılması" eksenindeki ulaştırma altyapısının geliştirilmesi ve ulusal planlarda yer alan afet yönetiminin iyileştirilmesi yönünde oluşturulan amaçlar dikkate alınarak, bölgenin ulaşım altyapısının ve afet yönetiminin güçlendirilmesine yönelik 2 amaç, 5 hedef ve 17 strateji belirlenmiştir.

AMAÇ 1.

Ulaştırma Kapasitesini Yükseltmek

Sanayi, tarım ve turizm faaliyetlerinin yoğun olarak gerçekleştirildiği bölgede ulusal ve uluslararası ulaşım ağlarının güçlendirilmesi, bölgesel kalkınmanın desteklenmesi ve rekabet gücünün artırılması yönünde yadsınamaz öneme sahiptir. Son 30 yılda kara yolu yolcu ve yük taşımacılığında diğer türler ile yapılan taşımacılıklara kıyasla hızlı bir gelişme olmuş, bu dengesiz gelişmenin sonucu olarak kara yolu taşımacılığının payı hızla artmıştır. Bölgede ülke genelinde olduğu gibi ulaşım kara yolu ağırlıklı olarak gerçekleştirilmektedir. Bu durum ulaştırma türlerinde dengesiz bir dağılıma neden olmakta ekonomik, hızlı ve güvenli taşımacılığı sekteye uğratmaktadır.

Ulaştırma Bakanlığı Stratejik Planı'nda kombine taşımacılığı yaygınlaştırmaya yönelik olarak kurulması planlanan 11 adet lojistik köy arasında Kaklık/Denizli de bulunmaktadır. Kombine taşımacılığı geliştirmeye yönelik bir başka hedef olarak belirlenen tüm ana limanların kara yolu ve demir yolu bağlantılarını tamamlamak hedefi kapsamında Güllük Limanı'na demir yolu bağlantısı yapılmasına ilişkin çalışmalar planlanmaktadır. Ulusal İklim Değişikliği Strateji Belgesi'nde de yük ve yolcu taşımacılığında % 2 olan demir yolu ve deniz yolu payının artırılmasına ve ulaşımında enerji verimliliğini artıracak uygulamalar geliştirilmesine ilişkin tutum belirlenmiştir.

Ulaşım sistemindeki dengesizliğin giderilmesi için kara yolu yerine demir yolu ve deniz yolu ulaşımı bölgede özendirilmelidir. Bölgede Türkiye'nin en eski demir yolu hattı bulunmasına rağmen demir yolu ulaşımının istenilen düzeyde gelişmediği görülmektedir. Bölgede son zamanlarda ulaşımında demir yolunun payının artırılmasına yönelik birçok demir yolu iyileştirme projesinin sürdürülmesi olumlu gelişmelerdendir. Deniz yolu taşımacılığının diğer taşımacılık yöntemlerine göre ucuzluğu ve uluslararası ticaretteki yaygınlığı bölgenin bu konudaki potansiyelinin artırılması için önemli bir itici güçtür. Bunun yanı sıra ülke ve bölge ekonomisine değer katacak, dış ticarete olumlu yansımaları olacak kombine taşımacılık faaliyetlerinin bölgede yaygınlaştırılması yoluna gidilecektir. Bu kapsamda 4 hedef ve 13 strateji belirlenmiştir.

Hedef 1.

Mevcut kara yolu ile demir yolu altyapısının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi

Bölgede güvenli, hızlı ve ekonomik taşımacılığı geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılması hedeflenmektedir. Demir yolu taşımacılığının daha düşük maliyetli olması, kara yollarının trafik yükünü azaltması ve çevreye olan olumsuz etkisinin azlığı dikkate alınarak bölgedeki demir yolu altyapısı geliştirme ve iyileştirme çalışmaları gerçekleştirilecek ve tamamlanacaktır. Mevcut kara yollarının durumunun ihtiyaç doğrultusunda iyileştirilerek, trafik kaza riskinin düşürülmesi ve daha güvenli ulaşım sağlanması yönündeki çalışmalara destek olunacaktır.

Strateji 1.

Aydın-Denizli otoyolunun tamamlanması sağlanacaktır.

Strateji 2.

Denizli-Muğla arası bölünmüş yol çalışmaları tamamlanacaktır.

Strateji 3.

Kırsal alanda tarımsal üretim yolları ile köy yolları güçlendirilecektir.

Strateji 4.

Projelendirilen Denizli-Aydın-Çine-Yatağan-Güllük demir yolu projesi tamamlanacaktır.

Strateji 5.

Denizli-Antalya arasında hızlı tren projesi hayata geçirilecektir.

Hedef 2.

Bölgede sivil havacılığın geliştirilmesi

Denizli'de 1, Muğla'da 2 ve Aydın'da 1 olmak üzere bölgede toplam 4 havaalanı mevcuttur. Bölgedeki hava yolu taşımacılığının % 98'i Muğla'da bulunan Bodrum-Milas ve Dalaman havalimanlarında gerçekleştirilmektedir. Denizli'de bulunan Çardak Havaalanı'nın konumu ve ulaşım ağlarının yetersizliği göze çarpmaktadır. Kullanıcılar hava yolu yerine kara yolunu tercih etmekte, bu durum özellikle şehrin giriş ve çıkışlarında trafik yoğunluğuna neden olmaktadır. Aydın Çıldır Havaalanı ise küçük çapta helikopter ve uçak inişleri ile askeri amaçlı olarak hizmet vermektedir. Şu durumda bölgenin ulusal stratejilerde de yer alan ulaşım ağlarında çeşitliliğin ve dengeğin sağlanması ile bölgesel hava taşımacılığının geliştirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bu ihtiyaç doğrultusunda, Çıldır Havaalanı'nın potansiyeli geliştirilerek kargo taşımacılığına açılacaktır. Bölgenin ihtiyacını karşılayacak Nazilli-Denizli arasında ve Didim ile Marmaris'te havaalanı yapılması yönünde fizibilite çalışmaları gerçekleştirilecektir.

Strateji 1.

Çıldır Havaalanı'nın potansiyeli geliştirilerek kargo taşımasına açılacaktır.

Strateji 2.

Nazilli - Denizli arasında havalimanı fizibilite çalışması gerçekleştirilecektir.

Strateji 3.

Didim ve Marmaris'te turizme yönelik havaalanı fizibilite çalışmaları gerçekleştirilecektir.

Hedef 3.

Bölgedeki mevcut liman ve marinaların altyapılarının iyileştirilmesi

Ulaştırma Bakanlığı Stratejik Planı'nda sanayi, turizm, enerji ve tarım sektörlerinin ulusal ve uluslararası deniz yolu taşımacılığı ihtiyacını karşılamak üzere mevcut yat bağlama ve limanların yük elleçleme kapasitesini artırmaya, balıkçı barınakları projelerinin programlanmasını etkin hale getirmeye ve ihtiyaca yönelik yatırımların daha kısa sürede tamamlanmasını sağlamaya yönelik hedef belirlenmiştir.

Strateji 1.

Bölgedeki kruvaziyer taşımacılığın geliştirilmesi ve marinaların kurulmasına yönelik çalışmalar desteklenecektir.

Strateji 2.

Mevcut limanların ve marinaların su, elektrik ve iletişim altyapısı güçlendirilecektir.

Hedef 4.

Lojistik altyapısının geliştirilmesi

Ulaştırmadaki etkinlik lojistik sektörünün performansını etkileyen başlıca etmendir. Bölgede taşımacılık faaliyetlerinde kara yolu taşımacılığı birinci sırayı almaktayken deniz yolu ve hava yolu taşımacılığının payı oldukça düşük olup taşımacılık ağları arasında istenilen ölçüde entegrasyon bulunmamaktadır. Bu durum, Güllük Limanı başta olmak üzere bölgedeki diğer limanların mevcut kapasiteleri dâhilinde kullanımını sektöre uğratmaktadır. Ayrıca bölgede ürünlerin kalitesini ve emniyetini sağlayıp ticaretini kolaylaştırmak amacıyla lisanslı depoculuk faaliyetlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Ulaştırma Ana Planı Stratejisi'nde ve Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda limanların kara yolu ve demir yolu bağlantılarının oluşturulması gereğine vurgu yapılmıştır. Bu kapsamda, Kaklık'ta bulunan demir yolu lojistik merkezinin eksiklikleri tamamlanarak etkin şekilde kullanımı sağlanacak ve bölgede kombine taşımacılık faaliyetleri geliştirilecektir. Bunun yanı sıra bölgedeki ihtiyacı karşılamak amacıyla lisanslı depoculuk faaliyetleri desteklenecektir.

Strateji 1.

Bölgede lisanslı depoculuk faaliyetlerinin gerçekleştirilmesine destek verilecektir.

Strateji 2.

Kaklık'ta demir yolu lojistik merkezine ilişkin kalan eksikler tamamlanarak kullanımı etkinleştirilecektir.

Strateji 3.

Bölgede kombine taşımacılık faaliyetleri geliştirilecektir.

AMAÇ 2.

Afet Yönetim Etkinliğini Artırmak

Türkiye'nin bir afet ülkesi olması da göz önüne alındığında afet riskine karşı afet yönetim sistemlerinin etkinliğinin artırılması gereği yadsınamaz bir gerçektir. Yaşam kalitesi yüksek alanların yaratılmasında afet yönetiminde proaktif ve bütüncül yaklaşımlar oldukça önemlidir. Bölgenin 1. derecede deprem bölgesi olması ve diğer doğal afetlere ilişkin risk taşıması nedeniyle de bu amaç dahilinde 1 hedef ve 4 strateji belirlenmiştir.

Hedef 1.

Afetlere hazırlık ve müdahale kapasitesinin geliştirilmesi

Bölgenin 1. derece deprem bölgesi oluşu ile heyelan, sel, orman yangınları gibi pek çok afet riskiyle karşı karşıya olması afet yönetimi kapasitesinin güçlendirilmesi gereğini açıkça gözler önüne sermektedir. Bu hedef doğrultusunda afet koordinasyon merkezleri güçlendirilecek ve afet riski yüksek alanlarda altyapı ve üstyapı kuvvetlendirilecektir. Afet yönetiminde bütüncül bir yaklaşımın uygulanabilmesi amacıyla kurumsal anlamda iyileştirmelerin yanı sıra doğal afetlerle ilgili olarak halkı bilinçlendirme faaliyetleri de herhangi bir olumsuzluk anında panik nedeniyle yaşanacak can ve mal kaybının azaltılması için önemlidir.

Strateji 1.

Afet koordinasyon merkezlerinin imkân ve kabiliyetleri güçlendirilecektir.

Strateji 2.

Afet riski yüksek alanlarda altyapı ve üstyapı kuvvetlendirilecektir.

Strateji 3.

Doğal afetlerle özellikle depremle ilgili halkı bilinçlendirme faaliyetleri gerçekleştirilecektir.

Strateji 4.

Afet Bilgi Sisteminin etkin kullanımı sağlanacaktır.

AMAÇLAR	HEDEFLER	STRATEJİLER
İYİLEŞTİRİLMİŞ ALTYAPI VE AFET YÖNETİMİ	Mevcut kara yolu ile demir yolu altyapısının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi	<p>Aydın-Denizli otoyolunun tamamlanması sağlanacaktır.</p> <p>Denizli-Muğla arası bölünmüş yol çalışmaları tamamlanacaktır.</p> <p>Kırsal alanda tarımsal üretim yolları ile köy yolları güçlendirilecektir.</p> <p>Projelendirilen Denizli-Aydın-Çine-Yatağan-Güllük demir yolu projesi tamamlanacaktır.</p> <p>Denizli-Antalya arasında hızlı tren projesi hayata geçirilecektir.</p>
	Ulaştırma kapasitesini yükseltmek	<p>Çıldır Havaalanı'nın potansiyeli geliştirilerek kargo taşımaya açılacaktır.</p> <p>Nazilli - Denizli arasında havalimanı fizibilite çalışması gerçekleştirilecektir.</p> <p>Didim ve Marmaris'te turizme yönelik havaalanı fizibilite çalışmaları gerçekleştirilecektir.</p>
	Bölgedeki mevcut liman ve marinaların altyapılarının iyileştirilmesi	<p>Bölgedeki kruvaziyer taşımacılığın geliştirilmesi ve marinaların kurulmasına yönelik çalışmalar desteklenecektir.</p> <p>Mevcut limanların ve marinaların su, elektrik ve bilişim altyapısı güçlendirilecektir.</p>
	Lojistik altyapısının geliştirilmesi	<p>Bölgede lisanslı depoculuk faaliyetlerinin gerçekleştirilmesine destek verilecektir.</p> <p>Kaklık'ta demir yolu lojistik merkezine ilişkin kalan eksikler tamamlanarak kullanımı etkinleştirilecektir.</p> <p>Bölgede kombine taşımacılık faaliyetleri geliştirilecektir.</p>
Afet yönetim etkinliğini artırmak	Afetlere hazırlık ve müdahale kapasitesinin geliştirilmesi	<p>Afet koordinasyon merkezlerinin imkân ve kabiliyetleri güçlendirilecektir.</p> <p>Afet riski yüksek alanlarda altyapı ve üstyapı kuvvetlendirilecektir.</p> <p>Doğal afetlerle özellikle depremle ilgili halkı bilinçlendirme faaliyetleri gerçekleştirilecektir.</p> <p>Afet Bilgi Sisteminin etkin kullanımı sağlanacaktır.</p>

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı
TR32 Düzey 2 Bölgesi
(Aydın - Denizli - Muğla)
2010 - 2013 Bölge Planı

5

Gelişme Eksenleri, Amaç, Hedef ve Stratejiler

5.6 GELİŞME EKSENLERİ, AMAÇ, HEDEF ve STRATEJİLERİN ÜST ÖLÇEKLİ PLANLARLA İLİŞKİSİ

MARKALAŞMA ve YENİLİKÇİLİK			
AMAÇLAR	ÜST ÖLÇEKLİ PLAN/BELGE/ STRATEJİLER	GELİŞME EKSENİ/ STRATEJİK AMAÇ	ÖNCELİK
Bölge ürünlerini markalaştırarak pazarlamak	Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)	Bölgesel gelişmenin sağlanması	Yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayalı gelişmenin sağlanması, yerel düzeyde kurumsal kapasitenin artırılması
	Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013)	Ekonominin geliştirilmesi ve iş imkânlarının artırılması	Kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi
Sektörlere yönelik Ar-Ge ve yenilikçilik çalışmaları yapmak	Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)	Rekabet gücünün artırılması	Ar-Ge ve yenilikçiliğin geliştirilmesi Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaştırılması Sanayi ve hizmetlerde yüksek katma değerli üretim yapısına geçişin sağlanması tarımsal yapının etkinleştirilmesi
	Bilgi Toplumu Stratejisi (2006-2010)	Ar-Ge ve yenilikçiliğin geliştirilmesi	Araştırma kapasitesinin geliştirilmesi Reel sektörün rekabet gücünün artırılması için Ar-Ge ve yenilik bilincinin ve üniversite-sanayi iş birliğinin geliştirilmesi Toplam Ar-Ge harcamalarının ve bu harcamalar içinde özel kesimin payının artırılması
		Bilgi ve iletişim teknolojilerinin iş dünyasına nüfuzu	Tüm sektörlerde işletmelerin bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımının yaygınlaştırılması Öncelikli sektörlerde mal ve hizmet üretim süreçlerinde verimlilik artışı sağlayacak özel bilgi teknolojileri uygulamaları ile işletmelerde rekabet gücünün artırılması
	Ulusal Yenilik Stratejisi (2008-2010)	Teşebbüs, verimlilik ve yenilik	Yenilikle ilgili farkındalık yaratmak ve yeniliği geliştirecek uygun bir iş ortamı oluşturmak Firmaların yeniliğini, araştırma alanında iş birliğini ve araştırmanın ticarileştirilmesi gelecekte etkin olacak sanayi dallarında yeni teknolojilerin geliştirilmesini desteklemek
		Altyapı ve ortamlar	Teknoparkların geliştirilmesi ve erişilebilir hale getirilmesi
	Türkiye Sanayi Politikası	Teknolojik kapasitenin ve Ar-Ge'nin geliştirilmesi	Sanayinin teknoloji kapasitesinin geliştirilmesi amacıyla, üniversite sanayi iş birliğinin geliştirilmesi, Teknoloji Destek ve Geliştirme Merkezleri, Yeni Teknoparklar ve Teknoloji Enstitülerinin kurulması teşvik edilecektir. Ayrıca mevcut Ar-Ge destekleri artırılabilecektir. Üniversiteler ile kamu ve özel sektörün bilimsel ve teknolojik altyapısının bütünleştirilmesi ve geliştirilmesi, KOBİ'lerin yeni ve ileri teknolojilere uyum sağlamaları, yeni ürün ve üretim süreçlerinin geliştirilmesi amacıyla teknoloji geliştirme bölgeleri kurulacaktır. İşletmelerin yenilik yapabilme nitelikleri, eğitim ve uluslararası işbirliği yoluyla geliştirilecektir. Üniversitelerle kamu ve özel sektörün işbirliğiyle yürütülecek ortak Ar-Ge faaliyetleri özendirilecektir.
		KOBİ'lerin ve girişimciliğin geliştirilmesi	KOBİ'lerin patent ve endüstriyel tasarım başvurularının artırılması amacıyla eğitim ve destek faaliyetleri yoğunlaştırılacaktır

SEKTÖRLERİN REKABET GÜCÜ

AMAÇLAR	ÜST ÖLÇEKLİ PLAN/BELGE/ STRATEJİLER	GELİŞME EKSENİ/ STRATEJİK AMAÇ	ÖNCELİK
Tarım, sanayi ve turizm sektörlerinde verimliliği ve çeşitliliği artırmak	Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)	Rekabet gücünün artırılması	Tarımsal yapının etkinleştirilmesi
			Sanayi ve hizmetlerde yüksek katma değerli üretim yapısına geçişin sağlanması
			Eğitimin işgücü talebine duyarlı hale getirilmesi
			İş ortamının iyileştirilmesi
	Turizm Eylem Planı (2007-2013)	Turizmin çeşitlendirilmesi	Sağlık turizmi ve termal turizm
			Tanıtım ve pazarlama
			Planlama
			Destinasyon bazında planlama
			Stratejik planlama
			Kentsel ölçekte markalaşma
			Mimari düzenlemeler
			Turizm kentleri
			Datça eko-turizm kenti
			Turizm gelişim bölgeleri
Aphrodisias KTKGB			
İç turizm			
Alternatif turizm			
Araştırma geliştirme			
Markalaşma			
Yatırım			
Yabancı yatırımcılara yönelik düzenlemeler			
Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013)	Ekonominin geliştirilmesi ve iş imkânlarının artırılması	Kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi	
Türkiye Sanayi Politikası	Sektörel politikalar	Tekstil sektöründe; 2005 yılında dünya dokuma ve giyim ticaretinin serbestleşmesiyle daha da artacak olan rekabet ortamında, rekabet edebilirliğin korunması, var olan atıl kapasitenin kullanılması ve pazar çeşitlendirmesi yoluyla dünya pazarlarından daha çok pay alınması amacıyla, tasarıma, koleksiyon tipi üretime, tanıtım ve pazarlama faaliyetlerine ağırlık verilecektir.	
		Kısa dönemde marka oluşturmanın güçlüğü göz önüne alınarak, ilk etapta kaliteli Türk Malı imajı yaratılması önem arz etmektedir.	
		İmalat sanayinde, bilgi ve iletişim teknolojileri başta olmak üzere Ar-Ge, yeni ürün ve teknoloji geliştirme, çevre koruma, küçük ve orta boy işletmelerin gelişmesi, istihdam yaratma ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasına yönelik yatırımları desteklenecektir.	

AMAÇLAR	ÜST ÖLÇEKLİ PLAN/BELGE/ STRATEJİLER	GELİŞME EKSENİ/ STRATEJİK AMAÇ	ÖNCELİK
Sektörlerin altyapısını güçlendirmek	Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)	Rekabet gücünün artırılması	Enerji ve ulaştırma altyapısının geliştirilmesi
			Kalite belgelendirme ve toplam kalite yönetimi faaliyetleri, verimlilik ve rekabet gücünü yükseltme etkileri nedeniyle, uluslar arası uygulamalar çerçevesinde devlet yardımları ile desteklenecektir.
	Türkiye Sanayi Politikası	Kalite ve verimliliğin artırılması	İşletmelerin Organize Sanayi Bölgelerinde, Endüstri Bölgelerinde ve Sanayi Sitelerinde kümeleşmesinin teşvik edilmesi için yeni politika ve stratejiler geliştirilecektir.
			Organize sanayi bölgeleri, sanayi siteleri ve endüstri bölgeleri
			Sektörel politikalar
	Turizm Eylem Planı (2007-2013)	Mevcut turizm alanlarının rehabilitasyonu	Gıda güvenilirliğinin sağlanması amacıyla kamunun denetim altyapısı ve hizmetlerinin iyileştirilmesi sağlanacaktır.
			Altyapı birlikleri
			Hizmet kalitesi
			Kalite anlayışı bilincini oluşturmak
	Eğitim	Akademik eğitim ve turizm sektörüne nitelikli eleman yetiştirecek mesleki eğitimin bir arada geliştirilmesi	
Ulaşım ve altyapının güçlendirilmesi	Turizm potansiyeli yüksek alanlarda altyapı eksikliğinin giderilmesi / Ülkemizin deniz turizminde hak ettiği payı alması / Marka kentlerdeki altyapı		
Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013)	Ekonominin geliştirilmesi ve iş imkânlarının artırılması	Tarım ve gıda sektörlerinin rekabetçi bir yapıya kavuşturulması	

SOSYAL KALKINMA ve KÜLTÜREL GELİŞME

AMAÇLAR	ÜST ÖLÇEKLİ PLAN/BELGE/ STRATEJİLER	GELİŞME EKSENİ/ STRATEJİK AMAÇ	ÖNCELİK
İstihdam olanaklarını geliştirerek iş gücüne katılımı artırmak	Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)	İstihdamın artırılması	İş gücü piyasasının geliştirilmesi Eğitimin iş gücü talebine duyarlılığının artırılması Aktif iş gücü politikalarının geliştirilmesi
	Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu (2005-2015)	Kadınların konumunu güçlendirmek ve toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirmek	Tarım dışı sektörlerde ücretli olarak çalışan kadınların oranının yükseltilmesi Kadınlar ve gençler de dâhil olmak üzere herkes için insan onuruna yaraşır iş yaratmak ve tam verimli istihdamı sağlamak
	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2009-2013 Stratejik Planı	Çalışma hayatı, istihdam ve sosyal güvenlik alanında AB'ye uyumu ve ulusal ve uluslararası etkinliği artırmak	Katılım öncesi Mali Yardım Aracının İnsan Kaynakları Gelişimi Bileşeninin Yönetim Birimi olarak işlemler, kayıtlı istihdamın artırılması, yoksulluğun azaltılması, kadın-erkek eşitliğinin sağlanması gibi sosyal politika ve istihdam alanında belirlenmiş hedeflere yönelik olarak etkin biçimde sürdürülecek.
	Millî Eğitim Bakanlığı Stratejik Planı (2009-2013)	Mesleki ve teknik orta öğretim	Küresel rekabette sektörlerin gücünü artırmak ve daha nitelikli insan gücü yetiştirmek amacıyla; sektörle işbirliği gelişmiş, esnek ve modüler program çeşitliliğine sahip, teknolojik altyapısı güçlü ve daha çok talep edilen bir mesleki teknik eğitim yapısına ulaşmak
Sosyal altyapıyı geliştirerek yaşam kalitesini yükseltmek	Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)	Beşeri gelişme ve sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi	Eğitim sisteminin geliştirilmesi Sağlık sisteminin etkinleştirilmesi
	Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu (2005-2015)	Herkesin temel eğitim almasını sağlamak	2015 yılına kadar dünyanın her yerindeki kız ve erkek çocukların ilköğretim hakkından eksiksiz yararlanması
	Millî Eğitim Bakanlığı Stratejik Planı (2009-2013)	Okul öncesi eğitim	Okul öncesi eğitimi yaygınlaştırarak çağ nüfusunun temel yaşam becerilerini öğrenmesini, ilköğretime hazırlanmasını, elverişsiz çevreden gelen çocuklar için ortak bir yetiştirme ortamı oluşturulmasını, Türkçenin doğru ve güzel konuşulmasını sağlamak
	Sağlık Bakanlığı Stratejik Planı (2010-2014)	Halkın sağlık düzeyini yükseltmek ve geliştirmek	İhtiyaç duyulan sağlık hizmetinin güvenli ve kaliteli olarak sunulmasını sağlamak Sağlık hizmetlerinde insan odaklı yaklaşımı esas alarak hakkaniyeti gözetmek, ihtiyaçlara ve beklentilere cevap verebilirliği sağlamak
	Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)	Beşeri gelişme ve sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi	Gelir dağılımının iyileştirilmesi, sosyal içerme ve yoksullukla mücadele

AMAÇLAR	ÜST ÖLÇEKLİ PLAN/BELGE/ STRATEJİLER	GELİŞME EKSENİ/ STRATEJİK AMAÇ	ÖNCELİK
Kültürel altyapıyı geliştirmek	Türkiye'nin Katılım Süreci için AB Stratejisi 2010-2011 Eylem Planı	Sosyal hizmetler hakkında kanun tasarısı. Uyum sağlaması öngörülen AB mevzuatı: Avrupa sosyal içerme stratejisi	Kanunun amacı; korunmaya, bakıma, gelişmeye, destek ve yardıma ihtiyaç duyan birey, aile, grup ve topluma, kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişilerce sunulan sosyal hizmetlerin temel ilke ve esaslarıyla model ve niteliğini ayrıca sosyal hizmet uygulamalarına ilişkin rehberlik ve denetimin usul ve esaslarını belirlemektir.
	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu 2010-2014 Stratejik Planı	Sosyal hizmetlerde koruyucu ve önleyici çalışmalarını artırmak	Örgütlenme biçimini koruyucu ve önleyici çalışmaları artıracak şekilde yenilemek Koruyucu önleyici çalışmalar kapsamında halen sosyal hizmet desteği verilen bireye / aileye ek olarak, her yıl en az +175.000 birey ve aileye hizmet vermek
Kültürel altyapıyı geliştirmek	Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)	Beşeri gelişme ve sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi	Kültürün korunması ve geliştirilmesi ve toplumsal diyalogun güçlendirilmesi
	Kültür ve Turizm Bakanlığı 2010-2014 Stratejik Planı	Tarihi, doğal ve kültürel varlıklarımızı korumak, gelecek kuşaklara aktarmak ve evrensel kültüre katkıda bulunmak	Kültürel varlık ve değerlerimiz koruma altına alınarak gelecek kuşaklara aktarılması sağlanacaktır.
	Kültür ve Turizm Bakanlığı 2010-2014 Stratejik Planı	Ülkemizin önemli bir kültür, sanat, turizm merkezi haline gelmesini sağlamak	Kültür ve sanat değerlerimizi etkin bir şekilde tanıtmak, yaygınlaştırmak ve kültürler arası iletişime geçmek Yerel yönetimlerin yerel nitelikli kültür ile turizm hizmetlerinde etkin rol alması sağlanacaktır.

SAĞLIKLI ve YAŞANABİLİR ÇEVRE

AMAÇLAR	ÜST ÖLÇEKLİ PLAN/BELGE/ STRATEJİLER	GELİŞME EKSENİ/ STRATEJİK AMAÇ	ÖNCELİK
Yenilenebilir enerji kullanımını yaygınlaştırmak	Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)	Rekabet gücünün artırılması	Enerji ve ulaştırma altyapısının geliştirilmesi
	Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu (2005-2015)	Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması	Sürdürülebilir kalkınma ilkelerini ülke politikaları ve programları ile bütünleştirmek ve çevresel kaynakların yok oluşunu tersine çevirmek
Sürdürülebilir atık su ve atık yönetimini sağlamak	Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)	Rekabet gücünün artırılması	Çevrenin korunması ve kentsel altyapının geliştirilmesi
	Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu (2005-2015)	Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması	2015 yılına kadar güvenli içme suyuna ve temel atık sistemine erişimi olmayan nüfusun oranının yarı yarıya azaltılması
	Çevre ve Orman Bakanlığı Atık Su Arıtım Eylem Planı (2008-2012)	Havzalara göre eylem planı (Büyük Menderes Havzası ve Batı Akdeniz Havzası)	Atık su yönetiminin sağlanması
	Çevre ve Orman Bakanlığı AB Entegre Çevre Uyum Stratejisi (UÇES) (2007-2023)	Su sektörü	Yer altı, yüzey ve kıyı sularının kirliliği izlenecek, asgari düzeye indirilecek ve kirlenmesi önlenecektir. Kentsel atık su arıtma yönetmeliğine uygun olarak kanalizasyon sistemleri ve arıtma tesisleri kurulacaktır. Doğal su kaynaklarının ve ekosistemlerinin sürdürülebilir olarak kullanımı sağlanacaktır.
	Çevre ve Orman Bakanlığı AB Entegre Çevre Uyum Stratejisi (UÇES) (2007-2023)	Atık sektörü	Katı atıkların ekonomik koşullarda en aza indirilebilmesi için çevresel altyapı tesislerinin yapımı, bakımı, onarımı, yenilenmesi ve işletilmesinde ülke şartlarına en uygun teknolojiler tercih edilecek Tesislerin mümkün olan yerlerde mahalli idare birliklerini özendirerek şekilde yaygınlaştırılarak etkin işletilmesi sağlanacak
	Ulusal Çevre Eylem Planı (UÇEP)	Su kaynaklarının yönetimi	Su kaynaklarının korunması
	Ulusal Çevre Eylem Planı (UÇEP)	Çevre yönetiminin ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesi (Katı ve tehlikeli atıkların yönetimi)	Belediye kurumlarının güçlendirilmesi (gelir yaratmak, eylemleri eşgüdümüne kavuşturmak ve performansı ölçmek üzere) Tehlikeli ve tıbbi atıkların denetimi/imhası ve özel sektör katılımının bölgesel bazda ele alınması Geri kazanıma, yeniden kullanıma ve atıkların en aza indirilmesine yönelik teknolojilerin geliştirilmesi Yerel ve bölgesel idareler yanında, teknoloji geliştirme seçeneklerinin desteklenmesi için ulusal ölçekte bir kurumsal yapı oluşturulması
Hava kirliliğini önlemek ve hava kalitesini yükseltmek	Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)	Rekabet gücünün artırılması	Çevrenin korunması ve kentsel altyapının geliştirilmesi Enerji ve ulaştırma altyapısının geliştirilmesi
	Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu (2005-2015)	Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması	Sürdürülebilir kalkınma ilkelerini ülke politikaları ve programları ile bütünleştirmek ve çevresel kaynakların yok oluşunu tersine çevirmek
	Çevre ve Orman Bakanlığı AB Entegre Çevre Uyum Stratejisi (UÇES) (2007-2023)	Hava sektörü	Hava kalitesi hedefleri tanımlanacak ve oluşturulacaktır. Tanımlanmış metodlar ve kriterler baz alınarak hava kalitesi tayin edilecektir. Hava kalitesi hakkında yeterli bilgi toplanacak ve eşiklerin aşılması halinde halk bilgilendirilecektir.

AMAÇLAR	ÜST ÖLÇEKLİ PLAN/BELGE/ STRATEJİLER	GELİŞME EKSENİ/ STRATEJİK AMAÇ	ÖNCELİK
Yenilenebilir enerji kullanımını yaygınlaştırmak	Çevre ve Orman Bakanlığı AB Entegre Çevre Uyum Stratejisi (UÇES) (2007-2023)	Hava sektörü	Yakıt kalitesi iyileştirilecektir Hava kalitesinin iyileştirilmesine yönelik eylem planlarının uygulanması ve çevre dostu temiz teknolojilerin kullanılması sağlanacaktır.
	Ulusal Çevre Eylem Planı (UÇEP)	Enerji sektöründen kaynaklanan hava kirliliği	Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının desteklenmesi
Doğal kaynakların korunmasını ve sürdürülebilir kullanımını sağlamak	Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)	Rekabet gücünün artırılması	Çevrenin korunması ve kentsel altyapının geliştirilmesi
	Bin Yıl Kalkınma Hedefleri Raporu (2005-2015)	Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması	Sürdürülebilir kalkınma ilkelerini ülke politikaları ve programları ile bütünleştirmek ve çevresel kaynakların yok oluşunu tersine çevirmek
	Çevre ve Orman Bakanlığı AB Entegre Çevre Uyum Stratejisi (UÇES) (2007-2023)	Sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı, kirliliği önleyici tedbirlerin alınması, doğal kaynakların korunması, sürdürülebilir kalkınma (Doğa Koruma Sektörü)	Gelecek kuşakların ihtiyaçlarını gözeterek doğal kaynakların koruma/kullanma koşulları belirlenecek ve bu kaynaklara herkesin adil ve sağlıklı erişimini sağlayacak çevre yönetimine ulaşılabilecektir. Doğal flora ve fauna ile bunların ekosistemleri sürdürülebilir kalkınma ve koruma/kullanma dengesi esas alınarak geliştirilecek ve biyolojik çeşitlilik kaybı önlenecektir.
	Ulusal Çevre Eylem Planı (UÇEP)	Çevre yönetiminin ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesi (Biyoçeşitlilik)	Koruma alanlarının oluşturulması ve endemik türler için yönetim planlarının geliştirilmesi Yeni yaban hayatı alanları, kurtarma merkezleri üretme istasyonları ve arboretumlar oluşturulması Katı ve sıvı atık boşaltımının, su temininin, tarihsel, kültürel ve doğal değerlerinin korunmasının maliyetini turizmin çevre üzerindeki etkisinin içselleştirilmesi Güvenliğin sağlanmasına ve kirlilik denetimine ilişkin yaptırımların daha sıkı biçimde uygulanması ve belirli su yollarında acil durum hazırlık sistemlerini daha iyi geliştirip izleyerek, kirlilik sorununun ve deniz ulaştırmasından kaynaklanan risklerin daha etkili biçimde ele alınması
	Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı (UBSEP)	Biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımı	Biyolojik çeşitlilik unsurlarının belirlenmesi, korunması ve izlenmesi Biyolojik çeşitliliği oluşturan bileşenlerin, gelecek nesillerin ihtiyaçları da dikkate alınarak, kendini yenileme kapasitesine uygun yöntemlerle ve seviyede kullanımı Geleneksel bilgiler de dahil olmak üzere önemli genetik çeşitlilik unsurlarının belirlenmesi, korunması ve yararlanılması Orman biyolojik çeşitliliğinin korunması ve bileşenlerinin sürdürülebilir kullanımı için etkin bir izleme, yönetim ve eşgüdüm sisteminin kurulması Kıyı ve deniz biyolojik çeşitliliğinin korunması, kıyı ve deniz ekosistemlerinin sağladığı ekolojik işlevlerin devamlılığının sağlanması ve bu ekosistemlerin sürdürülebilir kullanımı için etkin yöntemler geliştirilmesi ve uygulanması

İYİLEŞTİRİLMİŞ ALTYAPI ve AFET YÖNETİMİ

AMAÇLAR	ÜST ÖLÇEKLİ PLAN/BELGE/ STRATEJİLER	GELİŞME EKSENİ/ STRATEJİK AMAÇ	ÖNCELİK
Ulaştırma kapasitesini yükseltmek	Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)	Rekabet gücünün artırılması	Enerji ve ulaştırma altyapısının geliştirilmesi
	Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)	Rekabet gücünün artırılması	Çevrenin korunması ve kentsel altyapının geliştirilmesi
	Ulaştırma Bakanlığı Stratejik Planı (2009-2013)	Ulaştırma sistemini; teknik ve ekonomik etkinlikte hizmet verecek, daha dengeli bir yapıya kavuşturmak	<p>Karayollarının geometrik ve fiziksel standartlarını iyileştirerek, ülkenin sosyal ve ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmak</p> <p>Hava yolu ulaşımını geliştirmek, yaygınlaştırmak ve ülkemizi uluslararası alanda bölgesel hava ulaşım merkezi haline getirmek, bu doğrultuda iç ve dış hatlarda yolcu trafiğini 2013 yılı sonunda yıllık 130 milyona yükseltmek, transit geçiş trafiğini artırmak; hava alanlarının raylı sistem ve diğer toplu taşıma sistemleri ile bağlantısını sağlamak</p> <p>Kombine taşımacılığı yaygınlaştırmaya yönelik olarak Halkalı, İspartakule (İstanbul), Köseköy (İzmit), Kaklık (Denizli), Eskişehir, Boğazköprü (Kayseri), Balıkesir, Yenice (Adana), Palandöken (Erzurum), Konya ve Uşak merkezlerinde toplam 11 adet lojistik köy kurmak</p> <p>Plan döneminde, mevcut demir yolu ağının 2.500 km'sini yenilemek</p> <p>Sanayi, turizm, enerji ve tarım sektörlerinin ulusal ve uluslararası deniz yolu taşımacılığı ihtiyacını karşılamak üzere; mevcut yat bağlama ve limanların yük elleçleme kapasitesini 2009-2013 döneminde iki kat artırmak, balıkçı barınakları projelerinin programlanmasını etkin hale getirmek ve idame yatırımları öncelikli olmak üzere ihtiyaca yönelik yatırımların daha kısa sürede tamamlanmasını sağlamak</p> <p>Kombine taşımacılığı geliştirmeye yönelik olarak; tüm ana limanların kara yolu ve demir yolu bağlantılarını tamamlamak</p> <p>Demir yolu yan sanayinin (hızlı tren setleri, ray, tekerlek, makas, travers, bağlantı elemanları vb.) geliştirilerek, yerli üretim oranlarını artırmak ve yurtdışına bağımlılıktan kurtulmak</p>
Afet yönetim etkinliğini artırmak	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Stratejik Planı (2010-2014)	Afet Yönetimi	<p>Afet sonrası bozunla sosyal hayatın ve fiziki çevrenin en kısa zamanda yeniden tesis edilmesini sağlamak</p> <p>Afet öncesi gerekli çalışmaları yürüterek doğal afet zararlarını en aza indirmek</p> <p>Tüm yapılarda standartlara uygun malzemelerin kullanımını sağlamak, yapı denetim sistemini geliştirerek etkin, izlenebilir ve sürekli hale getirmek</p> <p>Kentsel ve kırsal alanlarda düzensiz, riskli ve sağlıksız yapılaşma bölgelerinin planlı, nitelikli ve sağlıklı yerleşmelere dönüşümünü desteklemek</p>
	Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü	Afet Yönetimi	Doğal ve doğal olmayan afet durumlarında kişilerin kitlesel olarak hijyenik koşullarda gıdaya barınmaya ve sağlık hizmetlerine ulaşabilmesi için afet yönetimi konusunda faaliyet gösteren kurumlarla işbirliği yapılarak, bu hizmetlerin ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması için söz konusu kuruluşlarla koordinasyon içerisinde çalışılması sağlanacaktır.

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı
TR32 Düzey 2 Bölgesi
(Aydın - Denizli - Muğla)
2010 - 2013 Bölge Planı

5

Gelişme Eksenleri, Amaç, Hedef ve Stratejiler

5.7 GELİŞME EKSENLERİ, AMAÇ, HEDEF ve STRATEJİLERİN MDA ve GZFT ile İLİŞKİSİ

MARKALAŞMA ve YENİLİKÇİLİK			
AMAÇLAR	HEDEFLER	MDA	GZFT
Bölge ürünlerini markalaştırarak pazarlamak	Bölgenin ve ürünlerinin tanıtılması	3.1.5 Bölgenin Yöresel Zenginlikleri	Ekonomik Yapı (Zayıf Yanlar) Tarım (Zayıf Yanlar)
	Markalaşma sürecindeki bölge ürünlerinin pazarlanması	3.1.4 Bölgenin Rekabet Gücü 3.1.5 Bölgesel Zenginlikler	Ekonomik Yapı (Zayıf Yanlar) Tarım (Zayıf Yanlar)
	Dış ticaret altyapısının geliştirilmesi	3.2.1.5 Dış Ticaret 3.2.3.1 İmalat Sanayi	Ekonomik yapı (Fırsatlar)
Sektörlere yönelik Ar-Ge ve yenilikçilik çalışmaları yapmak	Ar-Ge ve yenilikçilik çalışmaları teşvik edilerek ileri teknolojik ürünlerin ve üretim tekniklerinin yaygınlaştırılması	3.1.4 Bölgenin Rekabet Gücü 3.2.1.8 Teknoloji ve Yenilikçilik	Ekonomik Yapı (Zayıf Yanlar, Tehditler)

SEKTÖRLERİN REKABET GÜCÜ

AMAÇLAR	HEDEFLER	MDA	GZFT
Tarım, sanayi ve turizm sektörlerinde verimliliği ve çeşitliliği artırmak	Tarım ve sanayide ürünlerin katma değerinin artırılması	3.2.1.1 GSYİH Düzeyi 3.2.1.9 Bölgede Öne Çıkan Sektörler 3.2.2 Tarım 3.2.3 Sanayi	Ekonomik Yapı (Zayıf Yanlar) Tarım (Zayıf Yanlar) Sanayi (Güçlü Yanlar ve Fırsatlar)
	Turizmin çeşitlendirilerek dört mevsime yayılması	3.2.4.2 Turizm	Turizm (Güçlü ve Zayıf Yanlar)
	Yatırım ortamının iyileştirilmesi	3.2.1.4 Yabancı Yatırımlar 3.2.1.6 Finans	Ekonomik yapı (Zayıf yanlar)
Sektörlerin alt yapısını güçlendirmek	Üretim altyapısının yenilenmesi, geliştirilmesi ve güçlendirilmesi	3.1.4 Bölgenin Rekabet Gücü 3.2.2 Tarım 3.2.3.2 Organize Sanayi Bölgeleri	Ekonomik Yapı (Zayıf Yanlar) Sanayi (Güçlü Yönler) Tarım (Zayıf yanlar)
	Hizmet kalitesinin artırılması	3.2.4.1 Lojistik	Ekonomik Yapı (Zayıf Yanlar) Turizm (Tehditler)
	Kurumsal yapının geliştirilmesi		Ekonomik Yapı (Zayıf Yanlar) Turizm (Zayıf Yanlar)

SOSYAL KALKINMA ve KÜLTÜREL GELİŞME

AMAÇLAR	HEDEFLER	MDA	GZFT
İstihdam olanaklarını geliştirerek iş gücüne katılımı artırmak	Kadınların iş gücüne katılımının artırılması	3.3.1.3 İş gücü ve İstihdam	Sosyal Yapı (Zayıf Yanlar)
	Mesleki ve teknik eğitim olanaklarını geliştirerek iş gücü kalitesinin yükseltilmesi	3.3.1.4 Eğitim	Sosyal Yapı (Zayıf Yanlar)
	Tarım dışı istihdamın artırılması	-	Sosyal Yapı (Zayıf Yanlar)
Sosyal altyapıyı geliştirerek yaşam kalitesini yükseltmek	Eğitim altyapısının güçlendirilmesi ve eğitime erişimin kolaylaştırılması	3.3.1.4 Eğitim	Sosyal Yapı (Zayıf Yanlar)
	Sağlık hizmetleri altyapısının geliştirilmesi ve erişimin kolaylaştırılması	3.3.1.5 Sağlık	Sosyal Yapı (Zayıf Yanlar)
	Sosyal dışlanmaya maruz kalan grupların sosyal hayata ve iş gücüne katılımının artırılması	3.3.1.7 Sosyal Uyum ve İçerme Politikaları	-
Kültürel altyapıyı geliştirmek	Bölgeye özgü kültürel değerlerin korunarak sürdürülmesi	3.3.1.6 Kültür	Sosyal Yapı (Tehditler)
	Kültürel etkinliklerin yaygınlaştırılması	3.3.1.6 Kültür	Sosyal Yapı (Zayıf Yanlar)

SAĞLIKLI ve YAŞANABİLİR ÇEVRE

AMAÇLAR	HEDEFLER	MDA	GZFT
Yenilenebilir enerji kullanımını yaygınlaştırmak	Yenilenebilir enerji kaynaklarının potansiyelinin ortaya çıkarılması	3.2.5.2 Yenilenebilir Enerji	Enerji ve Madencilik (Zayıf Yanlar)
	Yenilenebilir enerjinin sektörlerde ve günlük yaşamda kullanımına yönelik altyapı çalışmalarının hızlandırılması	3.2.5.2 Yenilenebilir Enerji	-
Sürdürülebilir atık su ve atık yönetimini sağlamak	Sürdürülebilir atık su yönetiminin sağlanması	3.4.6 Havza Alanları 3.4.2 Su ve Atık Su Yönetimi	Çevre (Tehditler / Zayıf Yanlar)
	Katı ve tehlikeli atık yönetimi etkinliğinin artırılması	3.4.1 Katı Atık Yönetimi	Çevre (Zayıf Yanlar)
	Geri dönüşüm faaliyetlerinin artırılması	3.4.1 Katı Atık Yönetimi	Çevre (Zayıf Yanlar)
Hava kirliliğini önlemek ve hava kalitesini korumak	Evsel ısınma ve sanayi kaynaklı hava kirliliğinin önlenmesi	3.4.3 Hava Kalitesi ve Kirliliği	Çevre (Zayıf Yanlar)
Doğal kaynakların korunmasını ve sürdürülebilir kullanımını sağlamak	Biyolojik çeşitliliğin koruma kullanma dengesinin sağlanması	3.4.7 Biyolojik Çeşitlilik ve Koruma Alanları	Çevre (Zayıf Yanlar/Tehditler)
	Deniz çevresinin korunması ve deniz kirliliğinin önlenmesi	3.4.7 Biyolojik Çeşitlilik ve Koruma Alanları	Çevre (Tehditler)

İYİLEŞTİRİLMİŞ ALTYAPI ve AFET YÖNETİMİ

AMAÇLAR	HEDEFLER	MDA	GZFT	
Ulaştırma kapasitesini yükseltmek	Mevcut kara yolu ile demir yolu altyapısının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi	3.5.1 Kara Yolu Ulaşımı	Ulaşım ve Altyapı (Güçlü Yanlar)	
		3.5.3 Demir Yolu Ulaşımı	-Ulaşım ve Altyapı (Güçlü Yanlar/Fırsatlar)	
	Bölgede sivil havacılığın geliştirilmesi	3.5.2 Hava Yolu Ulaşımı	Ulaşım ve Altyapı (Zayıf Yanlar)	
	Bölgedeki mevcut liman ve marinaların altyapılarının iyileştirilmesi	3.5.4 Deniz Yolu Ulaşımı	Ulaşım ve Altyapı (Fırsatlar)	
Afet yönetim etkinliğini artırmak	Afetlere hazırlık ve müdahale kapasitesinin geliştirilmesi	Lojistik altyapısının geliştirilmesi	3.2.4.1 Lojistik	-
		3.5.6 Deprem ve Afet Yönetimi	Ulaşım ve Altyapı (Tehditler/Çevre Tehditler)	

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı
TR32 Düzey 2 Bölgesi
(Aydın - Denizli - Muğla)
2010 - 2013 Bölge Planı

GELİŞME ŞEMALARI

6. BÖLÜM

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı
TR32 Düzey 2 Bölgesi
(Aydın - Denizli - Muğla)
2010 - 2013 Bölge Planı

6 GELİŞME ŞEMALARI

Bu bölümde 2010 - 2013 TR32 Düzey 2 Bölge Planı kapsamında belirlenen gelişme eksenlerine uygun olarak tasarlanan amaç, hedef ve stratejilerin mekânsal yansımalarına yer ayrılmıştır. Bu itibarla öngörülen dört ana eksen çerçevesinde, bölgesel gelişmenin coğrafi mekânda nasıl gerçekleşeceğine ilişkin projeksiyonları içeren şemalar hazırlanmıştır. Hazırlanan mekânsal şemalar mevcut durum analizi ve bölgesel aktörlerin katılımları ile gerçekleştirilen ortak toplantılar neticesinde ortaya çıkan temel unsurların yansımaları olarak ele alınmalıdır. Söz konusu süreçte belirlenen stratejilerden mekânsal olarak somutlaştırılması mümkün olanlar ile bölgenin gelişmesi adına öncelik arz edenlere ilçeler düzeyinde şemalarda yer verilmiştir. Diğer taraftan plan metninde yer verilmekle birlikte, bölgenin bütünü için geçerli olan ve/veya mekânsal olarak resmedilmesi mümkün olmayan hedefler şemalara aktarılamamıştır.

6.1 BÖLGESEL GELİŞİM ŞEMASI

Aydın, Denizli ve Muğla illerinden oluşan TR32 Düzey 2 Bölgesi çok sektörlü bir yapıya sahiptir. Bölgede yer alan üç il temel olarak üç farklı sektörde yoğunlaşmaktadır. Aydın'da tarım, Denizli'de sanayi, Muğla'da ise turizm sektörleri yoğunlaşmıştır. "Doğal, tarihî ve kültürel varlığını girişimci bir ruh ve yenilikçilikle bütünleştirmiş; özgün tarımsal üretimi, katma değeri yüksek sanayi ürünleri ve dört mevsime yayılan turizmi ile dünyada marka olmuş bir bölge olmak" vizyonunu desteklemek amacıyla, bölge planının gelişim eksenleri, amaçları, hedefleri ve stratejileri doğrultusunda ve mekânsal şemalara uyumlu olarak düzenlenmiş olan bölgesel gelişim şemasında TR32 Düzey 2 Bölgesi'nin il ve ilçelerinde gelişimi desteklenecek temel ve öngörülen sektörler ile kentsel gelişim yönlerine yer verilmiştir.

Planın gelişim şeması ele alındığında bölgenin elverişli toprakları, Türkiye'nin tarımsal katma değerine olan % 7,1'lik katkısı düşünüldüğünde bölge genelinde tarımın ağırlıklı bir gelişimi mevcuttur. Bölgenin kuzeyinde Denizli merkez odaklı bir sanayinin gelişim koridoru doğudan batıya Aydın, Milas ve Söke'ye kadar uzanmaktadır. Ağırlıklı turizmin gelişim koridoru ise güneydoğuda Fethiye'den başlayarak kıyı şeridinden Kuşadası'na kadar uzanmaktadır.

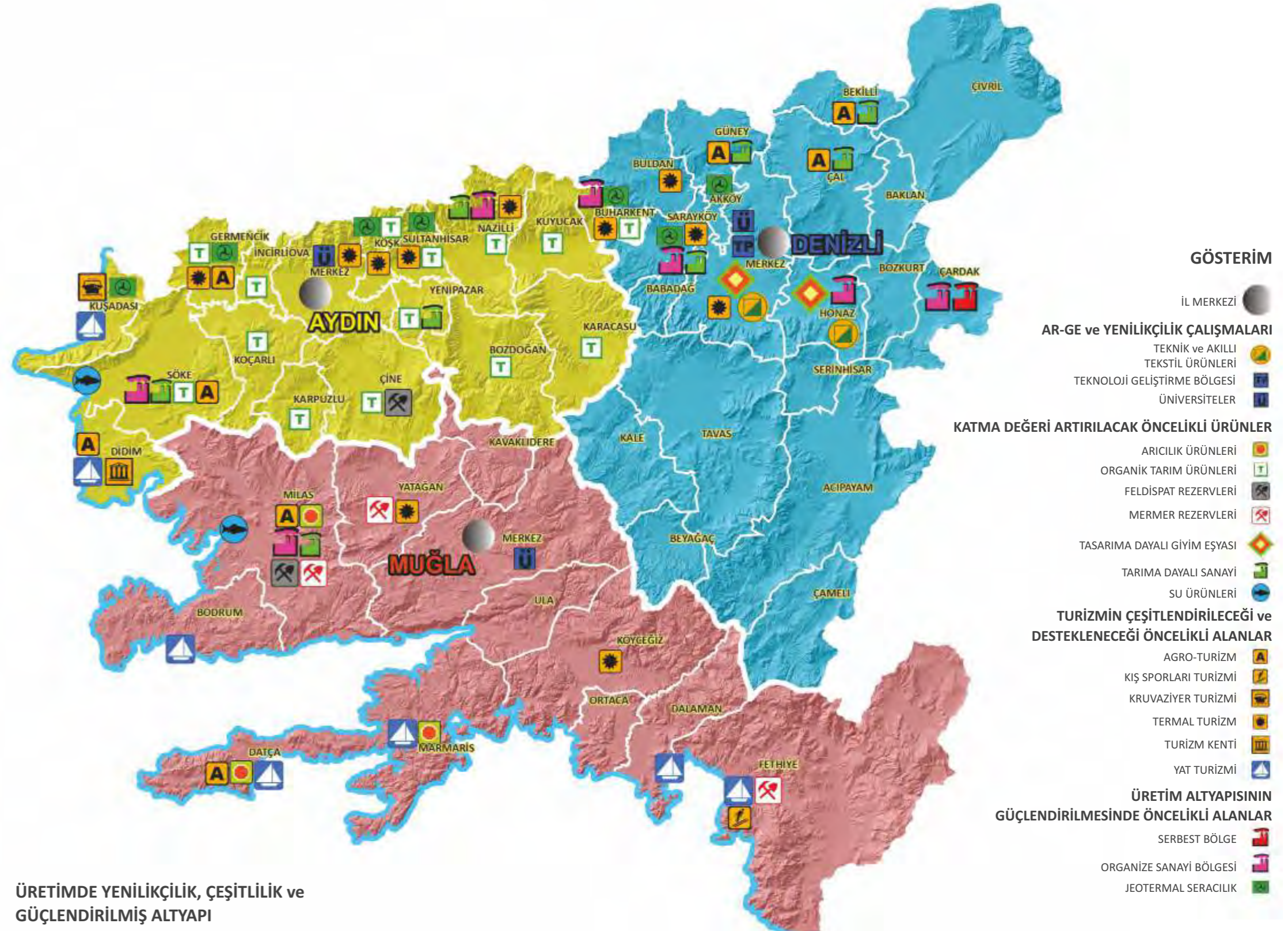
Tarım, sanayi ve turizm sektörlerine ek olarak bölgenin doğal kaynakları, enerji ve madencilik olarak iki temel sektörün gelişimine olanak sağlamaktadır. 2010-2013 plan dönemi kapsamında bölgenin tarım, sanayi ve turizm odaklı gelişiminin enerji ve madencilik sektörleri ile desteklenerek sektörel çeşitliliğin artırılması hedeflenmektedir. Bu bağlamda özellikle Denizli merkezden Milas'a kadar uzanan bir madencilik gelişim koridoru bulunmaktadır. Temel enerji sektörü gelişim koridoru olarak ise kuzeyde Aydın ve Denizli ili arasında uzanan jeotermal enerjiye dayalı bir gelişim koridoru karşımıza çıkmaktadır.

ÖLÇEK: 1/1.250.000

6.2 MARKALAŞMA VE YENİLİKÇİLİK

“Bölgeye Özgü Rekabetçi Ürünler” şemasında tarım ürünleri ile bölgede üretilen ve bölge ekonomisi için önemli olan ürünler ilçeler bazında gösterilmektedir. Nazilli ve Germencik’te yaygın olarak üretilen incire alınan coğrafi işaret gibi Nazilli, Sultanhisar, Köşk, Koçarlı, Çine ve Milas’ta üretilen kestane ve zeytine de coğrafi işaret alınarak bölgenin etkin tanıtımı ve bu sayede rekabet edebilirliğinin artırılması amaçlanmaktadır. Aynı şekilde kalitesi ile ünlü el tezgâhlarında özenle dokunan Milas halısı ve Buldan bezinin, bölgedeki biyolojik çeşitliliğin bir göstergesi olan Ortaca ve Köyceğiz ilçelerinde çokça bulunan Caretta Caretta’ların yapılacak tanıtım filmi, belgesel ve benzeri faaliyetlerle tanıtılması; Marmaris, Milas ve Datça’da yapılan arıcılık faaliyetlerinin; Çal, Bekilli ve Güney ilçelerinde yapılan butik şarapçılığın geliştirilmesi ve bu yolla bölgeye özgü markalar yaratılması hedeflenmektedir.

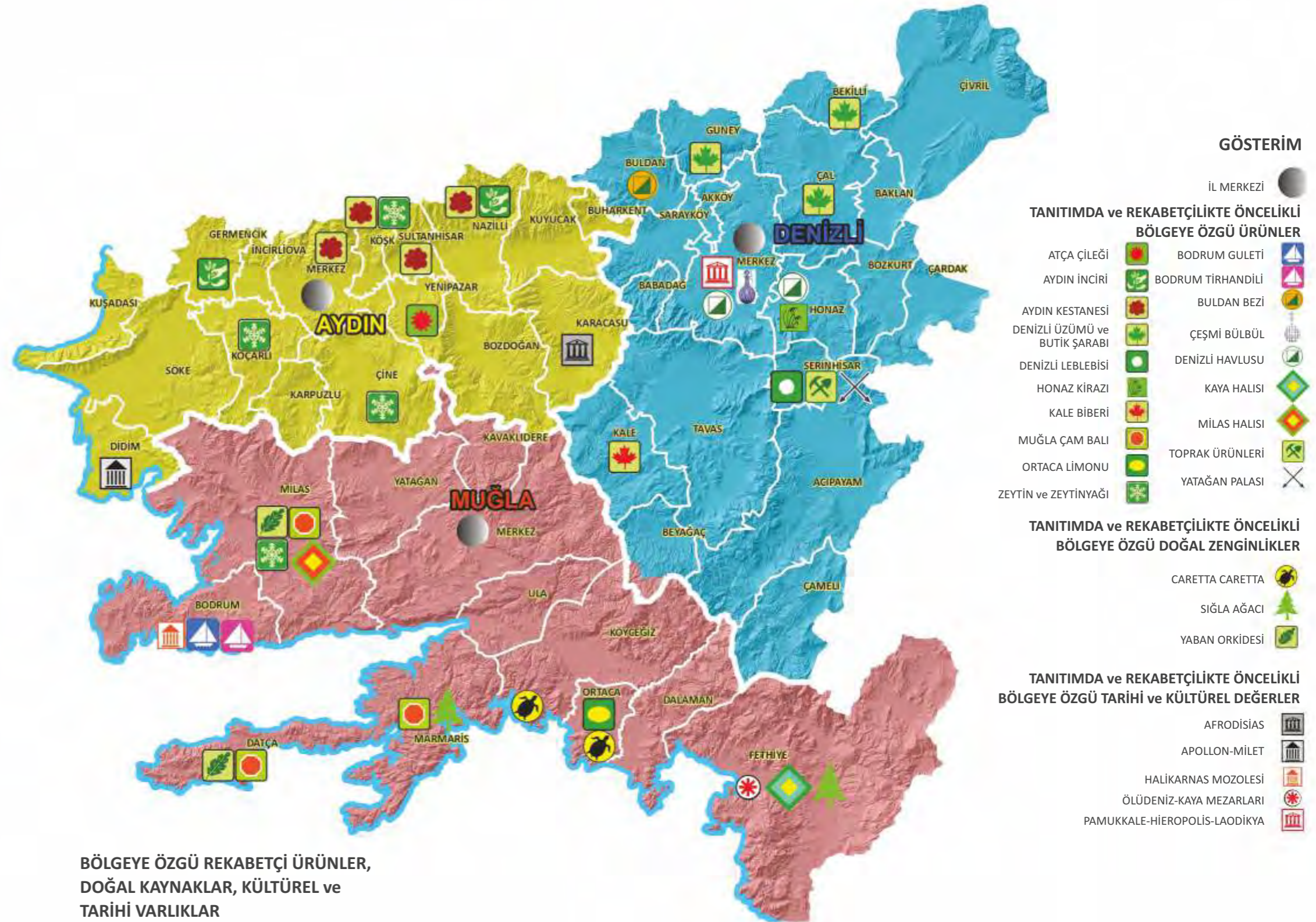

6.3 SEKTÖRLERİN REKABET GÜCÜ

“Sektörlerin rekabet gücü” gelişme ekseninde çerçevesinde belirlenen amaç ve hedefler doğrultusunda, bölgenin mevcut üretim altyapısının güçlendirilmesi ve potansiyellerinin geliştirilmesi öngörülmektedir. Bu çerçevede “Üretimde Yenilikçilik, Çeşitlilik ve Güçlendirilmiş Altyapı” ve “Bölgeye Özgü Ürünler” olmak üzere iki farklı şematik gösterim oluşturulmuştur.

“Üretimde Yenilikçilik, Çeşitlilik ve Güçlendirilmiş Altyapı” şeması üretim altyapısının öncelikli olarak güçlendirilmesi, turizmde çeşitliliğin desteklenmesi ve üretimde yenilikçilik bölümlerinden oluşmaktadır. Bu şema kapsamında jeotermal seracılık (Akköy, Buharkent, Germencik, Köşk, Kuşadası, Sarayköy ve Sultanhisar), teknoloji geliştirme bölgesi, serbest bölge, OSB, mermer tesisleri ve feldspat rezerv işleme tesislerinin öncelikli olarak güçlendirilmesi planlanan ilçeler belirlenmiştir. Denizli Merkez’de bulunan ve bölgenin tek teknokenti olan Pamukkale Teknoloji Geliştirme Bölgesi’nde faaliyet gösteren firma sayısının artırılması ve daha etkin kılınması hedeflenmektedir. Denizli Merkez’de bulunan Mermer İhtisas OSB ile Sarayköy, Çardak, Nazilli, Söke, Buharkent ve Milas’daki OSB’lerin doluluk oranlarının artırılması ayrıca Yatağan, Milas ve Fethiye’de bulunan mermer tesisleri ile Milas ve Çine’de bulunan feldspat rezervlerini işleyen tesislerin artırılması beklenmektedir.

Turizmde çeşitliliğin destekleneceği öncelikli ilçeler başlığı altında kış sporları turizminin (Fethiye), agro turizmin (Çal, Bekeilli, Güney, Germencik, Milas, Datça, Söke, Didim), termal (Denizli Merkez, Aydın Merkez, Sarayköy, Buharkent, Buldan, Nazilli, Sultanhisar, Köşk, Germencik), yat (Didim, Kuşadası, Bodrum, Marmaris, Fethiye, Datça, Dalaman) ve kruvaziyer (Kuşadası) turizm türlerinin güçlendirilmesi suretiyle turizm faaliyetlerinin yılın tamamına yayılması hedeflenmektedir. Üretimde yenilikçiliğin öne çıktığı ilçelerin vurgulandığı bölümde teknik ve akıllı tekstil ürünlerinde Denizli Merkez ile Honaz ve organik tarım alanında Söke, Koçarlı, Karpuzlu, Çine, Germencik, İncirliova, Köşk, Sultanhisar, Nazilli, Kuyucak, Bozdoğan, Karacasu, Yenipazar ve Buharkent ilçelerindeki faaliyetler desteklenerek bölgenin rekabet gücünün artırılması öngörülmektedir.

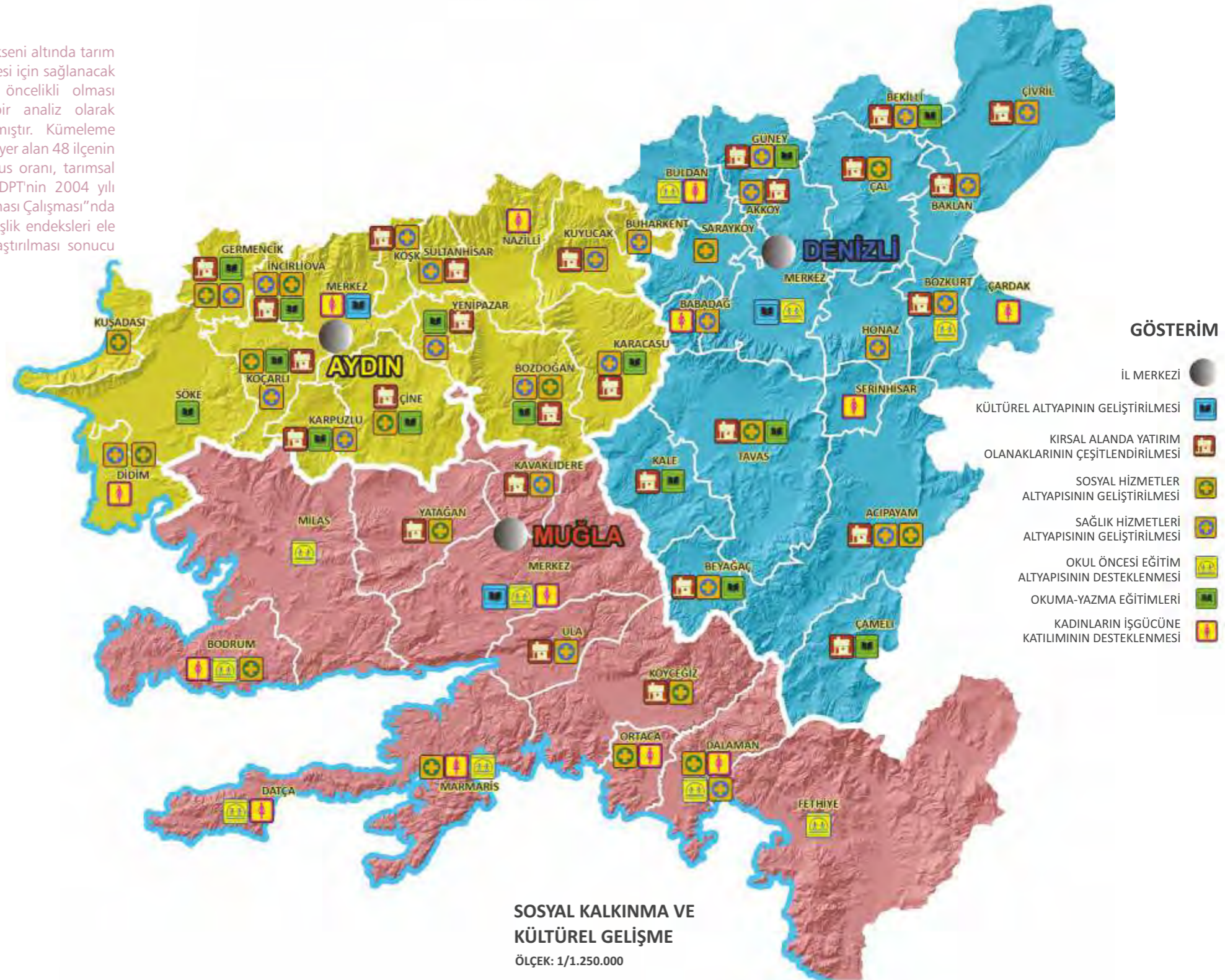
6.4 SOSYAL KALKINMA ve KÜLTÜREL GELİŞME

“Sosyal Kalkınma ve İstihdam” ekseninde yapılan sorgulamalar; kadınların iş hayatına katılımı, okuryazar oranları, okul öncesi eğitim, sağlık hizmetleri, sosyal hizmetler altyapısı ve kırsal alanda yatırım olanaklarının çeşitlendirilmesi olmak üzere toplam altı başlık altında özetlenmiştir. Ele alınan ilk başlık olan kadınların iş hayatına katılımı, önemli bir sosyal gelişmişlik göstergesidir. Bölge içinde yapılan incelemeler sonucunda kadınların tarım dışı istihdam oranlarının düşük olduğu bazı ilçeler, kadının iş gücüne katılımının destekleneceği öncelikli ilçeler (Aydın Merkez, Didim, Nazilli, Buldan, Babadağ, Serinhisar, Çardak, Muğla Merkez, Bodrum, Datça, Marmaris, Ortaca, Dalaman) olarak belirlenmiştir. Okuryazar oranı bir bölgedeki en önemli gelişmişlik göstergelerindedir. Bölgede bu oranı artırmak için bazı ilçelerde (Koçarlı, Kale, Çameli, Karpuzlu, Incirliova, Güney, Bozdoğan, Bekeilli, Karacasu, Germencik, Söke, Çine, Yenipazar, Tavas, Beyağaç (% 86'nın altında kalan ilçeler)) çalışmalar yapılmasında fayda vardır.

Okul öncesi eğitimdeki gelişmeler ve okul öncesi okullaşma oranlarındaki artış dikkat çekicidir. Bölge, okul öncesi okullaşma oranları açısından Türkiye ortalamasının üzerinde olsa da derslik başına düşen öğrenci sayıları incelendiğinde, okul öncesi eğitim için öncelik tanınabilecek ilçelerin (Marmaris, Bodrum, Dalaman, Fethiye, Muğla Merkez, Denizli Merkez, Buldan, Datça, Milas, Bozkurt (Derslik başına düşen öğrenci sayısı 15'ten fazla olan ilçeler)) var olduğu görülmektedir. Sosyal içerme ve uyum politikalarının uygulanabilmesi açısından, bölge illerinin Merkez ve Merkeze yakın ilçelerde yoğunlaşan sosyal hizmet faaliyetleri göze çarpmaktadır. Bu anlamda, bölge illerinin merkeze uzak ilçelerine de sosyal hizmetlerin ulaştırılması gerekmektedir.

Sağlık hizmetleri altyapısı açısından yetersiz olan ve öncelik tanınacak ilçeler belirlenirken, ilçelerin yüz bin kişiye düşen yatak sayıları dikkate alınmıştır ve bu oranın düşük olduğu ilçeler (Güney, Babadağ, Bekeilli, Akköy, Baklan, Beyağaç, Bozkurt, Çivril, Honaz, Acıpayam, Koçarlı, Kuyucak, Sultanhisar, Yenipazar, Incirliova, Karpuzlu, Köşk, Germencik, Didim, Bozdoğan, Karacasu, Buharkent, Ula, Dalaman, Kavaklıdere) belirlenmiş ve öncelikli olarak sınıflandırılmışlardır.

“Sosyal Kalkınma ve İstihdam” ekseninde tarım dışı yatırım alanlarının geliştirilmesi için sağlanacak desteklerin hangi ilçeler için öncelikli olması tartışılmış ve buna yönelik bir analiz olarak “Kümeleme Yöntemi” kullanılmıştır. Kümeleme Yöntemi doğrultusunda bölgede yer alan 48 ilçenin tarım istihdamı oranı, kırsal nüfus oranı, tarımsal üretimin ülke içindeki payı ve DPT'nin 2004 yılı “İlçelerin Sosyo-Ekonomik Sıralaması Çalışması”nda yer alan sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksleri ele alınmıştır. Bu verilerin standartlaştırılması sonucu yapılan analizde ilçelerin üç kümeye ayrıldıkları görülmüştür. Buna göre ikinci kümede yer alan ve tarım istihdamı oranı, kırsal nüfus oranı yüksek olup tarımsal üretimin ülke içindeki payı düşük olan ilçelerde tarım dışı faaliyetlerin desteklenmesi için öncelikli ilçeler (Bozdoğan, Çine, Germencik, Incirliova, Karacasu, Karpuzlu, Koçarlı, Köşk, Kuyucak, Sultanhisar, Yenipazar, Acıpayam, Akköy, Baklan, Bekeilli, Beyağaç, Bozkurt, Çal, Çameli, Çivril, Güney, Kale, Tavas, Kavaklıdere, Köyceğiz, Ula, Yatağan) belirlenmiştir. Böylelikle kırsaldan kente göçün de önüne geçilebileceği düşünülmektedir.

6.5 SAĞLIKLI ve YAŞANABİLİR ÇEVRE

Bölgedeki hızlı nüfus artışı, kentleşme ve sanayileşme sürdürülebilir kalkınmanın önemli ayaklarından biri olan çevrenin korunması ve koruma-kullanma dengesinin gerekliliğini gözler önüne sermektedir. Bu gelişme eksenindeki amaçlar doğrultusunda belirlenen hedeflerin mekânsal yansımalarına ilişkin öngörüler şemada gösterilmektedir.

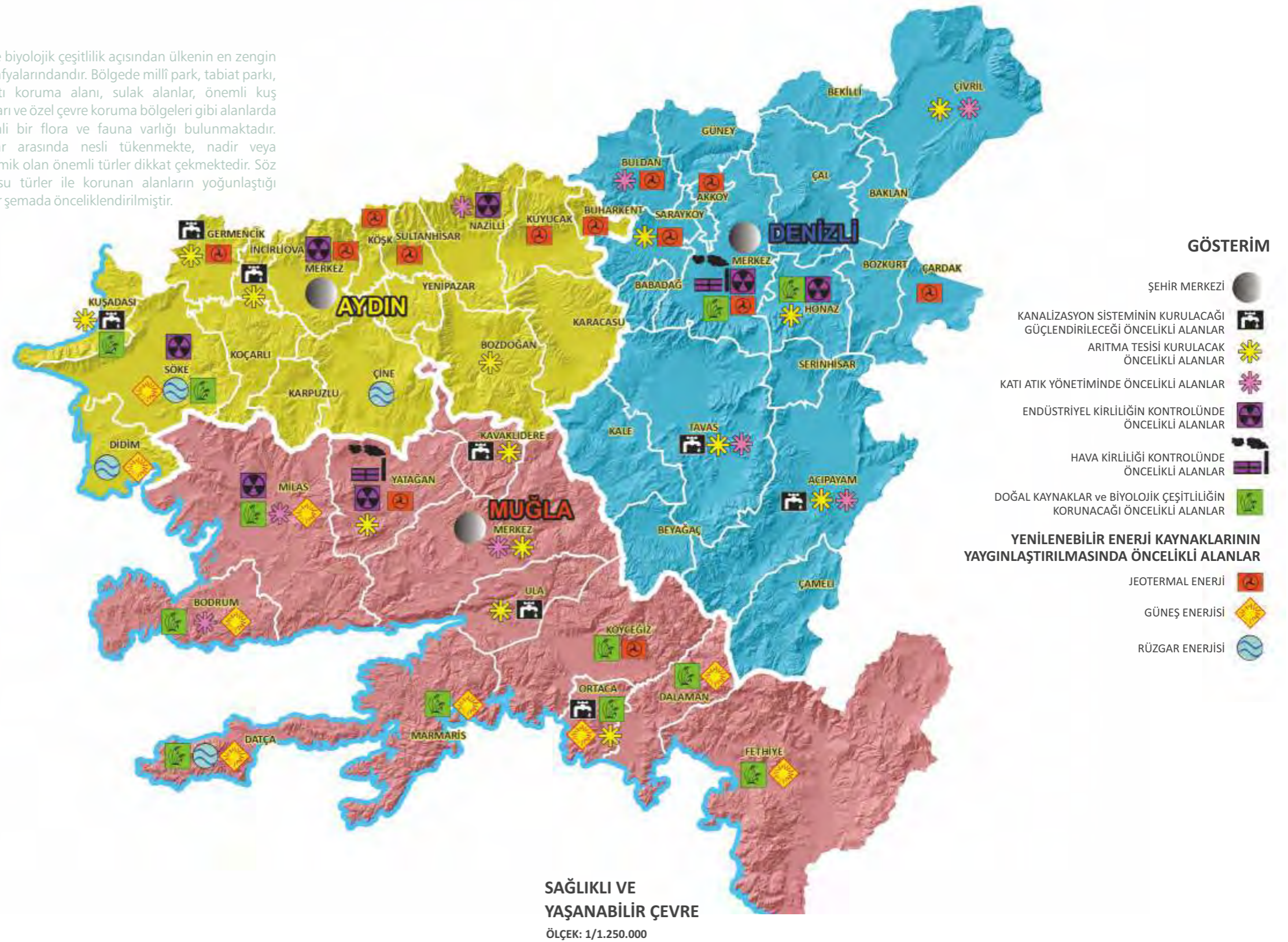
Yenilenebilir enerjinin kullanımının yaygınlaştırılması amacıyla uygun olarak bölgedeki rüzgâr, güneş ve jeotermal enerji potansiyeli araştırılmıştır. Rüzgâr ve güneş enerjisi potansiyelinin Aydın (Didim, Çine, Söke) ve Muğla'da (Milas, Bodrum, Datça, Marmaris, Ortaca, Dalaman, Fethiye), jeotermal kaynakların ise Aydın (Buharkent, Germencik, Merkez, Kuyucak, Köşk, Sultanhisar), Denizli (Sarayköy, Buldan, Çardak, Merkez, Akköy) ve Muğla'da (Yatağan, Köyceğiz) yaygın olarak kullanımı öngörülmektedir.

Havza alanlarının korunmasına yönelik olarak ilçelerdeki atık su yönetimi kapasitesi değerlendirildiğinde, öncelikle her üç ilde de hem sanayinin hem de nüfusun yoğun olduğu ilçelerde atık su arıtma tesisi kurulması ve kanalizasyon şebekesinin kurulması/güçlendirilmesi gerekti ortaya çıkmıştır.

Aydın, Denizli ve Muğla'daki atık yönetim sistemi kapasiteleri incelendiğinde, ilçeler arasında oluşturulan Hizmet Birliği Modeli'nin benimsenmeye başladığı gözlenmektedir. Katı atık yönetiminin öncelikli olduğu alanlar "Hizmet Birliği Modeli" kapsamında yürütülen çalışmalar dikkate alınarak belirlenmiştir. Hizmet Birliği Modeli kurulan/kurulmakta olan ilçelerin tamamı şemaya yansıtılmayıp, model için belirlenen merkez ilçe konumundaki ilçe, model kapsamında yer alan tüm ilçeleri temsilen şemada gösterilmiştir.

Bölgede sanayinin yoğunlaştığı Denizli Merkez ve termik santralin bulunduğu Muğla Yatağan ilçeleri Çevre ve Orman Bakanlığı'nın hava kalitesi derecelendirmesine göre I. Grup Kirliliği ilçeler arasında sınıflandırılmıştır. Bu belirleme dâhilinde Denizli Merkez ve Yatağan ilçeleri hava kalitesinin korunması ve kirliliğin önlenmesi amacıyla öncelikli yerleşmelerdir.

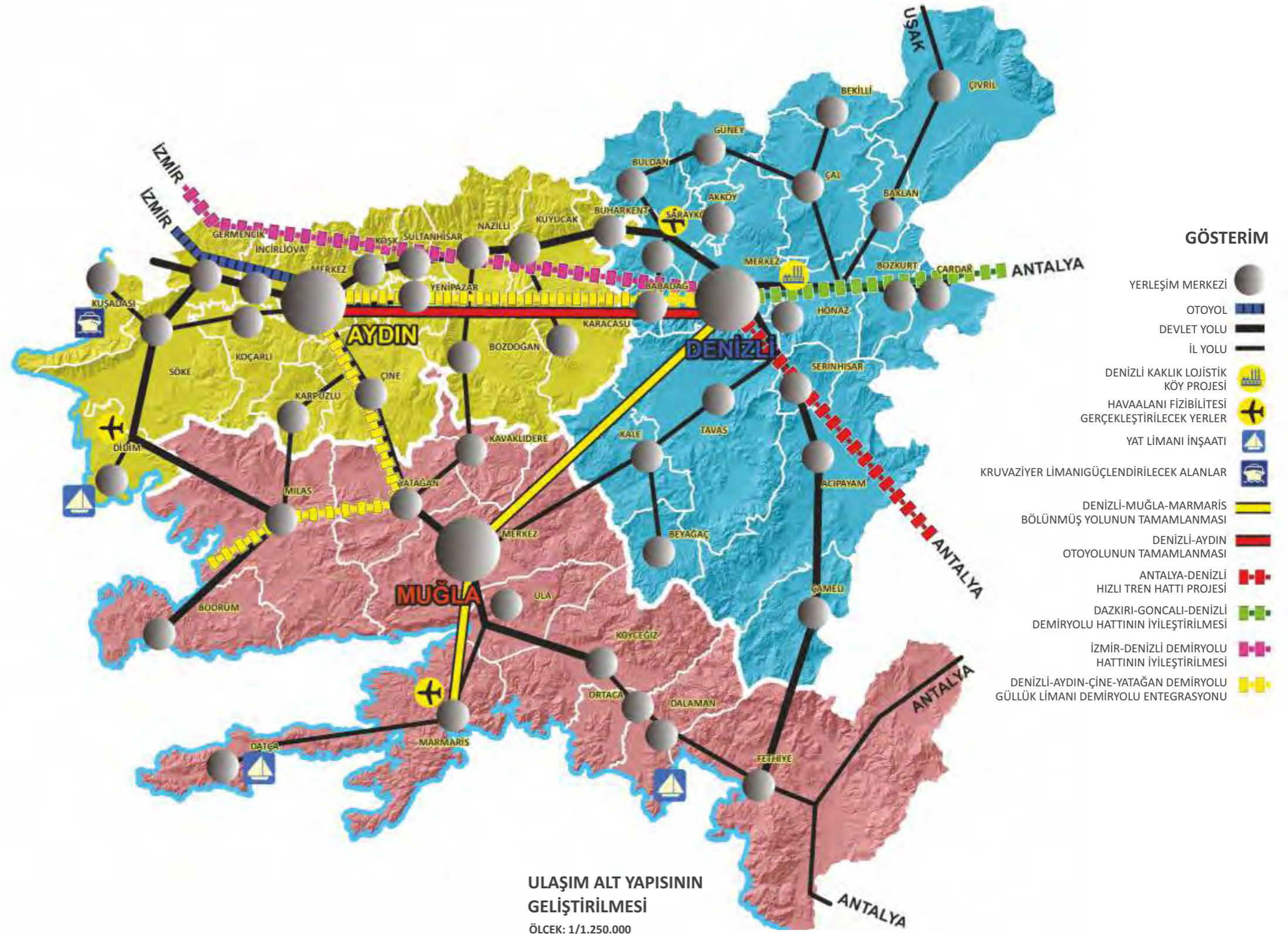
Bölge biyolojik çeşitlilik açısından ülkenin en zengin coğrafyalarındandır. Bölgede millî park, tabiat parkı, tabiatı koruma alanı, sulak alanlar, önemli kuş alanları ve özel çevre koruma bölgeleri gibi alanlarda önemli bir flora ve fauna varlığı bulunmaktadır. Bunlar arasında nesli tükenmekte, nadir veya endemik olan önemli türler dikkat çekmektedir. Söz konusu türler ile korunan alanların yoğunlaştığı ilçeler şemada önceliklendirilmiştir.

6.6 İYİLEŞTİRİLMİŞ ALTYAPI ve AFET YÖNETİMİ

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda da önemli bir yeri olan "Ulaştırma ve Altyapı" eksenindeki incelemeler bölgenin şehir içi ve şehirlerarası ulaşım önceliklerinin neler olduğunu özetlemektedir. Ulaşım ve altyapıya ilişkin projeksiyonların hayata geçirilmesi ile birlikte bölgenin lojistik altyapısının, ticaret ve turizm sektörlerinin ulaşım olanaklarının geliştirilmesi öngörülmektedir.

Bölge için iki adet yeni demir yolu projesi gerçekleştirilmesi, iki adet demir yolu iyileştirme yapılması planlanmaktadır. Yeni projelerden birisi Denizli'yi Aydın üzerinden Güllük Limanı'na bağlayarak demir yolu ile limanın entegrasyonunu amaçlamaktadır ve bölgenin lojistik üssü olma hedefi için önemli bir adım işaret etmektedir. Antalya-Denizli-Aydın-Izmir Hattı ise turizm ve ticaret açısından önemli iki şehir ve iki coğrafi bölge arasında bir köprü görevi görmesi açısından önemli bir projedir.

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı
TR32 Düzey 2 Bölgesi
(Aydın - Denizli - Muğla)
2010 - 2013 Bölge Planı

PERFORMANS GÖSTERGELERİ

7
BÖLÜM

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı
TR32 Düzey 2 Bölgesi
(Aydın - Denizli - Muğla)
2010 - 2013 Bölge Planı

7. PERFORMANS GÖSTERGELERİ

EKSEN	GÖSTERGELER	BİRİM	MEVCUT DURUM	HEDEFLENEN DURUM	HEDEF YILI	VERİ KAYNAĞI
MARKAŞMA VE YENİLİKÇİLİK	Alınan coğrafi işaret sayısı	Adet	6	16	2013	T.C. Türk Patent Enstitüsü
	Kurulan Ar-Ge laboratuvarı sayısı	Adet	0	1	2013	
	Teknokent'te faaliyete geçen şirket sayısı	Adet	24	50	2013	Pamukkale Üniversitesi Teknoloji Geliştirme Merkezi
SEKTÖRLERİN REKABET GÜCÜ	Gıda ürünleri işleme tesisi sayısı	Adet	1421	1500	2013	Maliye Bakanlığı
	Organik ürün üreten çiftçi sayısı	Adet	1496	2000	2013	Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı
	Açılan müze sayısı	Adet	13	16	2013	İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri
	İhtisas OSB'lerde faaliyete geçen firma sayısı	Adet	0	20	2013	OSB Bilgi Sitesi
	OSB'lerde faaliyete geçen işletme sayısı	Adet	250	300	2013	OSB Bilgi Sitesi
	Mavi bayrak alan plaj ve marina sayısı	Adet	81-8	86-9	2013	www.mavibayrak.org
SAĞLIKLI VE YAŞANABİLİR ÇEVRE	Yenilenebilir enerji Ar-Ge merkezi sayısı	Adet	2	3	2013	Bölge Üniversiteleri
	Atık su arıtma tesisi ile hizmet verilen nüfusun toplam belediye nüfusuna oranı	Yüzde	43	50	2013	TÜİK
	Kanalizasyon hizmeti verilen nüfusun toplam belediye nüfusuna oranı	Yüzde	75	80	2013	TÜİK
	Atık hizmeti verilen nüfusun toplam nüfusa oranı	Yüzde	74	80	2013	TÜİK
	Bozuk orman alanı	ha	731.223	731.223	2013	Orman Genel Müdürlüğü
SOSYAL KALKINMA VE KÜLTÜREL GELİŞME	Kadın istihdam oranı	Yüzde	% 35	% 38	2013	TÜİK
	Gerçekleştirilen iş gücü ihtiyaç analizi	Adet	0	1	2013	Sanayi ve Ticaret Odaları
	Kırsal alanda okuma yazma oranı	Yüzde	% 78-85	% 85-87	2013	TÜİK
	Okul öncesi okullaşma oranı	Yüzde	3-5 yaş arası % 32,3	% 35	2013	İl Milli Eğitim Müdürlükleri
		Yüzde	4-5 yaş arası % 46,8	% 50	2013	İl Milli Eğitim Müdürlükleri
	Okul öncesi derslik sayısı	Adet	2053	2080	2013	TÜİK
	Yüz bin kişiye düşen hastane yatak sayısı	Adet	219	245	2013	İl Sağlık Müdürlükleri
	Bölgesel kültürel değerler envanteri	Adet	0	1	2013	İl Kültür Turizm Müdürlükleri
	Bölgedeki tiyatro salonu sayısı	Adet	1	3	2013	İl Kültür Turizm Müdürlükleri
İYİLEŞTİRİLMİŞ ALTYAPI VE AFET YÖNETİMİ	Havaalanı/Havalimanı sayısı	Adet	4	5	2013	DHMİ
	Bölünmüş yol çalışması	km	405	668	2013	Ulaştırma Bakanlığı
	Demir yolu ulaşımının geliştirilmesine ilişkin büyük projeler	Adet	4	2	2013	Ulaştırma Bakanlığı/TCDD

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı
 TR32 Düzey 2 Bölgesi
 (Aydın - Denizli - Muğla)
 2010 - 2013 Bölge Planı

8. KOORDİNASYON, İZLEME ve DEĞERLENDİRME

TR32 Düzey 2 Bölge Planı, Güney Ege Kalkınma Ajansı'nın 2010-2013 yılları içerisinde uygulayacağı tüm bölgesel programlar, projeler ve faaliyetlerde temel doküman olarak ele alınacak biçimde hazırlanmıştır.

TR32 Düzey 2 Bölge Planı'nın uygulanması ve koordinasyonundan Güney Ege Kalkınma Ajansı sorumludur. Ajans kaynakları ile verilecek olan mali desteklerin tümünde TR32 Düzey 2 Bölge Planı esas oluşturacaktır. Güney Ege Kalkınma Ajansı 2010-2013 yılları arasında TR32 Düzey 2 Bölge Planı'nda belirlenen amaç ve hedefler doğrultusunda ve Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği ile Kalkınma Ajansları Destek Yönetim Kılavuzu çerçevesinde Proje Teklif Çağrısı'na çıkacaktır. Proje Teklif Çağrısı üzerine yapılacak başvurular ilgili mevzuata göre değerlendirilecek ve uygun görülen projelere finansman desteği sağlanacaktır.

Belirlenen programın uygulanması döneminde projeler ve faaliyetler fiziki ve finansal gerçekleştirme, performans göstergeleri ile uygulama sırasında ortaya çıkan problemler açısından izlenecek ve değerlendirilecektir.

Bu izleme ve değerlendirme faaliyetleri Ajansın İzleme ve Değerlendirme Birimi Uzmanları tarafından düzenli aralıklarla gerçekleştirilecektir.

Bölge içerisinde diğer kamu kurum ve kuruluşlarında yürütülen program ve projeler de TR32 Düzey 2 Bölge Planı'nda belirlenen amaçlara ve önceliklere yönelik yaptıkları katkılar ve etkileri kapsamında izlenecek ve değerlendirilecektir.

Kalkınma Ajansı Genel Sekreterliği TR32 Düzey 2 Bölge Planı uygulamalarını ve belirlenen hedeflere yönelik çalışmalarını değerlendirmekle, bütçe çalışmalarını gerçekleştirmekle ve plana yönelik ilerleme raporları hazırlayarak Yönetim Kurulu'na sunmakla yükümlüdür. Kalkınma Kurulu toplantılarında Kurul TR32 Düzey 2 Bölge Planı'na bağlı olarak yürütülen tüm program ve projeler hakkında bilgilendirilecektir ve kurulun katkısı sağlanacaktır.

TR32 Düzey 2 Bölge Planı kapsamındaki faaliyetleri de içeren altı aylık izleme raporları Ağustos ve Şubat aylarının ilk haftasında DPT'ye gönderilecektir ve DPT'nin de görüşü alındıktan sonra bu raporlar Ajans'ın web sitesinde yayınlanacaktır.

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı
TR32 Düzey 2 Bölgesi
(Aydın - Denizli - Muğla)
2010 - 2013 Bölge Planı

9 ■ 2010-2013 BÖLGE PLANI
DANIŞMA KURULU ÜYELERİ VE
ÇALIŞTAY KATILIMCILARI

2010-2013 BÖLGE PLANI DANIŞMA KURULU ÜYELERİ

ADI SOYADI	KURUMU	ÜNVANI
BURAK ERBAY	MUĞLA İL GENEL MECLİSİ	ÜYE
DOÇ.DR.ALİ TÜRKER	MUĞLA ÜNİVERSİTESİ ÇEVRE SORUNLARI ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ	ÖĞRETİM ÜYESİ
DOÇ. DR. HARUN KEMAL ÖZTÜRK	PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ MÜHENDİSLİK FAKÜLTESİ	ÖĞRETİM ÜYESİ
DOÇ. DR. S.EVİNÇ TORLAK	PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ	ÖĞRETİM ÜYESİ
DOÇ. DR. SACİT HADİ AKDEDE	ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ	ÖĞRETİM ÜYESİ
DOÇ. DR.AŞKİNER GÜNGÖR	PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ MÜHENDİSLİK FAKÜLTESİ	ÖĞRETİM ÜYESİ
DOÇ. DR.CELETTİN SERİNKAN	PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ	ÖĞRETİM ÜYESİ
DOÇ. DR.İBRAHİM CEMAL	ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ	ÖĞRETİM ÜYESİ
DOÇ. DR.ÖMER FARUK DURDU	ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ SU KAYNAKLARI GELİŞTİRME ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ	ÖĞRETİM ÜYESİ
DOÇ. DR.ŞENOL ÇAVUŞ	ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ TURİZM İŞLETMECİLİĞİ VE OTELCİLİK YÜKSEK OKULU	ÖĞRETİM ÜYESİ
DR.BÜLENT UYGUN	DENİZLİ SANAYİ ODASI	GENEL SEKRETER
TÜRKAY GÖZLÜKAYA	DENİZLİ VALİLİĞİ	İL PLANLAMA UZMANI
FATİH NAMIK TALAY	AYDIN TİCARET ODASI	ÜYE
FETAY ELİÇELİK	AYDIN SANAYİ ODASI	ÜYE
HÜSEYİN GÜRLESİN	DENİZLİ İL GENEL MECLİSİ	ÜYE
İMRAN ERASLAN	DENİZLİ TİCARET ODASI	ÜYE
MEHMET YILDIZ	MUĞLA BELEDİYESİ	KÜLTÜR VE SOSYAL İŞLER SORUMLUSU
MUSTAFA ERCAN	MUĞLA TİCARET VE SANAYİ ODASI	BAŞKAN YARDIMCISI
NURİ CANIP	AYDIN İL GENEL MECLİSİ	ÜYE
ONUR AKTAŞ	MUĞLA VALİLİĞİ	İL PLANLAMA UZMAN YARDIMCISI
PINAR GÜLMEZ AĞIRBAŞ	DENİZLİ BELEDİYESİ	ETÜT PROJE MÜDÜR VEKİLİ
PROF. DR.CELAL KÜÇÜKER	PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ	İKTİSAT BÖLÜMÜ BAŞKANI
PROF. DR.GÖNÜL AYDIN	ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ JEOTERMAL ENERJİ ARŞ. UYG. MERKEZİ	ÖĞRETİM ÜYESİ
PROF. DR.İNAN ÖZER	PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ	REKTÖR YARDIMCISI
PROF. DR.METİN KOZAK	MUĞLA ÜNİVERSİTESİ-TURİZM İŞLETMECİLİK VE OTELCİLİK Y.O.	ÖĞRETİM ÜYESİ
SABAHATTİN AZAZİ	AYDIN VALİLİĞİ	İL PLANLAMA VE KOORDİNASYON MÜDÜRÜ
SİBEL ERBAŞ	AYDIN BELEDİYESİ	STRATEJİ GELİŞTİRME BİRİM AMİRİ
YRD. DOÇ. DR. GÜNGÖR DURUR	PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ MÜHENDİSLİK FAKÜLTESİ	ÖĞRETİM ÜYESİ
YRD. DOÇ. DR. LEVENT ATATANIR	ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ	ÖĞRETİM ÜYESİ

ADI SOYADI	KURUMU	UNVANI
YRD. DOÇ. DR.ALİ ABBAS ÇINAR	MUĞLA ÜNİVERSİTESİ MUĞLA VE YÖRESİNİN KÜLTÜR MİRASLARINI ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ	ÖĞRETİM ÜYESİ
YRD. DOÇ. DR.GÜLHAN DEMİRİZ	ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ	ÖĞRETİM ÜYESİ
YRD. DOÇ. DR.İBRAHİM ÇOBANOĞLU	PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ MÜHENDİSLİK FAKÜLTESİ	ÖĞRETİM ÜYESİ
YRD. DOÇ. DR.MUSTAFA ERDEM	MUĞLA ÜNİVERSİTESİ SU ÜRÜNLERİ FAKÜLTESİ	ÖĞRETİM ÜYESİ
YRD. DOÇ. DR.RÜŞTÜ EKE	MUĞLA ÜNİVERSİTESİ TEMİZ ENERJİ KAYNAKLARI ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME MERKEZİ	ÖĞRETİM ÜYESİ
YRD. DOÇ. DR.SEMRA PURKİS	MUĞLA ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ	ÖĞRETİM ÜYESİ
YRD. DOÇ. DR.SERKAN GÜZEL	PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ	ÖĞRETİM ÜYESİ
YRD. DOÇ. DR.YAMAN KOÇAK	PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ	ÖĞRETİM ÜYESİ
YRD. DOÇ. DR.YAVUZ GEZİCİOĞLU	MUĞLA ÜNİVERSİTESİ MÜHENDİSLİK FAKÜLTESİ	ÖĞRETİM ÜYESİ

19.08.2010 TARİHİNDE AYDIN'DA GERÇEKLEŞTİRİLEN ARAMA KONFERANSI KATILIMCILARI

ADI SOYADI	KURUMU	GÖREVİ
A. AYDIN AKYÜZLÜ	AYDIN TİCARET BORSASI	MECLİS BAŞKANI
ADEM ÜÇGÜL	İL KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ	MÜDÜR YARDIMCISI
AHMET ANIL TANIYAN	AN GROUP	
AHMET ERDOĞAN	AYDEM	GENEL MÜDÜR YARDIMCISI
AHMET TUĞRUL BAŞER	SÖKE TİCARET BORSASI	MECLİS BAŞKANI
AHMET YAVUZ	İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ MESLEKİ VE YAYGIN PROJELER ŞUBESİ	COMENIUS KOORDİNATÖRÜ
ALİ ERKUT	BOZDOĞAN ZİRAAT ODASI BAŞKANLIĞI	YÖNETİM KURULU BAŞKANI
ALPARSLAN ÖZ	BUHARKENT BELEDİYESİ	MECLİS ÜYESİ
ASLI TEHMEN SARI	İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ	PROJE KOORDİNASYON BİRİMİ
AYDIN IŞIK	AKAYDIN PLASTİK	İNŞAAT YÜKSEK MÜHENDİSİ
AYSUN UĞUR	ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI	ZİRAAT MÜHENDİSİ
BAYRAM ÖZDEMİR	NAZİLLİ AKTİF SANAYİCİ İŞADAMLARI DERNEĞİ	
BURHAN SEZER	KUŞADASI TİCARET ODASI	YÖNETİM KURULU DANIŞMANI
CEMAL SEZGİN	AYDIN İL SAĞLIK MÜDÜRLÜĞÜ	MÜDÜR YARDIMCISI
ÇİÇEK IŞIK	İZMİR	MAKİNE MÜHENDİSİ
DİDEM EVCİ KIRAZ	ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ	ÖĞRETİM GÖREVLİSİ
DOÇ. DR. İBRAHİM CEMAL	ADÜ ZİRAAT FAKÜLTESİ	ÖĞRETİM GÖREVLİSİ
DOÇ. DR. ÖMER FARUK DURDU	ADÜ SU KAYNAKLARI GELİŞTİRME ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ	MÜDÜR

ADI SOYADI	KURUMU	GÖREVİ
DOÇ. DR. SACİT HADİ AKDEDE	ADÜ NAZİLLİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ	ÖĞRETİM GÖREVLİSİ
DOÇ. DR. ŞENOL ÇAVUŞ	ADÜ TURİZM İŞLETMECİLİĞİ VE OTELCİLİK YÜKSEK OKULU	ÖĞRETİM GÖREVLİSİ
DUYGU ERİŞKİN		
EMEL AYABAKAN	AYDIN KÜLTÜR DERNEĞİ	ŞUBE MÜDÜRÜ
EMRAH YILMAZ	TÜRKİYE İŞ KURUMU AYDIN İL MÜDÜRLÜĞÜ	ARAŞTIRMACI
ERAY RÜŞTÜ TAKA	NAZİLLİ TİCARET ODASI	GENEL SEKRETER
ERDEM BİLGİLİ	ASTİM	ASTİM OSB BÖLGE MÜDÜRÜ
ERKAN AKAR	AYDIN MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ	AB PROJELERİ BİRİMİ
ESAT ALTINGÜN	KUŞADASI BELEDİYESİ	BELEDİYE BAŞKANI
FADİME ORBAY	İNCİRLİOVA BELEDİYESİ	BELEDİYE BAŞKANI
FATİH NAMIK TALAY	AYDIN TİCARET ODASI	MECLİS ÜYESİ
GAZİ BAŞTÜRK	İL AFET VE ACİL DURUM MÜDÜRLÜĞÜ	PLANLAMA VE ETÜD İŞLERİ ŞUBE MÜDÜRÜ
GÜLAY GÜNDEAY	ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ	BASIN VE HALKLA İLİŞKİLER MÜDÜRÜ
HALİL DAĞDELEN	BUHARKENT BELEDİYESİ	MECLİS ÜYESİ
HALİT ŞAKAR	KUŞADASI ESNAF VE SANATKÂRLAR ODASI	BAŞKAN
HİKMET ATILLA	DİDİM TİCARET ODASI	MECLİS ÜYESİ
HÜSEYİN ÇETİNKAYA	ANADOLU AJANSI	
İBRAHİM CEVİZ	NAZİLLİ TİCARET BORSASI	MECLİS ÜYESİ
İBRAHİM TONKUL	ASİAD	YÖNETİM KURULU ÜYESİ
İHSAN BAKIRCI	AN GROUP BİLİŞİM MEDİKAL DANIŞMANLIK LTD. ŞTİ.	
İSA SEVİNÇ	KARACASU ZİRAAT ODASI	YÖNETİM KURULU BAŞKANI
KADRİ ÖLÇENOĞLU	BUHARKENT BELEDİYESİ	BELEDİYE BAŞKANI
KENAN VARDAR	AYDIN TİCARET ODASI	YÖNETİM KURULU ÜYESİ
MEHMET AKÇIL	İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ	ŞUBE MÜDÜRÜ
MEHMET ÇAVUŞOĞLU	KUŞADASI TİCARET ODASI	YÖNETİM KURULU ÜYESİ
MEHMET ÇILDIRMIZ	AYDEM	
MEHMET KIRAZ		EMEKLİ BELEDİYE BAŞKANI
MEHMET LEVENT TUNA	SÖKE BELEDİYESİ	BELEDİYE BAŞKAN YARDIMCISI
MEHMET YILMAZ	AYDIN KÜLTÜR TABİAT VARLIKLARINI KORUMA BÖLGE MÜD.	BÖLGE MÜDÜRÜ
MUHARREM TOZKOPARAN	TOZKOPARAN TARIM HAYVANCILIK GIDA İNŞAAT VE TURİZM SAN. TIC. LTD ŞTİ.	SEKTÖR TEMSİLCİSİ
MUHSİN ÖRNEK	SÖKE ZİRAAT ODASI	YÖNETİM KURULU BAŞKANI
MURAT SARAÇ	KUŞADASI TANITIM VAKFI	GENEL SEKRETER
MUSTAFA ÇAĞLAYAN	ESNAF VE SANATKÂRLAR ODALARI BİRLİĞİ	GENEL SEKRETER
MUSTAFA KÖSEOĞLU	KIRSAL KALKINMA VE GIDA GÜVENLİĞİ DERNEĞİ	ŞUBE BAŞKANI
MUSTAFA MEÇA	NAZİLLİ TİCARET BORSASI	GENEL SEKRETER
NAİM ÖZDAMAR	BUHARKENT ZİRAAT ODASI	YÖNETİM KURULU BAŞKANI
NİLGÜN KAZAK		ÇEVRE MÜHENDİSİ

ADI SOYADI	KURUMU	GÖREVİ
NURAL ÖZÇÖLLÜ	ASİAD	MECLİS BAŞKANI
NURİ AKTAKA	AYDIN İL KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ	MÜDÜR
NURİ CANIP	AYDIN İL GENEL MECLİSİ	ÜYE
NURŞAH HAMİTOĞLU	ODAK EKSPERTİZ LTD. ŞTİ.	
ÖMER KILINÇ	NAZİLLİ MİLLİ EĞİTİM MÜD.	AR-GE BİRİMİ
ÖZCAN PETEKKAYA	TÜMSİAD AYDIN ŞUBE	ŞUBE YÖNETİM KURULU BAŞKANI
ÖZLEM İRİK	ŞEKERZADE EĞİTİM VE TURİZM DERNEĞİ	SATIŞ MÜDÜRÜ
PROF. DR. TUNA DOĞAN	ADÜ KARACASU MESLEK YÜKSEK OKULU	ÖĞRETİM ÜYESİ
RAFET PEHLİVANOĞLU	BUHARKENT BELEDİYESİ	MECLİS ÜYESİ
RIZA POSACI	AYDIN ZİRAAT ODASI	BAŞKAN
SABAHATTİN AZAZİ	İL PLANLAMA VE KOORDİNASYON MÜDÜRLÜĞÜ	MÜDÜR
SERKAN HAMİTOĞLU	ODAK EKSPERTİZ LTD. ŞTİ.	
SİBEL ERBAŞ	AYDIN BELEDİYE BAŞKANLIĞI	ŞEHİR PLANCISI
SONER ERKAN	KÖŞK BELEDİYESİ	ZABITA MEMURU
SUHAN GÖKER	TARIM REFORMU AYDIN BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ	TOPLULAŞTIRMA ŞUBE MÜDÜRÜ
SÜLEYMAN ÇIRALI	TMO OFİSİ AJANS MÜDÜRLÜĞÜ	EKSPER
SÜLEYMAN TOYRAN	SÖKE TİCARET ODASI	YÖNETİM KURULU BAŞKANI
ŞEBNEM TEZEL	DİDİM BELEDİYESİ	SOSYAL HİZMETLER YETKİLİSİ
ŞEYDA KABADAYI	ÇEVRE ORMAN İL MÜDÜRLÜĞÜ	KİMYA MÜHENDİSİ
TAYLAN ŞENOL	AYDIN SANAYİ ODASI	SEKTÖR TEMSİLCİSİ
TURGUT GÖZEN	KOSGEB AYDIN HİZMET MERKEZİ	MÜDÜR
YARD. DOÇ. DR. GÜLHAN DEMİRİZ	ADÜ FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ SOSYOLOJİ BÖL.	ÖĞRETİM GÖREVLİSİ
YRD. DOÇ. DR. LEVENT ATATANIR	ZİRAAT FAKÜLTESİ	ÖĞRETİM GÖREVLİSİ
YRD. DOÇ. DR. OSMAN ERALP ÇOLUKOĞLU	KUŞADASI KENT KONSEYİ	BAŞKAN
YUSUF ÇELİK	AYDIN TARIM İL MÜDÜRLÜĞÜ SANAYİ VE TİCARET İL MÜDÜRLÜĞÜ	PROJE İSTATİSTİK ŞUBE MÜDÜRÜ
YÜCEL YAVU	SANAYİ VE TİCARET İL MÜDÜRLÜĞÜ	MÜDÜR VEKİLİ

17.09.2010 TARİHİNDE DENİZLİ'DE GERÇEKLEŞTİRİLEN ARAMA KONFERANSI KATILIMCILARI

ADI SOYADI	KURUMU	GÖREVİ
AHMET ERDOĞDU	BULDAN KAYMAKAMLIĞI	KAYMAKAM
AHMET YALÇIN TÜRKMEN	TEİAŞ İLETİM TESİS VE İŞLETME GRUP MÜDÜRLÜĞÜ	ELEKTRİK-ELEKTRONİK MÜHENDİSİ
AHMET YAVUZÇEHRE	DENİZLİ SANAYİ ODASI	YÖNETİM KURULU ÜYESİ
ALİ AYDIN	JEOFİZİK MÜHENDİSLERİ ODASI DENİZLİ İL TEMSİLCİLİĞİ	PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ
ALİ İHSAN BURSALIOĞLU	DENİZLİ SANAYİ ODASI	MECLİS BAŞKAN YARDIMCISI
ALİ RIZA SİĞİRTMAÇ	DENİZLİ ÖZEL ÇEVRE KORUMA MÜDÜRLÜĞÜ	MÜDÜR VEKİLİ

ADI SOYADI	KURUMU	GÖREVİ
ARZU SEHİM	SARAYKÖY TARIMA DAYALI İHTİSAS ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ MÜDÜRLÜĞÜ	BÖLGE MÜDÜRÜ
BİLAL ERSAN	AFZ TEKSTİL	MUHASEBE MÜDÜRÜ
CIHAN ÖZKUL	KOSGEB	KOBİ UZMANI
DEMET ÖZKAN	DENİZLİ VALİLİĞİ	MEMUR
DERYA AKBULUT	İL ÇEVRE VE ORMAN MÜDÜRLÜĞÜ	ÇEVRE MÜHENDİSİ
DOÇ. DR. AŞKİNER GÜNGÖR	PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ ENDÜSTRİ MÜHENDİSLİĞİ	ÖĞRETİM ÜYESİ
DOÇ. DR. CELAETTİN SERİNKAN	PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ İŞLETME FAKÜLTESİ	ÖĞRETİM ÜYESİ
DOÇ. DR. HARUN KEMAL ÖZTÜRK	PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ MÜHENDİSLİK FAKÜLTESİ	ÖĞRETİM ÜYESİ
DOÇ. DR. M. ENSAR YEŞİLYURT	PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ	DEKAN YARDIMCISI
DOÇ. DR. S. EVİNÇ TORLAK	PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ	ÖĞRETİM ÜYESİ
DR. BÜLENT UYGUN	DENİZLİ SANAYİ ODASI	GENEL SEKRETER
DR. METİN BOZKIR	DENİZLİ İL SAĞLIK MÜDÜRLÜĞÜ	MÜDÜR YARDIMCISI
DURMUŞ SEVİNDİK	EĞİTİM GÖNÜLLÜLERİ DERNEĞİ	YÖNETİM KURULU BAŞKAN YARDIMCISI
EKİN NEŞE ÖZTÜRK		
EKİN ÖZDEMİR	LOBİ TEKSTİL	SEKTÖR TEMSİLCİSİ
ERSON TOKUR	NEŞE TEKSTİL	AR-GE YÖNETİCİSİ
EYÜP TOK	DENİZLİ VALİLİĞİ	UZMAN YARDIMCISI
FARUK ALYAZ	DENİZLİ SANAYİ ODASI	MECLİS ÜYESİ
FIRUZ AYDINOĞLU	TÜİK DENİZLİ BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ	EKONOMİK ARAŞTIRMALAR GRUP SORUMLUSU
GÜLAY CEYLAN MALALAN	MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ	AR-GE SORUMLUSU
HABİB YILDIZ	ERYILDIZ PLASTİK SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.	YÖNETİM KURULU ÜYESİ
HAKKI HAKAN TOK	SARAYKÖY TİCARET ODASI	MECLİS BAŞKANI
HAMİT TUNCER	ÇAMELİ ZİRAAT ODASI	YÖNETİM KURULU BAŞKANI
HANDAN KARAKAYA	İL ÇEVRE VE ORMAN MÜDÜRLÜĞÜ	ÇEVRE MÜHENDİSİ
HASAN TİKE	GETİAD	GENEL SEKRETER
HİLMİ KONYALIOĞLU	MAKSİAD	DERNEK BAŞKAN VEKİLİ
HİLMİ NEMUTLU	AFZ TEKSTİL	BİLGİ İŞLEM MÜDÜRÜ
HÜSEYİN GEMİ	SERİNHİSAR BELEDİYESİ	BELEDİYE BAŞKANI
HÜSEYİN MEMİŞOĞLU	MAKRO TEKSTİL SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.	YÖNETİM KURULU BAŞKAN YARDIMCISI
İBRAHİM GÜR	ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI	BAŞKAN
İBRAHİM HÜSNÜ AYKOL	TARIM İL MÜDÜRLÜĞÜ	ZİRAAT MÜHENDİSİ
İLKER AKAY	TURKUAZ TEKSTİL	YÖNETİM TEMSİLCİSİ
İLYAS DERELİ	BAKLAN ZİRAAT ODASI	YÖNETİM KURULU BAŞKANI
İSMAİL EDİP YILMAZLI	İL ÖZEL İDARESİ	GENEL SEKRETER YARDIMCISI

ADI SOYADI	KURUMU	GÖREVİ
İSMAİL HAKKI GERELİOĞLU	DENİZLİ SANAYİ ODASI	YÖNETİM KURULU ÜYESİ
İSMAİL ÖZTEKİN	İL KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ	ŞUBE MÜDÜRÜ
KEMAL ÇIPLAKOĞLU	AYDEM ELEKTRİK DAĞITIM A.Ş.	TESİS MÜDÜRÜ
KÜBRA SERTKAYA	DENİZLİ SOSYAL HİZMETLER MÜDÜRLÜĞÜ	MÜDÜR
MEHMET BAŞER	İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ	ŞUBE MÜDÜRÜ
MEHMET ÖZTÜRK	TC. BAKLAN SOL SAHİL POMPAJ SULAMA BİRLİĞİ	BİRLİK BAŞKANI
MEHMET YEŞİLPINAR	ÇARDAK ÖZDEMİR SABANCI OSB	MÜDÜR VEKİLİ
MELİKE ÇETİN	İL SAĞLIK MÜDÜRLÜĞÜ	
MUHTEŞEM ŞANLI	DENİZLİ DERİ ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ	BÖLGE MÜDÜRÜ
MUSTAFA AKÇAY	BEYAĞAÇ BELEDİYESİ	BELEDİYE BAŞKANI
MUSTAFA DEĞİRMENCI	ORMAN BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ	MÜDÜR YARDIMCISI
MUSTAFA KURTULUŞ SARIKAYA	KURTULUŞ MÜH. MAKİNA VE İNŞ. MALZ. SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ	YÖNETİM KURULU ÜYESİ
NEZAHAT TÜRKÖZ	ABİGEM	İŞ GELİŞTİRME MÜDÜRÜ
NURİ ÜNLÜ	DENİZLİ DSİ 212. ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜ	ŞUBE MÜDÜRÜ
ORHAN KARAKÖSE	SARAYKÖY BELEDİYESİ	BELEDİYE BAŞKANI
ÖZGÜR ARMANERİ	KOSGEB İŞ GELİŞTİRME MERKEZ MÜDÜRLÜĞÜ	UZMAN YARDIMCISI
PINAR GÜLMEZ AĞIRBAŞ	DENİZLİ BELEDİYESİ	ETÜD PROJE MÜDÜR VEKİLİ
PROF. DR. CELAL KÜÇÜKER	PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ	BÖLÜM BAŞKANI
PROF. DR. İNAN ÖZER	PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ	REKTÖR YARDIMCISI
RECEP DEMİRCİ	İL AFET VE ACİL DURUM MÜDÜRLÜĞÜ	MÜDÜR
RIZA İMER	SANAYİ VE TİCARET İL MÜDÜRLÜĞÜ	MÜHENDİS
SADIK BABABALIM	PAMUKKALE TURİZM SEYAHAT SAN.VE TİC. LTD. ŞTİ.	ŞİRKET ORTAĞI
SEÇİL TOK	TOSYÖV DENİZLİ DESTEKLEME DERNEĞİ	BAŞKAN
SELİM KASAPPOĞLU	BABADAĞLI SANAYİCİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ	YÖNETİM KURULU BAŞKAN VEKİLİ
SERKAN YOLMAZ	BAYINDIRLIK VE İSKAN MÜDÜRLÜĞÜ	ŞUBE MÜDÜRÜ
SUAT AKTAŞ	KARAYOLLARI 27.ŞUBE ŞEFLİĞİ	MAKİNA İKMAL MÜHENDİSİ
SÜLEYMAN KOCASERT	DENİZLİ İHRACATÇILAR BİRLİĞİ	YÖNETİM KURULU BAŞKANI
ŞADIYE BAYKENT	DENİZLİ İHRACATÇILAR BİRLİĞİ	ARGE ŞUBE MÜDÜRÜ
ŞEYDA YENİKÖŞKER	İL ÇEVRE VE ORMAN MÜDÜRLÜĞÜ	ÇEVRE MÜHENDİSİ
TURGUT GÜLEN	HONAZ KAYMAKAMLIĞI	KAYMAKAM
TÜLAY DÜDÜKÇÜ	NEŞE TEKSTİL	MUHASEBE
UĞUR BAĞBAŞLIOĞLU	DENİZLİ SANAYİ ODASI	MECLİS ÜYESİ
YAVUZ SELİM YAŞAR	TÜMSİAD DENİZLİ ŞUBESİ	BAŞKAN YARDIMCISI
NACİ KARKIN	PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ	ÖĞRETİM ÜYESİ
YRD. DOÇ. DR. YAMAN KOÇAK	PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ	ÖĞRETİM ÜYESİ
YRD. DOÇ. DR. SERKAN GÜZEL	PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ	ÖĞRETİM ÜYESİ
YUSUF GÜLSEVER	TARIM İL MÜDÜRLÜĞÜ	TARIM İL MÜDÜRÜ
ZEYİT ŞENER	SERİNHİSAR KAYMAKAMLIĞI	KAYMAKAM

16.09.2010 TARİHİNDE MUĞLA'DA GERÇEKLEŞTİRİLEN ARAMA KONFERANSI KATILIMCILARI

ADI SOYADI	KURUMU	GÖREVİ
AHMET ARI	AYDEM ELEKTRİK DAĞITIM A.Ş.	İL MÜDÜRÜ
AHMET DENİZ	DALAMAN KAYMAKAMLIĞI	KAYMAKAM
ALİ BARIŞ ERCAN	TEMEL PETEK ARICILIK EVİ	AVUKAT
AYDIN ATICI	EKOTURİZMİ DESTEKLEME VE ÇEVRE EĞİTİM DERNEĞİ	YÖNETİM KURULU ÜYESİ
AYŞE ÖNERİ SOYTEKİN	ORTACA ZİRAAT ODASI BAŞKANLIĞI	ZİRAAT MÜHENDİSİ
BEKİR DOĞAN	MUĞLA ÖZEL ÇEVRE KORUMA MÜDÜRLÜĞÜ	MÜDÜR YARDIMCISI
BİLGE AKGÜN		SEKTÖR TEMSİLCİSİ
BURAK ERBAY	MUĞLA İL GENEL MECLİSİ	MECLİS ÜYESİ
CEMAL GÜNÜÇ	EMRAH MOBİLYA GİYİM DAYANIKLI TÜKETİM MALL. TUR. İNŞ. SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.	SEKTÖR TEMSİLCİSİ
COŞKUN ÇATALKAYA	JEOLOJİ MÜHENDİSLERİ ODASI MUĞLA İL TEMSİLCİLİĞİ	İL TEMSİLCİ YARDIMCISI
DAMLA BÜYÜKÇIKRIKÇI	JEOLOJİ MÜHENDİSLERİ ODASI MUĞLA İL TEMSİLCİLİĞİ	BÜRO GÖREVLİSİ
DENİZ EYİNÇ	BODRUM TİCARET ODASI	YÖNETİM KURULU ÜYESİ
DOÇ. DR. ALİ TÜRKER	MUĞLA ÜNİVERSİTESİ ÇEVRE SORUNLARI ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ	ÖĞRETİM ÜYESİ
DR. KAMİL ÖZER	MUĞLA İL KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ	MÜDÜR
DR. MEHMET ALİ KÖSEOĞLU	MUĞLA ÇEVRE VE ORMAN MÜDÜRLÜĞÜ	MÜHENDİS
DR. SONGÜL TOPAL	TARIM İL MÜDÜRLÜĞÜ	MÜDÜR YARDIMCISI
ECE ŞEKEROĞLU	FETHİYE BELEDİYE BAŞKANLIĞI	İNŞAAT MÜHENDİSİ
EKİN KESKİN	BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KALKINMA PROGRAMI	
ENVER TUNA	MİLAS TİCARET VE SANAYİ ODASI	YÖNETİM KURULU BAŞKANI
ERTUĞRUL ALADAĞ	MİMARLAR ODASI MUĞLA ŞUBESİ	ŞUBE BAŞKANI
EYLEM MİRAY APAK	MARMARİS TİCARET ODASI	AB BİRİMİ VE EĞİTİMLER SORUMLUSU
FİLİZ SALIŞ	MUĞLA İL SAĞLIK MÜDÜRLÜĞÜ	EĞİTİM ŞUBE MÜDÜRÜ
FUAT TURAN	GEMİ MÜH. ODASI BODRUM TEMSİLCİLİĞİ S.S. YAT YAPIM BAKIM ONARIM VE ÇEKEK YERİ YAPI KOOPERATİF	TEMSİLCİLİK KOOPERATİF BAŞKANI
HÜSEYİN EROL GÖKÇE	MUĞLA SANAYİ VE TİCARET ODASI	MECLİS ÜYESİ
GÜRCAN KAYA	TÜRKİYE ÇEVRE EĞİTİM VAKFI	MAVİ BAYRAK MUĞLA İL KOORDİNATÖRÜ
HALİL GÖKOVALI	MARMARİS BELEDİYE BAŞKANLIĞI	BELEDİYE BAŞKAN YARDIMCISI
HAYDAR ÖKTEN	MUĞLA SANAYİ VE TİCARET İL MÜDÜRLÜĞÜ	İL MÜDÜRÜ
HÜSAMETTİN KARŞAHİN	ORTACA ESNAF VE SANATKÂRLAR ODASI	BAŞKAN
İHSAN BOZAN	MUĞLA KÜLTÜR BALIKÇILARI DERNEĞİ	YÖNETİM KURULU BAŞKANI
İSMAİL ATICI	MİLAS ZİRAAT ODASI	YÖNETİM KURULU BAŞKANI
KADIR FIRAT	DALAMAN BELEDİYESİ	BELEDİYE BAŞKAN YARDIMCISI

ADI SOYADI	KURUMU	GÖREVİ
KAZIM EREN	MUĞLA GENÇ İŞ ADAMLARI DERNEĞİ	BAŞKAN
KEMAL YILDIZ	MUĞLA ZİRAAT ODASI	TARIM TEKNİKERİ
KÜBRA KAYRAK	İL KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ	
MAHMUT SERDAR KOCADON	BODRUM TİCARET ODASI	YÖNETİM KURULU BAŞKANI
MEHMET ALİ KARATEKELİ	FETHİYE KAYMAKAMLIĞI	KAYMAKAM
MEHMET EMİN BENZER	MUĞLA TİCARET BORSASI	MUHASİP ÜYE
MEHMET MERPEZ	HÜDAVERDİ GIDA TARIM PAZARLAMA TİC. TURİZM EMLAK İNŞAAT SAN.LTD. ŞTİ.	SEKTÖR TEMSİLCİSİ
MEHMET KATIKSIZ	DSİ 213. ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜ	ŞUBE MÜDÜRÜ
MEHMET YILDIZ	MUĞLA BELEDİYESİ	SOSYAL VE KÜLTÜR İŞLER PROJE SORUMLUSU
MESTAN YAYMAN	MUĞLA VALİLİĞİ	VALİ YARDIMCISI
MİNE GÜNEY	İL KÜLTÜR TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ	
MUHAMMET AKTAŞ	S.S. DALKO DALYAN SU ÜRÜNLERİ KOOPERATİFİ	BAŞKAN
MUSTAFA ERCAN	MUĞLA TİCARET VE SANAYİ ODASI	YÖNETİM KURULU BAŞKAN YARDIMCISI
MUSTAFA ERCAN	MUĞLA MERMERCİLER DERNEĞİ	BAŞKAN
MUSTAFA ERDEM	MUĞLA ÜNİVERSİTESİ SU ÜRÜNLERİ FAKÜLTESİ	ÖĞRETİM ÜYESİ
MUSTAFA YEŞİLKAYA	TARIM İL MÜDÜRLÜĞÜ	ZİRAAT MÜHENDİSİ
NADİDE ÇAKICI	DENİZ TİCARET ODASI	YÖNETİM KURULU ÜYESİ
NURHAN KELEŞ	MUĞLA EĞİTİM ÇEVRE KORUMA VE DAYANIŞMA DERNEĞİ	MUĞLA İL TEMSİLCİSİ
ONUR AKTAŞ	MUĞLA VALİLİĞİ	İL PLANLAMA UZMAN YARDIMCISI
ÖMÜR DÜNYA ÇAKMAK BARAN	MUĞLA BELEDİYESİ	DIŞ İLİŞKİLER SORUMLUSU
ÖZGÜR SALMAN	SALMAN TURİZM İNŞ. SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.	SEKTÖR TEMSİLCİSİ
PROF. DR. MEDAR ATICI	GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ	EMEKLİ ÖĞRETİM ÜYESİ
PROF. DR. METİN KOZAK	MUĞLA ÜNİVERSİTESİ TURİZM İŞLETMECİLİĞİ VE OTELCİLİK YÜKSEK OKULU	ÖĞRETİM ÜYESİ
SALİH CEBE	MUĞLA ÇEVRE VE ORMAN MÜDÜRLÜĞÜ	MÜHENDİS
SALİH UYANIK	DATÇA ESNAF VE SANATKARLAR ODASI	BAŞKAN
SEDAT KİRT	MARMARİS TURİZM BİRLİĞİ	KOORDİNATÖR
SELAMETTİN YILMAZ	S.S. ÖLÜDENİZ TURİZM GELİŞTİRME KOOPERATİFİ	YÖNETİM KURULU ÜYESİ
SELÇUK BAYKARA	BAYKARA AMBALAJ VE GIDA SAN. TİC. LTD. ŞTİ.	GENEL YÖNETMEN
SELMA ÜNAL	MUĞLA TİCARET VE SANAYİ ODASI DATÇA TEMSİLCİLİĞİ EFEM TURİZM TİC. İNŞAAT SAN. LTD. ŞTİ	BAŞKAN
SEMA KÖSEOĞLU	TARIM İL MÜDÜRLÜĞÜ	ZİRAAT MÜHENDİSİ
SEYHAN DAĞLIKAN	BODRUM İLÇE TARIM MÜDÜRLÜĞÜ	MÜHENDİS
SEZAİ ERGİNOĞLU	MUĞLA İLİ ARI YETİŞTİRİCİLERİ BİRLİĞİ	VETERİNER HEKİM
ŞÜKRÜ AYYILDIZ	MARMARİS ESNAF VE SANATKARLAR ODASI MUĞLA ESNAF VE SANATKARLAR ODASI BİRLİĞİ	BAŞKAN BAŞKAN
TAYFUN ALTUĞ	MADEN MÜH. ODASI MUĞLA İL TEMSİLCİLİĞİ	İL TEMSİLCİSİ

ADI SOYADI	KURUMU	GÖREVİ
ÜMİT KORKMAZ	MUĞLA İL SAĞLIK MÜDÜRLÜĞÜ	SAĞLIK MÜDÜR YARDIMCISI
VEDAT ÖNCEL	BODRUM TURİSTİK OTELCİLER VE İŞLETMECİLER DERNEĞİ	
YILMAZ YORULMAZ	MARMARİS TİCARET ODASI	DIŞ TİCARET VE ORGANİZASYON MEMURU
YRD. DOÇ.DR. ALİ ABBAS ÇINAR	MUĞLA ÜNİVERSİTESİ MUĞLA VE YÖRESİNİN TARİH VE KÜLTÜREL MİRASINI ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ	ÖĞRETİM ÜYESİ
YRD. DOÇ.DR. RÜŞTÜ EKE	MUĞLA ÜNİ. TEMİZ ENERJİ KAYNAKLARI ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME MERKEZİ	ÖĞRETİM ÜYESİ
YRD. DOÇ.DR. SEMRA PURKİS	MUĞLA ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ	ÖĞRETİM ÜYESİ
YRD. DOÇ.DR. YAVUZ GEZİCİOĞLU	MUĞLA ÜNİVERSİTESİ MÜHENDİSLİK FAKÜLTESİ	ÖĞRETİM ÜYESİ
ZİYA ŞAHİN	MUĞLA İLİ ARI YETİŞTİRİCİLERİ BİRLİĞİ	YÖNETİM KURULU BAŞKANI

PAYDAŞ ANALİZİ TABLOSU

	Kamu	Yerel Yönetim	Akademik Kurum	STK	Oda ve Borsa	Özel Sektör
Altyapı, İnşaat ve Gayrimenkul	5			1	11	5
Genel Politika ve Planlama	55	48				
Ulaşım ve Lojistik	3				4	1
İstihdam	4					1
Çevre	14			5	9	
Kültür ve Turizm	4			26	1	
Eğitim	3			2		1
Sağlık ve Sosyal Hizmetler	6			3	1	
Sanayi ve Ticaret	16			50	54	56
Medya	1			1		
Bilim, Teknoloji ve AR-GE			4	2		
Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Araştırmalar	2					
Tarım	6			8	43	

T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı
TR32 Düzey 2 Bölgesi
(Aydın - Denizli - Muğla)
2010 - 2013 Bölge Planı

10. KAYNAKÇA

- AFAD. Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası, 18 Ağustos 2010, <http://www.deprem.gov.tr/Sarbis/Shared/DepremHaritalari.aspx>
- Akkurt, D. N., Yüksel, E. ve Erkoç, F. (2007). Türkiye'de Özel Çevre Koruma Bölgeleri, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi-Çevre ve Orman Bakanlığı Özel çevre Koruma Kurumu.
- Arıcılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü. Arıcılık İstatistikleri. 15 Eylül 2010, http://www.aricilik.gov.tr/egitim_yayin/istatistik.htm
- Aydın Belediyesi. (2009). Aydın Belediyesi 2010-2014 Stratejik Planı.
- Aydın İl Çevre ve Orman Müdürlüğü . (2010). Kurum Görüşmesi.
- Aydın İl Milli Eğitim Müdürlüğü. (2010). Kurum Görüşmesi.
- Aydın İl Özel İdaresi. (2010). Kurum Görüşmesi.
- Aydın İl Sağlık Müdürlüğü. (2010). Aydın İli Sağlık Hizmetleri İl Değerlendirmesi, Aydın.
- Aydın İl Spor ve Gençlik Müdürlüğü. (2010). Kurum Görüşmesi.
- Aydın İl Tarım Müdürlüğü. Tarımsal Yapı. 08 Temmuz 2010, <http://www.aydintarim.gov.tr/>
- Aydın İl Tarım Müdürlüğü. (2010). Kurum Görüşmesi.
- Aydın Valiliği Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü. (2010). Kurum Görüşmesi.
- Aydın Valiliği Dernekler Müdürlüğü. (2010). Kurum Görüşmesi.
- Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (2010). İllere Göre Kuruluşlarımız. 20 Eylül 2010, <http://www.shcek.gov.tr/illere-gore-kuruluslar.aspx>
- Bodrum Belediyesi. 2009 Yılı Belediye Faaliyet Raporu. 06 Ağustos 2010, <http://www.bodrum.bel.tr/upload/faaliyetraporlari/2009.pdf>.
- ÇOB. (2004). Türkiye Çevre Atlası, Ankara.
- ÇOB. (2006). AB Entegre Çevre Uyum Stratejisi (UÇES) 2007-2023.
- ÇOB. (2007). Türkiye Çevre Durum Raporu, Yayın No: 7, Ankara.
- ÇOB. (2008a). Atık Yönetimi Eylem Planı 2008-2012, Ankara.
- ÇOB. (2008b). Atık Su Arıtımı Eylem Planı 2008-2012, Ankara.
- ÇOB. (2010a). Çevresel Göstergeler-2009, Ankara.
- ÇOB. (2010b). Temiz Hava Eylem Planı 2010-2013, Ankara.
- ÇOB. (2010c). Türkiye Çevre Sorunları ve Öncelikleri Envanteri Değerlendirme Raporu 2007-2008, Yayın No: 9, Ankara.
- ÇOB. (2010d). Faaliyet Raporu 2009, Ankara.
- ÇOB - ÖÇKKB. (2010). İl Durum Raporu.

- ÇOB. Aydın-Muğla-Denizli 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Araştırma Raporu. 08 Temmuz 2010, <http://denizli.cevreorman.gov.tr/Denizli/AnaSayfa/Aydinmugladienizlicevreduzeniplani.aspx?sflang=tr>
- ÇOB DKMP Genel Müdürlüğü. 81 il durum raporu. 20 Temmuz 2010, <http://www.cevreorman.gov.tr/COB/ilDurumRaporlari/ilRapor.aspx?sflang=tr>
- ÇOB. Ormanlık İstatistikleri. 05 Temmuz 2010, http://web.ogm.gov.tr/Dkmanlar/istatistikler/ormancilik_ist_2008.pdf
- ÇOB - ORKÖY. İller İtibariyle Genel Durum ve Faaliyetler. 09 Temmuz 2010, <http://www.orkoy.gov.tr/ORKOY/AnaSayfa/raporlar.aspx?sflang=tr>
- Denizli Belediyesi Sağlıklı Kentler Projesi. (2010). Kent Sağlığı Profili, Denizli.
- Denizli Valiliği Dernekler Müdürlüğü. (2010). Kurum Görüşmesi.
- Denizli İl Çevre ve Orman Müdürlüğü. (2010). Kurum Görüşmesi.
- Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. 07 Temmuz 2010, <http://www.pamukkale.gov.tr/tr/>
- Denizli İl Spor ve Gençlik Müdürlüğü. (2010). Kurum Görüşmesi.
- Denizli Valiliği Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü. (2010). Kurum Görüşmesi.
- Denizli İl Millî Eğitim Müdürlüğü. (2010). Kurum Görüşmesi.
- Denizli İl Koordinasyon Kurulu. 2010 Yılı 2. Toplantısı Değerlendirme Raporu. 09 Temmuz 2010, <http://www.denizli.gov.tr/web/modules.php?name=News&file=article&sid=1491>
- Denizli İl Tarım Müdürlüğü. (2010). Kurum Görüşmesi.
- Denizli İl Tarım Müdürlüğü. Tarımsal Yapı. 06 Temmuz 2010, <http://denizlitarim.gov.tr/>
- Denizli Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü. (2010). 2009 Yılı Çalışma Raporu.
- DSİ. Hizmet Alanları. 08 Temmuz 2010, <http://www.dsi.gov.tr/hizmet/enerji.htm>
- DHMİ. İstatistikler. 09 Temmuz 2010, <http://www.dhmi.gov.tr/istatistik.aspx>
- DHMİ. Havaalanları. 09 Temmuz 2010, <http://www.dhmi.gov.tr/havaalanlari.aspx>
- DPT. (2003). İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, Ankara.
- DPT. (2003). Türkiye Sanayi Politikası, Ankara.
- DPT. (2004). İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, Ankara.
- DPT. (2006a). Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013. Ankara.
- DPT. (2006b). Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2007-2013).
- DPT. (2009). İllerde Ön Plana Çıkan Sektörler, Ankara.
- DPT- BM .(2010). Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu Türkiye 2010.
- DPT. Kamu Yatırımlarının İllere Göre Sektörel Dağılımı. 25 Temmuz 2010, <http://www.dpt.gov.tr/kamuyat/ilozet.html>
- DSİ. Toprak ve Su Kaynakları. 08 Temmuz 2010, <http://www.dsi.gov.tr/topraksu.htm>.
- Doğmuş, O. E. (2003). Yerel sermayenin (EBSO/İTO) yeni bölge arayışları ve bölge planlama sürecine etkileri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Doğmuş, O. E. (2010). Antalya örneğinde ulusal turizm politikalarının sorgulanması. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- EDAM. (2009). Türkiye İçin Bir Rekabet Endeksi, İstanbul.
- EGEV. (2006). Muğla İl Raporu.
- EGEV. (2007). Denizli İl Raporu.
- EGEV. (2008). Aydın İl Raporu.
- EİE. Güneş Enerjisi Potansiyel Atlası. 09 Temmuz 2010, <http://repa.eie.gov.tr/MyCalculator/Default.aspx>
- EİE. Hidroelektrik Santral Projeleri. 09 Temmuz 2010, <http://www.eie.gov.tr/HES/>
- EİE. Rüzgar Enerjisi Teknik Potansiyelleri. 09 Temmuz 2010, http://www.eie.gov.tr/duyurular/YEK/YEKrepa/REPA-duyuru_01.html
- Eriş, S. (2003). Ege Bölgesi Demiryolları, TCDD 3. Bölge Müdürlüğü, İzmir. http://ius.imoizmir.org.tr/ius_bildiriler/03_k58_ius_iris.pdf
- EUROSTAT. Statistics by Theme-Environment and Energy. 08 Temmuz 2010, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/environment/data/database>
- EUROSTAT. Düzey 2 Bölgelerinde GSYİH. 15 Ağustos 2010, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_r_e2gdp&lang=en
- EÜAŞ. (2010). 06 Temmuz 2010, <http://www.euas.gov.tr/>
- GEKA. (2010a). Organize Sanayi Bölgesi Anketleri.
- GEKA. (2010b). Arama Konferansı Bilgi Notu.
- Hazine Müsteşarlığı. (2009). Yabancı Sermayeli Şirketlerin Bölgesel Dağılımı. 05 Temmuz 2010, <http://www.hazine.gov.tr/irj/portal/anonymouse>
- Hazine Müsteşarlığı. Yatırım Teşvikleri. 27 Temmuz 2010, <http://www.hazine.gov.tr/irj/portal/anonymouse?NavigationTarget=navurl://80da2871d78cbc11a7fcc626e323d0a9&LightDTNKnobID=187785698>
- Hazine Müsteşarlığı. Uluslararası Doğrudan Yatırımlar. 26 Temmuz 2010, <http://www.hazine.gov.tr/irj/portal/anonymouse?NavigationTarget=navurl://ece24785e13b51af18464d81e80b65f0&LightDTNKnobID=1728274996>
- İÇOM. (2006). Muğla İl Çevre Durum Raporu, Muğla.

- İÇOM. (2008). Aydın İli Çevre Durum Raporu, Aydın.
- İÇOM. (2010). Denizli İli 2009 Yılı Çevre Durum Raporu, Denizli.
- İÇOM. Korunan Alanlar Denizli. 20 Temmuz 2010, http://www.denizli-cevreorman.gov.tr/dkmp_brifing.htm
- İÇOM. Denizli ili çevre ile ilgili yapılan başlıca çalışmalar. 11 Ağustos 2010, <http://denizli.cevreorman.gov.tr/Denizli/AnaSayfa/CevreYonSubeMudurlugu/nelerYaptik.aspx?sflang=tr>
- İMEAK Deniz Ticaret Odası. (2009). 2008 Deniz Sektörü Raporu, İstanbul.
- Kara M. (2008). Bölgesel Rekabet Edebilirlik Kavramı ve Bölgesel Kalkınma Politikalarına Yansımaları, DPT Uzmanlık Tezi, Ankara.
- KGM. İl Yatırımları. 05 Temmuz 2010, <http://www.kgm.gov.tr/Sayfalar/KGM/SiteTr/lller/lller.aspx>
- KGM. İller Arası Mesafe Sorgulama. 05 Temmuz 2010, <http://www.kgm.gov.tr/Sayfalar/KGM/SiteTr/Root/Uzakliklar.aspx>
- KGM. 2009 Trafik ve Ulaşım Bilgileri. 05 Temmuz 2010, <http://www.kgm.gov.tr/SiteCollectionDocuments/KGMdocuments/Istatistikler/TrafikveUlasimBilgileri/09TrafikUlasimBilgileri.pdf>
- KGM. 2. Bölge Müdürlüğü Projeler. 06 Temmuz 2010, <http://www.kgm.gov.tr/Sayfalar/KGM/SiteTr/Bolgeler/2Bolge/Projeler.aspx>
- Kırmacı, M. (2008). Tufa formation originating from Bryophytes in Babadağ and Honaz Mountain Denizli/Turkey, Biodicon (Biyolojik Çeşitlilik ve Koruma), 1(1), 116-126.
- KTB. (2007). Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı 2007-2013, Ankara.
- KTB. (2010). Kültür ve Turizm Bakanlığı 2010-2014 Stratejik Planı , Ankara.
- KTB. Muğla-Marmaris Milli Parkı. 03 Ağustos 2010, <http://www.kultur.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF7EE1F1486EE5030EF83D97ED1ADEFC2E>
- KTB. Tabiat Anıtı. 03 Ağustos 2010, <http://www.kultur.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF7EE1F1486EE5030EF87C2B01D434CDA5>
- KTB Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü. Dünya Miras Listesi, Pamukkale-Hierapolis (Denizli). 03 Ağustos 2010, <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/ Genel/ Belge Goster.aspx?F6E 10F889>
- KUŞATAK. (2010). Kurum Görüşmesi.
- Kuşadası Belediyesi. Dev Proje "KUŞATAK" Açıldı. 18 Ağustos 2010, http://www.kusadası.bel.tr/?menuid=haber_detay&h_id=250
- Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı. Vergi İstatistikleri. 21 Temmuz 2010, http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/GBG1.htm
- Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı. (2010). Kurum Görüşmesi.
- Muğla Belediyesi. Atık Madeni Yağlar Değerlendiriliyor. 18 Ağustos 2010, <http://www.mugla-bld.gov.tr/haberler/haberler2010expanded.html>
- Muğla İl Çevre ve Orman Müdürlüğü (2010). Kurum Görüşmesi.
- Muğla İl Milli Eğitim Müdürlüğü. (2010). Kurum Görüşmesi.
- Muğla İl Sağlık Müdürlüğü. (2010). Kurum Görüşmesi.
- Muğla İl Spor ve Gençlik Müdürlüğü. (2010). Kurum Görüşmesi
- Muğla Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü. (2010). 2010 Yılı Brifing Raporu.
- Muğla İl Koordinasyon Kurulu. 2010 Yılı 2. Toplantısı Değerlendirme Raporu. 09 Temmuz 2010, http://www.muglaozelidare.gov.tr/haber_oku2.asp?id=299
- Muğla İl Tarım Müdürlüğü. Tarımsal Yapı. 06 Temmuz 2010, <http://www.mugla-tarim.gov.tr/>
- Muğla İl Tarım Müdürlüğü. (2010). Kurum Görüşmesi.
- MTA. Ege Bölgesi Endüstriyel Hammaddeler Haritası. 09 Temmuz 2010, <http://www.mta.gov.tr/v1.0/bolgeler/izmir/index.php?id=haritalar>
- MTA. İl Maden Potansiyelleri. 20 Eylül 2010, http://www.mta.gov.tr/v2.0/default.php?id=il_maden_potansiyelleri&m=5
- MTA. Ege Bölgesi Metalik Madenler Haritası. 09 Temmuz 2010, <http://www.mta.gov.tr/v1.0/bolgeler/izmir/index.php?id=haritalar>
- Muğla Valiliği Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü. (2010). Kurum Görüşmesi.
- Muğla Valiliği Dernekler Müdürlüğü. (2010). Kurum Görüşmesi.
- OGM. Türkiye Orman Varlığı Haritası. 09 Temmuz 2010, <http://www2.ogm.gov.tr/maps/turkiye/ormanharita.jpg>
- OGM. Türkiye Orman Varlığı. 09 Temmuz 2010, <http://www.ogm.gov.tr/>
- OGM. Orman Köyleri Listesi. 09 Temmuz 2010, <http://www.ogm.gov.tr/>
- Sivil Toplum Geliştirme Merkezi. 15 Ağustos 2010, <http://www.stgm.org.tr/tr/icerik/detay/stgm-denizli-yerel-destek-merkezi-acildi>
- STB. OSB Bilgi Sitesi. 05 Temmuz 2010, <http://osbbs.osbuk.org.tr/arama.php?anaMod=8>
- Taşlıgil, N. (2008). Datça-Bozburun Özel Çevre Koruma Bölgesi ve Turizm, Ege Coğrafya Dergisi, 17(1-2), 73-83.
- Tarım Reformu Aydın Bölge Müdürlüğü. (2010). Kurum Görüşmesi.
- TBB. Banka, Şube, Mevduat ve Kredilerin İl, İlçe ve Nüfus Bazında Dağılımı. 12 Temmuz 2010, http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/Istatistiki_Raporlar.aspx
- TBB. Banka Ve Sektör Bilgileri. 13 Ağustos 2010, http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/Istatistiki_Raporlar.aspx

- TCDD 3. Bölge Müdürlüğü. (2010). Kurum Görüşmesi.
- TCDD 7. Bölge Müdürlüğü. (2010). Kurum Görüşmesi.
- TCDD. Demiryolu Yük Taşımacılığı. 05 Temmuz 2010, <http://www.aso.org.tr/b2b/asobilgi/sayilar/gorusmayis haziran 2010.pdf>
- TCDD. (2010). T.C. Demiryolları İstatistik Yıllığı 2005-2009, Ankara.
- TCMB. Protestolu Senetler. 13 Ağustos 2010, <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/bgm/rmm/Protestogiris.html>
- TEDAŞ. (2009). Kayıp Kaçak Elektrik Kullanımı. 16 Temmuz 2010, http://www.tedas.gov.tr/1,Kacak_Elektrik.html
- Tekeli, İ. (2005). Türkiye'de Nüfusun Mekansal Dağılımında Yaşanan Gelişmeler: 1935-2000, ODTÜ.
- TİM. İller Bazında Ülkelere Göre İhracat Miktarları. 10 Ağustos 2010, http://www.tim.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=625&Itemid=135
- TİM. İller Bazında Sektörlere Göre İhracat Miktarları. 10 Ağustos 2010, http://www.tim.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=625&Itemid=135
- TİM. (2010). İller ve Sektörler Bazında Ülkelere Göre İhracat Miktarları, Kurum Görüşmesi.
- TKB. (2004a). Ülkemiz Balıkçı Barınakları, Ankara.
- TKB. (2006). TR3 Ege Bölgesi Tarım Master Planı. Ankara.
- TKB. (2005). Aydın Tarım Master Planı.
- TKB. (2004b). Denizli Tarım Master Planı.
- TKB. (2004c). Muğla Tarım Master Planı.
- TKB. Su ürünleri Yetiştiriciliği ile İlgili Dökümanlar. 12 Temmuz 2010, <http://www.tugem.gov.tr/UploadDocument/D20090908120600.36611.html>
- TKB. Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma (IPARD) Programı (2007-2013). 11 Temmuz 2010, http://sgb.tarim.gov.tr/duyurular/IPARD_Program/IPARD_Program_son1.pdf
- TKB. Organik Tarım İstatistikleri. 13 Temmuz 2010, http://www.tarim.gov.tr/uretim/Organik_Tarim,Organik_Tarim_Statistikleri.html
- TPE. Başvurusu Yapılan Coğrafi İşaretler. 20 Ağustos 2010, <http://www.turkpatent.gov.tr/portal/default2.jsp?sayfa=432>
- TPE. Tescilli Coğrafi İşaretler. 20 Ağustos 2010, <http://www.turkpatent.gov.tr/portal/default2.jsp?sayfa=431>
- TTNET . Türkiye'nin PC ve İnternet Penetrasyonu. 12 Ağustos 2010, <http://m.friendfeed-media.com/97ba0b8988c2030c4e8b9ced748b16cc87af244c>
- TÜİK. (2009). Türkiye İstatistik Yıllığı, Ankara.
- TÜİK. (2009). Bölgesel Göstergeler TR32 Bölgesi, Ankara.
- TÜİK. Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler - ADNKS İstatistikleri. 15 Temmuz 2010, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/Bolgesel/sorguGiris.do>
- TÜİK. Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler - Göç İstatistikleri. 26 Temmuz 2010, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/Bolgesel/sorguGiris.do>
- TÜİK. Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler - Eğitim İstatistikleri. 27 Temmuz 2010, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/Bolgesel/sorguGiris.do>
- TÜİK. Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler - Kültür İstatistikleri. 6 Ağustos 2010, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/Bolgesel/sorguGiris.do>
- TÜİK. Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler - Sağlık İstatistikleri. 06 Ağustos 2010, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/Bolgesel/sorguGiris.do>
- TÜİK. Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler - Hane Halkı İş Gücü İstatistikleri. 03 Ağustos 2010, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/Bolgesel/sorguGiris.do>
- TÜİK. İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı Verileri. 15 Temmuz 2010, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/Bolgesel/sorguSayfa.do?target=tablo>
- TÜİK. Kişi Başına Düşen GSKD Miktarı. 15 Ağustos 2010, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/Bolgesel/tabloyilSutunGetir.do?durum=acKapa&menuNo=113&altMenuGoster=1>
- TÜİK. Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler-Çevre İstatistikleri. 07 Temmuz 2010, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/Bolgesel/tabloyilSutunGetir.do?durum=acKapa&menuNo=124&altMenuGoster=1>
- TÜİK. Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler-Enerji İstatistikleri. 08 Temmuz 2010, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/Bolgesel/tabloyilSutunGetir.do?durum=acKapa&menuNo=213&altMenuGoster=1>
- TÜİK. Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler-Ulaştırma İstatistikleri. 07 Temmuz 2010, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/Bolgesel/sorguSayfa.do?target=tablo>
- TÜİK. Uluslar Arası Ekonomik Göstergeler. 05 Temmuz 2010, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/ulusalgostergeler/menuAction.do>
- TÜİK. İş İstatistikleri. 07 Temmuz 2010, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=28&ust_id=9
- TÜİK. Ulusal Hesaplar. 08 Temmuz 2010, <http://www.tuik.gov.tr/ulusalhesapapp/ulusalhesap.zul?tur=2>
- TÜİK. Dış Ticaret İstatistikleri. 08 Temmuz 2010,
- TÜİK. Bitkisel Üretim İstatistikleri. 15 Temmuz 2010, <http://www.tuik.gov.tr/bitkiselapp/bitkisel.zu>
- TÜİK. Hayvancılık İstatistikleri. 15 Temmuz 2010, <http://www.tuik.gov.tr/hayvancilikapp/hayvancilik.zul>
- TÜİK. Su Ürünleri İstatistikleri. 15 Temmuz 2010, <http://www.tuik.gov.tr/balickilikdagitimapp/balickilik.zul>
- TÜİK. Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler-Tarım İstatistikleri, 12 Temmuz 2010, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/Bolgesel/degiskenlerUzerindenSorgula.do?durum=acKapa&menuNo=191&altMenuGoster=1&secilenDegiskenListesi=>
- TÜİK. Genel Tarım Sayımı. 08 Temmuz 2010, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=44&ust_id=13.

- TÜREB. Türkiye'deki Rüzgar Elektrik Santral Projeleri. 23 Ağustos 2010, http://www.ruzgarenerjisibiligi.org.tr/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=57&Itemid=69
- UBAK. (2005a). Ulaştırma Ana Planı Stratejisi Sonuç Raporu, Ulaştırma ve Ulaşım Araçları Uyg-Ar. Merkezi.
- UBAK. (2005a). Ulaştırma Ana Planı Stratejisi Sonuç Raporu.
- UBAK. (2005b). 1995-2005 Ulaştırma ve Haberleşme, Ankara.
- UBAK. (2008). Ulaştırma Bakanlığı Stratejik Planı 2009-2013.
- URAK. (2009). İller Arası Rekabetçilik Endeksi, İstanbul.
- URL 1. <http://www.haberler.com/izmir-aydin-arasi-2-5-saat-kisaldi-haberi/>
- Yıldırım, Ö. ve Okumuş, İ. (2004). Muğla ilinde su ürünleri yetiştiriciliği ve Türkiye su ürünleri yetiştiriciliğindeki yeri, E.Ü. Su Ürünleri Dergisi, 21 (3-4), 361– 364.
- World Tourism Organisation. (2009). Tourism highlights (2009 edition), Madrid. World Trade Organization . A New World Map in Textiles and Clothing: Adjusting to Change. 17 Ağustos 2010, <http://www.oecd.org/dataoecd/29/8/34042592.pdf>

FOTOĞRAF ARŞİVİ

- Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi
- Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü (Basın ve Halkla İlişkiler Birimi)
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

AYDIN

- Aydın İl Kültür Turizm Müdürlüğü
 - Akın Yakan
 - Ali Murat ÇORUK
 - Fethi Atalar
 - Volkan TUNCAY
- Germencik Kaymakamlığı
- Kuşadası Ticaret Odası
- Kuyucak Belediyesi

DENİZLİ

- Denizli Belediyesi
- Denizli İl Kültür Turizm Müdürlüğü
- Denizli Valiliği
- Pamukkale Üniversitesi Basın Halkla İlişkiler Birimi
- Kenan SAVAŞ Fotoğraf Arşivi
- Ümit ŞIRACI Fotoğraf Arşivi
- Ziya TURGUT Fotoğraf Arşivi

MUĞLA

- Bodrum Belediyesi
- Bodrum Ticaret Odası
- Fethiye Belediyesi
- Fethiye Ticaret Odası
- Köyceğiz Belediyesi
 - Nihat Daş
- Marmaris Belediyesi
- Marmaris ve Çevresi Turizm Alanı Altyapı Hizmet Birliği (MARTAB)
- Muğla Belediyesi
- Muğla İl Kültür Turizm Müdürlüğü
- Muğla Valiliği

T.C. GÜNEY EGE KALKINMA AJANSI
EGS PARK Kongre ve Kültür Merkezi
20085 DENİZLİ
Telefon: +90 258 371 88 44
Faks : +90 258 371 88 47
info@geka.org.tr

AYDIN YATIRIM DESTEK OFİSİ
Aydın Ticaret Borsası Kat: 6
AYDIN
Telefon: +90 256 211 0 216
+90 256 211 0 217
Faks : +90 256 211 0 213
aydin@geka.org.tr

DENİZLİ YATIRIM DESTEK OFİSİ
EGS PARK Kongre ve Kültür Merkezi
20085 DENİZLİ
Telefon: +90 258 371 88 44
Faks : +90 258 371 88 47
info@geka.org.tr

MUĞLA YATIRIM DESTEK OFİSİ
Şeyh Mahallesi Turgutreis Caddesi
Belediye Kapalı Otoparkı Kat: 1
MUĞLA
Telefon: +90 252 213 17 92
+90 252 213 17 93
Faks : +90 252 213 17 82
mugla@geka.org.tr